

İFADƏ AZADLIĞI HÜQUQU

Təlim materialları toplusu

Bakı – 2010

Bu nəşr ABŞ Dövlət Departamentinin Demokratiya, İnsan Hüquqları və Əmək Dövlət Bürosunun (DRL) maliyyə dəstəyilə Amerika Hüquqşünaslar Assosiasiyası (ABA ROLI) tərəfindən İnsan Hüquqları üzrə Təlim Təşəbbüsü proqramı çərçivəsində dərc olunub. Vəsaiti Media Hüququ İnstitutu hazırlayıb. Bu vəsaitdə əks edilən müəllif fikirləri DRL-nin və ABA-nin mövqeyini əks etdirməyə bilər.

Redaktor
Xalid Ağaliyev

M Ü N D Ə R İ C A T

<u>Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin ifadə azadlığı hüququ ilə bağlı presedent (case) hüququnun meyarları</u>	8
<u>İfadə Azadlığı hüququ beynəlxalq sənədlərdə</u>	
İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiya	29
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan hüquqları haqqında ümumi Bəyannaməsi	30
Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin “Söz və İnformasiya Azadlığına dair Bəyanatı”	31
Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin “KİV-də siyasi müzakirələr azadlığı haqqında bəyannaməsi”	33
Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin rəsmi sənədlərdən istifadə imkanlarına dair nazirlər komitəsinin üzv dövlətlər üçün (2002) 2 nömrəli tövsiyəsi.....	36
<u>İfadə Azadlığı hüququ Azərbaycanın qanunvericilik sistemində</u>	
Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından çıxarış.....	41
Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsindən çıxarış.....	42
Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsindən çıxarış.....	43
<u>Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun qərarları</u>	
Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarı.....	44
Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi barədə qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi təcrübəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun Qərarı	51
“Mənəvi zərərin ödənilməsi barədə qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun Qərarı	56
<u>Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Qərarları</u>	
Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21 və 23-cü maddələrinin şərh edilməsinə dair Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarı	61
<u>Azərbaycan məhkəmələrinin İfadə Azadlığı ilə bağlı mübahisələr üzrə qərarları</u>	
Fəyyaz Xankişiyev Qənimət Zahidə qarşı	66

Cəlal Əliyev “Müxalifət” qəzetinə qarşı.....69

Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin İfadə Azadlığı hüququnun pozuntusu ilə bağlı Qərarları

Rövşən Kəbirli Azərbaycana qarşı.....76

Eynulla Fətullayev Azərbaycana qarşı.....88

Macarıstan Mülki Azadlıqlar Birliyi Macarıstana qarşı.....129

Bodroşiç Serbiyaya qarşı.....137

Dyundin Rusiyaya qarşı.....148

Fluks Moldovaya qarşı.....158

Qlas Nadejda EOOD və Yelenkov Bolqarıstana qarşı.....165

Yerikainen və başqaları Finlandiyaya qarşı.....181

Praktik materiallar

Rafiq Tağının işi.....198

Yaqub Əliyev “Azadlıq” qəzetinə qarşı işi.....201

İlqar Nəsibovun işi.....206

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA AVROPA KONVENSİYASI

Maddə 10 - Fikri ifadə etmə azadlığı

1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radio-yayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.

AVROPA İNSAN HAQLARI MƏHKƏMƏSİNİN İFADƏ AZADLIĞI HÜQUQU İLƏ BAĞLI PRESEDENT (CASE) HÜQUQUNUN MEYARLARI

(milli məhkəmələrin təcrübəsinin Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun işığında analizi)

Media Hüququ İnstitutunun Ekspertlər Qrupunun apardığı bu araşdırmada Azərbaycanda ifadə azadlığı ilə bağlı yerli məhkəmələrin təcrübəsi Avropa İnsan haqları Məhkəməsinin (AİHM) Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsi ilə bağlı işlərə baxarkən müəyyən etdiyi standartlara uyğunluğu baxımından dəyərləndirilib.

Araşdırmanın məqsədi ortada olan fərqləri vurğulamaq, əldə olunmuş nəticələrə söykənməklə nüfuzdansalma (defamasiya) ilə bağlı həm qanunvericiliyin, həm də məhkəmə təcrübəsinin Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinə (İfadə azadlığı) və ifadə azadlığı ilə bağlı Avropa Məhkəməsinin presedent (case) hüququnun meyarlarına uyğunlaşdırılmasına yönəlik islahatlar üçün tövsiyələr işləyib hazırlamaq olub.

Araşdırma zamanı yerli məhkəmələrin 2007-2008-ci illərdə baxdığı 30-dan çox mülki və cinayət işləri üzrə birinci, apellyasiya və kassasiya instansiyalarının qərarları, həmin işlər üzrə başqa materiallar gözdən keçirilib.

Araşdırma zamanı incələnən işlərin siyahısı:

1. Z. Əlizadə işi;
2. E. Fətullayev (R. Usubov E. Fətullayevə qarşı, terrora çağırış və s);
3. Rafiq Tağı və S. Sədaqətoğlu işi;
4. Azadlıq (Y. Əliyev, T. Ağayev) işi;
5. Azadlıq (Müdafiə Nazirliyi) işi;
6. Yaşar Ağazadə və Rövşən Kəbirli işi;
7. Ü. Cəfərov işi;
8. Azadlıq (Ş. Sultanov) işi;
9. Azadlıq (H. Babayev) işi;
10. Azadlıq (Qafqaz-Konserv zavodu) işi;
11. İlqar Nəsimov (İ. Həbibbəyli, S. Novruzov və başqaları) işi;
12. Mələhət Nəsimova işi;
13. Həkimeldostu Mehdiyev (döyülmə və işgəncələrin araşdırılmaması) işi;
14. Aqil Xəlilin (Zeytun Bağı və bıçaqlanma) işi;
15. Azadlıq qəzeti (A. Qafarov) işi;

16. Azadlıq qəzeti-Q. Zahid (İmişli Dəmiryol idarəsi) işi;
17. Azər Əhmədov (Mənbələrin qorunması) işi ;
18. Azadlıq (İslam Sadıqov) işi;
19. Müsavat (Hafız Hacıyev) işi;
20. Müsavat (ANS) işi;
21. Yaşar Ağazadə (Vəkillər Kollegiyasının sədri) işi;
22. Q. Zahid Əlyazmalar işi;
23. Əli Həsənov (İdeal qəzeti) işi;

Araşdırmada Avropa Məhkəməsinin baxdığı işlərdə ifadə azadlığı (10-cu maddə) üçün müəyyən etdiyi standartlar, tətbiq etdiyi testlər təsvir edilib. Bundan sonra yerli məhkəmələrin ifadə azadlığı ilə bağlı baxdığı işlərdə bu testlərə və standartlara necə əməl etdiklərini göstərən nümunələr verilib. Sonda ifadə azadlığı ilə bağlı qanunvericiliyin və məhkəmə praktikasının yaxşılaşdırılmasına yönəlik təkliflər əksini tapıb.

AVROPA MƏHKƏMƏSİNİN KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİ İLƏ BAĞLI PRESEDENT (İŞ) HÜQUQUNUN BƏLİRLƏDİYİ MEYARLAR

Avropa Məhkəməsi hökumətlərdən tələb edir ki, ifadə azadlığına müdaxiləni əsaslandırсынlar. Məhkəmə baxdığı işlərdə xüsusi meyarlar müəyyən edib. Müdaxiləni əsaslandırmaqdan ötrü cavabdeh hökumətlər hər bir ifadəni məhkəmənin müəyyən etdiyi bu testlərdən keçirməlidirlər. Bu meyarların xüsusi müəyyən edilmiş siyahısı və adları yoxdur. Bununla belə Məhkəmənin presedent (iş) hüququ bir sıra meyarları və prinsipləri ayırmağa və Məhkəmənin onlarla bağlı görüşlərini ifadə etməyə imkan verir. İfadənin ictimai önəmli məzmununda olması, yəni ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı olması, ifadənin fakt haqqında bilgi, yoxsa qiymətləndirici mülahizə (rəy) olması, ifadənin siyasi şəxslər, dövlət qulluğunda olan şəxslər barədə, yoxsa adi şəxslər barədə olması, ifadənin siyasi və ya ictimai debatların tərkib hissəsi olması, jurnalistin vicdanlı yanılma hüququ, jurnalistin şişirtmələrdən və sərt ifadələrdən istifadə hüququ, ifadə azadlığına müdaxilənin demokratik cəmiyyətdə zəruriliyi, sıxıcı sosial ehtiyacdan irəli gəlməsi, müdaxilənin qarşıya qoyulmuş məqsədə mütənasibliyi, “doğruluğun isbatı” müdafiəsi və s. Məhkəmənin presedent (iş) hüququnun formalaşdırdığı “meyarların”, “prinsiplərin” və “qaydaların” şərti adlarıdır.

1. Toplum üçün maraqlı olan və toplumun mənafeyinə yönəlik məsələlər barədə ifadələrin müdafiə dərəcəsi yüksək olmalıdır

Avropa Məhkəməsi 10-cu maddə ilə bağlı baxdığı işlərdə Qanuni (legitim) ictimai maraq doğuran bütün məsələlər (o cümlədən, dövlət hakimiyyətinin bütün qolları, yerli özünüidarə orqanları, siyasət, ictimai sağlamlıq və güvənlik, qanunların yürüdülməsi və ədalət mühakiməsinin idarə olunması, istehlak maraqları və sosial maraqlar, ətraf mühit, iqtisadi məsələlər, publik səlahiyyətin verdiyi gücdən istifadə, incəsənət və mədəniyyət, eləcə də ictimai və siyasi şəxslər və dövlət rəsmiləri ilə bağlı məsələlər) barəsində ifadələrin üstün müdafiə olunduğunu qəbul edir. Bu səbəbdən də, Məhkəmə araşdırdığı bütün işlərdə ifadənin ictimai əhəmiyyət daşıyıb-daşımamasını araşdırır və qiymətləndirir.

Məhkəmə mətbuatın demokratik toplumda əvəzedilməz rolunu dönə-dönə vurğulayıb. *Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı işdə (1976)* Məhkəmə dedi ki:

Məhkəmənin nəzarət funksiyaları onun üzərinə “demokratik toplumu” səciyyələndirən prinsiplərə böyük diqqət yetirmək vəzifəsini qoyur. İfadə azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm dayaqlarından, onun tərəqqisi və hər bir fərdin inkişafı üçün əsas şərtlərdən birini təşkil edir.” (Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976)

Məhkəmə 1986-cı ildə *Lingens Avstriyaya qarşı* iş üzrə və sonra baxdığı bir necə işlər üzrə qərarlarında (*Şener Türkiyəyə qarşı, 2000, Toma Lüksemburqa qarşı, 2001, Dixand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002 və s.*) hökuməti tənqid etmək azadlığını dəstəklədiyini bildirib. Məhkəmə Lingens işində dedi ki:

“Toplumun marağında olan başqa məsələlərdə olduğu kimi siyasi məsələlər barədə məlumat və ideyaları yaymaq vəzifəsi mətbuatın üzərinə düşür. Mətbuat nəinki belə məlumat və ideyaları yaymaq vəzifəsini daşıyır, həm də toplum həmin məlumat və ideyaları almaq hüququna malikdir”. (Lingens Avstriyaya qarşı, 1986)

Toplumun marağında olan məsələlərlə bağlı ictimai müzakirələrin demokratik toplumda mühüm rolunu qeyd edən Məhkəmə daha sonra dedi:

“Mətbuat azadlığı siyasi liderlərin ideya və yanaşmaları barədə rəylərin aşkara çıxması və formalaşması üçün toplumu ən yaxşı vasitələrdən biri ilə təmin edir. Ümumiyyətlə, siyasi debatların azadlığı Konvensiyanın ana xəttini təşkil edən demokratik cəmiyyət konsepsiyasının özəyində dayanır.”

Torgeyrson İslandiya qarşı işində (1992) Hökumət iddia edirdi ki: ərizəçi polislərin “nüfuzunun” qorunması üçün məhkum olunub və polisə qarşı yol verilən tənqidin həddləri yalnız siyasi nitqlər zamanı geniş ola bilər. Məhkəmə dedi ki:

“Məhkəmənin siyasi müzakirə ilə toplumun marağında olan məsələlərin müzakirəsi arasında fərq qoyduğunu deməyə əsas verən hər hansı presedenti yoxdur.”

Bu iş üzrə qərarında məhkəmə ərizəçinin məhkum edilməsini jurnalisti *“toplumun marağında olan məsələlərə dair açıq müzakirə aparmaqdan çəkindirən”* hal kimi qiymətləndirdi.

Məhkəmənin düşüncəsinə görə medianın üstün mövqeyi ondan irəli gəlir ki, demokratik toplumda istər seçki prosesi ilə bağlı, istərsə də, ictimai maraq daşıyan gündəlik hadisələrlə bağlı siyasi fikrin ifadəsi mərkəzi rol oynayır. Siyasi tənqidin demokratik proseslərdə mühüm rolunu nəzərə alaraq Məhkəmə *Lopez Qomes da Silva Portuqaliyaya qarşı işdə (2000)* deyib ki:

“Kəskin siyasi çıxışlar çox zaman şəxsi münasibətlər sahəsindən kənara çıxır. Bu cür çıxışlar siyasi etirazları və ideyaların azad müzakirəsini ifadə edir, bunlar isə demokratik cəmiyyətin təminatlarıdır.”

Bartoldun Almaniyaya qarşı işi (1985) üzrə qərarında Məhkəmə bildirib ki, ictimai maraq doğuran məsələlərdə mətbuat ifadə azadlığını həyata keçirən digər şəxslərlə müqayisədə daha yüksək dərəcədə müdafiə hüququna malik olmalıdır. İctimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat və ideyaları yaymaq mətbuatın borcudur və cəmiyyətin belə məlumatları almaq haqqı var. Əks halda mətbuat *“demokratiyanın gözətçi köpəyi”* vəzifəsini yerinə yetirə bilməzdi.

Məhkəmə həm kommersiya, həm də mədəniyyət və incəsənət məsələləri haqqında məlumat və ideyaları yaymaq azadlığının da 10-cu maddə ilə təmin olunduğunu deyib. Lakin ictimai və siyasi məsələlərdən fərqli olaraq kommersiya məsələlərində məhkəmə hökumətlərin qiymətləndirmə sərbəstliyi həddlərinin daha geniş olduğunu bildirib. (*Bax: Markt Intern Verlag GmbH və Klaus Beyerman Almaniyaya qarşı iş, 1989*)

Məlumat və ideyaların azad yayılmasını demokratik cəmiyyətin mühüm komponenti adlandıran Məhkəmə mədəniyyət və incəsənət əsərlərinin məlumat və ideyaların yayılmasına böyük töhfə verdiyini deyib. *Otto-Preminger İnstitutu Avstriyaya qarşı işdə (1994)* Məhkəmə deyib:

“Öz yaradıcı işi vasitəsilə rəssam təkcə dünyaya şəxsi baxışlarını deyil, həm də daxilində yaşadığı cəmiyyətə baxışlarını ifadə edir. Bu baxımdan incəsənət təkcə ictimai rəyin formalaşmasına deyil, həm də ifadə edilməsinə kömək edir və müvafiq olaraq, ictimaiyyət qarşısında günün mühüm aktual problemlərini qaldıra bilər.”

Yuxarıda deyilənlər ifadə azadlığı ilə bağlı işləri araşdırarkən *“ictimai mənafe”* testinin tətbiqinin önəmli olduğunu göstərir. İfadə azadlığı ilə bağlı bütün işlərdə ifadənin ictimai mənafeədən irəli gələn məsələ ilə bağlı olması bütün hallarda onun müdafiə səviyyəsini yüksəldir.

Deməli, ifadə azadlığı ilə bağlı işlərə baxarkən məhkəmələr ifadəni “*ictimai mənafe*” testindən keçirmədirlər. Belə testdən keçirilmədən, yəni ifadənin ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı olub-olmadığını müəyyən etmədən düzgün və ədalətli qərar çıxarmaq çətinidir.

Nəticələr

- İfadə azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm dayaqlarından, onun tərəqqisi və hər bir fərdin inkişafı üçün əsas şərtlərdən birini təşkil edir.
- Toplumun mənafeyində olan başqa məsələlərdə olduğu kimi siyasi məsələlər barədə məlumat və ideyaları yaymaq vəzifəsi mətbuatın üzünə düşür.
- Mətbuat demokratik toplumda əvəzsiz rol oynadığından ictimai məsələlərlə bağlı yazılarda mətbuat azadlığı başqa azadlıqlara nisbətən daha üstün müdafiə hüququna sahib olmalıdır.
- İctimai mənafe ilə bağlı məsələlərdə mətbuat ifadə azadlığını həyata keçirən digər şəxslərlə müqayisədə daha yüksək dərəcədə müdafiə hüququna sahib olmalıdır.
- İfadəni “ictimai mənafe” testindən keçirmədən, yəni mövzunun toplumun maraq dairəsində olan məsələ olub-olmadığına qiymət vermədən ifadə azadlığını məhdudlaşdırmaq qərarı vermək olmaz
- İfadə azadlığına müdaxilə zamanı qarşı-qarşıya duran iki maraq: müdaxilədən güdülən legitim maraq və siyasi və ictimai önəmli məsələlərin açıq müzakirəsinə olan ictimai maraq tarazlaşdırılmalıdır.

Yerli təcrübə

Bu araşdırma zamanı gözdən keçirilmiş işlər üzrə qərarların təhlili göstərir ki, yerli məhkəmələrimiz ifadə azadlığı ilə bağlı işlərə baxarkən müzakirə mövzusu olan yazını “ictimai mənafe” testindən keçirməyiblər. Bu işlərin heç birində məhkəmə instansiyası yazının ictimai əhəmiyyətli mövzu ilə bağlı olub-olmaması, yazının məqsədinin ictimai maraqlara qulluq etmək olub-olmadığı ilə bağlı sualları araşdırmayıb, ifadə azadlığına müdaxilə etmək qərarı verərkən bu qərarlarında həmin suallara cavab verməyiblər.

Mətbuatın demokratik toplumda rolu

- Araşdırmada gözdən keçirdiyimiz işlərdən yalnız birində məhkəmə öz qərarında ifadə azadlığının demokratik toplumda mühüm rol oynadığını deyib. İmişli Rayon Dəmiryolu İdarəsinin rəisi Fəyyaz Xankişiyevin “Azadlıq” qəzetinin baş redaktoru Qənimət Zahidə qarşı xüsusi ittiham qaydasında şikayəti üzrə hazırlıq iclasında çıxardığı qərarla Yasamal rayon məhkəməsi qeyd edib ki, Azərbaycan Respublikası Avropa Konvensiyasının iştirakçısıdır, Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasının məcburiliyini tanıyır və Azərbaycan məhkəmələri milli qanunvericiliklə yanaşı Avropa Konvensiyalarının müddəalarını, habelə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə də istinad etməlidir. Yasamal məhkəməsi Fəyyaz Xankişiyevin “Azadlıq”a qarşı işi üzrə qərarında Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin “Torgerson İslandiya qarşı” işi üzrə 25 iyun 1992-ci il tarixli qərarına istinad edərək vurğulayıb ki, ifadə azadlığı demokratik cəmiyyətin əsaslarını təşkil edir.
- Bütün qalan işlərdə yerli məhkəmələr ifadə azadlığının və mətbuatın demokratik toplumda önəmli işi yerinə yetirdiyini, mətbuatın toplumun mənafeyində olan məsələlər

barədə məlumat və ideyaları yaymaq vəzifəsi daşdığını vurğulamayıblar. Mətbuat demokratik toplumda əvəzsiz rol oynadığından ictimai məsələlərlə bağlı yazılarda mətbuat azadlığı başqa azadlıqlara nisbətən daha üstün müdafiə hüququna sahib olmalıdır.

İctimai mənafe testi

- Məsələn, Müdafiə Nazirliyi “Azadlıq” qəzetinə qarşı işdə (bax Əlavə 1, iş n 1) cavabdeh medianın yazının məqsədinin ölkənin müdafiəsinə cavabdeh olan ordunun qida təminatındakı çatışmazlıqlar barədə məlumatları oxuculara çatdırmaq və onların aradan qaldırılması üçün ictimai rəyi məlumatlandırmaq olması barədə arqumentlərini heç bir məhkəmə instansiyası götür-qoy belə etməyib.
- Başqa bir işdə - Heydər Babayev “Azadlıq” qəzetinə qarşı iş (bax Əlavə 1, iş n 1) - dərc olunmuş yazının mövzusunun ölkədə kifayət qədər tanınmış iki şəxsin – ABŞ hökumətinin Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi cənab Metyu Brayzanın və xanım Zeyno Baranın toy mərasimində Azərbaycan hökumətinin yüksək vəzifəli şəxslərinin iştirakı olmasına baxmayaraq bu mövzunun toplumun qanuni maraq dairəsində olub-olmaması məsələlərinə işə baxmış məhkəmə instansiyaları heç toxunmayıblar.
- H.Aslanov Zərdüşt Əlizadəyə qarşı işdə (bax Əlavə 1, iş n 1) mübahisələndirilən yazının mövzusu Azərbaycanda narkotiklərin dövriyyəsi, polis orqanlarının bu sahədəki işinin səmərəliliyi məsələləri idi. Müəllifinin ifadə azadlığına müdaxilə barədə qərar verən yerli məhkəmə instansiyalarının hamısı mövzunun ictimai önəmliliyi məsələsini götür-qoy etməkdən boyun qaçırmışdılar.
- Sultanov Şahin “Azadlıq” qəzetinə qarşı işdə (bax Əlavə 1, iş n 1) də yazının mövzusunun ölkənin müdafiəsi sahəsində korrupsiya problemlərinə diqqət çəkmək olduğu müzakirə olunmamışdı.
- Tariyel Ağayev “Azadlıq” qəzetinə qarşı işdə (bax Əlavə 1, iş n 1) çək-çevir olunan yazılar (“Prezident köməkçisinin korrupsiya aparatı”, “Tariyel Ağayev sabiq prezidentin sabiq köməkçisi hansı miqyaslı korrupsiya ilə məşğul olmuş” başlıqlı məqalələr) ölkə prezidentinin köməkçisi işləmiş c-b Tariyel Ağayev haqqında idi. Cavabdeh media məhkəmələrdə yazının yayılmasının məqsədinin ictimai önəmli məsələ ilə: ölkə prezidentinin köməkçisi olan şəxsin özünün və yaxın qohumlarının o, bu vəzifədə olduğdan sonra böyük əmlak sahiblərinə çevrilməsi, eləcə də onun yaxın qohumların c-b T. Ağayev prezidentin köməkçisi olduğdan sonra ölkənin iri bir rayonunda mühüm dövlət vəzifələrinə irəli çəkilməsini oxuculara çatdırmaq və hakimiyyət daxilində korrupsiya təzahürlərinə diqqəti çəkmək olduğunu iddia etmişdi. İfadə azadlığına məhdudiyyət qoyan yerli məhkəmələrin heç biri yazının ictimai əhəmiyyətli olub-olmaması məsələsini götür-qoy etmədi.

Müdaxilədən güdülən mənafe = ictimai məsələlərin açıq müzakirəsi mənafeyi

- Bir işdə belə ifadə azadlığına müdaxilə qərarı verərkən məhkəmələr toplumun onun üçün önəmli məsələlərin açıq müzakirəsi imkanların varlığına ehtiyacı olduğunu və toplumun bundan irəli gələn qanuni mənafeləri olduğunu vurğulamayıblar. Məhkəmələr müdaxilənin güddüyü legitim mənafenin (dövlət təhlükəsizliyi, ictimai asayiş, şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeləri və s) bu müdaxilənin zərər vuracağı başqa bir ictimai mənafe ilə - toplumun ictimai məsələlərin açıq müzakirəsi mənafeyi ilə tarazlaşdırdıqlarını göstərən hər hansı ifadələr işlətməyiblər.

2. İctimai funksiyaları yerinə yetirən qurumların, publik şəxslərin tənqidinin həddləri digər şəxslərlə müqayisədə daha genişdir

İctimai funksiyaları yerinə yetirən qurumların, ictimai və siyasi şəxslərin tənqidinin hədlərinin geniş olması barədə Məhkəmənin düşüncəsi demokratik toplumun idarə olunmasında və inkişafında ifadə azadlığının oynadığı mühüm roldan irəli gəlir.

Hökumətlər ifadə azadlığını məhdudlaşdırarkən Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş “başqa şəxslərin nüfuzunun və hüquqlarının” qorunması məqsədinə tez-tez istinad edirlər. Çox vaxt da bu vasitəyə siyasətçiləri və dövlət vəzifəlilərini tənqidlərdən qorumaq üçün əl atırlar. Belə işlərlə bağlı çoxsaylı presedentləri (işləri) Məhkəmənin həm ayrı-ayrı şəxslərin, həm də özəlliklə mətbuatın ifadə azadlığı hüququnu yüksək tutduğunu göstərir.

Lingens işində (*Lingens Avstriyaya qarşı, 1986*) Məhkəmə media azadlığı ilə yüksək vəzifəli rəsmi şəxsin nüfuzunun qorunması arasında balansın gözlənilməsi məsələsini gözdən keçirdi. 1975-ci ilin oktyabrındakı ümumi seçkilərdən sonra jurnalist yeni seçilmiş kansleri tənqid edən iki məqalə dərc etmişdi. Jurnalist orada kansleri konkret siyasi təşəbbüsünə, yəni nasist keçmiş olan şəxsin rəhbərlik etdiyi partiya ilə koalisiya qurduğunu elan etdiyinə görə tənqid etmiş, onun addımlarını “mənəviyyatsız”, “ləyaqətsiz” və “ən aşağı səviyyəli opportunizm (cılız fürsətçilik)” kimi səciyyələndirmişdi. Kanslerin xüsusi ittihamı əsasında yerli məhkəmələr Lingensin ifadələrini təhqiramiz sayaraq onu cərimə etdilər. Məhkəmələr jurnalistdən işlətdiyi ifadənin, yəni kanslerin addımının “ən aşağı səviyyəli opportunist” hərəkət olduğunu sübut etməsini tələb etmişdilər. Avstriya hökuməti iddia etdi ki, ifadə azadlığına bu müdaxilə kanslerin nüfuzunu qorumaq məqsədi daşıyıb.

Bu müdaxilənin “demokratik toplumda zəruriliyi” tələbini gözdən keçirərkən Məhkəmə bir neçə mühüm prinsip irəli sürdü. O bildirdi ki, siyasətçilər medianın tənqidlərinə qarşı daha geniş dərəcədə dözümlü olmalıdırlar.

“Mətbuat azadlığı siyasi liderlərin ideyaları və baxışları barədə rəylərin aşkara çıxması və formalaşması üçün toplumu ən yaxşı vasitələrdən biri ilə təmin edir. Ümumiyyətlə, siyasi debatlar azadlığı Konvensiyanın ana xəttini təşkil edən demokratik cəmiyyət konsepsiyasının özəyində dayanır. Müvafiq olaraq, özəl şəxsə nisbətən siyasətçiyə münasibətdə tənqidin yol verilən həddi daha genişdir. Özəl şəxslərdən fərqli olaraq siyasətçilər bilə-bilə və qaçılmaz olaraq sözlərinin və hərəkətlərinin jurnalistlərin və geniş toplumun yaxından çək-çevir etmələrinə açıq tuturlar. Bu səbəbdən də onlar belə çək-çevirlərə qarşı daha böyük dərəcədə dözümlülük göstərməlidirlər.”

Üstəlik, siyasətçilərin şərəf və nüfuzunun müdafiəsi mətbuat azadlığı ilə ziddiyyətə girdikdə, milli məhkəmələr mütənəsiblik prinsipini diqqətlə tətbiq etməli və jurnalistin məhkum edilməsinin demokratik cəmiyyətdə zəruri tədbir olub-olmadığını müəyyən etməli, bu zaman Lingensin işi kimi işlərdə Məhkəmənin formalaşdırdığı təməl prinsipləri nəzərə almalıdırlar. Siyasətçilərin nüfuzunun qorunmasının zəruri olduğunu istisna etmədən Məhkəmə bildirdi ki:

“belə hallarda bu cür müdafiənin tələbləri siyasi məsələlərin açıq müzakirəsinə olan ictimai maraqla tarazlaşdırılmalıdır.”

Məhkəmə müzakirə edilən məqalənin yazıldığı siyasi şəraitə də diqqəti çəkdi:

“Beləliklə, etiraz edilən ifadələrə seçkilərdən sonra qızıqmış siyasi mübarizənin fonunda baxmaq lazımdır; ...bu mübarizədə hər kəs ixtiyarında olan silahdan istifadə etmişdi və kəskin siyasi diskussiya zamanı bunda qeyri-adi heç nə yox idi”.

Məhkəmənin prinsiplərinə əsasən, siyasətçilərin və yüksək vəzifəli dövlət rəsmilərinin (məsələn, prezidentin, baş nazirin, nazirlərin, parlament üzvlərinin və s) nüfuzunun qorunması üçün özəlliklə mətbuatda gedən təhqir və ya qarayaxmaya görə xüsusi və daha sərt sanksiyalar nəzərdə tutan hər hansı qanun Konvensiyanın 10-cu maddəsinə zidd olacaq.

Rəsmi şəxslərin tənqidi

Torgeyrson İslandiya qarşı işində (1992) Məhkəmə dövlət qulluqçularının tənqidi ilə bağlı məsələdə də mətbuatın azadlığını dəstəklədi. Ərizəçi gündəlik qəzetdə polis qəddarlığı barədə iki məqalə dərc etmişdi. Birinci məqalə ədliyyə nazirinə ünvanlanmış məktub formasında idi. Jurnalist naziri polis qəddarlığı barədə artan şayiələri araşdırmaq üçün komissiya yaratmağa çağırmışdı.

Jurnalist polis qəddarlığının qurbanı olduğunu düşündüyü bir şəxsi misal göstərmişdi. Polis əməkdaşlarını və onların davranışını təsvir edərkən jurnalist ***“şəhərin gecə həyatının cəngəlliklərində sakitcə və ya səs-küylə doluşan uniformalı vəhşi heyvanlar”***, habelə ***“insanları ehməllə və diqqətlə yaxalamaq əvəzinə polislərə və yekəpərlərə daim bunu qəddarlıqla etməyin öyrədilməsi və bundan amansız özbaşınalıqla istifadə edilməsi nəticəsində əqli səviyyələri yeni doğulmuş uşağın səviyyəsinə enmiş şəxslər”*** və ***“öz iyrənc cəhətlərini göstərərək qəddar və sadist hərəkətlərə yol verən adamlar”*** ifadələrini işlətməmişdi.

Birinci məqalənin nəşrindən sonra televiziya verilişində iki polis əməkdaşı yazıdakı bütün ittihamları təkzib etdilər. Bundan sonra ərizəçi ikinci məqaləni dərc edərək bildirdi ki, ***“polis davranışı o qədər adiləşib ki, özünü müdafiə edən polis qüvvələrinin qorxuducu, saxta, qanunsuz, tələsik, qərəzli və düşünülməmiş hərəkətləri tədricən ictimaiyyətin nəzərində polis imicinə çevrilib.”***

Ərizəçiyə polis işçilərini nüfuzdansaalmaya görə cərimə cəzası verdilər. Hökumət iddia etdi ki: ərizəçi polislərin “nüfuzunun” qorunması üçün məhkum olunub və polisə qarşı yol verilən tənqidin hüdudları yalnız siyasi nitqlər zamanı geniş ola bilər. Məhkəmə isə dedi ki:

“Məhkəmənin siyasi müzakirə ilə toplumun marağında olan məsələlərin müzakirəsi arasında fərq qoyulduğunu deməyə əsas verən hər hansı presedenti yoxdur.”

Məhkəmə dövlət qulluqçularının da tənqiddə siyasi şəxslər kimi dözümlü yanaşmalı olduğunu dedi. Bununla belə, onların tənqidinin hədlərinin bir qədər dar olduğunu da vurğuladı.

Tomanın işində (*Toma Lüksemburqa qarşı, 2001*) Su və Meşə komissiyasının bütün məmurlarının son nəfərinə qədər korrupsiyaya uğradığını dediyinə görə jurnalist barəsində mülki hüquqi ziyana görə kompensasiya ödəmək qərarı çıxarılmışdı. Məhkəmə bu mövzu barədə geniş debatların aparıldığını və onun ümumi maraq doğurduğunu nəzərə alaraq, 10-cu maddənin pozulduğu qənaətinə gəldi. Məhkəmə dövlət qulluqçularının tənqid olunması məsələsinə toxunaraq bildirdi ki:

Rəsmi şəxs qismində fəaliyyət göstərən dövlət qulluqçuları da siyasətçilər kimi adi şəxslərə nisbətən daha geniş tənqid oluna bilərlər. Lakin bu o demək deyil ki, dövlət qulluqçuları özlərinə qarşı bütün sözlərə və hərəkətlərə siyasətçilərdən tələb olunan dərəcədə dözümlü davranmalı və tənqid olunarkən onlara da siyasətçilərlə ölçüdə yanaşılmalıdır.

Hökumətin tənqidi

Məhkəmə 1986-cı ildə *Lingens Avstriyaya qarşı işi* və sonra baxdığı bir neçə işlər üzrə qərarlarında (*Şener Türkiyəyə qarşı, 2000, Toma Lüksemburqa qarşı, 2001, Dixand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002* və s.) hökuməti tənqid etmək azadlığını dəstəklədiyini bildirib.

Sürək və Özdamir Türkiyəyə qarşı (1999) işində Məhkəmə bildirdi ki, hökumətə qarşı tənqidin yol verilən həddləri adi vətəndaşa, yaxud hətta siyasətçiyə nisbətən daha genişdir. *Məhkəmə Kastells İcpaniyaya qarşı işində (1992)* bu fikri bir daha təkrarladı və əlavə etdi ki:

Hökumətin hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi təkcə qanunverici və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının deyil, həm də mətbuatın və ictimai rəyin ciddi nəzarətinə məruz qalmalıdır. Bundan başqa, hökumətin tutduğu hakim mövqe onun cinayət təqibinə əl atarkən öz hərəkətlərini məhdudlaşdırmasını, xüsusən, mediada onun əleyhdarlarının haqsız ittihamlarına və tənqidlərinə cavab vermək üçün digər vasitələr mövcud olduqda, təmkinli davranmasını zəruri edir.

Nəticələr

- İctimai funksiyaları yerinə yetirən qurumların, siyasi və rəsmi şəxslərin işləyişinin (fəaliyyətinin) tənqidi ictimai mənafeyə yönəlik ifadə sayılır.
- Bu qurumların və şəxslərin tənqidinin yol verilən həddləri adi şəxslərə nisbətən daha genişdir.
- Siyasi şəxslərin tənqidinin yol verilən həddləri dövlət və digər publik qurumların qulluqçularına nisbətən daha genişdir.
- Şəxsin siyasi və ictimai çəkisi, ictimai proseslərə təsir imkanları, tutduğu vəzifəsi nə qədər böyükdürsə onun tənqiddə dözümlülük dərəcəsi daha geniş olmalıdır.
- Siyasi fiqurların tənqidi ilə bağlı ifadə qiymətləndirilərkən: 1) ifadənin ortaya çıxdığı siyasi şərait və 2) siyasi şəxsin davranışı nəzərə alınmalıdır.
- Siyasi və rəsmi şəxslərin nüfuzunun qorunması mənafeyi, siyasi və ictimai önəmli məsələlərin açıq müzakirəsinə olan ictimai maraqla tarazlaşdırılmalıdır.
- publik qurumların nüfuzunun qorunması yalnız o halda Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin müəyyən etdiyi legitim məqsədlərə uyğun ola bilər ki, o ədalət mühakiməsinin nüfuzunun qorunmasına yönəlmiş olsun.

Yerli təcrübə

Məhkəmələr nüfuzdansa defamasiya ilə bağlı işlərə baxarkən bir çox hallarda dövlət orqanlarına və ictimai-siyasi xadimlərə qarşı yol verilən tənqidin digər şəxslərə nisbətən daha geniş olmasını nəzərə alırlar.

Dövlət qurumlarının işinin tənqidi ictimai mənafeyə yönəlik ifadə sayılır

- Müdafiə Nazirliyi Azadlıq qəzetinə və Q. Zahidə qarşı işdə (bax Əlavə iş) iddiaçı Müdafiə Nazirliyi idi. Yazıda əsgərlərə verilən ətin mənsəyi, onun keyfiyyətinə təsir edən amillər müzakirə mövzusu idi. Nazirliyin aldığı ətin bazardakı ətdən ucuz olduğunu deyən jurnalist bunun radiasiyalı ərazi olan Çernobıldan gətirildiyini bildirirdi. Nazirlik qəzetdə getmiş “Müdafiə Nazirliyində ucuz ət müəmməsi” adlı yazının “ərzaq təminatına cavabdeh olan şəxslərin və nazirliyin struktur bölmələrinin şəxsi heyətinin” şərəf və ləyaqətinə zərər vurduğunu iddia edirdi. Nazirlik iddiasında habelə qəzetdəki yazının Müdafiə Nazirliyinin və onun tabeliyində olan struktur bölmələrinin işgüzar nüfuzuna ciddi zərər yetirdiyini də iddia

edirdi. İddianı əsaslı sayıb təmin edən Yasamal rayon Məhkəməsi yazının mövzusunun ictimai mənafə testindən keçirməyib. Məhkəmə qərarını əsaslandırarkən orduya alınan ərzağın keyfiyyəti ilə bağlı müzakirənin ictimai mənafeyə qulluq etdiyinə toxunmayıb. Məhkəmə publik qurumun fəaliyyətinin tənqidinin ictimai mənafelərdən irəli gəlməsi barədə arqumentləri götür-qoy etməyib. Məhkəmə habelə publik qurumlar, siyasi və rəsmi şəxslər arasında necə fərq qoyduğunu öz qərarında ifadə etməyib. Məhkəmə publik qurumların tənqidinin hədlərinin adı şəxslərə nisbətən çox geniş olduğunu, eləcə də ədalət mühakiməsini gerçəkləşdirən qurumlar istisna olmaqla başqa dövlət qurumlarının, o cümlədən konkret işdəki Müdafiə Nazirliyinin nüfuzunun müdafiəsinin qanunda nəzərdə tutulmuş legitim məqsədlərə uyğun olduğunu sübut etmək üçün əsasların olmadığını nəzərə almayıb.

Siyasi və rəsmi şəxslərin işləyişinin (fəaliyyətinin) tənqidi ictimai mənafeyə yönəlik ifadə sayılır

- Heydər Babayev “Azadlıq” qəzetinə və Q. Zahidə qarşı işdə (bax Əlavə) ictimai mənafə testini tətbiq etməyən məhkəmə Heydər Babayevin yüksək vəzifəli siyasi şəxs – İqtisadi İnkişaf Naziri olmasına və onun barəsində ictimai müzakirələrin həcmindən və dərinliyindən digər şəxslərə nisbətən geniş olmasının ictimai mənafelərdən irəli gəldiyinə qiymət verməyib.
- T. Ağayev “Azadlıq” qəzetinə qarşı işdə məhkəmələr məqalədə tənqid olunan şəxsin (T. Ağayev) ölkə prezidentinin köməkçisi kimi yüksək vəzifəli dövlət məmuru olmasına, dövlət idarəetməsi sistemində ciddi təsir imkanlarına malik olan şəxs olmasına toxunmayıb, bu halı götür-qoy etməyib və qiymətləndirməyib. Sözü gedən yazılarda məhkəmə tənqid (qınaq) hədəflərinin habelə T. Ağayevin Bərdə rayonunda yüksək dövlət vəzifələri tutan yaxın qohumları olmasına qiymət verməyib, bu şəxslərin vəzifədə olduqları dövrdə böyük həcmdə özəlləşdirilmiş dövlət əmlaklarına sahib olmaları haqqında jurnalistin açdığı müzakirələrin ictimai mənafeyə yönəlik olub-olmadığı sualına cavab verməyib.
- H. Aslanov Z. Əlizadəyə qarşı işdə Z. Əlizadə qəzetə verdiyi müsahibədə Daxili İşlər Nazirliyi Narkotiklərə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin, eləcə də bütünlükdə Daxili İşlər Nazirliyinin işi barədə tənqidi mülahizələr səsləndirmişdi. Səbail rayon Məhkəməsi yazının məzmununu ictimai mənafə testindən keçirmədi. Məhkəmə yazının mühüm dövlət orqanının fəaliyyəti barədə müzakirələrə qatqı verməsinin ictimai maraqlara qulluq etməsini götür-qoy etmədi. Yuxarı məhkəmələr də dövlət qurumlarının və onun rəsmilərinin işinin müzakirə olunmasının mühüm əhəmiyyət daşıdığını və toplumun mənafeyinə xidmət etdiyini götür-qoy etməkdən və qiymətləndirməkdən yan keçmişlər.
- C. Əliyev Y. Ağazadə və R. Kəbirliyə qarşı işdə Millət vəkili C. Əliyev jurnalistlərə qarşı şərəf və ləyaqətin müdafiəsi ilə bağlı xüsusi ittiham irəli sürmüşdü. Jurnalistlərin hər birini 30 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edən Yasamal rayon Məhkəməsi ictimai mənafə testini tətbiq etmədi, yazının mövzusu olan məhkəmə çəkişmələrinə səbəb olmuş hadisənin, eləcə də yazıda adı hallanan C. Əliyevin biznes əlaqələri və proteksiyası barədə müzakirələrin ictimai mənafeyə xidmət edib-etməməsini götür-qoy etməmiş, bu haqda irəli sürülən dəlilləri qiymətləndirməkdən boyun qaçııb.
- Naxçıvan şəhər polis rəisi S. Novruzov İ. Nəsibova qarşı işdə Naxçıvan şəhər Məhkəməsi nə müzakirə mövzusu olan yazının məzmununu, özəlliklə də yazının tənqid hədəfi olan jurnalistin cəzalandırılmasını tələb edən S. Novruzovun vəzifəli şəxs olmasını ictimai mənafə testindən keçirməyib.

3. Siyasi debatlar və toplum üçün önəmli məsələlərlə bağlı müzakirələr çərçivəsindəki ifadələr daha çox qorunur

Lingensin işi üzrə qərarında Məhkəmə dedi:

“Mətbuat azadlığı siyasi liderlərin ideya və baxışları barədə rəylərin aşkara çıxması və formalaşması üçün toplumu ən yaxşı vasitələrdən biri ilə təmin edir. Ümumiyyətlə, siyasi debatların azadlığı Konvensiyanın ana xəttini təşkil edən demokratik cəmiyyət konsepsiyasının özəyində dayanır.”

Belə debatlar nəinki qadağan oluna bilməz, onlar həvəsləndirilməlidir. Açıq və kəskin debatların keçirilməsinə mane ola biləcək bütün vasitələr aradan qaldırılmalıdır. Debatlarda hökumət üçün, onun rəsmiləri, o cümlədən ictimai xadimlər üçün xoşagəlməz olan sərt, qamçılıyıcı, bəzən acı ifadələrin işlənməsi təbii qəbul olunmalıdır.

Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı işdə Məhkəmə qeyd edib ki:

“10-cu maddənin 2-ci bəndi nəzərə alınmaqla, ifadə azadlığı təkcə xoş qarşılanan, ziyansız sayılan “bilgi və ideyalara” deyil, həm də dövləti və ya əhalinin hər hansı bir bölümünü incidən, şoka salan və ya narahat edən “bilgi və ideyalara” da tətbiq edilir. Plüralizmin (çoxsəsliliyin), dözümlülüyn və geniş düşüncəliliyin tələbləri belədir. Bunsuz “demokratik toplum” yoxdur.”

Məhkəmənin düşüncəsinə görə sərt və şişirdilmiş şəkildə ifadə edilmiş fikirlər də müdafiə edilir. Müdafiənin dərəcəsi situasiyadan və tənqidin məqsədlərindən asılıdır. İctimai polemikalarda və ya ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı, habelə siyasi debatlar zamanı və seçki kompaniyaları dövründə ifadə edilən, yaxud da Hökumətə, siyasətçilərə və ya dövlət orqanlarına qarşı yönələn sərt sözlər və kəskin tənqid gözləniləndir. Məhkəmə belə hallara dözümlülükə yanaşır.

Torgeyrson işində Məhkəmə hesab etdi ki, məqalədə sərt ifadələr yer alsada da məqalənin polisədə islahatlar aparmaq məqsədi güddüyünü nəzərə alsaq onun dili həddən artıq sərt sayıla bilməz. Məhkəmə razılaşdı ki, emosional çarlara malik kəskin və sərt ifadələr qəbul ediləndir. Məhkəmənin fikrincə belə ifadələr toplumun diqqətini müzakirə olunan məsələyə çəkməyə kömək edir.

“hər iki məqalədə xüsusilə kəskin ifadələr yer almışdı. Lakin onların məqsədini və təsir göstərmək istədikləri auditoriyanı nəzərə alsaq, məhkəmə bu fikirdədir ki, istifadə edilmiş dil üslubu həddi aşan hesab oluna bilməz.”

Dalban işində (Dalban Rumınyaya qarşı, 1999) jurnalist siyasətçini korrupsiyada və dövlət əmlakını düzgün idarə etməməkdə ittiham etmişdi. Məhkəmə qərara aldı ki, jurnalist azadlığı müəyyən dərəcədə şişirdici, yaxud da provokasiya xarakterli ifadələri də əhatə edir.

Arslanın işində (*Arslan Türkiyəyə qarşı, 1999*) ərizəçi Türkiyə hakimiyyət orqanlarının ölkənin cənub-şərqiindəki hərəkatları barədə tənqidində işlətdiyi ifadələri Məhkəmə “danılmaz qəzəb” adlandırdı və dedi ki, bu ifadələr “tənqidə bəlli çilgınlıq əlavə edib”. Bununla belə, Məhkəmə qərara aldı ki, ərizəçinin hökumətin hərəkatlarını tənqid etdiyinə görə məhkum edilməsi qeyri-qanuni idi və demokratik cəmiyyətdə zəruri deyildi.

Çilgın ifadələr xüsusən provokasiyaya cavab xarakteri daşdıqda daha çox müdafiə edilir. *Lopes Qomes da Silvanın işində (Lopes Qomes da Silva Portuqaliyaya qarşı, 2000)* jurnalist bələdiyyə üzvlüyünə namizəd cənab Resenderin siyasi əlaqələrini tənqid etmiş və onu

“gülünc”, “təlxək” və “kəbud” adlandırmışdı. Bu tənqid cənab Resenderin verdiyi bəyanatlardan sonra səslənmişdi. Həmin bəyanatlarda o bir sıra siyasi xadimlər barədə çox kəskin ifadələr işlətməmiş, o cümlədən onların fiziki xüsusiyyətlərini təhqir etmişdi (məsələn, o Fransanın keçmiş baş nazirini “dazbaş yəhudi” adlandırmışdı). Məhkəmə jurnalistin məhkum edilməsini 10-cu maddənin pozuntusu saydı:

“etiraz edilmiş redaktor məqaləsi ilə yanaşı yerləşdirilmiş cənab Resendenin ifadələri özlüyündə kəskin və provokasiya xarakterli idi və ən azı polemikaya səbəb ola bilərdi. Ərizəçinin məqaləsinin üslubuna cənab Resendenin fikirlərinin təsir göstərdiyi qənaətinə gəlməmək ağlabatan olmazdı”

Oberslikin işində (N2) (*Oberslik Avstriyaya qarşı (N2), 1997*) jurnalist Avstriya Azadlıq Partiyasının rəhbəri və qubernator olan cənab Hayderi “axmaq” (“...o nasist deyil, ...bununla belə, o, axmaqdır”) adlandırmışdı. O bu ifadəni cənab Hayderin “II Dünya Müharibəsində alman əsgərləri sülh və azadlıq uğrunda savaşıblar” deməsindən sonra işlətməmişdi. Məhkəmə hesab etdi ki, Hayderin nitqi özlüyündə provokasiya xarakterli idi. Buna görə də “axmaq” sözü cənab Hayderin qəzəbinə səbəb olan qeyri-mütənasib ifadə sayıla bilməzdi.

İnsanları bilərəkdən birbaşa zorakılığa təhrik edən ifadələr zorakılığın baş vermə ehtimalının gerçəyə çox yaxın olduğu hallarda işlədilsə, belə ifadələr zorakılığa təhrik etmə sayılacaq və 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiənin həddlərindən kənar qalacaq.

Sürekli işində (N3) jurnalist Türkiyənin cənub-şərqində separatçı dəstələrin çıxışlarını “kürtlərin milli-azadlıq mübarizəsi”, “Türkiyə Respublikasının silahlı qüvvələrinə qarşı müharibə” kimi qələmə verir və iddia edirdi ki, “biz tam azadlıq mübarizəsi aparırıq”. Məhkəmənin fikrincə:

“etiraz doğuran məqalədə PKK-nın fikirləri əks olunmuş və “Kürdüstan”ın milli müstəqilliyinə nail olmaq üçün silahlı dəstələrdən istifadəyə çağırış ifadə edilmişdi”.

Məhkəmə daha sonra qeyd etdi ki, məqalə təhlükəsizlik qüvvələri ilə PKK üzvləri arasında ciddi iğtişaşların baş verdiyi, çoxlu sayda insan itkilərinin olduğu və Türkiyənin cənub-şərqinin böyük bir hissəsində fəvqəladə vəziyyətin tətbiq edildiyi bir şəraitdə dərc olunub. Belə şəraitdə:

“məqalənin məzmunu regionda insanları əlavə zorakılığa təhrik edən məzmun hesab edilməlidir. Oxucuya çatdırılan bu mesaj həqiqətən təcavüzkarın qarşısında zəruri və haqlı özünü müdafiə tədbiri qismində zorakılığa əl atmağa çağırış idi”

Bu qiymətləndirmədən sonra məhkəmə belə qənaətə gəldi ki, ərizəçinin məhkum edilməsi 10-cu maddəyə zidd olmayıb.

Nasist ideologiyasını təşviq edən, holokostu inkar edən və insanları nifrətə və irqi ayrışdırılığa təhrik edən çağırışlar 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiənin həddlərindən kənar qalır. *Kühnenin işində* Avropa İnsan Haqları Komissiyası əcnəbilərin sıxışdırılmasına, milli və irqi ayrışdırılığa çağırışlar edən ifadələri müdafiə etmədi. Komissiya Konvensiyanın 17-ci maddəsinə istinad edib şikayəti qəbul olunmayan elan etdi. Həmin maddə “Konvensiyada... təsbit olunan hüquq və azadlıqların ləğvinə yönəlmiş” hər hansı fəaliyyəti qadağan edir. Komissiya dedi ki, *ifadə azadlığı Konvensiyada təsbit olunan hüquq və azadlıqları ləğv etmək üçün istifadə olunma bilməz.*

Nəticələr

- Siyasi məsələlərlə bağlı, toplumun mənafeyində olan başqa məsələlərlə bağlı debatlarda siyasi şəxslərlə, hökumətlə, rəsmi şəxslərlə bağlı xoşagəlməz olan sərt, qamçılıyıcı, bəzən acı ifadələrin işlənməsi yolverilən sayılmalıdır.
- Jurnalist müzakirə predmeti olan ictimai önəmli mövzuya daha çox diqqət çəkmək üçün bəlli dərəcədə şişirtmədən (epataj), yaxud hətta provokasiyadan istifadə edə bilər.
- Çılgın ifadələr xüsusən provokasiyaya cavab xarakteri daşdıqda daha çox müdafiə edilir.
- İnsanları bilərəkdən birbaşa zorakılığa təhrik edən ifadələr işlədilsə və zorakılığın baş vermə ehtimalı realdırsa, belə hallarda zorakılığa təhrik etmə 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiənin hüdudlarından kənar qalacaq.
- Nasist ideologiyasını təşviq edən, holokostu inkar edən və insanları nifrətə və irqi ayrışdırıcı təhrik edən çağırışlar 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiənin hüdudlarından kənar qalır.

Yerli təcrübə

- H. Aslanov Z. Əlizadəyə qarşı işdə məhkəmələr bu nəticəyə gəliblər ki, Z. Əlizadə Daxili İşlər Nazirliyinin və onun Narkotiklərə qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin və onun əməkdaşlarının nüfuzunu aşağılayan ifadələr işlədib və defamasiyaya yol verib. Məhkəmə Z.Əlizadənin aşağıdakı ifadələrini defamativ sayıb. ***“Bu nazirlik həqiqətən də cinayət yuvasıdır, buna heç kimin şübhəsi olmasın. Hacı Məmmədovun (Bax Qeydə) bandasının tutulması, işə edilməsi sonra da Ramil Usubovun birbaşa Heydər Əliyevin tapşırığı ilə hansısa cinayət əməlini törətməsi göstərir ki, DİN həqiqətən də Azərbaycan dövlətçiliyinin düşmənlərindən biridir. Hökumət ona görə dözümlülük göstərir ki, bu struktur xalqın iradəsini qırmaq üçün cəza arbitridir.” “Azərbaycanda həqiqətən də narkotikçilik şəbəkəsi var. Bu şəbəkənin başında Azərbaycanın yüksək rütbəli rəsmiləri durur. Narkodilərlərin də əksəriyyəti elə Daxili İşlər Nazirliyinin narkobiznesə qarşı mübarizə idarəsinin işçiləridir.”*** Bu qərarı verərkən işə baxan məhkəmələr Z. Əlizadənin bu ifadələri ölkənin polis qurumlarının işi, eləcə də satirik şair Mirzə Sakitin müəmmalı ittihamla həbs edilməsi ilə bağlı gedən ictimai müzakirələr zamanı etməsini qiymətləndirməyib.
- Rafiq Tağı və Samir Sədaqətoğluna qarşı işdə hər iki jurnalist “Sənət” qəzetində dərc olunmuş “Avropa və biz” adlı yazının dini ayrışdırıcılıq salması ittihamı ilə mühakimə olundular və azadlıqdan məhrum edildilər. Yazıda Avropa millətləri ilə Azərbaycan və müsəlman dininin hakim olduğu qonşu ölkələr müqayisə olunurdu. Jurnalist ikincilərdə demokratiyanın, fəravanlığın və insan haqlarının vəziyyətinin Avropaya nisbətən geridə qalmasını dini fərqlərlə izah edir, bu zaman müsəlman dindarları üçün çox həssas olan ifadələr işlədirdi. Müəllifin yazıda provokativ ifadələrdən, epatajdan istifadə etməsi bir sıra dindarların etirazı ilə nəticələnmişdi. Məhkəmələr jurnalisti uzun müddət həbslə cəzalandırma qərarı verərkən onun işlətdiyi bu ifadələrin yazıdakı müzakirə mövzusu olan məsələlərə diqqət çəkməyə yönəldiyini, jurnalistin bir sıra hallarda epatajdan istifadə etməsinin ictimai məqsədlərə yönəldiyini götür qoy etməmişdilər.

4. İfadənin fakt barədə məlumat, yoxsa qiymətləndirici mülahizə olmasına qiymət verilməsi

Faktlarla rəylər arasında fərq

İfadə azadlığı həm məlumatların, həm də ideyaların yayılmasını özündə birləşdirir. Məhkəmə bu iki anlayış – məlumatlar (faktlar) və rəylər (qiymətləndirici mülahizələr) arasında aydın fərq qoyub və bildirib ki:

Faktların varlığını sübut etmək mümkündür, qiymətləndirici mülahizələri isə sübut etmək mümkünsüzdür... Qiymətləndirici mülahizələrə gəldikdə, sübutmə tələbini təmin etmək mümkün deyil. Bu tələb Konvensiyanın 10-cu maddəsinin təmin etdiyi hüququn mühüm tərkib hissəsi olan öz rəyini ifadə etmək azadlığını pozur.” (Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, Yerusəlim Avstriyaya qarşı, 2001, Dixand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2001)

Rəylər fərdlərin hadisə və ya situasiyalarla bağlı nöqteyi-nəzərindən və ya onlara verdikləri şəxsi qiymətlərdən ibarət olduğu üçün onların doğru ya yalan olduğunu sübut etmək mümkün deyil. Amma nəzərə almalıyıq ki, qiymətləndirici mülahizələr yetərli faktual əsasa söykənməlidir. Deməli həmin rəyin əsasında duran faktların doğru ya yalan olduğunu sübut etmək mümkündür. Məhkəmə qeyd edib ki:

“açıqlanmış fikir qiymətləndirici mülahizə sayıldığı halda belə müdaxilənin mütənasib olub-olmamasına verilən qiymət etiraz olunmuş rəyin yetərli faktual əsasının varlığından asılı ola bilər. Hətta hər hansı faktual əsasa söykənməyən qiymətləndirici mülahizəyə qarşı müdaxilə tədbirinin özü də zəruri həddi aşma bilər.” (Yerusəlim Avstriyaya qarşı, 2001, Dixand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2001)

Bununla belə, *Dalban Rumıniyaya qarşı, (1999)* işində Məhkəmə dedi:

“Rəyinin doğru olduğunu sübut edə bilməsə də, jurnalisti tənqidi rəyini ifadə etmək imkanından məhrum etmək yolverilməzdir.”

Beləliklə, yoxlanıla bilən məlumatlarla yanaşı, doğruluğu yoxlanıla bilməyən rəylər, tənqidi fikirlər və ya fərziyyələr də 10-cu maddə ilə müdafiə edilir. Üstəlik qiymətləndirici mülahizələr, xüsusən siyasi sahədə ifadə edilən fikirlər xüsusi müdafiə ilə təmin olunur. Bu da demokratik cəmiyyət üçün önəmli olan fikir plüralizmi tələbindən irəli gəlir.

Sübutmə yükü

Eyni zamanda nüfuzdansaıcı ifadələrlə bağlı işlərdə milli qanunvericilik ifadə edilmiş fikrin həqiqətə uyğunluğunu sübut etmək vəzifəsini nəzərdə tutsa belə, yerli məhkəmələr faktlarla qiymətləndirici mülahizələri fərqləndirən Avropa Məhkəməsinin praktikasına uyğun olaraq, bu cür sübutları tələb etməkdən çəkinməlidirlər.

Xoş məram (vicdanlı yanılma) müdafiəsi

Faktlarla bağlı olan nüfuzdansaılma işlərində xoş məram (vicdanlı yanılma) təqsiri aradan qaldıran hal kimi qəbul olunmalıdır. Əgər material dərc olunan vaxt bu və ya digər məlumatların həqiqətə uyğun olduğunu düşünmək üçün jurnalistin yetərli əsasları olubsa, o sanksiyaya məruz qalmamalıdır. Məhkəmənin rəyinə (*“Sandi Tayms” Birləşmiş Krallığa qarşı (N 2), 1991*) əsasən:

Xəbərlər tez köhnələn əmtədir və dərcinin hətta qısa müddətə də olsa yubadılması onları dəyərli və maraqlı olmaqdan məhrum edə bilər.

Məhz ona görə də jurnalistdən yalnız o tələb olunur ki, bütün faktları əqləbatan dərəcədə yoxlasın və xəbərlərin doğruluğuna arxayın olduqdan sonra onları mümkün qədər dəqiqliklə çatdırsın. Jurnalistin zərərçəkəni nüfuzdansa, niyyətinin olmaması onu məsuliyyətdən azad edən əsas arqumentlərdən biridir. Jurnalist xəbərin doğru olduğuna inanırsa, o zaman belə niyyət mövcud deyil. Bu halda o bilərəkdən törədilən defamasiyanı qadağan edən normalar əsasında cəzalandırıla bilməz.

Faktlara gəldikdə, Məhkəmə mətbuatın “səhvə yol vermək hüququnu” tanıyaraq, faktlarla bağlı səhvlərin xoş məramdan irəli gəldiyi hallarda mətbuatın müdafiə edilməli olduğunu etiraf edib.

Fikirlərin xoş məramla ifadə edilmiş olmasına söykənən müdafiə (“xoş məram” müdafiəsi) həmin fikirlərin həqiqətə uyğunluğunu sübut etmək (“doğruluğun sübutu” müdafiəsi) zərurətini prinsipcə aradan qaldırır. Jurnalistin və ya dərc olunmuş yazının məqsədi legitimdirsə və yazının qaldırdığı məsələ ictimai maraq daşıyarsa, eyni zamanda faktları yoxlamaq üçün əqləbatan səylər göstərilərsə, müzakirə olunan faktların doğru olmadığı sübut olunduqda belə mətbuat məsuliyyət daşımamalıdır.

Nəticələr

- Faktlar (faktlar barədə məlumatlar) və qiymətləndirici mülahizələr (faktlar barədə rəylər) arasında fərq qoyulmalıdır;
- İfadə azadlığı həm faktlar barədə məlumatları, həm də faktlar və hadisələr barədə rəyləri müdafiə edir.
- Fakt barədə məlumatın doğru və ya yalan olduğunu göstərmək mümkündür (“doğruluğun isbatı”). Fakt barədə məlumatın doğruluğunu (doğru və ya yalan olduğunu) isbat etməyi tələb etmək olar.
- Qiymətləndirici mülahizələrin (rəylərin) doğru, ya yalan olduğunu göstərmək mümkün deyil. Qiymətləndirici mülahizələrin doğruluğunu sübut etməyi tələb etmək olmaz.
- Faktlardan irəli gələn qiymətləndirici mülahizələr yetərli faktual əsasa söykənməlidir. Belə qiymətləndirici mülahizələrin söykəndiyi faktlar barədə məlumatların doğru və ya yalan olduğu göstərilə bildiyindən bu məlumatların isbatlanması tələb oluna bilər.
- Qiymətləndirici mülahizələr (rəylər), özəlliklə siyasi məsələlərlə bağlı rəylər faktlar haqqında məlumatlara nisbətən daha geniş qorunur.
- Şəxs məlumatı hazırlayarkən və yayarkən qanuni mənafeələr güdübsə; üstəlik - yazının məzmunu qanuni ictimai mənafeələrə qulluq edirsə; üstəlik - şəxs faktları yoxlamaq üçün əqləbatan səylər göstəribsə; onda yazıdakı faktların doğru olmadığı ortaya çıxdıqda belə, onu hazırlamış və yaymış şəxs məsuliyyətdən azad edilməlidir. (Bu “xoş məram” müdafiəsi adlanır.)
- “Xoş məram”ın varlığı “Doğruluğun sübutu” müdafiəsinə olan ehtiyacı aradan qaldırır. Bu o deməkdir ki, şəxsin yazını hazırlayarkən və yayarkən “xoş məramlı”

olduğu təsdiqlənərsə onun yazdığı və ya yaydığı məlumatların doğru olub olmadığını araşdırmağa gərək yoxdur. Müzakirə mövzusu olan məlumatlar doğru olmadıqda belə şəxs məsuliyyətdən azaddır.

Yerli təcrübə

Araşdırılmış məhkəmə işlərinin heç birində məhkəmələr müzakirə predmeti olan ifadənin fakt və ya qiymətləndirici mülahizə olmasını müzakirə etməyiblər, onların nə olduğuna qiymət verməyiblər. Təbii olaraq onlar hər hansı bir işdə faktlarla qiymətləndirici mülahizələr arasında fərq qoymayıblar. Məhkəmələr hətta cavabdeh tərəfin ifadələrin faktlar barədə məlumat yox, qiymətləndirici ifadə olduğunu iddia etdikləri hallarda belə bu məsələyə hər hansı qiymət verməyiblər. Eləcə də faktlarla və ya qiymətləndirici mülahizələr arasında fərq qoymayan məhkəmələr ifadə müəlliflərindən qiymətləndirici mülahizələri sübut etməyi tələb ediblər. Heç bir işdə məhkəmələr xoş məram testini tətbiq etməyiblər.

- H. Aslanov Z. Əlizadəyə qarşı iş üzrə qərarlarında məhkəmələr defamativ saydıqları ifadələrin fakt, yoxsa qiymətləndirici mülahizə olmasını götür-qoy etmədən Z. Əlizadədən onları sübut etməyi tələb edib. Məsələn, məhkəmələr aşağıdakı ifadəni sübut etməyi Z.Əlizadədən tələb edib, sonra isə öz qərarlarında Z. Əlizadənin bunu sübut edə bilmədiyinə istinad ediblər. Həmin ifadədə belə deyilir: **“Azərbaycanda həqiqətən də narkoticarət şəbəkəsi var. Bu şəbəkənin başında Azərbaycanın yüksək rütbəli rəsmiləri durur. Narkodilərlərin də əksəriyyəti elə Daxili İşlər Nazirliyinin narkobiznesə qarşı mübarizə idarəsinin işçiləridir.”** Məhkəmələr bu işdə qiymətləndirici mülahizələrin yetərli faktual əsasla söykəndiyini deyən cavabdeh tərəfin arqumentlərini götür-qoy etmədi. Məhkəmə habelə sübut etmə yükünü cavabdehin üzərinə qoyarkən yazının məzmununun ictimai mənafeələrə xidmət etdiyini, tənqid hədəfinin dövlət orqanları və onların vəzifəli şəxsləri olduğunu da nəzərə almayıb.

- Y. Agazadə və R. Kəbirliyə qarşı işdə cənab C. Əliyev “A.M.A.Y Əliyevlər ailəsinin ticarət nişanı. Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar “atıb”” adlı yazıda **“... rüşvət çarxının başında duran C. Əliyev”**, , **“ Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar “atıb”, “ 21 milyon dollar məsələsinə gəlincə bu olay Əliyevlərin ayaqda olduğu vaxtlara, yəni “A.M.A.Y”-in qurd basdığı” dövrə təsadüf edir”** ifadələrini gözdənsalıcı hesab edərək jurnalistlərin cəzalandırılmasını tələb etdi. Jurnalistlərə cinayət cəzası verən Yasamal rayon məhkəməsi və sonrakı instansiyalar məqalədə defamativ saydıqları faktlar haqqında məlumatlarla qiymətləndirici mülahizələr arasında fərqləndirmə aparmadılar. Sübut etmə yükünü jurnalistin üzərinə qoymaqla məhkəmə cinayət işləri üzrə ədalət mühakiməsinin normalarını pozmaqla yanaşı yazının məzmununun ictimai mənafeələrdən irəli gəlməsini, ittiham tərəfinin böyük imkanlara malik siyasi xadim olmasını, yazıdakı faktların yazıda müzakirə edilməmiş iş üzrə məhkəmə qətnamələrindən götürülməsini nəzərə almadı.

- Müdafiə Nazirliyi “Azadlıq” qəzetinə qarşı işdə məhkəmələr iddiaçının Müdafiə Nazirliyi olmasına, mövzunun ordunun ərzaqla təminatı məsələsi kimi ictimai önəmli məsələ olmasına, eləcə də jurnalistin məqalədə göstərdiyi faktları yoxlamaq üçün cəhd etməsinə baxmayaraq Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətinin ona yardım etməkdən boyun qaçırmasını nəzərə almayaraq sübut etmə yükünü jurnalistin üzərinə qoyub. Məhkəmələr jurnalistin vicdanlı olmasına, Müdafiə Nazirliyinin ictimai əhəmiyyətli məsələlərlə bağlı informasiya verməməsinə qiymət verməyiblər.

5. İfadə azadlığına müdaxilə demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalıdır

Avropa Məhkəməsi 10-cu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, ifadə azadlığına müdaxilə edərkən aşağıdakı üç şərtin toplusuna riayət etməyi tələb edir:

- **İfadə azadlığına müdaxilə qanunda nəzərdə tutulmalıdır;**
- **İfadə azadlığına müdaxilə ən azı 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş legitim maraqlardan birinin (dövlət təhlükəsizliyi və dövlətin ərazi bütövlüyü, ictimai asayiş, iğtişaşların və cinayətlərin qarşısının alınması, toplumun sağlamlığının, yaxud mədəniyyətinin mühafizəsi, digər şəxslərin nüfuzu və ya hüquqlarının müdafiəsi, konfidensial məlumatların açıqlanmasının qarşısının alınması, ədalət mühakiməsinin nüfuzunun və qərəzsizliyinin təmin edilməsi) müdafiəsinə yönəlməlidir;**
- **Müdaxilə demokratik toplumda zəruri olmalıdır.**

İfadə azadlığına müdaxilə etdikdə bu üç tələbin hamısına əməl olunduğunu sübut etmək vəzifəsi dövlətin üzərinə düşür.

Məhdud çərçivəli yozumlama

Məhkəmə 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məhdudiyətlərin məhdud çərçivəli yozumlanması qaydalarını müəyyən edib. *Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı* işdə Avropa Məhkəməsi qeyd edib ki:

“İfadə azadlığına qoyulan bütün məhdudiyətlər dar yozulmalıdır. Razılığa gəlmiş ali tərəflərdən heç biri ifadə azadlığını Konvensiyada nəzərdə tutulandan daha artıq səviyyədə məhdudlaşdırma bilməz.

Sandi Tayms Birləşmiş Krallığa qarşı, (1979) işində Məhkəmə qərara aldı ki:

“Məhdud çərçivəli yozum o deməkdir ki, istisna halları nəzərdə tutan bənddə göstərilənlərdən savayı heç bir başqa meyar hər hansı məhdudlaşdırma üçün əsas götürülə bilməz; həmin meyarlar isə öz növbəsində elə yozulmalıdır ki, ifadə olunduğu dilin adi anlamı çərçivəsindən kənara çıxmasın. İstisnalar bəndinə (Maddə 10.2.) gəldikdə isə bu bənd özlüyündə geniş anlamı olduğundan... dar yozum prinsipi bəlli çətinliklərlə üzləşir. Buna baxmayaraq məhdud çərçivəli yozum prinsipi hökumətlər üzərinə bir çox aydın bəirlənmiş öhdəliklər qoyur.”

Hər hansı dolaşqı hallarda fərdin azadlığını Dövlətlərin iddia etdikləri *üstələyici mənafe*lərlə *uğurlu balanslaşdırma*q üçün Məhkəmə hüquqi standartlar yaradıb.

Müdaxilə qanunda göstərilməlidir

“Dövlətin müdaxiləsi” dedikdə, bütün hökumət qurumlarının, onların vəzifəli şəxslərinin müdaxiləsi nəzərdə tutulur. Müdaxilənin qanunda nəzərdə tutulması o deməkdir ki, yalnız parlament ifadə azadlığına bu cür məhdudiyətin mümkünlüyü barədə qərar verə bilər.

Müdaxilənin qanunda nəzərdə tutulması tələbi qanunun keyfiyyətli olmasını da nəzərdə tutur. Məhkəmə dəfələrlə bildirib ki, qanun topluma elan edilməli, toplum üçün çatımlı olmalı, onun hansı hallarda tətbiq edildiyini və doğurduğu nəticələri öncədən görmək mümkün olmalıdır. *Sandi Tayms işində (1979)* məhkəmə dedi:

“Birincisi, qanunun adekvat çatımlılığı olmalıdır: vətəndaş verilmiş kazusa uyqulanmalı (tətbiq edilməli) hüquq qaydasından konkret vəziyyətdə adekvat xəbərdar olmaq imkanında olmalıdır. İkincisi, öz davranışını düzənləməyinə vətəndaşı imkanlı edəcək yetərli dəqiqliklə formulə olunmayıbsa, norma qanun kimi götürülə bilməz: ehtiyacı olduqda gərəkən məsləhət almaqla vətəndaş vəziyyətdən asılı olan ağılabatanlıq dərəcəsinə konkret addımının doğura biləcəyi nəticələri öncədən görmək imkanında olmalıdır. Bu nəticələrin mütləq bəliqliklə öncədən görülmə bilən olması gərəkli deyil. Təcrübə göstərir ki, bunu əldə etmək də olmur. Yenə də, nə qədər çox arzulansa da, bəliqlik özü ilə həddi aşan sərtlik də gətirə bilər. Qanun dəyişkən vəziyyətlərin dalınca yüyürüb çata bilməyə qabil olmalıdır. Beləliklə, əksər qanunlar qaçınılmaz olaraq çox və ya az həddə yaygın olduğundan yozumu və tətbiqi təcrübənin öhdəsinə buraxılan şərtləri özündə birləşdirir.”

Məhdudlaşdırmaq üçün legitim mənafeələr

İfade azadlığını məhdudlaşdırmaq üçün mümkün əsasların (dövlət təhlükəsizliyi və dövlətin ərazi bütövlüyü, ictimai asayiş, iğtişaşların və cinayətlərin qarşısının alınması, toplumun sağlamlığının, yaxud mənəviyyatının mühafizəsi, digər şəxslərin nüfuzu və ya hüquqlarının müdafiəsi, konfidensial məlumatların açıqlanmasının qarşısının alınması, ədalət mühakiməsinin nüfuzunun və qərəzsizliyinin təmin edilməsi) siyahısı tam siyahıdır. Bu siyahıdan kənarında olan hər hansı əsas istinad etmək olmaz.

Lakin bütün hallarda bu siyahıda göstərilən maraqlara istinad edərkən belə, qorunması nəzərdə tutulan marağın gerçək maraq olduğunu yoxlamaq lazımdır. Bir sıra hallarda belə maraqların gerçək olub-olmaması aşkar görünməyə də bilər. Məsələn, yüksək vəzifə tutan şəxsləri (o cümlədən ölkə prezidenti, nazirlər, parlament üzvləri və s) və ya dövlət qulluqçularını (o cümlədən polis əməkdaşları, digər hüquq mühafizə qurumlarının işçiləri və s) nüfuzdansa (ləkələmə və ya alçaltma) hallarında problem yarana bilər. Bu iki kateqoriyadan olan “şəxsləri gözdən salan ifadəyə görə məhkum etmənin” məqsədi “digər şəxslərin nüfuzu və ya hüquqlarının müdafiəsi” ola bilər. Lakin eyni zamanda, belə hallarda alçaltma və ya ləkələməyə görə adi şəxs üçün qanunla nəzərdə tutulmuş cəzadan daha ağır cəza təyin edilməsinə haqq qazandırmaq olmaz. Bir tərəfdən bu bərabərlik hüququnu pozmuş olardı. Digər tərəfdən belə cəzalar publik funksiyaları yerinə yetirən şəxslərin hüquq və azadlıqlarını qoruma zərurətindən kənara çıxmış olardı. Həmin cəzalar “dövlət hakimiyyəti” və ya “dövlətin nüfuzu” kim mücərrəd anlayışlara xidmət etmiş olardı.

“Ölkənin və ya hökumətin imici\şərəfi”, “millətin və ya dövlətin imici\şərəfi”, “dövlət rəmzləri və ya digər rəsmi rəmzlər”, “dövlət orqanlarının imici\nüfuzu”

“Ölkənin və ya hökumətin imici\şərəfi”, “millətin və ya dövlətin imici\şərəfi”, “dövlət rəmzləri və ya digər rəsmi rəmzlər”, “dövlət orqanlarının (məhkəmələr istisna olmaqla) imici\nüfuzu” kimi dəyərlər 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmayıb. Bunlar ifadə azadlığını məhdudlaşdırmaq üçün legitim məqsəd sayılmırlar. Əksinə demokratik cəmiyyətdə hakimiyyət təmsilçilərinin (fərdlərin və qurumların) tənqidi medianın, adi fərdlərin və bütövlükdə cəmiyyətin təməl hüququdur. Medianın bu həm də vəzifəsidir. Məsələn, dövlət rəmzinin dağılmasna və ya onun “təhqir edilməsinə” yönələn hərəkət müəyyən siyasi qərarlarla, dövlət qurumlarının hərəkəti ilə, konkret sahədə dövlət siyasəti ilə, yaxud hakimiyyət səlahiyyətlərinin tətbiqinə yönələn hər hansı digər hərəkətlərlə razılaşmamağın və onlara qarşı tənqidi münasibətin nəticəsi ola bilər. Bu cür narazılığın və tənqidin ifadəsi azad olmalıdır, çünki bu, hakimiyyət orqanlarının səhvlərini ictimaiyyətin müzakirəsinə çıxarmağın və onların mümkün həll yollarını tapmağın yeganə üsuludur. Bundan başqa “dövlətin nüfuzu” kimi ümumi və mücərrəd anlayışlar adətən hakimiyyət səlahiyyətini həyata keçirənlərin müəyyən şəxsi və qanunsuz maraqlarını ört-basdır etməyə yönəlir.

Mütənasiblik (proporsionallıq) testi

İfadə azadlığına müdaxilənin qanunda nəzərdə tutulduğuna və onun kökündə legitim məqsəd dayandığına əmin olduğdan sonra müdaxilənin “demokratik toplumda zəruri” olub-olmadığı yoxlanmalıdır. Bunun üçün müdaxilə mütənasiblik testindən keçirilir. Sınaq zamanı belə bir suala cavab axtarılır:

“İfadə azadlığına müdaxilənin hədəflədiyi (legitim) məqsədlə, bu məqsədə çatmaq üçün istifadə olunmuş vasitə(lər) bir-birinə mütənasibdirlərmi”.

Legitim məqsəd dedikdə, Konvensiyanın 10.2-ci maddəsində sadalanan, qorunması önəmli olan dəyərlər və maraqlar (milli güvənlik, ictimai asayiş, başqa şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeləri və s) başa düşülür. Vasitə(lər) isə ifadə azadlığını gerçəkləşdirən şəxsə qarşı çıxarılmış qərarlar və ya götürülən ölçülərdir (nüfuzun qorunması ilə bağlı kompensasiyalar, təkzib, tirajın müsadirəsi, lisenziyanın yayımçıdan geri alınması, jurnalistin və ya redaksiyanın ofisində axtarış aparma və s).

Mütənasiblik barədə qərar demokratik toplumu idarə edən prinsiplərə söykənməlidir.

Sandi Tayms Birləşmiş Krallığa qarşı işdə Avropa Məhkəməsi qeyd edib ki:

Məhkəmə ifadə azadlığına müdaxilə məsələsinə baxarkən “...iki qarşı-qarşıya duran prinsiplər arasından seçimlə üzləşmir. Dar yozulmalı bir sıra istisnaların mövzusu olan ifadə azadlığı prinsipi ilə üzləşir... Müdaxilənin Maddə 10(2)-də sadalanan istisnalara aid olması yetərli deyil. Müdaxilənin ifadənin mövzusunun konkret kateqoriya ilə üst-üstə düşməsinə görə edilməsi və ya ümumi və ya qəti şərtlərlə formulə edilmiş hüquq qaydası tərəfindən dəstəklənməsi də yetərli deyil. Məhkəmə arxayın olmalıdır ki, baxdığı spesifik işdə faktlar və hallar nəzərə alınmaqla müdaxilə zəruri olub”.

Müdaxilənin “demokratik toplumda zəruri” olduğunu isbat etmək üçün ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə konkret məhdudiyyətin qoyulmasını zəruri edən “sıxışdırıcı sosial ehtiyac”ın varlığına arxayın olmaq gərəkdir. *Observer və Guardian BK-ya qarşı işdə (1995) Məhkəmə bəyan etdi ki:*

“10-cu maddənin 2-ci bəndi baxımından “zəruri” sözü “sıxışdırıcı sosial ehtiyac”ın varlığını özündə birləşdirir.

Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı işdə müdaxilənin zəruriliyini “inandırıcı şəkildə isbat etmək” vəzifəsini cavabdeh dövlətin üzərinə qoyan Avropa Məhkəməsi “zəruri” sözünün anlamına aydınlıq gətirdi:

Zəruri sözü “mümkün” sözünün sinonimi deyil. Bu söz həm də “faydalı”, “ağlabatan” və ya “arzu edilən” ifadələri qədər mütəhərrik (dəyişkən) deyil. Daha dəqiq desək, o, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, “sıxışdırıcı sosial ehtiyac”ın mövcudluğunu nəzərdə tutur”.

Baxdığı bir neçə işdə (*Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, Yanovski Polşaya qarşı, 1999, Tammer Estoniyaya qarşı, 2001*) Məhkəmə deyib ki:

“İştirakçı dövlətlərin bu cür ehtiyacın olub-olmadığını qiymətləndirməkdə geniş sərbəstlikləri var. Amma bu sərbəstlik Avropa nəzarəti ilə müşayiət olunur. Bu nəzarət həm qanunvericiliyi, həm də onun tətbiqi ilə bağlı qərarları, hətta məhkəmə qərarlarını da əhatə edir.”

Milli güvənlik və ifadə azadlığı

“*Vereniging Weekblad Bluf*” Niderlanda qarşı (1995) işində Məhkəmə “milli təhlükəsizlik” maraqları ilə ifadə azadlığının maraqları arasındakı münaqişəni gözdən keçirdi. Bu işdə Məhkəmə müdaxilənin (tirajın müsadirəsi və dövriyyədən çıxarılması) “milli təhlükəsizliyin” müdafiəsi üçün “demokratik toplumda zəruri” olub-olmadığını araşdıraraq bildirdi ki:

“Hesabatdakı məlumatların məxfilik dərəcəsinin onların yayılmasının qarşısını almağa haqq qazandırmaq üçün yetərli olub-olmadığı məsələsi açıq qalır. Söhbət altı il əvvəlki sənəddən gedir, ...təhlükəsizlik xidmətinin rəhbəri özü etiraf edib ki, 1987-ci ildə hesabatdakı müxtəlif materiallar ayrılıqda götürüldükdə daha dövlət sirri təşkil etmədi. Nəhayət, hesabatın qrifində sadəcə “məxfi” qeydi vardı ki, bu da məxfilik dərəcəsinin aşağı olduğunu göstərir (...). Tirajın dövriyyədən çıxarılması... bütövlükdə baş vermiş hadisələrin işığında nəzərdən keçirilməlidir. Qəzet müsadirə olunduqdan sonra nəşirlər onun çoxlu sayda nüsxələrini çap etmiş və Amsterdamın izdihamlı küçələrində satmışdılar. Müvafiq olaraq, sözügedən məlumatlar dövriyyədən çıxarılarəkən artıq geniş yayılmışdı (...). Sonuncu məsələ ilə bağlı Məhkəmə öncə bəyan etdiyi belə bir rəyi qeyd edir ki, artıq toplum içində yayılmış və ya məxfiliyini itirmiş olan informasiyanın yayılmasına əngəl törətməyə ehtiyac yoxdur (...). Sözügedən məlumatlar çoxlu sayda insanlara çatdırılmışdı. Onlar isə öz növbələrində həmin məlumatları başqalarına ötürə bilərdilər. Bundan da savayı, bu hadisələr mətbuatda şərh olunmuşdu. Belə olan halda bu məlumatların dövlət sirri kimi qorunmasına daha haqq qazandırmaq olmazdı və “Bluf!” dərcisininin 267-ci sayının dövriyyədən çıxarılması daha hədəflənən legitim məqsədə çatmaq üçün zəruri deyildi. (...). Xülasə, bu tədbir demokratik toplumda zəruri olmadığından 10-cu maddənin pozuntusu baş vermişdi.”

Guardian və Observerin, eləcə də “Bluf!” dərcisininin işləri Məhkəmənin müəyyən etdiyi iki önəmli prinsipi ortaya qoydu:

1) Birinci prinsipə görə, milli gəvənliklə bağlı informasiya artıq ictimai meydanda varsa onun dərci qadağan oluna və ya müsadirə oluna bilməz, yaxud onu dərc edənlər cəzalandırıla bilməz.

2) İkinci prinsip milli güvənlik sahəsinə aid olan bütün informasiyaların qeyd-şərtsiz məxfi elan olunması və nəticədə belə informasiyalara çatma öncədən məhdudiyət qoyulmasını dövlətlərə qadağan edir.

Beləliklə, milli güvənlik məsələlərinə aid məlumatların yayılmasını tam və qeyd-şərtsiz qadağan edən və kəşfiyyət xidmətlərinin işləyişinə toplumun göz qoymasını istisna edən qanunvericilik “demokratik toplumda zəruri” sayılmayacaq və 10-cu maddənin pozuntusu olacaqdır.

Məhkəmənin qoyduğu rəhbər müddəalarla yanaşı digər müddəalar Yohannesburq Prinsiplərində (1995) yer alıb. Həmin prinsiplərin 15-ci maddəsi milli güvənliklə bağlı məlumatların açıqlanmasına görə aşağıdakı hallarda cəzalandırmanı qadağan edir:

1) informasiyanın açıqlanması legitim milli maraqlara real ziyan vurmayıbsa və ya ziyan vurana bənzəmirsə; yaxud

2) toplumun həmin informasiyanı bilmək marağı onun açıqlanmasının vurduğu ziyanı üstələyirsə.

İtaətsizliyə təşviq etmə prinsipinə müdaxiləni bəraətləndirmək üçün əsasdır. Lakin bu halda belə ifadə azadlığına qadağan avtomatik olaraq qoyula bilməz. Qarşı-qarşıya duran mənafelər gözdən keçirilməli, ifadə azadlığının gerçəkləşdirilməsinə qarşı tətbiq edilən sanksiyaların “demokratik toplumda zəruri” olub-olmadığı barədə qərar çıxararkən mütənasiblik prinsipi uygulanmalıdır.

Mənəviyyatın qorunması və ifadə azadlığı

“Mənəviyyat”ın qorunması və ifadə azadlığı arasında münaqişə mütənasiblik prinsipinə yeni çalarlar gətirir. “Mənəviyyatın” ayrı-ayrı yerlərdə spesifik özəllikləri olmasını nəzərə alan məhkəmə bu işlərdə milli hakimiyyət orqanlarına daha geniş mülahizə sərbəstliyi verir.

“*Açıq Qapı*” və “*Dublin Mamaları*”nın işində (1992) Məhkəmə hesab etdi ki, “mənəviyyatın” qorunması məsələsində milli hökumət orqanları geniş qiymətləndirmə sərbəstliyinə malik olsalar da, bu sərbəstlik qeyri-məhdud deyil. Belə ki, milli hakimiyyət orqanlarının qiymətləndirmə sərbəstliyi heç də “nəzarətdən azad” deyil. Müdaxiləyə “sıxışdırıcı sosial ehtiyac”la haqq qazandıрмаğın mümkün olub-olmadığını və onun qarşıya qoyulmuş legitim məqsədə mütənasib olub-olmadığını araşdıran Məhkəmə qadınların “yaşından və sağlamlıq durumundan və ya hamiləliyin dayandırılması üçün məsləhət almalarının səbəbindən asılı olmayaraq” ərizəçilərin bu cür məsləhət fəaliyyətinə daimi və ümumi qadağa qoymuş İrlandiya məhkəmələrinin qərarının mütləq xarakterdə olmasını təəccüblə qarşıladı. Məhkəmə hesab etdi ki, belə məhdudiyət həddən artıq geniş və qeyri-mütənasibdir. Müdaxilənin qeyri-mütənasib olmasını şərtləndirən amillərdən biri də bu idi ki, belə məlumatları almaq üçün başqa mənbələr (jurnallar, bülletenlər, telefon kitabları, xarici ölkələrdə yaşayanlar və s) var idi. Məhkəmə bildirdi ki, bunlar müdaxilənin sıxışdırıcı ehtiyacdən irəli gəlmədiyini göstərirdi.

Cinayət cəzası və ifadə azadlığı

Milli Məhkəmələr jurnalistə qarşı cinayət-hüquqi sanksiyaların, xüsusən, azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tətbiqindən çəkinməlidirlər. Belə cəzalar ifadə azadlığının mahiyyətinə təhlükə yaradır və bütünlükdə mətbuata qarşı senzura rolunu oynayır. Mətbuatın “*toplumun gözətçi köpəyi*” rolunu yerinə yetirməsini əngəlləyir.

Lingens işində Məhkəmə dedi:

“Hökumətin qeyd etdiyi kimi, etiraz edilən məqalələr həmin vaxt geniş yayılmışdı və ərizəçiyə təyin edilmiş cəza, ciddi desək, artıq onun öz fikrini ifadə etməsinin qarşısını ala bilməzdi; bununla belə, o bir növ senzuraya bərabər cəza idi və güman ki, jurnalistləri gələcəkdə bu cür tənqidlərlə çıxış etməkdən çəkindirmək məqsədi daşıyırdı... Siyasi debatların kontekstində bu cür cəza, yaqın ki, jurnalistləri cəmiyyətin həyatına təsir göstərən məsələlərin açıq müzakirəsinə öz töhfələrini verməkdən çəkindirə bilərdi. Bundan başqa, bu cür sanksiya mətbuatın informasiya daşıyıcısı və “toplumun gözətçi köpəyi” vəzifəsini yerinə yetirməsini əngəlləyə bilər.

Üstəlik, siyasətçilərin şərəf və nüfuzunun müdafiəsi mətbuat azadlığı ilə ziddiyyətə girdikdə, milli məhkəmələr mütənasiblik prinsipini diqqətlə tətbiq etməli və jurnalistin məhkum edilməsinin demokratik cəmiyyətdə zəruri tədbir olub-olmadığını müəyyən etməli, bu zaman Lingensin işi kimi işlərdə Məhkəmənin formalaşdırdığı təməl prinsipləri nəzərə almalıdırlar.

Torgeyerson işində Məhkəmənin gəldiyi qənaətə görə:

“ərizəçinin təqsirli sayılması və məhkum edilməsi medianı ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsindən çəkindirə bilər”

Bu işdə müdaxilənin qarşıya qoyulmuş legitim məqsədə mütənəssib olduğu sübuta yetmədi, Buna görə də ərizəçinin məhkum edilməsi “demokratik cəmiyyətdə zəruri” sayılmadı.

Nəticələr

- “Dövlətin müdaxiləsi” dedikdə, bütün hökumət qurumlarının, onların vəzifəli şəxslərinin müdaxiləsi nəzərdə tutulur. Müdaxilənin qanunda nəzərdə tutulması o deməkdir ki, belə yalnız parlament ifadə azadlığına bu cür məhdudlaşdırmanın mümkünlüyü barədə qərar verə bilər.
- İfadə azadlığına müdaxilə qanunda nəzərdə tutulmalıdır.
 - 1) *Qanunun adekvat çatımlılığı olmalıdır, yəni verilmiş kazusa uyğun tətbiq edilməli) hüquq qaydasından konkret vəziyyətdə vətəndaş adekvat xəbərdar olmaq imkanında olmalıdır.*
 - 2) *Qanun öz davranışını düzənləməsinə vətəndaşı imkanlı edəcək yetərli dəqiqliklə formul olunmalıdır. Ehtiyacı olduqda gərəkən məsləhət almaqla vətəndaş konkret addımının doğura biləcəyi nəticələri vəziyyətdən asılı olan ağılabatanlıq dərəcəsində öncədən görmək imkanında olmalıdır.*
- Müdaxilə ən azı 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş legitim maraqlardan birinin müdafiəsinə yönəlməlidir:
 - 1) *dövlət təhlükəsizliyi və dövlətin ərazi bütövlüyü,*
 - 2) *ictimai asayiş, iğtişəşlərin və cinayətlərin qarşısının alınması,*
 - 3) *toplumun sağlamlığının, yaxud mədəniyyətinin mühafizəsi,*
 - 4) *digər şəxslərin nüfuzu və ya hüquqlarının müdafiəsi,*
 - 5) *konfidensial məlumatların açıqlanmasının qarşısının alınması,*
 - 6) *ədalət mühakiməsinin nüfuzunun və qərəzsizliyinin təmin edilməsi.*
- İstisnalar “məhdud çərçivəli yozum prinsipinə” əsasən yozulmalıdır. İstisna halları nəzərdə tutan bənddə göstərilənlərdən savayı heç bir başqa meyar hər hansı məhdudlaşdırma üçün əsas götürülə bilməz; həmin meyarlar isə öz növbəsində elə yozulmalıdır ki, ifadə olunduğu dilin adi anlamı çərçivəsindən kənara çıxmasın.
- Müdaxilənin demokratik toplumda zəruriliyi əsaslandırılmalıdır. Müdaxilə üstələyən sosial ehtiyacdən irəli gəlməlidir.
- “Dolaşq halların həlli”: Hər hansı dolaşq hallarda Fərdin azadlığı Avropa Məhkəməsinin yaratdığı standartlara söykənməklə hökumətin iddia etdiyi üstələyici mənafezlə uğurlu balanslaşdırılmalıdır.
- İfadə azadlığına edilən müdaxilə qarşıya qoyulan məqsədə adekvat olmalıdır.

Yerli təcrübə

Gözdən keçirilmiş məhkəmə işlərinin heç birində müdaxilə əsaslandırılarkən onların qanunda nəzərdə tutulub-tutulmaması, legitim məqsədlərə uyğun olub-olmaması, eləcə də müdaxilənin demokratik toplumda zəruri olub-olmaması ilə bağlı testlər tətbiq olunmayıb. Uyğun testlərin tətbiqi Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə yanaşı İnsan hüquq və azadlıqlarının tənzimlənməsi haqqında Konstitusiya Qanunundan irəli gəlsə də heç bir məhkəmə qərarında bu qanundakı

müddəalara əsaslanan yoxlama tətbiq edilməyib. Heç bir işdə məhkəmələr müdaxilə qərarı çıxararkən onun qarşıya qoyulmuş legitim məqsədə uyğunluğu məsələsini müzakirə etməyiblər.

- Yaşar Ağazadə və Rövşən Kəbirliyə qarşı işdə hər iki jurnalistin ifadə azadlığına çox sərt müdaxilə qərarı verən (30 ay azadlıqdan məhrum etmə) məhkəmələr bu müdaxiləni legitim hədəflərə uyğunluq və demokratik toplumda zərurilik testlərindən keçirməyiblər.
- Azadlıq qəzeti ilə bağlı bir neçə işdə (Y. Əliyev, T. Ağayev, H. Aslanov, Ş. Sultanov, Müdafiə Nazirliyi və s) böyük məbləğdə kompensasiya ödəmək qərarı verən məhkəmələr müdaxilənin legitim məqsədlərə uyğun olduğunu, demokratik cəmiyyətdə müdaxilənin üstələyəyici sosial tələbatdan irəli gəldiyini əsaslandırmaq üçün hər hansı ifadə işlətməyiblər.
- Bir neçə işdə jurnalistə cinayət cəzası verən məhkəmə müdaxilənin qanunda nəzərdə tutulmasını yoxlamayıb. İ. Nəsimovla bağlı 2 işdə Naxçıvan şəhər və Naxçıvan Ali Məhkəmələri bir işdə Azərbaycan prezidentinə yazılmış şikayətdəki ifadələrə görə, başqa bir işdə isə bir şəxsin başqasına göndərdiyi məktubdakı ifadələrə görə İ. Nəsimova cinayət cəzası verib.

İFADƏ AZADLIĞI HÜQUQU BEYNƏLXALQ SƏNƏDLƏRDƏ

İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA AVROPA KONVENSİYASI

Maddə 10 - Fikri ifadə etmək azadlığı

1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radio-yayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sanksiyalara məruz qalabilir.

BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ İNSAN HÜQUQLARI HAQQINDA ÜMUMİ BƏYANNAMƏSİ

Maddə 19

Hər bir şəxs əqidə və onu sərbəst ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir; bu hüquqa maneəsiz olaraq əqidəyə malik olmaq və informasiya və ideyaları dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq istənilən vasitələrlə axtarmaq, əldə etmək və yaymaq azadlığı daxildir.

AVROPA ŞURASI NAZİRLƏR KOMİTƏSİ

SÖZ VƏ İNFORMASIYA AZADLIĞINA DAİR BƏYANAT

(Nazirlər Komitəsi tərəfindən, 1982-ci il 29 Aprel tarixində, onun 70-ci İclasında qəbul olunub)

Avropa Şurasının üzv Dövlətləri,

1. Əsl demokratiya, qanunun aliliyi və insan hüquqlarının riayət olunması prinsiplərinin əməkdaşlığın əsasını təşkil etməsini, və söz və informasiya azadlığının bu prinsiplərin əsas elementi olmasını düşünərək;
2. Bu azadlığın milli konstitusiyalarda və beynəlxalq sənədlərdə, və, xüsusi olaraq, İnsan Hüquqları üzrə Ümumdünya Bəyanatının 19-cu Maddəsində və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsində elan olunmasını nəzərdən keçirərək;
3. Bu konvensiyada nəzərdə tutulmuş orqanlarına tədbir olunmasına nəzarət etmə hüququnu verərək, onların həmin konvensiya vasitəsilə söz və informasiya azadlığının kollektiv şəkilində təmin olunması üçün lazımı tədbirlər görməklərini xatırlayaraq;
4. Söz və informasiya azadlığının insanların sosial, iqtisadi, mədəni və siyasi inkişafı üçün zəruri olduqlarını, və sosial və mədəni qrupların, millətlərin və beynəlxalq ictimaiyyətin harmonik inkişafı üçün şərait yaratdıqlarının nəzərdən keçirərək;
5. İnformasiya və rabitə texnologiyalarının davamlı inkişafının, sərhədlərdən asılı olmayaraq, informasiya və ideyaları, mənbəyindən asılı olmayaraq, axtarmaq, qəbul etmək və yaymaq hüququna gələcəkdə də xidmət edəcəklərinə əmin olaraq;
6. Dövlətlərin söz və informasiya azadlığının pozuntularına qarşı qorunmağa borclu olmasını və onların, ideya və informasiyaların çox çeşidlisinə imkan yaradaraq, media müxtəlifliyini və informasiya mənbələrinin çox çeşidliyini, mümkün qədər, həvəsləndirmək üçün hazırlanmış siyasətlərin qəbul edəcəklərinə əmin olaraq;
7. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsinin 2-ci paragrafında istinad edilmiş qanunla nəzərdə tutulmuş tədbirlərə əlavə olaraq, etika qaydalarının könüllü olaraq müəyyən edilməsi və kütləvi informasiya vasitələri sahəsində fəaliyyət göstərən peşəkar təşkilatlar tərəfindən tətbiq olunmasını qeyd edərək;
8. İnformasiyanın müxtəlif növlərinin sərbəst axını və geniş yayımının beynəlxalq anlam, insanların birləşməsi və mədəniyyətlərin birgə olaraq zənginləşməsi üçün zəruri faktor olmasını bilərək,
 - I. onların, demokratik və çox çeşidli cəmiyyətin əsas elementi olan, söz və informasiya azadlığına olan sıx bağlılığını təkrar təsdiq etdi;
 - II. onların, informasiya və kütləvi informasiya vasitələri sahəsində, aşağıdakı prinsiplərin nail olunmasına çalışdıqlarını elan edir :
 - a. sərhədlərdən asılı olmayaraq, hər bir kəsin, özünü ifadə etmək, mənbəyindən asılı olmayaraq, informasiya və ideyaları axtarmaq və qəbul etmək, və onları, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsinə əsasən, yaymaq hüququnun müdafiəsi;

- b. informasiya mətbuatında olan iştirakçıların üzərinə, medianın məzmununa və ya informasiyanın ötürülməsi və yayımına senzuranın, hər hansı bir özbaşına nəzarət və ya məhdudiyyətlərin qoyulmaması;
- c. fərdlərin anlamını və onların siyasi, iqtisadi və mədəni məsələləri sərbəst müzakirə etmək imkanlarını gücləndirmək üçün, dövlət sektorunda, informasiyadan istifadə etmək imkanları daxil olmaqla, açıq informasiya siyasətinin yerinə yetirilməsi;
- d. ideya və fikirlərin müxtəlifliyini əks etdirməyə imkan verən müstəqil və muxtar mediaların geniş sayının mövcudluğu;
- e. daxili və beynəlxalq ötürülmə və informasiya və ideyaların yayımı üçün müvafiq vasitələrin mövcudluğu və onlardan istifadə etmək imkanlarından münasib şərtlərlə istifadə etmək;
- f. informasiyanın sərbəst axınının gücləndirilməsi və rabitə infrastrukturunun və bacarıqların təkmilləşdirilməsi baxımından, dövlət və özəl kanalları vasitəsilə, beynəlxalq əməkdaşlıq və yardımın həvəsləndirilməsi;

III. onların əməkdaşlığını gücləndirmək üçün qərar qəbul etmək ki:

- a. hər bir kəsin söz və informasiya azadlığından istifadə etmək hüququnu müdafiə etmək;
- b. təlim və təhsil vasitəsilə, söz və informasiya azadlığından səmərəli istifadəni həvəsləndirmək;
- c. beynəlxalq anlama, əqidə və ənənələr haqqında daha da dərin biliklərə malik olmağa, fikirlərin müxtəlifliyinə və mədəniyyətlərin müştərək zənginləşməsinə kömək edərək, informasiyanın sərbəst axınını həvəsləndirmək;
- d. onların media sahəsində olan təcrübə və bilikləri bölüşmək;
- e. söz və informasiya azadlığının həcminin genişləndirilməsi üçün yeni informasiya və rabitə texnologiyaları və xidmətlərinin, mövcud olduqları zaman, səmərəli şəkildə istifadə olunmalarını təmin etmək.

AVROPA ŞURASI NAZİRLƏR KOMİTƏSİ

“KİV-də SAYASI MÜZAKİRƏLƏR AZADLIĞI HAQQINDA” BƏYANNAMƏ (Nazirlər Nümayəndələrinin 12 fevral 2004 il tarixli 872-ci iclasında Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilib)

Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi,

Bütün Avropada insan hüquq və azadlıqlarının ən mühüm müdafiə vasitəsinə çevrilmiş, sonradan "Konvensiya" adlanan İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiyanın üzv-dövlətlər tərəfindən imzalanması üçün açılmasından 50 il keçəndən sonra,

Avropa Şurasının məqsədinin üzv dövlətlərin ümumi mirası olan idealların və prinsiplərin müdafiəsi və yeritməsi naminə onların arasında daha böyük birliyin əldə edilməsindən ibarət olduğunu hesab edərək;

Dövlət və hökumət başçılarının Strasburqda 1997-ci il 11 oktyabr tarixində keçirilmiş ikinci görüşündə təsdiq edilmiş, bütün üzv-dövlətlərin plüralistik demokratiya, insan hüquqlarına hörmət və qanun aliliyinə dair əsas prinsiplərə sadıq olduğunu xatırladaraq;

Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunan fikirlərin və məlumatın bildirilməsi azadlığının "Fikirlərin və məlumatın bildirilməsi azadlığı haqqında" 1982-ci il Bəyannaməsində qeyd edildiyi kimi, demokratik cəmiyyətin başlıca əsaslarından birini və onun tərəqqisinin və fərdlərin inkişafının əsas şərtlərindən birini təşkil etdiyini təsdiq edərək;

KİV-ə münasibətdə siyasi məsələlər üzrə nazirlərin 2000-ci il 15-16 iyun tarixlərində Krakovda keçirilmiş altıncı Avropa konfransında qəbul edilmiş "KİV-ə münasibətdə perspektiv siyasət haqqında" Bəyanatı xatırladaraq;

"Cavab vermək hüququ - vətəndaşların və mətbuatın qarşılıqlı münasibətləri" adlı 74 (26) sayılı Qətnaməsini və "KİV-də seçki kampaniyaların işıqlandırılmasına dair tədbirlər haqqında" R (99) 15 sayılı Təvsiyəsini xatırladaraq;

Həmçinin "nifrəti təbliğatı haqqında" R (97) 20 sayılı Təvsiyəsini xatırladaraq, habelə siyasi müzakirələr azadlığının irqçilik fikirləri və ya nifrətə, ksenofobiya, antisemitizm və dözümsüzlüyün bütün formalarına təhrik edən fikirləri bildirmək azadlığına şamil olunmadığını xüsusilə vurğulayaraq;

"Şəxsi həyatın müdafiəsi hüququ haqqında" Parlament Assambleyasının 1165 (1998) sayılı qətnaməsindən xəbərdar olaraq;

Cəmiyyətin ictimai maraq doğuran məsələlər üzrə məlumatlı olmaq, həmçinin dövlət və siyasi işlər üzrə ictimai nəzarəti həyata keçirmək hüququnun təmin olunması, habelə dövlət vəzifəli şəxslərinin statusu və məsuliyyətinə dair üzv-dövlətlərin yerli qaydalarına zərər vurulmadan demokratik cəmiyyətdə zəruri olan siyasi qurumların və dövlət orqanlarının məsuliyyətinin və şəffaflığının təmin edilməsi üçün fikir və məlumatın xüsusilə azad və müstəqil KİV vasitəsilə bildirmək azadlığının başlıca vacibliyini bir daha təsdiq edərək;

Fikir azadlığı ilə bağlı KİV işçilərinin nəzərə alınmalı vəzifə və məsuliyyətin əhatə olunduğunu, habelə bu hüququn həyata keçirilməsi ilə Konvensiya tərəfindən müdafiə olunan digər əsas hüquq, azadlıq və maraqların təmin olunması arasında tarazlığın qorunması üçün onun qanuni şəkildə məhdudlaşdırıla bilməsini xatırladaraq;

Siyasi orqanlara namizəd olan, onlara seçilmiş və ya onlarda fəaliyyətini dayandırmış, yerli, regional, milli və ya beynəlxalq səviyyədə siyasi funksiyaları yerinə yetirən, yaxud siyasi təsiri malik olan və bundan sonra “siyasi xadimlər” adlandırılan fiziki şəxslərin, habelə dövlət vəzifəsində çalışan və ya həmin səviyyələrdə dövlət hakimiyyət səlahiyyətlərini həyata keçirən və bundan sonra “vəzifəli şəxslər” adlandırılan fiziki şəxslərin KİV-də onlar barəsində məlumatın və fikirlərin yayılması ilə pozula biləcək əsas hüquqlara malik olduğunu nəzərə alaraq;

Bəzi hüquqi sistemlərdə siyasi xadimlərin və vəzifəli şəxslərin KİV-də onlar barəsində məlumatın və fikirlərin yayılmasına qarşı imtiyazlara malik olmasının Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin edilən fikir və məlumat azadlığı ilə bir araya sığmamasını nəzərə alaraq;

Dövlət işləri üzrə ictimai nəzarəti həyata keçirmək hüququnun siyasi xadimlər və vəzifəli şəxslərdən başqa, digər şəxslər barəsində məlumatı və fikirləri yaymaq hüququnu əhatə edə bilməsini nəzərə alaraq;

Üzv-dövlətləri hazırkı Bəyannaməni, zəruri hallarda tərcüməsi ilə birlikdə, geniş şəkildə yaymağa, xüsusilə siyasi qurumların, dövlət və məhkəmə orqanlarının nəzərinə çatdırmağa, habelə jurnalistlər, KİV və onların peşəkar təşkilatlarında yaymağa çağırır;

KİV-də siyasi xadimlər və vəzifəli şəxslər barəsində fikir və məlumatın yayılmasına dair aşağıdakı prinsiplərə xüsusi diqqət yetirir:

I. KİV vasitəsilə fikirləri və məlumatı bildirmək azadlığı

Plüralist demokratiya və siyasi müzakirələr azdığı ictimaiyyətin ictimai maraq doğuran bütün məsələlər üzrə məlumatlı olmasını tələb edirlər və buraya KİV-in siyasi xadimlər və vəzifəli şəxslər barəsində mənfi məlumatın və tənqidi fikirləri yaymaq hüququ və ictimaiyyətin bu məlumat və fikirlər ilə tanış olmaq hüququ daxildir.

II. Dövləti və ictimai təsisatları tənqid etmək azadlığı

Dövlət, hökumət və icra, qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyətlərinin hər hansı bir təsisatı KİV-də tənqiddə məruz qala bilər. Bu təsisatların üstün statusuna görə, onlar böhtan və təhqirlərdən cinayət hüquq vasitəsilə mühafizə olunmamalıdır. Eyni zamanda, həmin təsisatların bu cür mühafizəsi mövcud olduqda, tənqid etmək azadlığını məhdudlaşdırmamaq məqsədilə ondan məhdud qaydada istifadə edilməlidir. Bununla yanaşı, həmin təsisatları təmsil edənlər şəxsi qismində müdafiə hüququna malikdirlər.

III. Siyasi müzakirələr və siyasi xadimlər üzərində nəzarət

Siyasi xadimlər ictimai etimada müraciət etmək qərarına gəldiyindən və siyasi müzakirələrin obyektinə çevrilmələrini qəbul etdiyindən, ictimaiyyət onlar üzərində ciddi nəzarət həyata keçirə və onların funksiyalarının icrasını KİV-də potensial olaraq sağlam və ciddi şəkildə tənqid edə bilər.

IV. Vəzifəli şəxslər üzərində ictimai nəzarət

Vəzifəli şəxslər qəbul etməlidirlər ki, funksiyalarının icrası üzrə ictimai nəzarətin və xüsusilə KİV vasitəsilə tənqidin şəffaflığının və funksiyaların məsuliyyətli icrasının təmin edilməsi üçün zəruri olduğundan, onlar bunlara məruz qalacaqlar.

V. Satirik çıxışların azadlığı

Konvensiyanın 10-cu maddəsilə müdafiə olunan yumor və satira, ictimaiyyəti işin faktları barədə aldatmamaq şərtlə, şişirtmənin və hətta provokasiyanın daha böyük dərəcəsini ehtimal edir.

VI. Siyasi xadimlərin və vəzifəli şəxslərinin şöhrəti

Siyasi xadimlər adi vətəndaşlarla müqayisədə şöhrətin və hüquqlarının daha güclü müdafiə vasitələrinə malik olmamalı və buna görə də, KİV siyasi xadimləri tənqid etdikdə yerli qanunvericiliklə onlara münasibətdə daha ciddi cəzalar nəzərdə tutulmamalıdır. Bu prinsip həmçinin vəzifəli şəxslərə də şamil olunur; yalnız vəzifəli şəxslərin funksiyalarının lazımı qaydada icrası üçün zəruri olduqda bu prinsipin məhdudlaşdırılmasına yol verilə bilər.

VII. Siyasi xadimlərin və dövlət vəzifəli şəxslərinin şəxsi həyatlarının müdafiəsi

Konvensiyanın 8-ci maddəsinə müvafiq olaraq, siyasi xadimlərin və vəzifəli şəxslərin şəxsi və ailə həyatı KİV-də işıqlandırmaqdan qorunmalıdır. Eyni zamanda, onların şəxsi həyatı barəsində məlumat funksiyalarının icrası ilə birbaşa əlaqəli olduqda, o, üçüncü tərəflərə zərərin vurulmaması zərurəti nəzərə alınmaqla yayıla bilər. Siyasi xadimlər və ya vəzifəli şəxslər öz şəxsi həyatının bu və ya digər tərəflərinə diqqəti cəlb etdikdə, KİV onları yoxlamaq hüququna malik olmalıdır.

VIII. KİV-in qeyri-qanuni hərəkətlərdən müdafiə vasitələri

Hüquqları KİV tərəfindən pozulan fərdi şəxslərin malik olduqları hüquq müdafiə vasitələri siyasi xadimlərə və vəzifəli şəxslərə də aid olmalıdır. İddia tələblərinin və cərimələrin miqdarı, KİV tərəfindən təklif olunan və zərər çəkmiş şəxslər tərəfindən qəbul edilən hər hansı effektiv və münasib könüllü kompensasiya nəzərə alınmaqla, digərlərin hüquq və mənafelərinin pozulmasına münasib olmalıdır. Azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tam zəruri və ya vurulmuş zərəre münasib olması halları, xüsusilə digər əsas hüquqların KİV-də böhtan və ya təhqir ifadələri, məsələn nifrəti təbliğ edən ifadələr nəticəsində ciddi pozulması halları istisna edilməklə, bu cəza tədbirləri KİV tərəfindən böhtan və ya təhqirə görə tətbiq edilməməlidir.

AVROPA ŞURASI NAZİRLƏR KOMİTƏSİ

RƏSMİ SƏNƏDLƏRDƏN İSTİFADƏ İMKANLARINA DAİR NAZİRLƏR KOMİTƏSİNİN ÜZV DÖVLƏTLƏR ÜÇÜN (2002) 2 NÖMRƏLİ TÖVSIYƏSİ

(Nazirlər Komitəsi tərəfindən 2002-ci il 21 Fevral tarixində Nazirlər Müavirlərinin 784-cü müşavirəsində qəbul olunub)

Nazirlər Komitəsi, Avropa Şurasının Nizamnaməsinin 15. b Maddəsinin şərtlərinə əsasən,

Avropa Şurasının məqsədinin, onun üzvlərinin ümumi irsi olan, ideya və prinsiplərini qorumaq və həyata keçirmək məqsədilə, aralarında əzəmətli vəhdətə nail olmasından ibarət olduğunu düşünərək;

İnsan Hüquqları üzrə Ümumdünya Bəyanatının 19-cu Maddəsinə, İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlar üzrə Avropa Konvensiyasının 6, 8 və 10-cu Maddələrini, Birləşmiş Ştatların Məlumat Almaq İmkanları, Qərarların Qəbul Olunmasında İctimaiyyətin İştirakı və Ətraf Mühitin Qorunması Məsələlərində Ədalət Məhkəməsi İstifadə İmkanlarına dair Konvensiyanı (1998-ci il 25 İyunda, Danimarkanın Orxus şəhərində qəbul olunub) və 1981-ci il 28 Yanvar tarixli Şəxsi Məlumatın Avtomatlaşdırılmış Emalı ilə bağlı Fərdlərin Müdafiəsi üzrə Konvensiyanı (ETS Nö. 108); 1982 - ci il 29 Aprel tarixində qəbul olunmuş söz və informasiya azadlığı üzrə Bəyanatı; və həmçinin, dövlət orqanlarında olan məlumatdan istifadə etmək imkanları üzrə R (81) 19 Nömrəli Tövsiyəni, dövlət orqanlarında olan şəxsi məlumatın üçüncü tərəflərə verilməsi üzrə R (91) 10 Nömrəli Tövsiyəni; statistik məqsədlər üçün yığılmış və emal edilmiş şəxsi məlumatın qorunmasına dair R (97) 18 Nömrəli Tövsiyəni və arxivlərin istifadəsinə dair Avropa siyasəti üzrə R (2000) 13 Nömrəli Tövsiyəni nəzərdə tutaraq;

Çox çeşidli demokratik cəmiyyətdə dövlət idarəçiliyin şəffaflığının və ictimaiyyəti maraqlandıran məsələlərə dair məlumatın hazır mövcudluğunun vacibliyini düşünərək;

Bərabərlik əsasında və aydın qaydalara uyğun olaraq, düşünərək ki, rəsmi sənədlərdən geniş istifadə etmək imkanları:

- ümumi marağa səbəb olan məsələlərdə ictimaiyyətin məlumatlı iştirakını həvəsləndirərək, ictimaiyyətə, onların yaşadıkları dövlət və cəmiyyət haqda, və həmçinin onları idarə edən orqanlar haqqında, kifayət qədər təsəvvürə malik olmağa və haqqında tənqidi rəy formalaşdırmağa imkan verir;

- dövlət idarəçilik orqanlarının səmərəli fəaliyyətini həvəsləndirir və korrupsiya riskini yayındıraraq onların bütövlüyünü saxlamağa kömək edir;

- dövlət idarəçilik orqanlarının ictimai xidmətlər kimi qanunauyğunluğunu təsdiq etməyə və ictimaiyyətin dövlət orqanlarına olan inamının gücləndirilməsinə öz töhfəsini verir;

Bu səbəbdən, digər hüquq və qanuni maraqların qorunmasından asılı olaraq, rəsmi sənədlərdə olan məlumatın ictimaiyyətin istifadəsi üçün açıq olmasını təmin etmək üçün üzv dövlətlərin əlindən gələni etməsini nəzərdən keçirərək;

Burada qeyd olunmuş prinsiplərin minimal standart təşkil etdiklərini və onların, rəsmi sənədlərdən daha da geniş istifadə etmək imkanlarını artıq tanıyan daxili qanun və normativ aktlara qarşı qərəzsiz olaraq, başa düşülmələrini vurğulayaraq;

Bu sənədin, əsasən, fərdlərin rəsmi sənədlərdən istifadə etmək üçün xahişlərinə aid olduğuna baxmayaraq, dövlət orqanları, şəffaf demokratik cəmiyyətdə faydalı sayılan hər hansı bir məlumatın ictimaiyyətin istifadəsinə açmaq məqsədilə, aktiv məlumat çatdırmaq siyasətin aparılmasını öhdələrinə götürmək ehtiyacını nəzərdən keçirərək,

Üzv dövlətlərin hökumətlərinə qanun və təcrübələrində bu tövsiyədə qeyd olunmuş prinsipləri rəhbər tutmaqlarını tövsiyə edir.

I. Anlayışlar

Bu tövsiyənin məqsədləri üçün:

"dövlət orqanları" nəzərdə tutur:

- i. milli, regional və ya yerli səviyyədə hökumət və ya nazirliklər;
- ii. dövlət vəzifələrini icra və ya inzibati səlahiyyətdən istifadə edən və ya milli qanunvericiliklə nəzərdə tutulduğu kimi, fiziki və ya hüquqi şəxslər.

“rəsmi sənədlər” dövlət orqanlarının hər hansı bir formada siyahıya aldıkları, tərtib və ya qəbul etdikləri və, hazırlanma mərhələsində olan sənədlər istisna olmaqla, hər hansı bir dövlət və ya inzibati funksiyaya bağlı olan bütün məlumatları nəzərdə tutur.

II. Həcm

1. Bu tövsiyə yalnız dövlət orqanlarının saxladıkları rəsmi sənədləri nəzərdə tutur. Buna baxmayaraq, üzv dövlətləri, özlərinin daxili qanun və təcrübələri çərçivəsində, bu tövsiyənin prinsiplərinin qanunverici və məhkəmə orqanlarının saxladıkları məlumatlara tətbiq edilə biləcək həddi araşdırmalıdırlar.

2. Bu tövsiyə Şəxsi Məlumatın Avtomatlaşdırılmış Emalı ilə bağlı Fərdlərin Müdafiəsinə dair Konvensiyada nəzərdə tutulmuş məlumatdan istifadə etmək hüququ və ya onun məhdudiyyətlərinə təsir etmir.

III. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək imkanlarına dair ümumi prinsip

Üzv dövlətlər, dövlət orqanlarında saxlanılan rəsmi sənədlərdən, xahiş əsasında, hamının istifadə etmək hüququnu təmin etməlidir. Bu prinsip, millət mənsubiyyəti daxil olmaqla, heç bir səbəblərə əsaslanan ayrışdırıcılıq olmadan, tətbiq olunmalıdır.

IV. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək imkanlarının mümkün məhdudiyyətləri

1. Üzv dövlətlər rəsmi sənədlərdən istifadə hüququnu məhdudlaşdırma bilər. Məhdudiyyətlər qanunda öz əksini dəqiqliklə tapmalı, demokratik cəmiyyətdə lazım olmalı və aşağıdakıların qorunması məqsədinə uyğun olmalıdırlar:

- i. dövlət təhlükəsizliyi, müdafiəsi və beynəlxalq əlaqələri;
- ii. ictimaiyyətin təhlükəsizliyi;
- iii. cinayət fəaliyyətin qarşısının alınması, araşdırılması və təqib edilməsi;

- iv. şəxsi həyat və digər qanuni şəxsi maraqlar;
 - v. kommertiya və digər iqtisadi maraqlar, istər özəl, istər də dövlət;
 - vi. məhkəmə araşdırmalarına aid tərəflərin bərabərliyi;
 - vii. təbiət;
 - viii. dövlət orqanları tərəfindən aparılan yoxlama, nəzarət və müşahidə;
 - ix. dövlətin iqtisadi, valyuta və valyuta dəyişmə siyasətləri;
 - x. məsələnin daxili hazırlaşdırılması zaman dövlət orqanlarında və ya aralarında aparılan müzakirələrin məxfiliyi.
2. Sənədin istifadəsinə rədd cavabı, rəsmi sənəddə olan məlumatın açılmasının 1-ci paraqrafda qeyd olunmuş hər hansı bir maraqlara ziyan vurmasına ehtimal olduğu təqdirdə, və ictimaiyyətin belə məlumatın açılmasında maraqlı olmadığı halda, verilə bilər.
3. Üzv dövlətləri 1-ci paraqrafda qeyd olunmuş məhdudiyyətlərin müəyyən həddən sonra daha tətbiq olunmayacaqları ilə bağlı vaxt məhdudiyyətlərinin təyin edilməsini düşünməlidir.

V. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək üçün xahişlər

1. Rəsmi sənədin alınması üçün ərizəçi belə rəsmi sənəddən istifadə etmək səbəblərini açmaqda borclu deyil.
2. Belə xahişlərin qane edilməsi üçün qoyulmuş rəsmiyyət qaydaları minimum həddə çatdırılmalıdır.

VI. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək üçün xahişlərin baxılması

1. Rəsmi sənəddən istifadə etmək üçün xahiş həmin sənədi saxlayan istənilən dövlət orqanı tərəfindən qane edilməlidir.
2. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək üçün xahişlərə bərabər əsasında baxılmalıdır.
3. Rəsmi sənəddən istifadə etmək üçün xahişə dərhal baxılmalıdır. Bu haqda qərar, əvvəlcədən təyin oluna biləcək istənilən müddət ərzində, qəbul olunmalı, haqqında məlumat verilməli və icra edilməlidir.
4. Xahiş olunan rəsmi sənədin dövlət orqanında saxlanılmadığı təqdirdə, mümkün halda, o, ərizəçini digər səlahiyyətli dövlət orqanın yanına göndərməlidir.
5. Dövlət orqanı ərizəçiyə, mümkün qədər, xahiş olunmuş rəsmi sənədin tapılmasında kömək etməlidir, lakin, belə sənədi müəyyən etmək mümkün olmadığı təqdirdə, dövlət orqanı belə xahiş yerinə yetirməkdə borclu olmamalıdır.
6. Belə xahişin açıq-aşkar qaydada məntiqsiz olduğu halda, rəsmi sənəddən istifadə etmək xahişinə rədd cavabı verilə bilər.

7. Rəsmi sənəddən istifadə etmək xahişinə tam və ya qismən rədd cavabı verən dövlət orqanı belə rədd cavabının səbəblərini açıqlamalıdır.

VII. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək imkanlarının bir neçə formaları

1. Rəsmi sənəddən istifadə etmək hüququ təmin olunduğu zaman, dövlət orqanı, mümkün halda, ərizəçinin üstünlük verdiyi qərarı nəzərə alaraq, sənədin əslisinə baxmağı və ya onun sürətinin verilməsinə icazə verməlidir.

2. Rəsmi sənəddəki bəzi məlumatlara məhdudiyətin tətbiq olunduğu təqdirdə, buna baxmayaraq, dövlət orqanı sənədin qalan hissəsinə baxmağa icazə verməlidir. Tapılmış hər hansı bir səhvlər aydın şəkildə qeyd olunmalıdır. Buna baxmayaraq, sənədin qalan hissəsinin yalnış və ya mənasız olduğu təqdirdə, belə imkandan imtina edilə bilər.

3. Dövlət orqanı rəsmi sənəddən istifadə etmək imkanını ərizəçiyə, daha da asan əldə oluna biləcək mənbələr haqqında məlumat verməklə, təqdim edə bilər.

VIII. Rəsmi sənədlərdən istifadə etmək imkanının verilməsi ilə bağlı xərclər

1. Dövlət orqanlarında rəsmi sənədlərin əsliləri haqda məlumatların verilməsi, əsasən, təmənnasız olmalıdır.

2. Ərizəçidən rəsmi sənədin sürətinə görə müəyyən haqqın ödənilməsi tələb oluna bilər, lakin, belə haqqın miqdarı münasib olmalı və dövlət orqanının faktiki xərclərindən artıq olmamalıdır.

IX. Xahişə yenidən baxma proseduru

1. Rəsmi sənəddən istifadə etmək üçün xahişi tam və ya qismən rədd və ya ləğv edilmiş, və ya 6-cı Prinsipin 3-cü bəndində qeyd olunmuş müddət ərzində baxılmamış ərizəçi qanun məhkəməsi və ya qanunla təsis edilmiş digər müstəqil və qərəzsiz orqanın qarşısında xahişinə yenidən baxma prosedurundan istifadə etmək imkanına malik olmalıdır.

2. Ərizəçi, dövlət orqanının yenidən baxılmasını və ya yuxarıda qeyd olunmuş 1-ci paragrafa əsasən yenidən baxılmadan istifadə edərək, tez və ucuz yenidən baxılma prosedurundan həmişə istifadə etmək imkanına malik olmalıdır.

X. Əlavə tədbirlər

1. Üzv dövlətləri lazımi tədbirlər görməlidirlər ki:

i. cəmiyyətə rəsmi sənədlərdən istifadə etmək imkanları və belə hüquqdan onlar necə istifadə edə biləcəkləri haqda məlumat versin;

ii. dövlət məmurlarının, bu hüququn istifadəsi ilə bağlı vəzifə və öhdəlikləri çərçivəsində, hazır olduqlarını təmin etsin;

iii. ərizəçilərin özlərinin bu hüququndan istifadə edə biləcəklərini təmin etsin.

2. Bu məqsədlə, xüsusilə, dövlət orqanları:

i. sənədlərindən asan istifadəni təmin etmək üçün, onları səmərəli qaydada idarə etməlidir;

ii. sənədlərinin saxlanması və məhv edilməsi üçün aydın və təyin edilmiş qaydaları tətbiq etməlidir;

iii. məsələn, saxladıkları sənədlərin siyahı və ya jurnallarını tərtib edərək, mümkün qədər, onların cavabdeh olduqları sahələr haqqında məlumatların verilməsini təmin etməlidir.

XI. Dövlət orqanlarının təşəbbüsü ilə ictimaiyyətə açılmış məlumat

Dövlət orqanı, öz təşəbbüsü ilə və mümkün olan hallarda, belə məlumatın verilməsinin dövlət idarəçilik orqanlarının şəffaflığının və onların daxilindəki səmərəliliyin həvəsləndirilməsi naminə olduğu və ya onu maraqlandıran məsələlərdə ictimaiyyətin daha da məlumatlı iştirakını həvəsləndirdiyi təqdirdə, saxladığı məlumatının ictimaiyyətə açılması üçün lazımi tədbirlər görməlidir.

İFADƏ AZADLIĞI HÜQUQU AZƏRBAYCANIN QANUNVERİCİLİK SİSTEMİNDƏ

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINDAN ÇIXARIŞ

Maddə 46. Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququ

I. Hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır.

II. Şəxsiyyətin ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur. Heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.

III. Heç kəsə işgəncə və əzab verilə bilməz. Heç kəs insan ləyaqətini alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qala bilməz. Özünün könüllü razılığı olmadan heç kəsin üzərində tibbi, elmi və başqa təcrübələr aparıla bilməz.

Maddə 47. Fikir və söz azadlığı

I. Hər kəsin öz fikir və söz azadlığı vardır.

II. Heç kəs öz fikir və əqidəsini açıqlamağa və ya fikir və əqidəsindən dönməyə məcbur edilə bilməz.

III. İrqi, milli, dini, sosial ədavət və düşmənçilik oyadan təşviqata və təbliğata yol verilmir.

Maddə 50. Məlumat azadlığı

I. Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

II. Kütləvi informasiyanın azadlığına təminat verilir. Kütləvi informasiya vasitələrində, o cümlədən mətbuatda dövlət senzurası qadağandır.

Maddə 151. Beynəlxalq aktların hüquqi qüvvəsi

Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində daxil olan normativ hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa, həmin beynəlxalq müqavilələr tətbiq edilir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MÜLKİ MƏCƏLLƏSİNDƏN ÇIXARIŞ

Maddə 23. Şərəfin, ləyaqətin və işgüzar nüfuzun müdafiəsi

23.1. Fiziki şəxs onun şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən, şəxsi və ailə həyatının sirrini və ya şəxsi toxunulmazlığını pozan məlumatların məhkəmə qaydasında təkzib olunmasını tələb edə bilər, bu şərtlə ki, həmin məlumatları yaymış şəxs onların həqiqətə uyğun olduğunu sübuta yetirməsin. Faktik məlumatlar natamam dərc edildikdə də, əgər bununla şəxsin şərəfinə, ləyaqətinə və ya işgüzar nüfuzuna toxunulursa, eyni qayda tətbiq edilir. Marağı olan şəxslərin tələbi ilə fiziki şəxsin şərəf və ləyaqətinin müdafiəsinə onun ölümündən sonra da yol verilir.

23.2. Əgər fiziki şəxsin şərəfini, ləyaqətini, işgüzar nüfuzunu ləkələyən və ya şəxsi və ailə həyatının sirrinə qəsd edən məlumatlar kütləvi informasiya vasitələrində yayılmışdırsa, həmin kütləvi informasiya vasitələrində də təkzib edilməlidir. Əgər göstərilən məlumatlar rəsmi sənədə daxil edilmişdirsə, həmin sənəd dəyişdirilməli və bu barədə marağı olan şəxslərə məlumat verilməlidir. Digər hallarda təkzib qaydasını məhkəmə müəyyənləşdirir.

23.3. Kütləvi informasiya vasitələrində hüquqlarına və ya qanunla qorunan mənafelərinə toxunan məlumatlar dərc edilmiş fiziki şəxsin həmin kütləvi informasiya vasitələrində öz cavabının dərc edilməsi hüququ vardır.

23.4. Şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən məlumatlar yayılmış fiziki şəxsin həmin məlumatların təkzibi ilə yanaşı, onların yayılması nəticəsində vurulmuş zərərin əvəzinin ödənilməsinə tələb etmək hüququ vardır.

23.5. Əgər fiziki şəxsin şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən məlumatları yaymış şəxsi müəyyənləşdirmək mümkün deyildirsə, barəsində bu cür məlumatlar yayılmış şəxsin ixtiyarı var ki, həmin məlumatların həqiqətə uyğun olmayan məlumatlar sayılmasını tələb etsin.

23.6. Bu maddənin fiziki şəxsin işgüzar nüfuzunun müdafiəsinə dair qaydaları müvafiq olaraq hüquqi şəxsin işgüzar nüfuzunun müdafiəsinə də tətbiq edilir.

ÇIXARIŞ

Maddə 147. Böhtan

147.1. Böhtan, yəni yalan olduğunu bilə-bilə hər hansı şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində yayma—

yüz manatdan beş yüz manatadək miqdarda cərimə ilə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

47.2. Ağır və ya xüsusilə ağır cinayətdə ittiham etməklə böhtan atma—

iki ilədək müddətə islah işləri və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Maddə 148. Təhqir

Təhqir, yəni kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində şəxsiyyətin şərəf və ləyaqətini nalayiq formada qəsdən alçaltma —

üç yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN PLENUMUNUN QƏRARLARI

ƏDALƏT MÜHAKİMƏSİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ ZAMANI «İNSAN HÜQUQLARININ VƏ ƏSAS AZADLIQLARIN MÜDAFİƏSİ HAQQINDA» AVROPA KONVENSİYASI MÜDDƏALARININ VƏ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİNİN PRESEDENTLƏRİNİN TƏTBİQİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI

Bakı şəhəri

30 mart 2006-cı il №5

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Dünya Birliyinin tam hüquqlu üzvü kimi ümumbəşəri dəyərlərin üstünlüyünü qəbul edərək demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunu özünün inkişaf yolu seçmişdir. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını ali dəyər kimi qiymətləndirərək, onlara hörməti, insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasını qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının vəzifəsi kimi müəyyən etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının 2001-ci ilin yanvar ayının 25-də Avropa Şurasına daxil olması, daha sonra «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasını ratifikasiya etməsi demokratik ənənələrə, ədalətə, yurisdiksiyası altında olan insanlar üçün fundamental hüquq və əsas azadlıqların təmininə sadıqlıq ifadəsidir.

Son illər Respublikamızın universal və regional xarakterli beynəlxalq təşkilatlara daxil olması və çoxsaylı beynəlxalq müqavilələrə qoşulması ilə səciyyələnir. Həmin müqavilələrin mühüm bir hissəsi insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə yönəlmişdir. Azərbaycan Respublikası tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri özünün qanunvericilik sisteminə daxil etməklə beynəlxalq öhdəliklərini yerinə yetirmək yolunu tutmuşdur. Beynəlxalq müqavilələr dövlətlər arasındakı beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsinin, dövlətlərarası əməkdaşlığın inkişafının əsas vasitəsi olmaqla milli qanunvericiliyin tərkib hissəsinə çevrilməkdədir.

Beynəlxalq hüququn səmərəliliyi, beynəlxalq müqavilələrin müddəalarının həyata keçirilməsi və beynəlxalq öhdəliklərə əməl olunması dövlət daxilində həyata keçirilən təşkilati və hüquqi tədbirlərdən asılıdır.

İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində bağlanmış müqavilələrdə dövlətlərin üzərlərinə götürdüyü öhdəliklər iştirakçı dövlətlərə deyil, onların yurisdiksiyası altında olan insanlara ünvanlanmaqla, ayrı-ayrı fərdlərin hüquqlarının müdafiəsinə yönəlmiş olur. Respublikamızda pacta sunt servanda (müqavilələr icra olunmalıdır) prinsipinə müvafiq olaraq beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi prosesi davam etməkdədir. İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədilə görülən tədbirlərin bir hissəsini də məhkəmələrin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsidir.

«Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və «Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2006-cı il tarixli Fərmanı da məhz insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin təmininə, məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsinə, məhkəmə hakimiyyətinin möhkəmlənməsinə yönəlmişdir.

Fərmanda Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə və digər yuxarı instansiya məhkəmələrinə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi işini təşkil etmələri və onu məhkəmə təcrübəsində nəzərə almaları tövsiyə edilmişdir.

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələr tərəfindən «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası müddələrinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin düzgün və vahid qaydada tətbiqinin təmini məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L I R :

1. Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, insan hüquqları müasir dünyada ümumbəşəri mədəniyyətin mühüm tərkib hissəsidir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 12-ci maddəsinə əsasən insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir.

İnsan hüquqları ümumi səciyyəyə malikdir və onların həyata keçirilməsi ilə bağlı məhkəmələr aşağıdakıları nəzərə almalıdır:

- bütün insanlar heç bir ayrı-seçkiliyə yol verilmədən əsas hüquq və azadlıqlara malikdirlər;
- insan hüquq və azadlıqları məkan, ərazi həddləri ilə bağlı deyildir. İnsanlar harada olmalarından asılı olmayaraq əsas hüquq və azadlıqlara malikdirlər;
- insan hüquqları universal, bölünməz olmaqla qarşılıqlı bağlılıqdadır. Milli, dini, tarixi, mədəni özünəməxsusluq nəzərə alınmaqla insan hüquq və azadlıqlarına ali dəyər kimi hörmət və riayət edilməli, onların müdafiəsi təmin olunmalıdır;
- hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi başqalarının hüquq və azadlıqlarını pozmamalıdır;
- insan hüquq və azadlıqları yalnız qanun, konstitusiya və beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada məhdudlaşdırıla bilər;
- hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır;
- hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

2. Azərbaycan Respublikası «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının iştirakçısı və onu 2002-ci ilin aprel ayının 15-də ratifikasiya etmiş dövlət kimi Konvensiya və onun Protokollarının təfsiri və tətbiqi məsələləri üzrə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasının məcburiliyini tanıyır. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanı ratifikasiya etdiyi dövrdən sonra yurisdiksiyası altında olan insanların Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqlarını təmin etməlidir.

İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin həmin hüquqların təmininə yönəlmiş qərarlarının icrası qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının vəzifəsidir.

İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulması ilə bağlı məhkəmələr milli qanunvericilik ilə yanaşı Konvensiya müddəalarını da rəhbər tutmalı və bu zaman İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə istinad etməlidirlər.

3. «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası normaları hüququn digər normalarından təcrid olunmuş şəkildə deyil, beynəlxalq hüququn müvafiq normaları nəzərə alınmaqla təfsir və tətbiq edilməlidir. Beynəlxalq müqavilələrin, o cümlədən «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası normalarının təfsiri zamanı onun konteksti ilə yanaşı müqavilənin sonrakı tətbiqi təcrübəsinə istinad edilməlidir .

4. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarlarının yerinə yetirilməsi zəruri hallarda həm Konvensiyada nəzərdə tutulmuş insan hüquqlarının pozuntusunun, həm də ərizəçi üçün onun zərərli nəticələrinin aradan qaldırılması məqsədilə xüsusi, həmçinin eyni xarakterli pozuntuların gələcəkdə baş verməsinin qarşısının alınması üçün ümumi xarakterli tədbirlərin görülməsini nəzərdə tutur. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qərarları yalnız onun icraatında olan işlərin həllinə deyil, həmçinin geniş mənada Konvensiya normalarının izah edilməsinə, qorunmasına, inkişafına xidmət edir və bu yolla dövlətlərin Konvensiya iştirakçısı kimi daşdıqları öhdəliklərə riayət olunmasına yardım göstərir.

Məhkəmələr ədalət mühakiməsini həyata keçirərkən dövlətin Konvensiya əsasında üzərinə götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirilməsini təmin etməlidirlər.

5. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsinə təminat verilir. Bu hüquq mütləq hüquq deyil və müəyyən qanuni məhdudiyyətlərə (məsələn, iddia müddəti, şikayətin qəbul edilmə şərtinə cavab verməməsi və s), məruz qoyula bilər. Lakin ədalət mühakiməsi hüququ onun mahiyyətinə xələl gətirə biləcək dərəcədə məhdudlaşdırılmamalıdır.

İnsan hüquqlarının məhkəmə müdafiəsi beynəlxalq hüquqda müstəqil məhkəmə tərəfindən ədalətli məhkəmə araşdırması əsasında hüquqların səmərəli bərpa edilməsi kimi qəbul olunur. Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası təcrübədə həyata keçirilən hüququn səmərəliliyinə təminat verməyə istiqamətlənmişdir.

6. Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci hissəsinə əsasən «hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə, ağlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir».

Ağlabatan müddətin müəyyən edilməsində məqsəd mülki prosesdəki tərəfləri, eləcə də cinayət prosesində təqsirləndirilən şəxsi məhkəmə prosesindəki həddən artıq gecikdirmələrdən qorumaqdan və ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinə nail olmaqdan ibarətdir.

Cinayət işləri ilə bağlı həmin müddətlərin hesablanması zamanı «ağlabatan müddət» həm ibtidai araşdırma müddətini, həm də hökmün çıxarılmasına kimi olan məhkəmə baxışı müddətini əhatə edir. Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə müddətin hesablanması şəxsə ittihamın elan edilməsi, barəsində həbs qətimkan tədbirinin seçilməsi, ona digər prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqindən başlayır və şəxs barəsində hökmün qanuni

qüvvəyə minməsinə və ya onun barəsində cinayət təqibinə xitam verilməsinə kimi davam edir.

Mülki işlər üzrə məhkəmə baxışı müddəti iddia ərizəsinin məhkəməyə daxil olduğu vaxtdan başlayır və məhkəmə qərarının icrasının başa çatmasına kimi davam edir. Hər bir iş üzrə «ağlabatan müddət» konkret işin xarakterindən, mürəkkəbliyindən, ərizəçinin proseslə bağlı davranışından asılı olaraq müəyyənləşdirilməlidir.

Konvensiyanın 6-cı maddəsinə əsasən məhkəmə qətnaməsinin icrası müddəti məhkəmə baxışının tərkib hissəsi kimi qiymətləndirilir. Məhkəmələr məhkəmə aktlarının icrasına möhlət verilməsi, icranın dayandırılması, icra üsulunun dəyişdirilməsi, həmçinin məhkəmə icraçılarının hərəkətlərindən verilən şikayətlərlə əlaqədar məsələlərə baxarkən Konvensiyanın məhkəmə qətnamələrinin ağlabatan müddətdə icra olunması tələbini nəzərə almalıdırlar.

7. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələr qərəzsizliyin təmin olunmasına nail olmalıdırlar. Qərəzsizliyinə şübhə olan hər bir hakim işə baxan məhkəmə tərkibindən çıxarılmalıdır.

8. Məhkəmələrə izah edilsin ki, hər bir insan təqsirliliyi barədə məhkəmə tərəfindən qəti qərar qəbul edilənə kimi təqsirsiz hesab edilir. Təqsirsizlik prezumpsiyası cinayətkarlara verilən güzəşt kimi başa düşülməməlidir. Təqsirliliyin sübut edilməsinə aid tələb təqsirləndirilən şəxsin təqsirliliyinə inam olmadığı hallarda məhkəmənin bəraət hökmü çıxarmasını nəzərdə tutur.

9. Cinayət prosesinin çəkişmə prinsipi prosesdə ittiham və müdafiə tərəflərinin bərabərliyinin təmin olunmasını nəzərdə tutur. Cinayət prosesinin çəkişmə prinsipinə əsasən həm ittiham, həm də müdafiə tərəfinin digər tərəfin təqdim etdiyi sübutlarla tanış olmaq imkanı olmalıdır. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin tələb etdiyi ədalətli araşdırmanın məcburi tələbləri arasında cinayət təqibini həyata keçirən hakimiyət orqanının bütün sübutlar barədə müdafiə tərəfinə məlumat vermək vəzifəsi mühüm yer tutur.

10. Məhkəmələrə izah edilsin ki, hüququn aliliyi və insan hüquqlarına hörmət Avropa Şurasının Nizamnaməsinin 3-cü maddəsində nəzərdə tutulan əsas dəyərlərdəndir. Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə təminat verilən ədalətli məhkəmə baxışı prinsipi hüququn aliliyinə və insan hüquqlarına hörmətin həyata keçirilməsinə xidmət edir. Əks maraqların toqquşduğu məhkəmə prosesində tərəflərin prosesdə bərabərliyinin təmin edilməsi məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilməlidir. Azərbaycan Respublikası CPM-in 142-ci, MPM-in 82-ci maddələrində nəzərdə tutulan preyardisiya halları istisna olmaqla məhkəmələr üçün heç bir sübutun qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsi yoxdur və onlar işin faktiki hallarını məhz məhkəmə baxışı zamanı araşdırdığı sübutlar əsasında müəyyən etməli, qərarlarının qanuniliyi və əsaslılığını təmin etməlidirlər.

Təqdim edilmiş sübutlar işin düzgün həll edilməsi, işin nəticələri üçün əhəmiyyətlidirsə, məhkəmə onlarla bağlı mövqeyini qərarında əks etdirməlidir.

11. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, müdafiəçiyə müdafiə etdiyi şəxslə sərbəst, təklikdə görüşüb danışmaq imkanı yaradılmasa, o öz vəzifəsini layiqincə yerinə yetirə bilməz. Təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçi ilə sərbəst şəkildə, təklikdə, qeyri-məhdud miqdarda və müddətdə görüşmək hüququ heç bir istisnaya yol verilmədən təmin olunmalıdır.

12. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, müdafiə hüququ demokratik cəmiyyətdə ədalətli məhkəmə baxışının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Konvensiya cinayət törətməkdə təqsirləndirilən

şəxsə müdafiəsi üçün üç üsuldən istifadə etməyə imkan verir: özünü şəxsən müdafiə etmək; özünün seçdiyi müdafiəçiyə malik olmaq; müəyyən hallarda pulsuz təyin olunmuş müdafiəçidən istifadə etmək. Zəruri hallarda hüquqi yardım göstərilməsi dövlət hesabına təmin olunmalıdır.

13. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı «Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktı»nın 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinə istinad edərək həbs qətimkan tədbirinin tətbiqinin ümumi təcrübəyə çevrilməsinə imkan verməsinlər. Şəxsin məhkəməyə gəlməsinə təminatların mövcud olduğu təqdirdə onun azadlıqda qalmasına üstünlük verilməlidir.

Həbs qətimkan tədbirinə müstəsna tədbir kimi baxılmalı və başqa qətimkan tədbirinin tətbiqinin qeyri-mümkün olduğu, son dərəcə zəruri hallarda tətbiq olunmalıdır.

14. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, azadlıq hüququ məhdudlaşdırılmış şəxslər «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən azadlıqlarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı ağlabatan müddətdə məhkəmə baxışının keçirilməsi, həmçinin barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilməsinə zərurət olmadığı məhkəməyədək azad olunmaq hüququna malikdirlər.

15. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə şəxsin həbsdə saxlanılma müddəti müəyyən edilərkən onun şübhəli şəxs (təqsirləndirilən şəxs) kimi tutulduğu andan bərsində hökm çıxarılanadək həbsdə saxlanıldığı müddət nəzərə alınır.

16. Nəzərə almaq lazımdır ki, şəxsin cinayəti törətməsinə əsaslı şübhə onun həbsə alınması üçün zəruri şərtidir. Bununla belə bu cür şübhə şəxsin həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsi üçün yetərli deyildir. Şəxsin həbsdə saxlanılmasına bəraət qazandırılması üçün əsaslı şübhə ilə yanaşı digər əsaslar da mövcud olmalıdır. Bu cür əsaslara cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməklə cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən materialları gizlətməklə və ya saxtalaşdırmaqla ibtidai istintaqın və ya məhkəmə baxışının normal gedişinə mane olmaq, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli yenidən törətmək və ya cəmiyyət üçün təhlükə yaratmaq kimi əsasları aid etmək olar. Bununla belə həmin əsaslar real olmalı, yəni mötəbər məlumatlarla təsdiq olunmalıdırlar. Həbs qətimkan tədbiri müddətinin uzadılması zamanı məhkəmələr bunun üçün mövcud olan əsasları və onları təsdiq edən sübutları qərarlarında göstərməlidirlər.

17. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, təqsirləndirilən şəxsin uzunmüddətli həbsi üçün tutarlı əsaslar yoxdursa, iş üzrə ehtimal həmişə şəxsin azadlığa buraxılmasının xeyrinə olmalıdır. Azadlığa buraxılmanın əsasları məhkəməyəqədərki bütün müddət ərzində istənilən vaxt tətbiq edilə bilər. Avropa Konvensiyasının 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi nəzərdə tutur ki, şəxsin həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsinə haqq qazandırmaq mümkün olmadıqda, o azadlığa buraxılmalıdır. Həbsin əsaslılığı, hər bir işin xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla, qiymətləndirilməlidir. Məhkəmələr öz qərarlarında azadlığa buraxılmanı rədd edən konkret əsasları təsdiqləyən faktlara və məlumatlara əsaslanmalıdırlar. Həmin qərarların əsasları, tərəflərin irəli sürdüyü arqumentlər də daxil olmaqla, müvafiq sənəddə öz əksini tapmalı, qərarın surəti təqsirləndirilən şəxsə və onun müdafiəçisinə verilməlidir.

18. Şəxsi azadlıqdan məhrum etmək üçün onun hüquq pozuntusu törətməsinə əsaslı şübhə olmalıdır. Yalnız belə hallarda azadlıqdan məhrum etmə kifayət qədər əsaslandırılmış və qanuni hesab olunur. Hər bir şübhə obyektiv olaraq şübhə edilən şəxslə güman edilən cinayət

hadisəsi arasında əlaqə fakt və məlumatlarla təsdiq olunduqda əsaslı hesab oluna bilər. Əsaslı şübhə yalnız şəxsin əvvəllər hər hansı hüquq pozuntusu törətməsinə əsaslanma bilər.

19. Əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsinə razılıq verilməsi barədə qərarlarında məhkəmələr Azərbaycan Respublikası CPM-in 446.2.5 – 446.2.10-cu maddələrində nəzərdə tutulan məsələlərə münasibətini dəqiq göstərməklə, qərarın qüvvədə olma müddətini qeyd etməlidirlər. Fərdlərin şəxsi həyatına müdaxiləyə yönəlmiş hər bir tədbir qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş ciddi şərt və prosedurlara cavab verməlidir.

Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, şəxsi həyata hər bir müdaxilə mütləq zəruri olmalı və bu ciddi ictimai tələbatın mövcudluğu ilə şərtlənməlidir.

20. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 32-33-cü maddələrinə və «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının 8-ci maddəsinə əsasən «hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir». Məhkəmələr insan hüquqlarına müdaxiləyə icazə verilməsinin hər bir halında nəzərə almalıdırlar ki, müdaxilə nə qədər geniş və dərindirsə, ona bəraət qazandırılması üçün səbəblər də bir o qədər tutarlı olmalıdır.

21. Məhkəmələrə izah edilsin ki, şəxsi həyat sirlinin qorunması hüququ ailədə, qohumlar, dostlar arasında əlaqələrdə, insanlar arasında azadlıqda ifadəsini tapır. Düşüncə tərz, siyasi və sosial dünyagörüşü, məşğuliyyət və yaradıcılıq da şəxsi həyatın təzahürlərinə aiddir. İnsanın şəxsi həyatı, ailə sirri, şərəf və ləyaqəti qanunun müdafiəsi altındadır. Qanunda nəzərdə tutulduğu hallardan başqa insanın öz hüquqlarından istifadəsinə müdaxilə edilməsinə yol verilmir.

22. Mətbuat, söz azadlığı ilə bağlı işlərə baxarkən məhkəmələr hüquqi dövlət quruculuğunda mətbuatın mühüm rol oynamasını nəzərə almalı, ona diqqət yetirməlidirlər ki, mətbuat ictimai fikri formalaşdırır, vətəndaşların hakimiyyət strukturları üzərində nəzarətini həyata keçirir, demokratik dəyərlərin yayılması üçün maarifçilik funksiyasını yerinə yetirir.

Fikir ifadə etmək azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm əsaslarından biri olmaqla yanaşı fərdi fikirlərə münasibətdə dözümlülük demokratik siyasi sistemin mühüm ünsürüdür. Nəzərə alınmalıdır ki, tək-cə məlumatın məzmunu deyil, onun şəxsin şərəf və ləyaqətinin alçaldılmasına səbəb olmayan ifadə forması da fikir azadlığı ilə müdafiə olunur. Fikir ifadə etmək azadlığına qoyulan məhdudiyət məcburi xarakterə malik ictimai zərurətlə bağlı olmalıdır.

23. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin 1-ci hissəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin IV hissəsinə və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin ikinci abzasına müvafiq olaraq dövlət ehtiyacları və ya ictimai ehtiyaclar üçün mülkiyyətin özgəninkiləşdirilməsinə yalnız qabaqcadan onun dəyərini ədalətli ödəmək şərti ilə yol verilə bilər.

Mülkiyyət toxunulmazlığı tək-cə başqalarının şəxsin subyektiv hüquqlarına qəsd etməməsinə tələb etmək hüququnu deyil, həm də dövlətin mülkiyyəti qeyri-qanuni qəsdlərdən mühafizə etmək vəzifəsini nəzərdə tutur. Mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılmasına qayda kimi deyil, qaydadan istisna kimi baxılmalıdır.

24. İzah edilsin ki, işin məhkəmə baxışı zamanı Konvensiyada nəzərdə tutulmuş insan hüquq və azadlıqlarının pozulmasına səbəb olan halların aşkara çıxması məhkəmələrə Azərbaycan Respublikası CPM-in 355-ci və MPM-in 265-ci maddəsinə əsasən xüsusi qərar çıxarmasına

əsas verir. Xüsusi qərarda hüquq və azadlıqların pozulmasına səbəb olan fakt və hallar vəzifəli şəxslərin nəzərinə çatdırılmaqla, pozulmuş hüquqların bərpası, onlara yol vermiş şəxslərin cəzalandırılması və gələcəkdə bu kimi hallara yol verilməməsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsini ehtiva edir.

25. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin kollegiyalarına tapşırılsın ki, Ali Məhkəmə Plenumunun qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi təcrübəsi haqqında əvvəllər qəbul edilmiş qərarlarının «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentləri əsasında yenidən işlənməsi barədə müvafiq təkliflər hazırlasınlar.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Sədri

Ramiz Rzayev

**ŞƏRƏF VƏ LƏYAQƏTİN MÜDAFİƏSİ BARƏDƏ QANUNVERİCİLİYİN
MƏHKƏMƏLƏR TƏRƏFİNDƏN TƏTBİQ EDİLMƏSİ TƏCRÜBƏSİ HAQQINDA
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI**

14 may 1999-cu il

Bakı şəhəri 7 №-li

İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakta görə insanın şərəf və ləyaqəti onun iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlarının mənəvi əsasını təşkil edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsinə əsasən şəxsiyyətin şərəf və ləyaqəti dövlət tərəfindən qorunur, heç bir hal şəxsiyyətin şərəf və ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Konstitusiya ilə onlara verilmiş fikir, söz, mətbuat, məlumat və yaradıcılıq azadlıqlarını həyata keçirdikdə bir qayda olaraq qanunlara riayət edir, başqalarının hüquqlarına hörmətlə yanaşırlar. Bununla bərabər, qeyd etmək lazımdır ki, bəzi vətəndaşlar və kütləvi informasiya vasitələri onlara verilmiş bu hüquq və azadlıqlardan istifadə etdikdə başqalarının şərəf və ləyaqətinə toxunan, onları ləkələyən hərəkətlərə yol verirlər. Bunun nəticəsində son illər məhkəmələrdə vətəndaşların şərəf və ləyaqətlərinin müdafiəsi ilə əlaqədar işlərin sayı xeyli artmışdır. Belə ki, 1997-ci ildə məhkəmələrdə bu kateqoriyadan 30, 1998-ci ildə 56, 1999-cu ilin təkcə I rübündə 20-dən artıq işə baxılmışdır.

Məhkəmə təcrübəsinin öyrənilməsi göstərir ki, məhkəmələr vətəndaşların şərəf və ləyaqətlərinin müdafiəsi ilə əlaqədar mübahisələri əsasən düzgün həll edirlər. Bununla yanaşı bəzi məhkəmələr tərəfindən bu kateqoriya işlərin baxılmasında və həllində hələ də maddi və prosesual qanun pozuntularına yol verilir. Qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən düzgün və eyni cür tətbiq edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L I R :

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq vətəndaşlar onların şərəf və ləyaqətlərini ləkələyən, həqiqətə uyğun olmayan məlumatların təkzib edilməsini məhkəmə yolu ilə tələb edə bilərlər.

Məhkəmələrə izah edilsin ki, Mülki Məcəllənin 7-ci maddəsində müəyyən olunmuş qaydada təşkilatların və vətəndaşların işgüzar nüfuzu da müdafiə oluna bilər.

2. Maraqlı şəxslərin tələbləri üzrə vətəndaşın şərəf və ləyaqətinin müdafiəsinə qanunla onun ölümündən sonra yol verilir.

Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi üçün nəinki barələrində həqiqətə uyğun olmayan məlumatlar yayılmış şəxslər, habelə həmin məlumatların təkzib edilməsində öz maraqları olan digər şəxslər (vərəsələr, ailə üzvləri, qohumlar, şərik müəlliflər və s.) də məhkəmədə iddia qaldıra bilərlər.

3. Məhkəmələr şərəf və ləyaqətin müdafiəsi barədə işlərə baxarkən üç halı aydınlaşdırmalı və onlara məcmu halında hüquqi qiymət verməlidir: məlumatın vətəndaşların və təşkilatların şərəf və ləyaqətini ləkələməsi; həmin məlumatların doğru olmaması; bu məlumatların yayılması.

Məhkəmələrə izah edilsin ki, məlumat əxlaqi prinsiplər, istehsal-təsərrüfat, xidmət və ictimai fəaliyyətlə əlaqədar cəmiyyət, kollektiv və yaxud ayrı-ayrı şəxslər arasında vətəndaş barəsində mənfə rəy yaradırsa o, şərəf və ləyaqəti ləkələyən məlumat hesab edilir. Yol verdiyi

nöqsanlara görə vətəndaşın tənqid edilməsi onun şərəf və ləyaqətinin ləkələnməsi kimi qiymətləndirilə bilməz.

Məlumatın doğru olmaması dedikdə onun həqiqətə uyğun olmaması, yəni yalan olması anlaşılır.

Məlumat başqa şəxsə, bir neçə və yaxud qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinə bildirildikdə yayılmış hesab edilir. Məlumat mətbuatda dərc edilməklə, radio və televiziya verilişlərində səsləndirilməklə, kinoxronikal proqramlarda nümayiş etdirilməklə, əsərlərdə təsvir edilməklə, yığıncaq və toplantılarda deyilməklə, məktub, ərizə və şikayətlərdə göstərilməklə, idarə, müəssisə və təşkilatlardan çıxan sənədlərdə qeyd edilməklə və s. üsullarla yayıla bilər. Məlumatın ona aid olan şəxsə təklildə bildirilməsi həmin məlumatın yayılması sayılır.

4. Qanunla xüsusi şikayət verilmə qaydası müəyyən edilmiş rəsmi sənədlərdə (məsələn, məhkəmə, istintaq orqanlarının qərarlarında və s. rəsmi sənədlərdə) olan məlumatların təkzib edilməsinə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin qaydaları tətbiq edilmir. Belə rəsmi sənədlərdən şikayətlərə müvafiq qanunvericilik aktlarında (mülki, əmək, cinayət və mülki - prosessual və s. qanunvericilik aktlarında) müəyyən edilmiş qaydalarda baxılır. Lakin cinayət, mülki və inzibati hüquq pozuntusu haqqında işin materiallarına əsasən hazırlanıb kütləvi informasiya vasitəsində istifadə olunmuş yazılarda verilən məlumatlar maraqlı şəxslər tərəfindən onların şərəf və ləyaqətlərinin ləkələnməsi kimi qiymətləndirildikdə bu cür iddialara da şərəf və ləyaqətin müdafiəsi kimi baxıla bilər.

5. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, başqası haqqında yalan məlumat yayan şəxsin hərəkətində cinayətin əlamətləri olduqda (təhqir, böhtan) zərərçəkən şəxslər onun cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə ərizə ilə məhkəməyə müraciət edə, həm də yalan məlumatın təkzib edilməsi haqqında iddia qaldıra bilərlər.

Məhkəmələr şərəf və ləyaqətin müdafiəsi barədə işlərə baxarkən cavabdehin əməlinə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 121-ci maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulmuş hərəkətləri müəyyən etdikdə hər bir halda, həmin Məcəllənin 121-ci maddəsinin I və II hissələrində və 122-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hərəkətləri müəyyən etdikdə isə Azərbaycan Respublikası Cinayət - Prosesual Məcəlləsinin 105-ci maddəsinə uyğun olaraq zərərçəkənin və ya onun nümayəndəsinin bu barədə şikayəti olduğu hallarda cinayət işi başlaya bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 121-ci maddəsinin I və II hissələri, 122-ci maddəsi üzrə cinayət işi başlanmağın rədd edilməsi, başlamış cinayət işinin xitam edilməsi, habelə hökmün çıxarılması mülki mühakimə icraatı qaydasında şərəf və ləyaqətin müdafiəsini istisna etmir.

6. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 7-ci maddəsinə müvafiq olaraq başqasının şərəf və ləyaqətini ləkələyən məlumatların doğruluğunu sübut etmək vəzifəsi iddiaçının deyil, cavabdehin üzərinə düşür. İddiaçı mənəvi ziyanın ödənilməsini tələb etdikdə keçirdiyi fiziki və mənəvi sarsıntıları sübut etməlidir.

7. Vətəndaşın şərəf və ləyaqətini ləkələyən məlumatlar kütləvi informasiya vasitəsilə yayıldıqda, onların həqiqətə uyğun olması sübut edildikdə bu, kütləvi informasiya vasitəsində təkzib edilməlidir.

Əgər işə baxılan vaxt cavabdeh kütləvi informasiya vasitəsinin fəaliyyəti dayandırılmış olarsa və ya onun istehsalına və yayımına xitam verilərsə, yayılmış məlumat haqqında hansı kütləvi

informasiya vasitəsində təkzib verilməsi və bunun qaydası məhkəmə tərəfindən müəyyən edilir. Bu zaman zərərçəkənin arzusu da nəzərə alınır.

Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi hüququnun konstitusion hüquq olmasına əsaslanaraq məhkəmələrə izah edilsin ki, maraqlı şəxslər şərəf və ləyaqətlərinin müdafiəsi üçün kütləvi informasiya vasitəsinə təkzib vermək barədə ilkin müraciət etmədən birbaşa məhkəmədə iddia qaldıra bilərlər.

8. Kütləvi informasiya vasitəsində yayılmış məlumatda vətəndaşın şərəf və ləyaqətini ləkələyən əlamətlər olmadıqda, lakin məlumat onun mənafeyinə toxunduğu hallarda da vətəndaşın bu məlumata dair cavabla həmin kütləvi informasiya vasitəsində çıxış etmək hüququ vardır. Kütləvi informasiya vasitəsinin redaksiyası vətəndaşın tələbini təmin etmədikdə bundan qanunla müəyyən olunmuş qaydada məhkəməyə şikayət etmək olar.

9. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, kütləvi informasiya vasitəsində yayılmış şərəf və ləyaqəti ləkələyən məlumata görə kütləvi informasiya vasitəsinin redaksiyası və yazının müəllifi cavabdeh kimi işə cəlb edilməlidir. Redaksiya hüquqi şəxs olmadıqda isə kütləvi informasiya vasitəsinin təsisçisi cavabdeh kimi tanınmalıdır. Müəllifin və yaxud redaksiyanın üçüncü şəxs kimi işə cəlb edilməsi qanunauyğun hesab edilmir.

Adsız və yaxud təxəllüslə dərc edilən yazılarda şərəf və ləyaqəti ləkələyən məlumatlar olduqda məlumatı dərc edən kütləvi informasiya vasitəsi cavabdehlik daşıyır. Məlumat divar qəzetində və ya çoxtirajlı qəzətdə dərc edildikdə cavabdeh kimi məlumatın müəllifi və həmin qəzet orqanı olan hüquqi şəxs işə cəlb edilməlidir.

Kütləvi informasiya vasitəsində yayılmış materiallarda redaksiya və müəllifin mövqelərinin üst-üstə düşməməyi redaksiyanın məsuliyyətini istisna etmir.

Şərəf və ləyaqəti ləkələyən məlumatlar xidməti xasiyyətnamələrdə yazıldıqda xasiyyətnaməni imzalayan vəzifəli şəxs və xasiyyətnaməni verən təşkilat birgə cavabdehlik daşıyır.

10. "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında" 21 iyul 1992-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 43-cü maddəsinə əsasən bu və ya digər kütləvi informasiya vasitəsində yayılmış, həqiqətə uyğun olmayan məlumat rəsmi xəbərlərdə olmuşdursa; informasiya agentliklərindən və ya dövlət orqanlarının agentliklərindən və ya dövlət orqanlarının, ictimai orqanın mətbuat bölmələrindən alınmışdırsa; Milli Məclisin iclasında deputatların, ictimai birliklərin və siyasi partiyaların qurultaylarında, plenumlarında nümayəndələrin çıxışlarında, habelə dövlət orqanlarının və ictimai orqanların vəzifəli şəxslərinin rəsmi çıxışlarında olduğu kimi təkrar edilmişdirsə; qabaqcadan lentə yazılmadan əfirə gedən müəllif çıxışlarında, yaxud qanuna uyğun olaraq redaktə edilməli olmayan mətnlərdə yayılmışdırsa bu məlumatlara görə kütləvi informasiya vasitələri, habelə jurnalist məsuliyyət daşımır. Lakin bu yollarla yayılmış məlumatların da təkzib edilməsi üçün maraqlı şəxslər məhkəmədə iddia qaldıra bilərlər. Bu zaman məhkəmə onlardan məlumat daxil olmuş vətəndaşları və təşkilatları işə cəlb etməli, həmin məlumatların doğru olmasını sübut etmək vəzifəsini onların üzərinə qoymalıdır.

11. Kütləvi informasiya vasitəsində istifadə edilən materialda vətəndaşın şərəf və ləyaqətinin ləkələnməsini təsdiq edən əlamətin olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün xüsusi biliyə ehtiyac olarsa, məhkəmə Azərbaycan Respublikası Mülki - Prosessual Məcəlləsinin 73-cü maddəsinə müvafiq olaraq bu barədə işə mütəxəssis cəlb edə bilər.

12. Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi haqqında iddia təmin edildikdə məhkəmə Azərbaycan Respublikası Mülki - Prosessual Məcəlləsinin 200-cü maddəsinə müvafiq olaraq qətnamənin qərar hissəsində həqiqi məlumatın nədən ibarət olmasını, hansı məlumatın təkzib edildiyini, məlumatın təkzibedilmə üsulunu (kütləvi informasiya vasitəsində məlumat vermək, həqiqətə uyğun olmayan sənədi dəyişmək, ictimaiyyət qarşısında üzr istəmək və s.) və qaydasını, zəruri olan hallarda isə təkzibin mətnini, qətnamənin icra müddətini göstərməlidir.

Həqiqətə uyğun olmayan məlumatın təkzib edilməsi üsulu həmin məlumatların yayılması üsuluna uyğun olmalıdır.

13. Vətəndaşlar şərəf, ləyaqət, habelə işgüzar nüfuzlarının müdafiəsi barədə qaldırdıqları iddialarda həqiqətə uyğun olmayan məlumatların təkzib edilməsi ilə bərabər, həm də onlara vurulmuş maddi və mənəvi ziyanın ödənilməsini də tələb edə bilərlər.

Vətəndaşların işgüzar nüfuzlarının ləkələnməsi ilə əlaqədar onlara vurulmuş mənəvi ziyanın ödənilməsi qaydası hüquqi şəxslər barəsində bu cür məlumatların yayılması hallarında da tətbiq edilə bilər.

14. Məhkəmələrə izah edilsin ki, mənəvi ziyanın tutulması bir qayda olaraq vətəndaşların şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının pozulması nəticəsində tətbiq edilir. Vətəndaşların əmlak hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar mənəvi ziyanın tutulmasına qanunvericilikdə bilavasitə müəyyən olunmuş hallarda yol verilir.

Mənəvi ziyanın miqdarı pul ilə ölçülməlidir. Mənəvi ziyanın miqdarını müəyyən edərkən məhkəmələr hər bir iş fərdi yanaşmalı, məlumatın yayılma dairəsini, iddiaçıya yetirilmiş mənəvi və fiziki sarsıntıların xarakterini və dərəcəsini, cavabdehin təqsirini və əmlak vəziyyətini, işin sair diqqətəlayiq hallarını, habelə mənəvi ziyanın ödənilməsi üçün cavabdehin real imkanlarını və qətnamənin icrasının mümkünlüyünü nəzərə almalıdırlar.

15. Vətəndaşların şərəf və ləyaqətlərinin müdafiəsi haqqında tələblər qeyri-əmlak xarakteri daşdığı üçün Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 85-ci maddəsinin birinci hissəsinə müvafiq olaraq onlara iddia müddəti aid edilmir. Lakin iddiaçı şərəf və ləyaqətinin ləkələnməsi ilə əlaqədar ona vurulmuş maddi ziyanın ödənilməsi barədə tələb irəli sürdükdə, bu tələbə qanunvericilikdə müəyyən olunmuş ümumi iddia müddəti şamil edilir.

16. İddiaçı şərəf və ləyaqətin müdafiəsi tələbi ilə birlikdə və yaxud müstəqil olaraq cavabdehdən mənəvi ziyanın tutulması barədə məhkəmədə iddia qaldırıqda bu cür iddia ərizələrində dövlət rüsumu iddiaçının tələb etdiyi məbləğdən asılı olmayaraq qeyri-əmlak xarakterli iddialar üçün müəyyən edilmiş miqdarda tutulmalıdır.

17. Məhkəmələrə izah edilsin ki, Azərbaycan Respublikası Mülki - Prosessual Məcəlləsinin 122-ci maddəsinə müvafiq olaraq şərəf və ləyaqətin müdafiəsi ilə əlaqədar işlərdə bir neçə cavabdeh olduqda (məsələn, kütləvi informasiya vasitəsinin redaksiyası və məlumatın müəllifi) məhkəməyə iddia ərizəsi iddiaçının seçməsinə görə cavabdehlərdən hər hansı birinin yaşadığı və ya olduğu yerə görə verilə bilər.

18. Məhkəmələrə tapşırılsın ki, şərəf və ləyaqətin müdafiəsi ilə əlaqədar işlərin məhkəmə baxışına hazırlanması, məhkəmə baxışı və qətnamələrin icrasına diqqəti daha da artırınsınlar, vətəndaşların şərəf və ləyaqətlərinin pozulması hallarının qarşısını almaq üçün qanunvericilikdə müəyyən olunmuş profilaktik tədbir və vasitələrdən geniş istifadə etsinlər.

19. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə, Bakı şəhər məhkəməsinə tapşırılsın ki, şərəf və ləyaqətin müdafiəsi ilə

əlaqədar işlərə I instansiya, kassasiya və nəzarət qaydasında baxdıqda bu sahədə qanunvericiliyin düzgün tətbiq edilməsinə nəzarəti daha da gücləndirsinlər. Nöqsanların aşkar edilməsi və aradan qaldırılması üçün vaxtaşırı ümumiləşdirmələr aparsınlar, icmal məktubların tərtib edilməsi və müzakirəsi təcrübəsindən geniş istifadə etsinlər.

20. Bu qərarın qəbul edilməsi ilə əlaqədar olaraq SSRİ Ali Məhkəməsi Plenumunun “Vətəndaşların və təşkilatların şərəf və ləyaqətlərinin müdafiəsi haqqında SSR İttifaqı və müttəfiq respublikaların mülki qanunvericiliyi Əsaslarının 7-ci maddəsinin məhkəmə təcrübəsində tətbiq edilməsi barədə” 2 mart 1989-cu il tarixli qərarı Azərbaycan Respublikasının ərazisində qüvvədən düşmüş hesab edilsin.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Sədri

Ramiz Rzayev

**“MƏNƏVİ ZƏRƏRİN ÖDƏNİLMƏSİ BARƏDƏ QANUNVERİCİLİYİN
MƏHKƏMƏLƏR TƏRƏFİNDƏN TƏTBİQİ TƏCRÜBƏSİ HAQQINDA”
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN QƏRARI**

03 noyabr 2008-ci il

Bakı şəhəri...№7

Azərbaycan Respublikasında məhkəmə-hüquq islahatlarının müvəffəqiyyətlə həyata keçməsi, Respublikamızın İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyaya qoşulması nəticəsində insanların şərəf və ləyaqətlərinin, şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının və mənəvi maraqlarının dövlət tərəfindən qorunmasına diqqət artmışdır. Təsadüfi deyildir ki, Respublikamızda son illər qəbul edilmiş bir sıra normativ aktlarda mənəvi zərərin ödənilməsi insan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi vasitəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Məhkəmə təcrübəsinin öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsi göstərir ki, son illər mənəvi zərərin ödənilməsi ilə əlaqədar iddiaların sayı xeyli artmışdır. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində mənəvi zərər anlayışının, təbii əsaslarının, hesablanma qaydasının müəyyən edilməməsi bu növ iddialar üzrə qərarlar qəbul edilməsində müəyyən çətinliklər yaradır və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşmasına mənfi təsir göstərir. Mənəvi zərərin ödənilməsi ilə bağlı qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən düzgün tətbiq olunması və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L I R :

1. Məhkəmələrə izah edilsin ki, mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddialara baxarkən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiya”nı, bu Konvensiyaya dair Protokolları, mənəvi zərərin ödənilməsini nəzərdə tutan milli qanunvericilik aktlarını, habelə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentlərini rəhbər tutmalıdırlar.

“İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiya”nın 41-ci maddəsinə və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentlərinə əsasən mənəvi zərər şəxsə qeyri - əmlak, habelə əmlak zərəri vurulduqda ödənilə bilər. Konkret hüquq münasibəti üzrə milli qanunvericilik aktında mənəvi zərərin ödənilməsinin mümkünlüyü barədə birbaşa göstərişin olmaması bu barədə tələbin rədd edilməsi üçün əsas deyildir.

Mənəvi zərərin vurulması ilə əlaqədar yaranan hüquq münasibətlərinə müvafiq qanunvericilik aktları, habelə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin IX bölməsinin (Mülki hüquq pozuntularından (deliktlərdən) əmələ gələn öhdəliklər) qaydaları tətbiq edilir.

2. Plenum izah edir ki, Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin, “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiya”nın müddəaları və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentləri baxımından “mənəvi zərər” anlayışı insanın anadangəlmə və ya qanun əsasında ona mənsub olan şəxsi qeyri -əmlak xarakterli hüquq və azadlıqlarının, habelə əmlak hüquqlarının pozulması nəticəsində mənəvi sarsıntı və iztirab keçirməsini ifadə edir.

Zərərcəkən fiziki şəxsin mənəvi sarsıntı keçirməsi dedikdə ona qarşı törədilən qanunsuz hərəkətin və ya hərəkətsizliyin şüurunda müəyyən mənfi psixi reaksiyaya səbəb olması, iztirab keçirməsi dedikdə isə onun sağlamlığının pozulması nəticəsində fiziki əzab çəkməsi anlaşılır.

Mənəvi zərərin ödənilməsi ilə əlaqədar qanunvericiliyin müddəaları nəzərə alınmaqla şəxsə mənəvi zərər vurulması onun yaxın qohumlarını və ya iş yerini itirməsi, fəal ictimai həyat tərzindən məhrum olması, şəxsi, ailə və tibbi sirlərinin açıqlanması, şərəf, ləyaqət və işgüzar nüfuzunun ləkələnməsi, hər hansı başqa hüquqlarının müvəqqəti olaraq məhdudlaşdırılması və ya həmin hüquqlardan məhrum olması, sağlamlığına xəsarət yetirilməsi və s. hallarda özünü büruzə verə bilər.

Mənəvi sarsıntı və iztirabın ağırlıq dərəcəsi mənəvi zərərin ödənilməsi tələbinin rədd edilməsi üçün əsas deyildir.

3. Plenum izah edir ki, mənəvi zərərin ödənilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin müddəaları baxımından mənəvi zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ yalnız fiziki şəxslərə aiddir.

Fiziki şəxslərin işgüzar nüfuzunu ləkələyən məlumatların yayılması ilə bağlı mənəvi zərərin ödənilməsinə tənzimləyən qaydalar sahibkarlar barəsində belə məlumatların yayılması hallarına da şamil edilir.

Hüquqi şəxsin təsərrüfat fəaliyyəti və s. funksiyaları barədə yanlış məlumatların yayılması, haqsız rəqabət üsul və vasitələrindən istifadə olunması (təsərrüfat fəaliyyətinin nüfuzdan salınması və təqlidi, istehlakçıların çaşdırılması və s.) nəticəsində onun işgüzar nüfuzuna qəsd edildikdə həmin hüquqi şəxs Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21-ci və 1097.1-ci maddələrinə müvafiq olaraq ona vurulmuş maddi zərərin ödənilməsinə tələb edə bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 181.6 və 183-cü maddələrinə əsasən cinayət işləri üzrə mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddia zərərçəkmiş şəxsin xahişi ilə prokuror tərəfindən də verilə bilər. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia cinayət təqibi başlandıqdan məhkəmə istintaqı başa çatanaqəd yalnız yazılı şəkildə verilməlidir. Həmin Məcəllənin 186-cı maddəsinə görə cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia, o cümlədən mənəvi zərərin ödənilməsi barədə mülki iddia vermiş şəxs məhkəmə hökm çıxarmaq üçün müşavirə otağına gedənədək cinayət təqibi üzrə icraatın istənilən anında iddiadan imtina etməyə haqlıdır. Bu hüquqlara mənafeyinin müdafiəsi üçün prokuror tərəfindən mülki iddia verilmiş şəxslər də malikdir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, prokurorun mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddiasından imtina etməsi zərərçəkmiş həmin iddianı müdafiə etmək hüququndan məhrum etmir.

4. Şəxsə mənəvi zərərin vurulması mənəvi sarsıntı və iztirablara səbəb olan istənilən xarakterli qeyri-hüquqi hərəkət və ya hərəkətsizlikdə (mülki, cinayət, inzibati və s. hüquq pozmalarda) ifadə oluna bilər.

Zərərvuran şəxsin eyni əmələ görə mülki, inzibati və yaxud cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi zərərçəkənin ondan həm də mənəvi zərərin ödənilməsinə tələb etmək hüququnu istisna etmir.

Mənəvi zərərin ödənilməsi tələbi iddiaçının şəxsiyyəti ilə əlaqədar olduğu üçün bu tələb üzrə hüquq varisliyinə yol verilmir. İddiaçı məhkəmə tərəfindən bu iddia üzrə qətnamə qəbul edilənə kimi vəfat edərsə, Azərbaycan Respublikası MPM-nin 261.0.7-ci maddəsinə əsasən həmin iş üzrə icraata xitam verilməlidir.

İddiaçının xeyrinə mənəvi zərərin tutulması barədə qətnamə qanuni qüvvəyə mindikdə və o, həmin məbləği alana kimi vəfat etdikdə bu tələb vərəsəlik üzrə keçir.

5. Mənəvi zərərin məbləği, habelə zərərin ödənilməsinin digər formaları iddia ərizəsində konkret göstərilməlidir. Buna əməl olunmaması Azərbaycan Respublikası MPM-nin 152.1.1-ci maddəsinə əsasən iddia ərizəsinin geri qaytarılması üçün əsasdır.

6. Mənəvi zərərin ödənilməsi tələbi bu tələbin irəli sürülməsinə səbəb olmuş iddia ilə birlikdə və yaxud belə iddia olmadan müstəqil, habelə cinayət mühakimə icraatı zamanı irəli sürülə bilər.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 179.2-ci maddəsinə görə mülki prosesual qanunvericiliyin normaları cinayət mühakimə icraatının prinsiplərinə zidd olmadıqda və mülki iddia üzrə icraatda zəruri olan qaydalar Cinayət Prosesual Məcəlləsində nəzərdə tutulmadıqda mülki prosesual normaların tətbiqinə yol verilir. Məhkəmələr cinayət mühakimə icraatı qaydasında mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddialara baxdıqda Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 189-191-ci maddələrində müəyyən olunmuş qaydaları nəzərə almalıdırlar.

7. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1115-ci maddəsinə əsasən zərərin ödənilməsi zərərin əvəzini naturada ödəməklə və ya vurulmuş zərərin əvəzini pulla ödəməklə həyata keçirilə bilər. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, mənəvi zərərin əvəzi bir qayda olaraq pulla müəyyən edilir və ödənilir. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 23-cü maddəsində müəyyən edilən hallarda mənəvi zərər cavabdehin üzərinə müəyyən vəzifələr qoyulmaqla ödənilə bilər (məsələn, şərəf, ləyaqət və işgüzar nüfuzə zərər vuran yanlış məlumatların təkzib edilməsi, zərərçəkən şəxsdən üzr istənilməsi). Məhkəmə işin konkret hallarından asılı olaraq qəbul etdiyi qətnamə ilə pozulmuş hüququn bərpa edilməsini mənəvi zərərin ödənilməsi kimi qiymətləndirə bilər.

8. Plenum izah edir ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1097-ci maddəsinə müvafiq olaraq mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddia o hallarda təmin edilə bilər ki, iddiaçının fiziki və mənəvi sarsıntılar keçirməsi, bunların cavabdehin qanunsuz hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində baş verməsi, qanunsuz hərəkət və hərəkətsizliklə mənəvi zərər arasında səbəbli əlaqənin olması və zərərvuran şəxsin təqsiri müəyyən edilmiş olsun.

Məhkəmə mənəvi zərərin ödənilməsi barədə tələblərə baxdıqda mülki məsuliyyətin yaranması əsaslarını müəyyən etməklə bərabər zərərçəkənin mənəvi sarsıntı və izzitablara məruz qalmasının nədə ifadə olunmasını, bunların hansı şəraitdə və hansı hərəkət (hərəkətsizlik) nəticəsində baş verməsini, zərərvuran şəxsin təqsirini, zərərçəkən şəxsin hansı mənəvi sarsıntı və izzitablar keçirməsini, zərərçəkənin bunları hansı məbləğdə və sair maddi formada qiymətləndirməsini aydınlaşdırmağa borcludur.

9. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, mülki qanunvericilikdə müəyyən olunmuş zərərvuran şəxsin təqsirindən asılı olmayaraq maddi məsuliyyət daşması halları eyniliklə mənəvi zərərin ödənilməsi barədə iddialara da aiddir (məsələn, yüksək təhlükə mənbəyinin vurduğu zərəre görə (Mülki Məcəllənin 1108.1-ci maddəsi); malın, işin və ya xidmətin qüsurları nəticəsində vurulmuş zərəre görə (Mülki Məcəllənin 1128.1-ci maddəsi); təhqiqat, ibtidai istintaq, prokurorluq və məhkəmə orqanlarının qanunsuz hərəkətləri ilə vurulmuş zərəre görə (Mülki Məcəllənin 1101.1-ci maddəsi və s.)).

10. Plenum izah edir ki, mənəvi zərərin miqdarı işin konkret hallarından asılı olaraq məhkəmə tərəfindən müəyyən edilir. Bu zaman mənəvi zərərin baş verməsinə səbəb olmuş hərəkətin və ya hərəkətsizliyin təhlükəlilik dərəcəsi, bunun nəticəsində zərərçəkənin keçirdiyi mənəvi izzitab və sarsıntıların xarakteri və ağırlığı, zərərvuran şəxsin təqsiri (qəsd və yaxud ehtiyatsızlıq) və əmlak vəziyyəti, zərərçəkən şəxsin fərdi xüsusiyyətləri (azyaşlı və yaxud qadın olması, səhhəti ilə əlaqədar mənəvi sarsıntı və izzitablara dözümlü, peşə və sənəti,

cəmiyyətdə nüfuzu və s.) , habelə işin sair diqqətəlayiq halları nəzərə alınmalıdır. Zərərin məbləği ağlabatan və ədalətli olmalıdır.

11. Mənəvi zərərin ödənilməsi barədə işlərə baxıldıqda mülki və mülki prosessual qanunvericiliyin ümumi müddəaları ilə bərabər xüsusi qanunvericilikdə müəyyən olunmuş müddəalar, habelə adətlər, əxlaq normaları da nəzərə alınmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 290-ci maddəsinin 3-cü hissəsinə əsasən işəgötürən əmək münasibətləri prosesində işçiyə vurduğu mənəvi zərəre görə maddi məsuliyyət daşıyır. İşçiyə mənəvi zərərin ödənilməsi ilə əlaqədar müddəalar Əmək Məcəlləsinin 290-ci maddəsi ilə yanaşı bir sıra başqa maddələrində də (məsələn: 2, 16, 194, 195, 196, 202, 288 və 300-cü maddələrdə) nəzərdə tutulmuşdur. İşəgötürənin hər hansı qanunsuz hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində işçiyə vurulmuş mənəvi zərərin məbləği Əmək Məcəlləsinin 290-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada müəyyən edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1128.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq malın, işin və ya xidmətin konstruksiya, resept və digər qüsurları (keyfiyyətsiz məhsul) nəticəsində, habelə mala (işə, xidmətə) dair yanlış və ya yarımçıq informasiya nəticəsində fiziki şəxsin həyatına, sağlamlığına və ya əmlakına dəyən zərərin əvəzini malın satıcısı və ya istehsalçısı, işi görmüş və ya xidməti göstərmiş şəxs (icraçı), təqsirli olub-olmadığına və zərərcəkənin onlar ilə müqavilə münasibətlərində olub-olmadığına baxmayaraq ödəməlidirlər. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, mənəvi zərərin mənəvi sarsıntı və izzətlərin əvəzini ödənilməsinə yönəldiyi üçün istehlakçıların hüquqları pozulduğu hallarda mənəvi zərərin məbləği malın (işin, xidmətin) dəyərindən deyil, istehlakçının məruz qaldığı mənəvi sarsıntı və ya izzətlərdən asılı olaraq müəyyən edilməlidir.

12. Plenum izah edir ki, mülki işlər üzrə mənəvi zərərin ödənilməsi tələbi əmlak xarakteri daşdığına görə bu barədə müstəqil tələb kimi irəli sürülən iddia ərizələrindən dövlət rüsumu “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.1-ci maddəsində müəyyən olunmuş məbləğlərdə - tələb olunan mənəvi zərərin məbləğindən asılı olaraq, zərərin ödənilməsi üsulu əmlak xarakterli tələblə əlaqədar olmadıqda isə qeyri-əmlak xarakterli iddialar üçün müəyyən edilmiş məbləğdə ödənilməlidir.

13. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 384.0.1-ci maddəsinə görə şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının və digər qeyri-maddi nemətlərin müdafiəsi haqqında tələblərə iddia müddəti şamil edilmir. Plenum izah edir ki, mənəvi zərərin pulla və s. maddi formada ödənilməsi tələbi əmlak xarakteri daşdığına görə bu cür tələblər müstəqil iddia kimi irəli sürüldükdə həmin tələblərə iddia müddəti şamil edilir.

14. Məhkəmələr nəzərə almalıdırlar ki, sağlamlığa xəsarət yetirməsi ilə əlaqədar mənəvi zərərin ödənilməsi barədə icra vərəqələri üzrə ödənişlər Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 965.2.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq təşkilatların və sahibkarların bank hesablarından birinci növbədə tutulur.

15. Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrinə tövsiyyə edilsin ki, mənəvi zərərlə əlaqədar işlərə baxdıqda “İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiya”nın normalarından və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedentlərindən geniş istifadə etsinlər.

16. Bu qərarın qəbul edilməsi ilə əlaqədar “Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi barədə qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsi təcrübəsi haqqında” Azərbaycan

Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 1999-cu il 14 may tarixli 4 №-li qərarının 13, 14, 15, 16-cı bəndləri qüvvədən düşmüş hesab edilsin.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri

Ramiz Rzayev

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN **QƏRARLARI**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI **KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN** **Q Ə R A R I**

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21 və 23-cü maddələrinin şərh **edilməsinə dair**

31 may 2002-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi X. Hacıyev (Sədr), hakimlər F. Babayev (məruzəçi-hakim), B. Qəribov, R. Qvaladze, E. Məmmədov, İ. Nəcəfov, S. Salmanova və Ə. Sultanovdan ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi İ. İsmayılovun, xüsusi konstitusiyaya icraatında maraqlı subyektlərin qanuni nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi B.Əsədovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının iqtisadi qanunvericilik şöbəsinin müdir müavini İ. Rəfibəylinin, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin mülki hüquq kafedrasının müəllimi A.Talıbovun iştirakı ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 2002-ci il 03 aprel tarixli 8/2002 sayılı sorğusu ilə bağlı konstitusiyaya işinə baxdı.

Hakim F. Babayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin qanuni nümayəndələri B.Əsədov və İ. Rəfibəylinin çıxışlarını, ekspert A. Talıbovun rəyini dinləyib, iş materiallarını nəzərdən keçirərək, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsi sorğuda məhkəmə təcrübəsində mənəvi ziyanın tətbiqi ilə bağlı çətinliklərin olmasını nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində təsbit edilmiş "zərər" anlayışının şərh olunmasını xahiş edir.

Sorğu ilə bağlı konstitusiyaya işinin materiallarına Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Aparatında düzgünlüyü təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21, 23-cü maddələrinin, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 7.0.36, 57, 60-cı, Əmək Məcəlləsinin 290-cı və "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Qanunun 12-ci maddəsinin rəsmi mətnləri əlavə edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Məhkəməsi aşağıdakıları qeyd edir.

Hər bir hüquq pozuntusu sosial mənada ictimai münasibətlərə mənfi təsir göstərdiyindən zərər (ziyan) törədir. Bu baxımdan zərər sosial və hüquqi aspektlərə malikdir.

Zərər yetirmə şəxsin və yaxud təşkilatın subyektiv hüququnu pozur. Bununla yanaşı mülki hüquqda zərər ona görə sosial mənə kəsb edir ki, subyektiv hüququn pozulması müəyyən edilmiş və qanunla qorunan obyektiv hüquqların pozulması ilə müşayiət olunur.

Zərər forma və məzmunundan asılı olaraq əmlak və qeyri-əmlak xarakterli olur.

Mülki Məcəllənin 21.1-ci maddəsində göstərilir ki, hüququ pozulmuş şəxs ona vurulmuş zərərin əvəzinin tam ödənilməsinə tələb edə bilər, bu şərtlə ki, qanunda və ya müqavilədə zərərin əvəzinin daha az miqdarda ödənilməsi nəzərdə tutulmasın. Məcəllənin 21.2-ci maddəsində müəyyən edilir ki, zərər dedikdə hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi (real zərər), habelə hüququ pozulmasaydı, həmin şəxsin adı mülki dövriyyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlər (əldən çıxmış fayda) başa düşülür. Beləliklə bu maddədə nəzərdə tutulmuş zərər real zərər və əldən çıxmış faydadan ibarətdir .

Göstərilənlərdən görünür ki, Məcəllənin 21-ci maddəsi şəxsin hüquqlarının pozulması nəticəsində yaranan maddi zərərin ödənilməsinin ümumi qaydaları kimi qəbul oluna bilər. Zərərlə bağlı müddəalar Mülki Məcəllənin ümumi hissəsinin digər normalarında da nəzərdə tutulmuşdur.

Məcəllənin 23.4-cü maddəsində şərəfini, ləyaqətini və ya işgüzar nüfuzunu ləkələyən məlumatlar yayılmış fiziki şəxsin həmin məlumatların təkzibi ilə yanaşı, onların yayılması nəticəsində vurulmuş zərərin əvəzinin ödənilməsinə tələb etmək hüququ nəzərdə tutulmuşdur . Bu qaydalar həmçinin hüquqi şəxsin işgüzar nüfuzunun müdafiəsinə də tətbiq edilir (maddə 23.6). Lakin burada göstərilən zərərin maddi və yaxud mənəvi olduğu birbaşa göstərilməmişdir.

Şəxsin şərəfi, ləyaqəti və işgüzar nüfuzu təhqir olunursa o, sarsıntı, iztirab keçirir və bununla da mənəvi təhqirə məruz qalır. Bunun nəticəsində şəxsə mənəvi və maddi zərər yetirilir.

Qeyd edilməlidir ki, qanunverici bir sıra normativ hüquqi aktlarda maddi zərərlə yanaşı mənəvi zərərin mövcudluğunu qəbul edir və belə zərəri yetirən şəxsin məsuliyyətini nəzərdə tutur.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 7.0.36, 57, 60-cı Əmək Məcəlləsinin 290-cı, "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Qanunun 12-ci maddələrində və digər qanunlarda mənəvi ziyanın ödənilməsi barədə müddəalar vardır. "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Qanunun 12-ci maddəsində istehlakçıların bu Qanunda nəzərdə tutulan hüquqları istehsalçı (icraçı, satıcı) tərəfindən pozularsa istehlakçıya dəyən mənəvi ziyanın təqsirkar tərəfindən ödənilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Mənəvi zərərin ödənilməsinin zəruriliyi bir sıra beynəlxalq sənədlərdə də öz əksini tapmışdır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin 1985-ci il 29 noyabr tarixdə qəbul etdiyi "Cinayət və hakimiyyətdən sui-istifadə qurbanları üçün ədalət mühakiməsinin əsas prinsipləri haqqında" Bəyannamənin 1-ci maddəsində göstərilir ki, "qurbanlar" termini altında üzv dövlətlərin hakimiyyətdən cinayətkar sui-istifadəni qadağan edən qanunlar daxil olmaqla, milli cinayət qanunlarının pozulması nəticəsində bədən xəsarəti və ya mənəvi ziyan, emosional əzab, maddi zərər, yaxud əsas hüquqların xeyli dərəcədə sıxışdırılması daxil olmaqla fərdi, yaxud kollektiv şəkildə zərər yetirilən şəxslər başa düşülür.

Mənəvi zərər adətən vətəndaşların şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının pozulması nəticəsində əmələ gəlir. Mənəvi zərər qeyri əmlak zərəri olmaqla iqtisadi məzmun və dəyər kəsb etməyən hüquq pozuntusudur. Belə zərər vətəndaşa anadangəlmə və ya qanun əsasında ona məxsus olan qeyri-maddi nemətlərə aid (şərəf, ləyaqət, işgüzar nüfuz, şəxsi ailə sirri, hərəkət etmək azadlığı, yaşayış yeri seçmə, ad hüququ, müəlliflik hüququ, sair şəxsi qeyri-əmlak hüquqlar və digər maddi nemətlər) hüquqlarını pozmaqla fiziki şəxsə mənəvi sarsıntı, iztirab verir.

Mənəvi zərər bilavasitə zərər vuran şəxsin hərəkətlərindən sonra zərər çəkmişin şüuruna təsir göstərməklə mənfi psixoloji reaksiyaya səbəb olur. Mənəvi zərər vətəndaşların hüquqlarının pozulmasının müstəqil nəticəsidir. O həm vurulmuş əmlak zərəri ilə birlikdə yaxud əmlak zərəri vurulmadığı hallarda kompensasiya edilir.

Mənəvi zərər ödənilərkən mənəvi və fiziki izzatların xarakteri və dərəcəsi, eləcə də cavabdehin təqsiri, əmlak vəziyyəti və s. vacib halların nəzərə alınması zəruridir və hər bir konkret halda belə zərərin ödənilməsi ilə bağlı xüsusiyyətlər məhkəmənin mülahizəsinə görə müəyyən olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsində hər kəsin öz şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququnun olması təsbit edilir, şəxsiyyətin ləyaqətinin dövlət tərəfindən qorunmasına təminat verilir.

Göründüyü kimi Konstitusiyada əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında fərdin sosial, siyasi, iqtisadi hüquqlarının eləcə də azadlıqlarının və təhlükəsizliyinin dövlət tərəfindən qorunması və müdafiəsi demokratik və hüquqi dövlətə xas olan təminatlar kimi öz əksini tapmaqla fərdin, cəmiyyətin, həmçinin dövlətin hərtərəfli inkişafına təkan verən amillərdən hesab olunur.

Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, cəmiyyətin hərtərəfli inkişafı üçün əsas prinsiplərdən biri də fikir və söz azadlığının təmin olunmasıdır. Belə hüquq Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 47-ci maddəsində təsbit olunmuşdur.

İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsində qeyd olunmuşdur ki, hər kəs öz fikirlərini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Konvensiyanın 17-ci maddəsində həmçinin hər hansı bir dövlətin, qurumun və ya şəxsin burada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqlarının ləğvinə yönəlmiş hər hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq və ya hər hansı əməl törətmək və ya onları Konvensiyada nəzərdə tutululardan daha artıq məhdudlaşdırmaq hüquqlardan sui-istifadənin qadağan olunması kimi qiymətləndirilir.

Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinin müddəası Avropa Məhkəməsinin 1998-ci il 8 iyul tarixli Linqensin Avstriya dövlətinə qarşı iddiasına dair iş üzrə qəbul olunmuş qərarının əsasını təşkil etmişdir. Qərarda fikir ifadə etmək azadlığı demokratik cəmiyyətin aparıcı dayaqlarından biri olmaqla onun tərəqqisi və cəmiyyətin hər bir üzvünün özünü ifadə etməsi şərtləri kimi qəbul olunur.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 80-ci maddəsində göstərilmişdir ki, Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur.

Beləliklə, bir hüququn həyata keçirilməsi digər hüququn məhdudlaşdırılması və ya ümumiyyətlə nəzərə alınmaması ilə müşayiət edilə bilməz. Bu baxımdan şərəf və ləyaqətin müdafiəsi həyata keçirilərkən fikir və söz azadlığı hüququnu nəzərdə tutan Konstitusiya müddəalarına da riayət edilməli və hər iki hüquq arasında mütənəsiblik təmin olunmalıdır. Bütün hüquqlar həyata keçirilərkən biri-digəri ilə rəqabətdə olur və ona görə də qanunun mənəvi zərərin ödənilməsini nəzərdə tutan müddəaları tətbiq edilərkən, bir hüququn müdafiəsi digər hüququn məhdudlaşdırılması hesabına həyata keçirilə bilməz.

Xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, mülki qanunvericilikdə şərəf, ləyaqət, işgüzar nüfuz, şəxsi həyat sirri və şəxsi toxunulmamazlıqla bağlı pozuntuların nəticəsində dəymiş zərərin ödənilməsi nəzərdə tutulsa da digər şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarından və qeyri-maddi nemətlərdən istifadə etmək hüquqlarının pozulması nəticəsində vurulmuş zərərin ödənilməsi müəyyən olunmamışdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 1 və 6-cı bəndlərinə görə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarından və azadlıqlarından istifadə, bu hüquqların və azadlıqların dövlət təminatına, məhkəmə icraatı və məhkəmə qərarlarının icrasına dair ümumi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi müəyyən edir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 66,75,76,78,80,81,83,və 85-ci maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21-ci maddəsinin müddəaları yalnız real zərərin, habelə əldən çıxmış faydanın ödənilməsini nəzərdə tutur. Həmin Məcəllənin 23-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş zərər dedikdə şərəfin, ləyaqətin və işgüzar nüfuzun ləkələnməsi ilə bağlı şəxsə dəymiş mənəvi zərər (fiziki və mənəvi iztirablar) və maddi zərər başa düşülür.
2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun ki, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində digər qeyri-əmlak hüquqlarının və qeyri-maddi nemətlərin müdafiəsini müəyyən etsin.
3. Mənəvi zərərin ödənilməsi, habelə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş başqa məhdudiyətlərin tətbiq edilməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə qorunan digər əsas hüquq və azadlıqlarla mütənəsib olmaqla hər bir konkret halda məhkəmənin mülahizəsindən asılıdır.
4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.
5. Qərar "Azərbaycan" qəzetində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc olunsun.
6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya vəzifəli şəxs tərəfindən ləğv oluna, dəyişdirilə və yaxud rəsmi təfsir oluna bilməz.

Sədr

Xanlar Hacıyev

**AZƏRBAYCAN MƏHKƏMƏLƏRİNİN İFADƏ AZADLIĞI İLƏ BAĞLI
MÜBAHİSƏLƏR ÜZRƏ QƏRARLARI**

Fəyyaz Xankişiyeu Qənimət Zahidə qarşı

Cəlal Əliyev “Müxalifət” qəzetinə qarşı

Fəyyaz Xankişiyyəv Qənimət Zahidə qarşı

Xüsusi ittiham qaydasında şikayətin öz icraatına
qəbul edilməsindən imtina olunması barədə
MƏHKƏMƏ HAZIRLIQ İCLASININ
QƏRARI

Bakı şəhər Yasamal rayon Məhkəməsi
Hakim Abdullayev Şahin Zülfüqar oğlunun sədrliyi,
Dəmirov Davud Nüsrət oğlunun katibliyi ilə

Bakı şəhərində

16 iyul 2007-ci il tarixdə

Qənimət Zahidin Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə dair Xankişiyyəv Fəyyaz Əlinağı oğlunun xüsusi ittiham qaydasında şikayətinə məhkəmə hazırlıq iclasında baxaraq...

MÜƏYYƏN ETDİ:

Xankişiyyəv Fəyyaz Əlinağı oğlu Qənimət Zahidin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 147.2 maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə dair xüsusi ittihamlı şikayətlə məhkəməyə müraciət edərək göstərmişdir ki, Xanişov Mahir Fəyyaz oğlu ona qarşı qərəzli olduğundan, bir neçə ildir ki, ona qarşı böhtan dolu məlumatlar yayır, onu ləkələməyə çalışır, onun şərəf və ləyaqətini alçaldır, onun işgüzar nüyuzuna zərbə vurur, onu cinayət etməkdə ittiham edir. Öldürür ki, «Azadlıq» qəzetinin 17 may 2007-ci il tarixli 104 sayılı nömrəsinin 13-cü səhifəsində «Əlibala» adlı şəxsiyyəti məlum olmayan müəllifin imzası ilə dərc edilmiş «Daş qayaya rast gəlib» adlı yazıda guya onun Mahir Xanişov adlı şəxsə göndərilmiş bir vaqon daşı ələ keçirib mühafizə barı və ayaqyolu tikdirməsi, Mahiri bəhanə ilə işdən çıxarmağı, müşahidə postunu sökdürüb, dövlət əmlakını tar-mar etməyi, Vətəqə və İmişli stansiyaları arasında dəmir reyslərini sökdürüb fermaya daşıdıraraq bütün İmişli əhalisinin altında yerləşə biləcəyi talvar tikdirdiyi, 5 min baş inəyin, 3 min baş çamişinin, 100 min baş qoyunun orada xüsusi vaqonlarda saxlatdığını göstərir. Şikayətçi bir neçə il əvvəl Mahir Xanişovu işdə yol verdiyi nöqsanlara görə işdən azad etmiş, M Xanişov rayon məhkəməsində iddia qaldırmış, lakin onun iddiası əsassız olduğundan rədd edilmişdir. Redaksiya böhtan xarakterli məlumatları dərc edərkən onun mənbəyini göstərməmiş və belə hlda yazıların doğruluğuna baş redaktor məsuliyyət daşıyır. Şikayətçiyə atılan böhtanlar əsəb sarsıntısı keçirməyinə, kollektiv və cəmiyyət arasında hörmətdən düşməyinə, şərəfə və ləyaqətinin alçalmasına səbəb olur, onun işgüzar nüyuzuna vurulmuş mənəvi zərəri 20 min manat əmləğində qiymətləndirir. Qəzet onu külli miqdarda dövlət əmlakını mənimsəməkdə, ağır cinayət törətməkdə ittiham edərək böhtan atmaqla bu məlumatları kütləvi informasiya vasitəsində yaymışdır. Bu səbəbdən şikayətsi Qənimət Zadini Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 147.2 maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasını və ona vurulmuş 20 min manat mənəvi zərərin ödənilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkəmə iclasında xüsusi ittiham qaydasında şikayət verən şəxs – xüsusi ittihamçı Xankişiyyəv Fəyyaz Əlinağı oğlu şikayəti tam müdafiə edərək işin məhkəmə icraatına qəbul edilməsi və məhkəmə baxışına verilməsi barədə qərar qəbul edilməsini məhkəmədən xahiş etmişdir.

Məhkəmə iclasının vaxtı və yeri barədə lazımi qaydada xəbərdar edilmiş barəsində xüsusi ittiham qaydasında şikayət verilən şəxs Qənimət Zahid təkrar məhkəmə hazırlıq iclasına gəlməmiş və məhkəmə AR CPM-nin 299.9 və 299.11-ci maddələrinə əsasən tşə onun iştirakı olmadan baxılmasını mümkün hesab etmişdir.

İş materiallarını araşdırıb, toplanmış sübutlara hüüq qiymət verərək məhkəmə hesab edir ki, xüsusi ittiham qaydasında şikayətin üzrə hazırlıq iclasının nəticələri əsasında məhkəmə baxışının keçirilməsindən və şikayətin icraata qəbul olunmasından imtina edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 302.1.6. maddəsinə əsasən, cinayət hadisəsi və ya barəsində xüsusi ittiham qaydasında şikayət verilmiş əməldə cinayət əlamətləri olmadıqda, 302.1.7. maddəsinə əsasən şikayət əsassız olduqda və şikayət vermiş şəxsin dəlillərini təsdiq edən sübutları əks etdirmədikdə; 302.1.3. maddəsinə əsasən şikayətin məzmunu bu Məcəllənin 293.3.1–293.3.7-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğun olmadıqda məhkəmə xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə məhkəmənin hazırlıq iclasının nəticələri əsasında məhkəmə baxışının keçirilməsindən imtina edir.

Həmin Məcəllənin 293.3.3. maddəsinə əsasən şikayətdə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməlin kim tərəfindən törədilməsi (şəxsin soyadı, adı, atasının adı və yaşayış yeri) və əməlin məhz həmin şəxs tərəfindən törədilməsinin nə ilə təsdiq edildiyi; 293.3.4. şikayətdə göstərilən cinayətin törədilmə hallarının

hansı şahid ifadələri ilə və konkret olaraq hansı şəxslərin ifadələri ilə (şəxsin soyadı, adı, atasının adı və yaşayış yeri), hansı sənədlərlə, habelə hansı digər sübutlarla təsdiq edildiyi göstərilməlidir.

Şikayətçi qanunvericiliyin bu tələbinə zidd olaraq barəsində şikayət verilmiş şəxsin soyadını, atasının adını, yaşayış yerini göstərməmiş, təqdim edilmiş «Azadlıq» qəzetinin 17.05.2007-ci il tarixli qəzetin syndan başqa bu əməlin məhz Q.Zahidov tərəfindən törədilməsinin hansı sübutlarla, şahid ifadələri ilə təsdiq olunmasını şikayətdə şərh etməmiş, bu barədə heç bir sübut dəlil təqdim etməmişdir.

Eyni Məcəllənin 138.2. maddəsinə əsasən təqsirləndirilən şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması əsaslarını və onun təqsirli olub-olmamasını sübut etmə vəzifəsi ittihamçının üzərinə düşür.

Məhkəməyə təqdim edilmiş «Azadlıq» qəzetinin 17 may 2007-ci il tarixli sayında «Daş qayaya rast gəlib» Əlibala adlı müəllif tərəfindən məqalədə Mahir Xanişov adlı şəxsin evinin zəlzələdən sonra bərpası üçün çoxsaylı müraciətləri əsasında bir vaqon daş göndərilməsi barədə tələbnamə yazılmış, lakin 3 ildən sonra bu daş İmişli dəmiryol stansiyasına gəlib çatır və bura təzəcə rəis təyin olunan Xankişişiyev Fəyyaz bu tikinti daşı ilə stansiyaya mühafizə barısı və ayaqyolu tikdirirdi. Məqlədə daha sonra şikayətçinin dəmir yol xəttini sökərək Boşçalar kəndində kimə məxsus olduğu bilinməyən fermaya aparılması, burada 5 min baş inək, 3 min baş çamiş, 100 min başa qədər qoyun saxlanılan böyük ferma tikilib və obyektə həmin rəislərlə talvar tikilməsi, çamişların 28 vaqonda saxlanması göstərilmişdir.

Göstərilən məqalənin məzmunundan görünür ki, bilavasitə Mahir Xanişovun adından yazılmış və fikirlərin əksriyyəti sitat formasında əks etdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 3-cü maddəsinə əsasən Yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

V.Bayramov və qeyrilərinin şikayətləri üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Cinayət və İnzibati Hüquqpozmalara Dair işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 23.03.2004-cü il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 09.09.2005-ci il tarixli qərarına əsasən cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin müəyyən edilməsi üçün mötəbər yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin (CPM-nin 146-cı maddəsi).

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 24.1. maddəsinə əsasən əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) yalnız qəsdən və ya ehtiyatsızlıqdan törətmiş şəxs cinayət törətməkdə təqsirli sayılır.

Həmin Məcəllənin 25.2. maddəsinə əsasən şəxs öz əməlinin (hərəkət və ya hərəkətsizliyinin) ictimai təhlükəli olduğunu dərk etmiş, onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görmüş və bunları arzu etmişdirsə, bu halda cinayət birbaşa qəsdlə törədilmiş hesab olunur.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsinin dispoziyasının təsfinə görə böhtan (yəni yalan olduğunu bilə-bilə hər hansı şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində yayma) cinayəti subyektiv cəhətdən yalnız birbaşa qəsdlə törədilə bilər, yəni təqsirkar şəxs həmin məlumatların yayıldığını dərk edir və onları arzu edir. Əgər şəxs yaydığı ləkəleyici məlumatların həqiqətə uyğun olduğuna inanırsa, lakin əslində həmin məlumatlar yalandırsa, CM-nin 147-ci maddəsi ilə məsuliyyət istisna olunur.

Məhkəmənin hazırlıq mərhələsində müəyyən edilmişdir barəsində şikayət verilən şəxs Q.Zahidov «Azadlıq» qəzetinin baş redaktorudur və onların şikayətçi ilə hər hansı münasibəti, şəxsi ədavəti olmamışdır.

Şikayət verən şəxs F.Xankişişiyevin üzərində irəli sürdüyü ittihamın sübut edilməsi qanunla qoyulmasına baxmayaraq onun tərəfindən barəsində şikayət verilən şəxs Q.Zahidovun həmin məqalədə olan məlumatları qəsdən olaraq, yəni şikayətçinin şərəf və ləyaqətini, işgüzar nüfuzunu ləkələmək üçün dərc etməsi barədə sübutlar məhkəməyə təqdim etməmişdir.

Bundan əlavə məqalənin məzmunundan birmənalı olaraq görünür ki, məqalə Mahir Xanişovun sözlərindən yazılmış, məqalədə olan fikirlər müəllifin fikri kimi deyil məhz müraciət edən şəxsə məxsus olması AR CM-nin 147-ci maddəsinin tərkibinin yaranmış üçün mühüm olan birbaşa qəsdə istisna edir.

Məhkəmə hazırkı şikayətlə bağlı Avropa İnsan Hüquqlarına Dair Məhkəmənin Presedentlərinə Müraciət etməyi zəruri hesab edir.

«Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyası müddələrinin və insan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinin tətbiqi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 30 mart 2006-cı il tarixli, 5 sayılı Qərarının 2-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası «İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında» Avropa Konvensiyasının iştirakçısı və onu 2002-ci ilin aprel ayının 13-də ratifikasiya etmiş dövlət kimi Konvensiya və onun Protokollarının təfsiri və tətbiqi məsələləri üzrə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin yurisdiksiyasının məcburiliyini tanıyır. Azərbaycan Respublikası Konvensiyanı ratifikasiya etdiyi dövrdən sonra yurisdiksiyası altında olan insanların Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqlarını təmin etməlidir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin həmin hüquqların təmininə yönəlmis qərarlarının icrası qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının vəzifəsidir. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və

azadlıqlarının pozulması ilə bağlı məhkəmələr milli qanunvericilik ilə yanaşı, Konvensiya müddəalarını da rəhbər tutmalı və bu zaman İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə istinad etməlidirlər.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin «Torqer Torqerson İrlandiyaya qarşı» işi üzrə 25 iyun 1992-ci il tarixli qərarında qeyd edilmişdir:məhkəmə xatırladır ki, fikir azadlığının ifadə edilməsi demokratik cəmiyyətin əsaslarıdır.Bu hal tək neytral, zərərsiz, yaxud xeyirxaxlıqla qəbul olunan məlumat və fikirlərə deyil, həmçinin təhqir edən, şoka salan və narahat edən məlumatlara aiddir.Fikir azadlığının ifadə olunması bir sıra istisnalar qəbul edir, lakin onlar çox məhdud şərh olunmalı və istənilən məhdudiyyət əsaslı müəyyən edilməlidir.(bax qərar «Observer and Güardian» Böyük Britaniyaya qarşı, 26.11.1991-ci il)

«Məlumat Azadlığı haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 50-ci maddəsinə uyğun olaraq hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq azadlığı vardır.

Məhkəmə hesab edir ki, göstərilən M.Xanışovun sözlərindən alınmış məlumatları yaydığından şikayətçinin şərəf və ləyaqətini, işcüzar nüfuzunu ləkələmək kimi birbaşa qəsdin olması sübuta yetirilmir və yuxarıda şərh olunduğu kimi bu hal isə AR CM-nin 147-ci maddəsinin tərkibini birmənalı olaraq istisna edir.

Beləliklə məhkəmə hesab edir ki, «Azadlıq» qəzetinin baş redaktoru əməlinde cinayətin əlamətləri olmadığından (CPM-nin 302.1.6. maddəsi), həmçinin şikayət əsassız olmaqla şikayət vermiş şəxsin dəlillərini təsdiq edən sübutları əks etdirmədiyindən (maddə 302.1.7.) məhkəmə baxışının keçirilməsindən və şikayətin icraata qəbul edilməsindən imtina olunmalıdır.

AR CPM-nin 302.2., 302.2.3 maddələrinə əsasən məhkəmə məhkəmə baxışının keçirilməsindən imtina edərək bu məcəllənin 302.1.6—302.1.8-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda xüsusi ittiham qaydasında şikayətin öz icraatına qəbul edilməsindən imtina edilməsi barədə qərar qəbul edir.

Göstərilənlərə əsasən və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 302-ci maddəsinə rəhbər tutub məhkəmə

QƏRARA ALDI:

Xankişiyev Fəyyaz Əlinağlı oğlunun «Azadlıq» qəzetinin baş redaktoru Qənimət Zahidin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 147.2-ci maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasına dair xüsusi ittiham qaydasında şikayəti üzrə məhkəmə baxışının keçirilməsindən və şikayətin icraata qəbul edilməsindən imtina olunsun.

Qərardan 20 gün müddətində Yasamal rayon Məhkəməsi vasitəsi ilə Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət və İnzibati Xətalara Dair İşlər Üzrə Məhkəmə Kollegiyasına şikayət verilməlidir.

Hakim:

Şahin Abdullayev

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

H Ö K M

Yasamal rayon Məhkəməsi

Hakim M.H.Abdulmanafovun sədrliyi,

E.A.Bağirovanın katibliyi ilə

Xüsusi ittihamçısının nümayəndəsi İ.Şirinovun

Təqsirləndirilən şəxslər R.Mahmudovun və Y.Ağazadənin

Təqsirləndirilən şəxslərin vəkili R.R.Hacılıının iştirakı ilə,

Bakı şəhərində, 16 may 2007-ci il tarixdə Bakı şəhər Yasamal rayon məhkəməsinin binasında, açıq məhkəmə iclasında

1961-ci il təvəllüdlü, AR-nin vətəndaşı, ali təhsilli, ailəli, «Müxalifət» qəzetinin baş redaktoru vəzifəsində işləyən, əvvəllər Bakı şəhər Yasamal rayon məhkəməsinin 20.05.2003-cü il tarixli hökmü ilə AR Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci və 148-ci maddələri ilə 5 (beş) ay müddətinə azadıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş və AR Milli Məclisinin 06 may 2003-cü il tarixli «İkinci dünya müharibəsində faşizm üzərində qələbənin ildönümü münasibəti ilə amnistiya haqqında» Qərarının 2.3-cü bəndinə əsasən təyin olunmuş cəzadan azad edilmiş, məhkum olunmayan, Bakı şəhəri, 2-ci Alatava küçəsində yerləşən 93/14 saylı evdə yaşayan

MAHMUDOV (KƏBİRLİ) RÖVŞƏN ƏLƏSGƏR OĞLUNUN,

Azərbaycan Respublikası CM 147.1 və 147.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair,

1979-cu il təvəllüdlü, AR-nın vətəndaşı, ali təhsilli, «Müxalifət» qəzetinin hüquq şöbəsinin redaktoru vəzifəsində işləyən, əvvəllər Bakı şəhər Yasamal rayon məhkəməsinin 20.05.2003-cü il tarixli hökmü ilə AR Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci və 148-ci maddələri ilə 5 (beş) ay müddətinə azadıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş və AR Milli Məclisinin 06 may 2003-cü il tarixli «İkinci dünya müharibəsində faşizm üzərində qələbənin ildönümü münasibəti ilə amnistiya haqqında» Qərarının 2.3-cü bəndinə əsasən təyin olunmuş cəzadan azad edilmiş , Bakı şəhəri Badamdar qəsəbəsi Məktəbli küçəsində yerləşən 14 saylı evin 8 saylı mənzilində yaşayan

AĞAZADƏ YAŞAR VAQİF OĞLUNUN

Azərbaycan Respublikası CM 147.1 və 147.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair xüsusi ittiham qaydasında şikayətə baxaraq,

MÜƏYYƏN ETDİ:

Xüsusi ittiham qaydasında Əliyev Cəlal Əlirza oğlu tərəfindən irəli sürülmüş ittiham ondan ibarətdir ki, R.Ə.Kəbirli (Mahmudov) baş redaktoru olduğu «Müxalifət» qəzetinin 24 fevral 2007-ci il tarixli 2 (1205) sayının 6-cı və 7-ci səhifələrində və həmin qəzetin 3-9 mart 2007-ci il tarixli 3 (1206) sayının 7-ci səhifəsində Y.V.Ağazadə ilə birlikdə sonuncunun imzasıyla “A.M.A.Y. Əliyevlər Ailəsinin ticarət nişanı. Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar atıb” başlıqlı məqalələr dərc etmişlər. C.Ə.Əliyev göstərir ki, təqsirləndirilən şəxslər kütləvi informasiya vasitəsi olan “Müxalifət” qəzetində onun şərəf və ləyaqətini ləkələyən, nüfuzdan salan həqiqətə uyğun olmayan məlumatlar verilməklə bərabər, həm də ağır cinayətlər törətməkdə ittiham edərək, ona böhtan atmışlar. Həmin məqalələrdə onunla bağlı yazılanlar, o cümlədən məqalədə adı çəkilən müəssisənin vergi və digər icbari ödəmələrdən yayınmasına hansısa silahlı dəstələrin saxlanması, xarici iş adamlarının addadılaraq əmlakını ələ keçirmiş şəxslərə havadarlıq etməsinə dair verilən məlumatlar açıq-aşkar həqiqətə uyğun olmayan yalan məlumatlar olmaqla yanaşı, həm də təqsirləndirilən şəxslər tərəfindən düşünülmüş şəkildə onun şərəf və ləyaqətini ləkələməyə və onu nüfuzdan salmağa yönəlmişdir. Belə ki, məqalənin giriş hissəsində: «... **rüşvət carxının başında duran Cəlal Əliyev...**» ifadəsini islətməklə onu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 311.3-cü (rüşvət alma) maddəsi ilə ağır cinayətdə ittiham etməklə ona böhtan atmışlar. «**Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar «atıb»**» cümləsi məqalənin sərlövhəsinə çıxarılmış, daha sonra isə məqalədə «**21 milyon dollar məsələsinə gəlincə, bu olay Əliyevlərin ayaqda olduğu vaxtlara, yəni «A.M.A.Y.»-in «qurd basdı» dövrə təsadüf edir»** fikri yer almışdır və beləliklə də onu AR CM-nın 178.3(dələduzluq) maddəsi ilə ittiham ediblər. Yazının mətnindən də aydın görünür ki, həqiqətə uyğun olmayan yalan məlumatları yaymaqla sonuncuların əsas məqsədi onun Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin deputatı, Azərbaycan Respublikası Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, çalışdığı sahə üzrə dünyanın tanınmış (nüfuzlu) alimlərindən olmasını bilə-bilə bərəsində həqiqətə uyğun olmayan məlumatları planlı və düşünülmüş şəkildə yaymaqla geniş ictimaiyyət arasında olan hörmətinə xələl gətirmək və onu nüfuzdan salmaq məqsədi güdmüslər

Məhkəmə iclasında dindirilmiş xüsusi ittihamçınının nümayəndəsi İ.Şirinov xüsusi ittiham qaydasında verilmiş şikayəti tam müdafiə edərək göstərdi ki, təqsirləndirilən şəxslər yuxarıda göstərilən məqalələrində heç bir subüta əsaslanmayaraq tam qərəzli və yalan ifadələr işlətməklə kütləvi informasiya vasitəsi ilə görkəmli akademik C.Əliyevi ağır cinayətlər törətməkdə ittiham etməklə ona böhtan atmışlar.

Məhkəmə iclasında təqsirləndirilən şəxs qismində dindirilmiş Mahmudov (Kəbirli) Rövşən Ələsgər oğlu və Ağazadə Yaşar Vaqif oğlu özlərini AR CM-nın 147.1 və 147.2-ci maddələri ilə təqsirli bilməyərək ifadələrində göstərdilər ki, həqiqətən də məqalələr onlar tərəfindən yazılmışdır. Bununla belə onlar hesab edirlər ki, məqalələrdəki, faktlar xeyli əvvəl müxtəlif mətbu orqanlarında çap edildiyindən, onlar məsuliyyət daşıyırlar.

Xüsusi ittiham qaydasında təqsirləndirilən şəxslərin müdafiəçisi R.R.Hacılı isə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 7, 12, 25, 47, 50, 151-ci

maddələrinə, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Plenumunun qərarlarına, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddələrinə, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin bir sıra qəraradlarına (presidentlərə) istinad edərək göstərdi ki, həmin cinayət işinin icraatına xitam verilməklə təqsirləndirilən şəxslərin hüquqi yardım üçün çəkdiqləri xərc xüsusi ittihamçıdan tutularaq sonunculara verilməlidir.

Məhkəmə xüsusi ittihamçının nümayəndəsinin, təqsirləndirilən şəxslərin ifadələrini və vəkilin dəlillərini dinləyib, iş üzrə toplanmış sübutlara hüquqi qiymət verərək hesab edir ki, Mahmudov (Kəbirli) Rövşən Ələsgər oğlunun və Ağazadə Yaşar Vaqif oğlunun AR CM-nin 147.1-ci və 147.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətməkdə təqsirləri tam sübuta yetirilir.

Belə ki, işin materiallarına əlavə edilmiş «Müxalifət» qəzetlərindən görünür ki, həqiqətən də **«Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar atıb», «21 milyon dollar məsələsinə gəlincə bu olay Əliyevlərin ayaqda olduğu vaxtlara, yəni «A.M.A.Y» -in qurd basdığı» dövrə təsadüf edir»** başlıqlı ifadələrlə məqalələr dərc edilmişdir .

Məhkəmə prosesində R.Ə.Mahmudov (Kəbirli) və Y.V.Ağazadə göstərdilər ki, “Seyid Xamuşi adlı şəxsin məhkəmələrdə A.M.A.Y-a qarşı iddiasına baxılmışdır. Məsələ son nəticədə A.M.A.Y-ın xeyrinə həll olundu. Ona görə də məqalədə A.M.A.Y-ın rəhbərliyinin məhkəməyə təsir etməsi ehtimalı öz əksini tapıb. Belə ki, həmin iş üzrə Konstitusiya Məhkəməsinin 29 iyul 2004-cü il tarixli plenumunun qərarı var. Həmin qərarla göstərilir ki, birinci instansiya məhkəməsi 2003-cü ildə baxdığı işə qanunsuz olaraq 2000-ci ildə qüvvədən düşmüş Azərbaycan Respublikası MPM-i tətbiq edib. Sonra isə göstərilir ki, Ali Məhkəmə öz səlahiyyətlərini aşaraq işə mahiyyəti üzrə baxıb və sübutları qiymətləndirib. Bu preduşiyal sübutdur. Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı qətidir, dəyişdirilə ləğv oluna və başqa cür təfsir oluna bilməz. Həmin məhkəmə işi konkret olaraq dələduzluqla deyil, mülki mühakimə və istəsi ilə həyata keçirilib. Onlar hesab edirlər ki, birinci instansiya məhkəməsi və kassasiya məhkəməsinin belə qanunsuz qərarlar qəbul etməsi hansısa tapşırıqla və ya korrupsiya ilə bağlı ola bilər. ABŞ-nin Azərbaycan üzrə hesabatının 10-cu bəndində xüsusilə göstərilir ki, Azərbaycan məhkəmələrində daxili korrupsiya halları var. Məhkəmələr göstərilən iş üzrə qanunsuz qərarlar qəbul ediblərsə, deməli burada nə isə var. Onlar bir jurnalist kimi cəmiyyətdə yayılmış söhbətlərdən eşidiblər ki, A.M.A.Y-ın patronu Cəlal Əliyevdir.”

Beləliklə Y.Ağazadənin və R.Mahmudovun (Kəbirli) yuxarıda göstərilən ifadələrindən məlum olur ki, məhkəmələrdə hansısa mübahisəyə baxılıb və onların fikrincə iş üzrə qəbul edilmiş qərarlar qanunsuzdur. Həmin «qanunsuz qərarları» məhkəmələr məhz C.Əliyevin təsiri ilə qəbul etmişlər.

Bununla belə təqsirləndirilən şəxslər bu məlumatların həqiqiliyini təsdiq edə biləcəklər hər hansı bir sübutu məhkəməyə təqdim edə bilmədilər.

Təqsirləndirilən şəxslər eyni zamanda C.Əliyevin hansısa qoçu dəstəsinin formalaşdırmasını, belə dəstənin mövcudluğunu və xüsusi ittihamçı tərəifdən onların saxlanması barədəki qəzetlərdə yazdıqları məlumatı da sübut edə biləcəklər hər hansı bir fakt təqdim edə bilmədilər.

Belə sübutlar məhkəmə prosesi zamanı da müəyyən olunmadı.

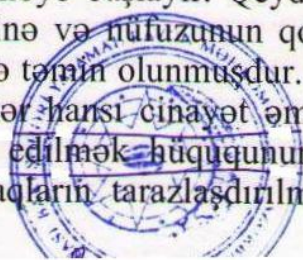
Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş böhtan cinayəti üzrə şərəf və ləyaqəti ləkələyən məlumatlar dedikdə, əxlaqi prinsiplər, istehsal-təsərrüfat, xidmət və ictimai fəaliyyətlə əlaqədar cəmiyyət, kollektiv və yaxud ayrı-ayrı şəxslər arasında vətəndaş barəsində mənfi rəy yaradan məlumatlar başa düşülür. Məlumatın yalan olması dedikdə, onun həqiqətə uyğun olmaması başa düşülür. Bu cinayət subyektiv tərəfdən birbaşa qəsdlə törədilir. Təqsirkar başqa şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vaistəsində yaydığını dərk edir və bunu arzu edir.

Daha sonra məqalədəki **“Rüşvət çarxının başında duran Cəlal Əliyev ifadəsi”** ilə əlaqədar təqsirləndirilən şəxslər göstərdilər ki, “Azərbaycanda rüşvətxorluq və korrupsiya mövcuddur. Korrupsiyasının, piramida şəklində mövcud olması nəzəriyyəsi, belə hallar barəsində lap ali vəzifədə olan məmurun da xəbərdar olmasından xəbər verir. Xüsusi ittihamçı isə Əliyevlər ailəsinin bir üzvüdür. Deməli cəmiyyətdə və hakimiyyətdə sözü keçən adamdır. Bu ifadə də konkret olaraq Cəlal Əliyevin hər hansı bir şəxsə rüşvət verməsindən və ya rüşvət almasından söhbət getmir. Onlar bu ifadədə ictimai debatlara əsaslanaraq rüşvət çarxının başında Cəlal Əliyevin durduğunu güman edirlər. Bundan əlavə bu ifadə faktual rəy yox, mülahizədir. Xüsusi ittihamçının özü də sübut edə bilməz ki, o rüşvət çarxının başında durmur, rüşvət çarxının başında duran başqa şəxslərdir. Onların fikrincə bu cinayət ittihamı olduğu üçün C.Əliyev özü Azərbaycan Respublikası CPM-nin 138-ci maddəsinə əsasən sübut etməlidir ki, o rüşvət çarxının başında durmur və o, tənqiddə qarşı dözümlü olmalıdır.”

Məhkəmə R.Ə.Mahmudovun (Kəbirli) və Y.V.Ağazadənin «Müxalifət» qəzetində məlum məqalələrindəki məlumatların xeyli əvvəl digər kütləvi informasiya vasitələrində çap edildiyinə görə onlar həmin məlumatların həqiqiliyinə məsuliyyət daşmadıqları barədəki dəlillərini qəbul etmir. Belə ki, onlar məqalələrindəki məlumatların hansısa kütləvi informasiya vasitələrindən götürdüklərini göstərməmişlər. Bundan əlavə məqalələrdə həmin ifadələri mülahizə kimi yox, heç bir əsas olmadan fakt kimi təqdim etmişlər.

Halbuki İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi tərəfindən müəyyən olunmuş presedent hüququna görə faktlar və qiymətləndirici mülahizələrin diqqətlə fərqləndirilməsinə ehtiyac var. Faktların mövcudluğu nümayiş etdirilə bildiyi halda qiymətləndirici mülahizənin həqiqiliyi sübut oluna bilən deyil (bax, *Lingens v. Austria, judgment of 8 July 1986, Series A no. 103, p. 28/46*).

«İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında» Konvensiyasının 10-cu maddəsi tamamilə hətta ciddi ictimai narahatlıq doğuran məsələlərin mətbuatda əks olunmasına gəldikdə belə məhdudiyyətsiz ifadə azadlığını təmin etmir. Maddənin 2-ci hissəsinə görə bu azadlığın həyata keçirilməsi həmçinin mətbuata tətbiq olunan «vəzifə və öhdəliklər» doğurur. Bu işdə olduğu kimi, digər şəxslərin hüquqlarının pozulduğu hallarda bu «vəzifə və öhdəliklər» əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır. Qeyd edilməlidir ki, xüsusi ittihamı irəli sürmüş şəxslərin öz şərəfinə və nüfuzunun qorunmasına hüququ həm Milli, həm də beynəlxalq səviyyələrdə təmin olunmuşdur. Həmçinin, Konvensiyanın 6.2-ci maddəsinə görə, şəxslərin hər hansı cinayət əməlini törətməkdə təqsiri sübut olunana qədər təqsirsiz hesab edilmək hüququnun olması Məhkəmənin həyata keçirməli olduğu çəkişən maraqların tarazlaşdırılması üçün əhəmiyyətli faktıdır.

İfadə etmək azadlığının həyata keçirilməsinə xas olan «vəzifə və öhdəliklər səbəbindən» Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə ümumi maraq kəsb edən məsələlər barədə məlumat yaymaqla bağlı jurnalistlərə verilən təminat jurnalist etikasına uyğun olaraq dəqiq və etibarlı məlumat təqdim etmək üçün vicdanla hərəkət etmək şərtinə tabe olur (bax, *the Goodwin v. The United Kingdom. judgment of 27 March 1996, Reports 1996-II. p.500/39* və *Fressoz and Roire v. France, Reports 1999-I, p. 24/54*).

Bundan əlavə, 1948-ci il Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində, 1966-cı il «Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Pakt»da və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 46-cı maddəsində göstərilmişdir ki, hər kəsin şərəf və ləyaqətini müdafiə etmək hüququ vardır, heç bir hal şəxsiyyətin ləyaqətinin alçaldılmasına əsas verə bilməz.

«İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi Haqqında» 1950-ci il Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş söz azadlığı (ifadə vermək hüququ) ilə əlaqədar Avropa Məhkəməsinin təcrübəsində 10-cu maddədə işlədilən «ifadə» anlayışını genişləndirici təsvir verilir. Handisayd Böyük Britaniyaya qarşı işdə Məhkəmə göstərir ki, bu, nəinki xeyirxah və zərərsiz qiymətləndirilən və ya etinasız qəbul edilən «məlumat» və «ideyaları», həm də dövlət və ya əhalinin bir hissəsi tərəfindən həqarətli, utandırıcı və narahatlıq doğuran «məlumat» və «ideyaları» əhatə edir. Bu demokratik cəmiyyətin zəruri elementləri olan plüralizm, dözümlülüyün və baxışların müxtəlifliyinin tələbidir.

Məhkəmə hesab edir ki, C.Əliyevin də şəkli əks etdirilmiş...**“A.M.A.Y” Əliyevlər ailəsinin ticarət nişanı. Onlar əcnəbi iş adamına 21 milyon dollar atıb** sərlövhəli məqaləni qəzet səhifələrində dərc etdirməklə R.Ə.Mahmudov(Kəbirli) və Y.V.Ağazadə müxbir adına layiq, vicdanla hərəkət edərək obyektiv faktlara yox, öz qərəzli mülahizələrinə əsaslanmışlar. Bundan əlavə həmin ifadələr onların göstərdikləri kimi tənqidi yox, məhz C.Əliyevin barəsində bilə-bilə yalan məlumatları yaymaqla onu ağır cinayətlər törətməkdə ittiham edərək böhtan atmışlar.

Nəzərdən keçirilən ifadələr qiymətləndirici mülahizələrdən deyil, faktların təsvirindən ibarətdir (müqayisə et, məsələn, yuxarıda qeyd olunan *Lingens* qərarı, *p.28/46*). Onlar bilavasitə qəzetin özündən doğmasa da, qəzetin müstəqil təhqiqatla yoxlamadığı şeylərə əsaslanırdı (bax *Jersild* qərarı, pp. 23 and 25-26, /*31 and 35*). Ona görə də bu işdə qəzeti onun adi, yəni fərdi şəxsləri ləkələyən faktları yoxlamaq öhdəliyindən azad edən hər hansı xüsusi əsasın olub olmaması yoxlanılmalıdır. Məhkəmənin fikircə, bu xüsusilə əldə olan difamasiyanın xarakter və dərəcəsi və nəzərdən keçirilən iddia ilə bağlı qəzetin şeyləri kifayət qədər etibarlı hesab etməsi həddindən asılıdır (bax, məsələn *Bladet Tromse And Stensaas v. Norway, Reports 1999-III, p.325/66*).

Məhkəmə hesab edir ki, yuxarıda göstərilən ifadələr difamasiya kimi qiymətləndirilməlidir. Həmin bəyanatı sübut etmək üçün təqdim oluna biləcək dəlilin olmamasından bu, həmçinin, jurnalistikanın vəzifə və öhdəliklərini pozur.

Məhkəmə təqdim olunmuş sübutları araşdırıb belə inama gəlir ki, həqiqətən də təqsirləndirilən şəxslər-R.Ə.Mahmudov(Kəbirli) və Y.V.Ağazadə xüsusi ittihamçı C.Əliyevin barəsində bilə-bilə qəsdən, onun şərəf və ləyaqətini ləkələyən məlumatları kütləvi informasiya vasitəsi olan «Müxalifət» qəzetində yaymaqla bərabər sonuncunu ağır cinayətlər törətməkdə də ittiham edərək ona böhtan

atmışlar. Onların bu cinayət əməlləri ayrı-ayrılıqda Azərb. Respublikası CM-nin 147.1 və 147.2 mad. ilə tövsüf olunmalı və onlar cinayət qanunun göstərilən maddələrində nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşmalıdırlar.

Məhkəmə Mahmudov (Kəbirli) Rövşən Ələsgər oğluna cəza təyin edərkən onun şəxsiyyətini, ailə vəziyyətini, bununla belə törədilmiş cinayətin xarakterini, ictimai təhlükəlilik dərəcəsini nəzərə alaraq hesab edir ki, R.Ə.Mahmudova(Kəbirli) sanksiya çərçivəsində azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olan cəza növünün təyin edilməsi məqsədə uyğundur.

Məhkəmə Ağazadə Yaşar Vaqif oğluna cəza təyin edərkən onun şəxsiyyətini, ailə vəziyyətini, bununla belə törədilmiş cinayətin xarakterini, ictimai təhlükəlilik dərəcəsini nəzərə alaraq hesab edir ki, Y.V.Ağazadəyə sanksiya çərçivəsində azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olan cəza növünün təyin edilməsi məqsədə uyğundur.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq və Azərbaycan Respublikası CPM-nin 344-347, 349, 351-353-cü maddələrini rəhbər tutaraq, məhkəmə

HÖKM ETDİ

Mahmudov (Kəbirli) Rövşən Ələsgər oğlu Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.1 və 147.2-ci maddələri ilə təqsirli bilinib, Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına, Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə 2 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilsin.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən, təyin olunmuş cəzaları tam toplamaq yolu ilə R.Ə.Mahmudova(Kəbirli) qəti olaraq 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilsin. Cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəksin.

Barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilərək, məhkəmə iclas zalında həbsə alınsın və o, saxlanması üçün Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidmətinin 1 saylı İstintaq Təcridxanasına göndərsin.

Cəza çəkməsinin əvvəli 16 may 2007-ci il tarixdən hesablınsın.

Ağazadə Yaşar Vaqif oğlu Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.1 və 147.2-ci maddələri ilə təqsirli bilinib, Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.1-ci maddəsi ilə 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına, Azərbaycan Respublikası CM-nin 147.2-ci maddəsi ilə 2 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilsin.

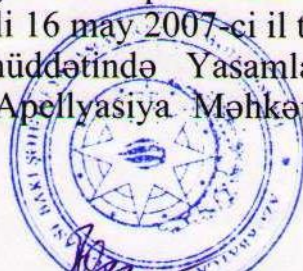
Azərbaycan Respublikası CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən, təyin olunmuş cəzaları tam toplamaq yolu ilə Y.V.Ağazadəyə qəti olaraq 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilsin. Cəzasını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəksin.

Barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilərək, məhkəmə iclas zalında həbsə alınsın və o, saxlanması üçün Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidmətinin 1 saylı İstintaq Təcridxanasına göndərsin.

Cəza çəkməsinin əvvəli 16 may 2007-ci il tarixdən hesablınsın.

Hökmdən 20 gün müddətində Yasamla rayon Məhkəməsi vasitəsi ilə Azərbaycan Respublikası Apellyasiya Məhkəməsinə apellyasiya şikayəti verilə bilər.

**SƏDR LİK EDƏN,
HAKİM**

M.H.ABDULMANAFOVA

**AVROPA İNSAN HAQLARI MƏHKƏMƏSİNİN İFADƏ AZADLIĞI
HÜQUQUNUN POZUNTUSU İLƏ BAĞLI QƏRARLARI**

Rövşən Kəbirli Azərbaycana qarşı

Eynulla Fətullayev Azərbaycana qarşı

Macarıstan Vətəndaş Azadlığı İttifaqı Macarıstana qarşı

Bodroşiç Serbiyaya qarşı

Dyundin Rusiyaya qarşı

Fluks Moldovaya qarşı

Qlas Nadejda EOOD və Yelenkov Bolqarıstana qarşı

Yerikainen və başqaları Finlandiyaya qarşı

RÖVŞƏN MAHMUDOV VƏ YAŞAR AĞAZADƏ AZƏRBAYCANA QARŞI

(Ərizə № 35877/04)

QƏRAR

STRASBURQ
18 dekabr 2008-ci il

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Birinci Seksiya) **Mahmudov və Ağazadə Azərbaycanaya qarşı** işi üzrə, aşağıdakı tərkibdə,

Xristos Rozakis, *Sədr*,

Nina Vajiç,

Anatoli Kovler,

Elizabet Steyner,

Xanlar Hacıyev,

Ciorcio Malinverni,

Qeorqe Nikolau, *hakimlər*,

və Soren Nilsen, *katib*,

qapalı şəkildə müzakirə edərək (27 noyabr 2008-ci il) bu qərarı qəbul etdilər:

PROSEDUR

1. Bu iş “İnsan hüquq və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra “Konvensiya”) 34-cü maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları olan cənab Rövşən Əsgər oğlu Mahmudovun və cənab Yaşar Vaqif oğlu Ağazadənin (bundan sonra “ərizəçilər”) Azərbaycana qarşı verdikləri şikayət üzrə (№ 35877/04) 09 avqust 2004-cü il tarixdə başlanıb.

2. Ərizəçiləri Bakıda çalışan vəkil cənab İntiqam Əliyev və cənab Emil İbrahimov təmsil ediblər. Azərbaycan Hökumətini isə (bundan sonra “Hökumət”) onun nümayəndəsi cənab Çingiz Əsgərov təmsil edib.

3. Ərizəçilər xüsusi olaraq iddia ediblər ki, böhtan xarakterli olduğu güman olunan məqaləyə görə məhkum olunmaları onların ifadə azadlıqlarının və ədalətli məhkəmə araşdırılması hüquqlarının pozulmasını təşkil edir.

4. 14 oktyabr 2005-ci ildə Məhkəmə Hökuməti şikayətin qəbul edilənliyi və hökumətin məlumatlandırılması barədə qərar verib (Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçilərdən R. Mahmudov 1961, Y. Ağazadə isə 1979-cu illərdə anadan olublar, Bakıda yaşayırlar.

6. Birinci ərizəçi “Müxalifət” qəzetinin baş redaktoru olub. İkinci ərizəçi həmin qəzetdə işləyən jurnalist olub.

7. 12-18 aprel 2003-cü il tarixli buraxılışında qəzet ikinci ərizəçinin Samir Şərif təxəllüsü ilə “Azərbaycanda taxıl mafiyası” adlanan məqaləsini dərc edib. Məqalə kənd təsərrüfatında

tanınmış ekspert olan Milli Elmlər Akademiyasının üzvü və Milli Məclisin (Parlament) deputatı C.Ə.-nin şəkli ilə müşayiət olunub. Ümumilikdə məqalə ölkənin kənd təsərrüfatı sektorunda bir çox problemlərdən bəhs edib. Məqalədə başqa məsələlərlə yanaşı, həmçinin C.Ə.-nin bir neçə kənd təsərrüfatı regionunun «eksperimental» sahələrdə müəyyən eksperimental bitkilərin becərilməsinə rəhbərlik etdiyinin ehtimal olduğu görünür. C.Ə.-nin adı məqalənin özündə tam dərc olunub.

8. Məqalədəki aşağıdakı fikirlərə xüsusi diqqət yönəldilib:

“Heydər Əliyevin Sumqayıtdakı konfransı yadda qalan anlar üzrə varlı olub. Əslində, bu varlığın mahiyyətində qanunsuzluğun və korrupsiyanın dərəcəsini və bütünlük millətin gülünc vəziyyətdə saxlanılmasını görməmək olmaz. Lakin biz bir çoxları üçün qaranlıq qalan səbəblərə görə bəzi məmurların işdən çıxarılmasından danışmırıq.

Biz həm də bir il ərzində xeyriyyəçiliyə 30.000 dollardan artıq xərcləyən iş adamı İsgəndərovu xəsislikdə ittiham etməyin məntiqdən nə qədər uzaq olduğu barədə də danışmırıq, halbuki, ölkənin var-dövlətini milyardlarla mənimsəyən klan üzvlərindən heç biri bizim vətənimizin inkişafına heç peni də xərcləmək istəmir. Maraqlı odur ki, Dövlət Başçısı tənqid, nepotizm ... və Sumqayıtda özəl sektorun monopolizasiyanın obyektinə çevirdiyi xalqı ittiham etdi. Əliyev dedi ki, öz qohumlarını hər hansı rəsmi vəzifəyə təyin etməkdən imtina edib, baxmayaraq ki, bununla bağlı təkidli müraziətlər olunub. Lakin onun demədiyi odur ki, bu ölkədə onun oğlundan başqa dam yoxdur ki, eyni vaxtda dörd «yer» tutsun. İqtisadiyyatın inkişaf edən sektorların zəbt olunmasından danışarkən, bu gün, hətta danışmağa təzə öyrənən uşaq bilir ki, kənd təsərrüfatı sektoru kimi Azərbaycan iqtisadiyyatının geniş sahəsi hansı şəxslərin nəzarətindədir. Azərbaycanda əkin sahələrinin minlərlə hektarları taxılın «dəyərli sortlarının» eksperimental zonasına çevrilib. Təxminən on il ərzində kənd təsərrüfatı sektoru dağıdılıb, elə bil yaxşı tanınmış şəxsin şəxsi mülkiyyətindədir.

Sovet dönəmində kənd təsərrüfatı ümumi daxili məhsulun əsas göstəricisi və əhalinin məşğulluğunun əsas sahəsi olub. Lakin müstəqilliyin Əliyev erasında kənd təsərrüfatı sektoru, iqtisadiyyatın bütün başqa sektorları kimi, hökumət dairələrinə yaxınların maraqlarına xidmət etmək üçün inhisara alınıb. Taxıl və ev heyvandarlığı istisna olmaqla, kənd təsərrüfatının başqa əsas sahələri tənəzzülə uğrayıb. Ev quşları ilə məşğulluğun məhsuldarlıq dərəcəsi 1995-ci ildə 143.000 tondan 2002-ci ildə 35.000 tonadək azalıb. Demək olar ki, üzümçülük tamamilə dağıdılıb, pambığın yetişdirilməsi isə azalmanın elə kəskin vəziyyətindədir ki, son 10 il ərzində ümumi kənd təsərrüfatı məhsulunda onun payı 12-13 %-dən 2 %-dək azalıb. Bir qrup inhisarçılar tərəfindən pambıq industriyasının mənimsənilməsi nəticəsində pambıqla məşğul olanlarla ciddi şəkildə şəxsi məqsədlər üçün istifadə olunur. Hazırda ölkədə mövcud olan iyirmi bir pambıq sahəsindən on dördü MKT adlanan şirkət tərəfindən idarə edilir. Bu şirkət son ildə ölkədə bütün pambıq prosesinin 85 %-nə malikdir. (Bu şirkət tərəfindən güdülmüş müxtəlif xüsusi inhisar siyasətinin təsviri verilib.)

Taxıl becərmə industriyasının inkişafı bu sahəni inhisarda saxlayan bir qrup şəxslərin xüsusi diqqətindədir. İki il ərzində kənd camaatı əhəmiyyətli əməklə becərdikləri taxılı sata bilmir və ya ən yaxşı halda kiloqramı 350-400 manata satmağa məcbur olur. Məsələn, keçmiş sezon ərzində taxıl becərmənin Saatlı, Beyləqan və Ağcabədi kimi böyük məntəqələrində yerli icra hakimiyyəti orqanları ya Bakıdan əsas taxıl alıcılarının bu məntəqələrə daxil olmasının qarşısını alıb, yaxud da onları məcbur ediblər ki, xüsusi sahələrdən taxıl alsınlar. Bu adi səbəbə görə edilib — vaxtında bu məntəqələrdəki C.Ə.-nin eksperimental sahələrindən minlərlə hektarlardan bütün taxıl

satılsın. Aydındır ki, adi kəndlilər taxılın saxlanması üçün zəruri vasitələrə malik olmadıqları üçün onlar özlərinin bütün məhsullarını aşağı qiymətə satmağa məcbur olurlar.

Torpaq islahatından tez-tez danışılır. Lakin eyni zamanda bir neçə əhəmiyyətli məsələlər yaddan çıxır. Birincisi, torpaq payını almış şəxslərin yarısındanək hissəsi onu becərmək üçün minimum vasitələrə malik deyillər. İkincisi, əkin torpağının «dövlət torpaq fondu» adlanan minlərlə hektarları torpaq islahatı dövründə «kənd təsərrüfatı məfiyası tərəfindən» girov saxlanılır və onun icarəsindən dövlət büdcəsinə bir peni də getmir.

Bizim günlərdə bu məfiya ... kənd təsərrüfatının inkişafı üçün Dövlətdən illik subsidiyalar kimi təxminən 250 milyon dollar əldə etməyə çalışır. Lakin heç kəs kənd təsərrüfatı nazirindən soruşmur... ki, əgər o, kənd təsərrüfatının inkişafından o qədər narahatdırsa, niyə Yapon hökuməti tərəfindən verilmiş təchizatı satır və hətta endirimlə qiymətlər belə qoymamaqla, fabrik dəyərindən daha yüksək qiymətlər təyin edir. Bu insanlar — hansılar ki, pulsuz əldə etdikləri kətanları kəndlilərə dörd və ya beş min dollara, traktoru on dörd-on beş min dollara və taxılıyağan maşını əlli min dollara satırlar — indi onlar kənd təsərrüfatını yaşatmaq üçün Dövlətdən pul almaq istəyirlər. Üzr istəyirik, lakin siz bizi hərifləmədiniz. Tətbiq etmək üçün Hökumətə təqdim etdiyiniz 2015-ci ilədək Kənd təsərrüfatının İnkişafına dair Sizin proqram kəndliyə yardım göstərməyə yönəlmiş proqram deyil, əksinə hər il Dövlət büdcəsindən qopartdığınız 150-200 milyon hesabına öz şəxsi varidatınızı çoxaltmaq məqsədini daşıyır.”

9. 23 aprel 2003-cü il tarixdə C.Ə. xüsusi ittiham prosedurundan istifadə edərək, Yasamal rayon məhkəməsinə şikayət verib. O iddia edib ki, məqalə açıq-aydın şəkildə ona qarşı ləkələyici, böhtan və təhqiredici olub. Xüsusən, o, aşağıdakı çıxarışları ləkələyici kimi qeyd edib:

“bu gün, hətta danışmağa təzə öyrənən uşaq bilir ki, kənd təsərrüfatı sektoru kimi Azərbaycan iqtisadiyyatının geniş sahəsi hansı şəxslərin nəzarətindədir. Azərbaycanda əkin sahələrinin minlərlə hektarları taxılın «dəyərli sortlarının» eksperimental zonasına çevrilib. Təxminən on il ərzində kənd təsərrüfatı sektoru dağıdılıb, elə bil yaxşı tanınmış şəxsin şəxsi mülkiyyətindədir. ...

Taxıl becərmə industriyasının inkişafı bu sahəni inhisarda saxlayan bir qrup şəxslərin xüsusi diqqətindədir. İki il ərzində kənd camaatı əhəmiyyətli əməklə becərdikləri taxılı sata bilmir və ya ən yaxşı halda kiloqramı 350-400 manata satmağa məcbur olur. Məsələn, keçmiş sezon ərzində taxıl becərmənin Saatlı, Beyləqan və Ağcabədi kimi böyük məntəqələrində yerli icra hakimiyyəti orqanları ya Bakıdan əsas taxıl alıcılarının bu məntəqələrə daxil olmasının qarşısını alıb, yaxud da onları məcbur ediblər ki, xüsusi sahələrdən taxıl alsınlar. Bu adi səbəbə görə edilib — vaxtında bu məntəqələrdəki C.Ə.-nin eksperimental sahələrindən minlərlə hektarlardan bütün taxıl satılsın.

Aydındır ki, adi kəndlilər taxılın saxlanması üçün zəruri vasitələrə malik olmadıqları üçün onlar özlərinin bütün məhsullarını aşağı qiymətə satmağa məcbur olurlar....”

10. C.Ə. iddia edib ki, məqalə açıq-aydın onun iddia olunan müəyyən cinayət aləmi ilə yaxın əlaqədə olduğunu nəzərdə tutub və beləliklə, mahiyyət etibarilə, kənd təsərrüfatının tədqiqində olan dövlət fondlarının mənimsənilməsi kimi ciddi cinayətdə onu ittiham edib. O iddia edib ki, ikinci ərizəçi onun nüfuzuna zərər vuran saxta bəyanatları qəsdən edib və birinci

ərizəçi baş redaktor kimi bunun qarşısını almayıb. O, məhkəmədən xahiş edib ki, Cinayət Məcəlləsinin 147.1 (böhtan) və 148-ci maddələrinə (təhqir) əsasən ərizəçiləri məhkum etsin.

11. Məhkəmə araşdırılması zamanı ərizəçilər iddia ediblər ki, məqalə C.Ə. barədə hər hansı böhtan və ya təhqir bəyanatlarını əks etdirməyib. Onlar bildiriblər ki, «müəyyən tanınmış insan» sözləri C.Ə.-yə aid deyil. C.Ə.-nin şəkli məqalədə o, taxıl sahəsinin inkişafında əsas nailiyyətlərə malik olduğuna görə yerləşdirilib. Nəhayət, onlar qeyd ediblər ki, məqalə kənd təsərrüfatında ümumi vəziyyətə aid olub və orada C.Ə.-ni hər hansı cinayət fəaliyyətində ittiham edən hər hansı informasiya olmayıb.

12. 20 may 2003-cü il tarixli hökmlə Yasamal rayon məhkəməsi Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 148-ci maddələrinə əsasən ərizəçiləri böhtan və təhqirdə təqsirli bilib. Məqalədən yuxarıda göstərilən çıxarışları (bax, 9-cu paragrafa) araşdıran məhkəmə qeyd etdi ki, məqalənin C.Ə.-yə aid olması faktının ərizəçilər tərəfindən danılması əsassızdır, ona görə ki, məqalənin mətni C.Ə.-nin adını tam göstərmiş və açıq əks etdirib ki, taxıl sahələrinin minlərlə hektarları ona məxsusdur. Məhkəmə aşağıdakıları müəyyən etmək üçün daha irəliyə gedib:

“... reallıqda mövcud olmayan mafianın varlığı barədə ideyanın Y. Ağazadə tərəfindən ifadə olunması və kütləvi informasiya vasitələri ilə bu ideyanın onun tərəfindən yayılması böhtanı təşkil edir ki, bu, C.Ə.-nin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və onun nüfuzuna zərər vuran saxta informasiyanın qəsdən yayılmasıdır. Buna görə, məhkəmə hesab edir ki, kütləvi informasiya vasitəsi ilə mövcud olmayan mafianın varlığı barədə informasiyanın yayılması ilə, Y. Ağazadə Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci maddəsinə əsasən cinayət hesab olunan əməli törədib və «vaxtında bu məntəqələrdəki C.Ə.-nin «eksperimental» sahələrindən minlərlə hektarlardan bütün taxıl satılsın» kimi böhtan xarakterli bəyanatı verməklə, Y. Ağazadə Cinayət Məcəlləsinin 148-ci maddəsinə əsasən cinayət törədib. Digər təqsirləndirilən şəxs R. Mahmudov həmin cinayət məsuliyyətini daşıyır, ona görə ki, baş redaktor kimi belə böhtana icazə verib. Müvafiq olaraq, R. Mahmudov və Y. Ağazadə Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 148-ci maddələrinə əsasən təqsirli hesab olunmalıdırlar.”

13. Məhkəmə ərizəçilərin hər birini Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci maddəsinə əsasən üç ay müddətinə azadlıqdan məhrum etməyə və Cinayət Məcəlləsinin 148-ci maddəsinə əsasən üç ay müddətinə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edib. Cəzaları qismən birləşdirmək yolu ilə, məhkəmə ərizəçilərin hər birinə cəmi beş ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasını təyin edib. Həmin vaxtda, İkinci Dünya Müharibəsində Faşizm üzərində Qələbənin İldönümü münasibəti ilə bağlı Amnistiya haqqında Milli Məclisin 06 may 2003-cü il tarixli qərarının 2.3-cü bəndini tətbiq edərək, məhkəmə onları cəzanı çəkməkdən azad etdi.

14. Ərizəçilər şikayət etdilər. Onlar iddia etdilər ki, məqalə kənd təsərrüfatı sektorunda bir neçə problemləri müzakirə edib və C.Ə.-yə xüsusilə aid olmayıb. Orada C.Ə.-nin şəklinin olması və ona taxıl sahələrinin minlərlə hektarlarının məxsus olması faktı böhtan və ya təhqiri təşkil etməyib. Bu bəyanata aid onlar iddia etdilər ki, bu, hamıya məlum olan və sübut etməyə ehtiyacı olmayan faktdır. Ərizəçilər, həmçinin iddia etdilər ki, C.Ə. və Yasamal rayon məhkəməsi məqalədə əks olunmuş bəyanatları səhvən böhtan kimi təfsir edib, halbuki, onların əsl mənası zərərsiz olub.

15. 16 iyul 2003-cü ildə Apellyasiya Məhkəməsi Yasamal rayon məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxladı.

16. 02 mart 2004-cü ildə Ali Məhkəmə aşağı məhkəmələrin qərarlarını qüvvədə saxladı.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

17. Konstitusiyanın 47 və 50-ci maddələri fikir azadlığına və kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığına təminat verir.

18. Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci maddəsi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

«147.1. Böhətan, yəni yalan olduğunu bilə-bilə hər hansı şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində yayma —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin yüz mislindən beş yüz mislinədək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.»

19. Cinayət Məcəlləsinin 148-ci maddəsi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

«Təhqir, yəni kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində şəxsiyyətin şərəf və ləyaqətini nalayiq formada qəsdən alçaltma —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin üç yüz mislindən min mislinədək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.»

20. Cinayət Məcəlləsinin 81-ci maddəsinə əsasən, cinayətə görə məhkum olunmuş şəxslər amnistiya qərarına müvafiq olaraq cəzanı çəkməkdən azad edilə bilərlər. Həmin Məcəllənin 83.1-ci maddəsinə əsasən, məhkum olunmuş şəxs məhkumluğu götürülənə və ya ödənilənə qədər məhkum olunmuş hesab edilir. Məcəllənin 83.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, cəzadan azad edilmiş şəxs məhkumluğu olmayan hesab edilir.

21. İkinci Dünya Müharibəsində Faşizm üzərində Qələbənin İldönümü münasibəti ilə bağlı Amnistiya haqqında Milli Məclisin 06 may 2003-cü il tarixli qərarı bir çox məhkumu cəza çəkməkdən və ya cəzanın çəkilməmiş hissəsinin çəkilməsindən azad edib (bir çox istisnalarla). Amnistiya, Qərarın qüvvəyə minməsindən əvvəl cinayət törətmiş şəxslərə tətbiq olunub. Qərarın 2.3-cü bəndi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

«Cinayətin qəsdən törədilməsinə görə üç ildən çox olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslər cəzalarını çəkməkdən azad edilməlidirlər.»

22. «Kütləvi informasiya vasitələri haqqında» 07 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunun 10-cu maddəsi kütləvi informasiya vasitələrinə, *inter alia*, böhtan xarakterli materialı dərc etməyi qadağan edir. 60-cı maddəyə əsasən, kütləvi informasiya vasitəsi mənbəyinin redaktoru və jurnalistləri cinayət, inzibati və ya başqa məsuliyyətə cəlb oluna bilərlər, əgər, *inter alia*, redaktor dərc olunmuş materialın bu Qanunun tələblərinə uyğunluğunu təmin etmir və ya dərc edilmiş material fərdin şəxsi həyatına müdaxilə edirsə.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin iddia olunan pozuntusu

23. Konvensiyanın 6 və 10-cu maddələrinə əsasən, ərizəçilər şikayət etdilər ki, qəzet məqaləsinin dərc olunmasından sonra məhkum edilmələri ədalətli olmayıb və onların ifadə etmək azadlığı hüququna əsassız müdaxiləni təşkil edib. İşin hallarını nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 6-cı maddəsi üzrə ayrıca məsələni qaldırmır və yalnız Konvensiyanın aşağıdakıları nəzərdə tutan 10-cu maddəsi üzrə araşdırılmalıdır:

“1. Hər kəs (öz fikrini — tərc.) ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneçilik olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinomatoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişəşin və ya cinayətin qarşısını almaq, sağlamlığın, yaxud mənəviyyətin mühafizəsi, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən formallıqlara, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.»

A. Qəbuledilənlik

24. Məhkəmə qeyd edir ki, şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndinin mənasında açıq-aşkar əsassız deyildir. Məhkəmə, həmçinin qeyd edir ki, o, hər hansı başqa əsaslarla qeyri-məqbul deyildir. Buna görə, şikayət qəbuledilən sayılmalıdır.

B. Mahiyyət

1. Tərəflərin dəlilləri

25. Hökumət bildirdi ki, müdaxilə şübhəsiz olaraq «qanunla nəzərdə tutulub» və digərlərinin nüfuz və hüquqlarının müdafiəsi üzrə qanuni məqsədə yönəlib. Onlar daha sonra bildirdilər ki, müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub.

26. Hökumət ərizəçilərlə razılaşmadı ki, məqalənin məqsədi sadəcə olaraq ictimaiyyətin diqqətini kənd təsərrüfatı sahəsində problemlə vəziyyətə cəlb etmək olub. Hökumət iddia edib ki, C.Ə.-yə aid saxta bəyanatları etməklə, məqalədə onun şəklini qoymaqla və ittihadmedici və təxribatçı sözlərdən həm məqalədə, həm də başlıqda istifadə etməklə, ərizəçilər vicdanla hərəkət etməyiblər. Bunu etməklə, onlar açıq-aşkar Parlamentin və Elmlər Akademiyasının üzvü olan C.Ə.-ni «taxıl mafiyası» ilə əlaqələndiriblər. Buna görə, ərizəçilərin məqsədi ictimai müzakirəni qaldırmaq deyil, məhz C.Ə.-nin nüfuzunu aşağı salmaq olub.

27. Hökumət daha sonra iddia edib ki, məqalə hər hansı dəyərli düşüncələri əks etdirməyib və müəyyən «eksperimental» taxıl sahələrinin C.Ə.-yə məxsus olması barədə bəyanat kimi qeyri-düzgün faktiki bəyanatları göstərib. Bu bəyanatlar ərizəçilərin müstəqil araşdırmada yoxlamadıqları şeylərə əsaslanıb. Əksinə, onlar sadəcə olaraq məhkəmələr qarşısında iddia ediblər ki, bu faktlar hamıya məlum olub və sübutetməni tələb etməyib.

28. Müdaxilənin mütənasibliyinə gəldikdə, Hökumət bildirib ki, ərizəçilərin üzərinə qoyulmuş sanksiyalar qanuni güdülmüş məqsədə mahiyyət etibarilə mütənasib olub. Xüsusən, ərizəçilərdən hər birinin beş ay azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmasına baxmayaraq, onlar amnistiya aktına əsasən cəzanı çəkməkdən azad olunublar.

29. Ərizəçilər işin mahiyyəti ilə bağlı hər hansı sonrakı qeydləri təqdim etmədən şikayətlərini təkrar ediblər.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) Müdaxilənin olub-olmamasına dair

30. Məhkəmə hesab edir və bunu tərəflər mübahisələndirmir ki, birinci ərizəçinin redaktor olduğu qəzetdə ikinci ərizəçinin müəllifliyi ilə məqalənin dərcindən sonra milli məhkəmələr tərəfindən ərizəçilərin məhkum olunması onların ifadə etmək azadlığı hüququna «müdaxiləni» təşkil edib.

31. Belə müdaxilə, əgər o, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin tələblərinə cavab verməzsə, Konvensiyaya zidd olar. Buna görə, onun «qanunla nəzərdə tutulmuş» olub-olmaması, bu paraqrafda təsbit olunmuş bir və ya bir neçə qanuni məqsəd güdüb-güdməməsi və bu məqsədlərə nail olmaq üçün «demokratik cəmiyyətdə zəruri» olub-olmaması müəyyən olunmalıdır.

(b) Müdaxilənin əsaslı olub-olmamasına dair

32. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçilərin məhkum olunması şübhəsiz olaraq Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 148-ci maddələrinə əsaslanıb və konkret bu halda C.Ə. olmaqla, «digərlərinin nüfuz və ya hüquqlarının» müdafiəsinə yönəlib. Müvafiq olaraq, müdaxilə «qanunla nəzərdə tutulub» və Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən qanuni məqsədə malik olub. Nəticə etibarilə, Məhkəməyə qalan vəzifə ondan ibarətdir ki, müdaxilənin «demokratik cəmiyyətdə zəruri» olub-olmamasını müəyyən etsin.

(i) Ümumi prinsiplər

33. Ümumi prinsip məsələsi kimi, ifadə etmək azadlığına hər hansı məhdudlaşdırmanın «zərurəti» əminliklə müəyyən olunmalıdır. Hamılıqla qəbul olunub ki, milli hakimiyyət orqanları üçün birinci yerdədir ki, məhdudlaşdırmada «təkidli ictimai tələbatın» olub-olmamasını müəyyən etsinlər və öz qiymətləndirmələrini edərkən, onlar müəyyən qiymətləndirmə həddinə malikdirlər. Hazırkı kimi mətbuata aid işlərdə milli qiymətləndirmə həddi azad mətbuatın təmin olunmasında və qorunmasında demokratik cəmiyyətin marağı ilə məhdudlaşır. Eynilə, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən edilməli olduğu kimi, məhdudlaşdırmanın güdülən qanuni məqsədə mütənasib olub-olmadığının müəyyən edilməsində bu prinsip balansda daha ağır çəkili olar (bax, *Fressoz və Ruar Fransaya qarşı* (BP), № 29183/95, § 45, İHAM 1999-I).

34. Nəzarət funksiyasının həyata keçirilməsində Məhkəmənin vəzifəsi səlahiyyətli daxili məhkəmələrin yerini tutmaq deyil, Konvensiyanın 10-cu maddəsi baxımından onlar tərəfindən öz qiymətləndirmə səlahiyyətinə əsasən qəbul etdikləri qərarları yoxlamaqdır. Bu o demək deyil ki, nəzarət cavabdeh Dövlət tərəfindən öz mülahizəsini əsaslı, diqqətlə və ya vicdanla həyata keçirib-keçirməməsinin araşdırılması ilə məhduddur; Məhkəmənin etməli olduğu odur ki, şikayət olunan müdaxiləyə işin bütövlüyü, o cümlədən ərizəçilərə qarşı qeydlərin məzmunu və onların edildiyi kontekst baxımından baxsın (bax, *Kumpana və Mazare Rumuniyaya qarşı* (BP), № 33348/96, § 89, İHAM 2004-XI).

35. Xüsusən, Məhkəmə müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün milli hakimiyyət orqanlarının gətirdiyi səbəblərin «müvafiq və kifayətedici» olub-olmamasını və görülmüş tədbirin

«güdülmüş qanuni məqsədə mütənasib» olub-olmadığını müəyyən etməlidir. Bunu etməklə, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, milli hakimiyyət orqanları özlərini müvafiq faktların qəbul edilən qiymətləndirməsinə əsaslandıraraq, Konvensiyanın 10-cu maddəsində təsbit olunmuş prinsiplərə uyğun olan standartları tətbiq ediblər.

(ii) Yuxarıdakı prinsiplərin hazırkı işə tətbiqi

(a) «Təxirəsalınmaz ictimai tələbat»

36. Hazırkı işdə daxili məhkəmələr müəyyən etmişlər ki, sözügedən məqalə C.Ə.-ni «mafiya» ilə əlaqələndirməklə və dövlət mülkiyyətində olan «eksperimental» taxıl sahələri üzərində qanunsuz nəzarəti həyata keçirməkdə ittiham etməklə, onun şərəf, ləyaqətini və ictimai nüfuzunu ləkələmişdir (bax, yuxarıda 12-ci paragrafa). Məhkəmə ərizəçilərin məhkum edilməsinə milli hakimiyyət orqanlarının gətirdikləri səbəblərin müvafiq və kifayətedici olub-olmamasını müəyyən etməlidir.

37. Hazırkı işin Məhkəmə tərəfindən həlli üçün xüsusilə mühüm olan faktorlardan biri demokratik cəmiyyətdə kütləvi informasiya vasitələrinin oynadığı «ictimai gözətçi it» həyat əhəmiyyətli roldur (bax, *Quvin Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 mart 1996-cı il, § 39, *Qərar və Qərardadların Hesabatı*, 1996-II). Onun müəyyən hədləri, o cümlədən başqalarının nüfuz və hüquqlarına aid hədləri keçməli olmasa belə, vəzifəsi ondan ibarətdir ki, öz öhdəlik və məsuliyyətləri ilə uyğun tərzdə siyasi məsələlər və ümumi maraq kəsb edən başqa məsələlər barədə məlumat və fikirləri versin (bax, başqa bir çox mənbələrlə yanaşı, *De Haes və Gijssels Belçikaya qarşı*, 24 fevral 1997-ci il, § 37, *Hesabatlar*, 1997-I və *Kolombani və digərləri Fransaya qarşı*, № 51279/99, § 55, İHAM 2002-V).

38. Qeyd olunmalıdır ki, ümumiyyətlə, məqalə kənd təsərrüfatı sektorunda cari problemlərə aid bir çox məsələləri müzakirə edib. Bu mənada, məqalənin mənasının predmeti mətbuat vasitəsilə ictimai diqqətə ərizəçilərin gətirməli olduqları ümumi maraq məsələsini təşkil etmişdir.

39. Digər tərəfdən, məqalə, həmçinin adı bir dəfə məqalədə tam qeyd olunan və şəkli göstərilən C.Ə.-yə birbaşa aid dəlilləri əks etdirib. Məqalə həm də «müəyyən tanınmış şəxs» sözləri ilə C.Ə.-yə dolayı istinad edib. Məqalənin məzmunundan kifayət qədər aydındır ki, sonuncu sözlər də C.Ə.-yə aid olub. C.Ə.-nin məşhur siyasətçi və alim olduğu faktı baxımından, Məhkəmə xatırladır ki, siyasətçi kimi ictimai fiqura aid qəbul olunan tənqiddən hədləri fərdi şəxsə aid olandan daha genişdir. Sonuncudan fərqli olaraq, birinci qaçılmaz olaraq və bilə-bilə özünü açıq edir ki, jurnalistlər və ictimaiyyət onun sözlərini və əməllərini dəqiqliklə öyrənsinlər və nəticə etibarilə, o, səbrin daha böyük dərəcəsini nümayiş etdirməlidir (bax, *Lingens Avstriyaya qarşı*, 08 iyul 1986-cı il, § 42, A Seriyaları, № 103).

40. Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələrin araşdırılmasının əhatəsi nəşrin bütövlükdə deyil, yalnız onun başlığı və C.Ə.-yə birbaşa və ya dolayısı ilə aid olan hissələrlə məhdudlaşmışdır (bax, yuxarıda 9-cu paragraf). Məhkəmələr hesab etmişlər ki, aşağıdakı iki ifadə saxta məlumatı əks etdirib və buna görə, böhtan və təhqiredici olub: həm başlıqda, həm də məqalənin mətnində istifadə olunmuş və güman olunana görə C.Ə.-nin əlaqəli olduğunu nəzərdə tutan «mafiya» sözü; və «yerli icra hakimiyyəti orqanları ya Bakıdan əsas taxıl alıcılarının bu məntəqələrə daxil olmasının qarşısını alıblar, yaxud da onları məcbur ediblər ki, xüsusi sahələrdən taxıl alsınlar. Bu adi səbəbə görə edilib — vaxtında bu məntəqələrdəki C.Ə.-nin “eksperimental” sahələrindən minlərlə hektarlardan bütün taxıl satılsın» ifadəsi.

41. Məhkəmə ardıcıl olaraq belə qənaətə gəlib ki, ifadə etmək azadlığının həyata keçirilməsinə müdaxiləni əsaslandırma bilən “təkidli ictimai zərurətin” olub-olmamasının

qiymətləndirilməsində faktlarla dəyərləndirmə arasında diqqətli fərqləndirmə aparılmalıdır. Faktların mövcudluğu nümayiş oluna bilər, halbuki, dəyərləndirmənin həqiqiliyi sübut etməyə meyilli deyildir. Dəyərləndirmənin həqiqiliyinin sübut etmə tələbinə riayət etmək mümkünsüzdür və bu tələb Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunmuş hüququn fundamental hissəsi olan fikir azadlığının özünü pozur (bax, yuxarıda qeyd olunan, *De Haes və Gijssels*, § 42 və yuxarıda qeyd olunan *Lingens*, § 46). Lakin o yerdə ki, bəyanatlar üçüncü tərəfin davranışı barədə edilir, faktlarla dəyərləndirmə arasında fərqləndirməni etmək bəzən çətin olur. Buna baxmayaraq, hətta dəyərləndirmə, əgər o, təsdiqləyici faktiki əsasla malik deyildirsə, həddən artıq ola bilər (bax, *Jerusalem Avstriyaya qarşı*, № 26958/95, §43, İHAM 2001-II).

42. Hazırkı işin hallarına qayıdaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr, *inter alia*, müəyyən etmişlər ki, «mafiya» sözünün istifadəsi böhtandır, onların fikrincə, belə məsələ Azərbaycanda həqiqətdə mövcud olmayıb. Beləliklə, bunun dəyərləndirmə olub-olmamasını müzakirə etmədən, məhkəmələr hesab etmişlər ki, bu, ərizəçilərin sübut edə bilmədikləri Cinayət Məcəlləsinin 147.1-ci maddəsinin mənası baxımından «qəsdən edilmiş saxta məlumatdır». Lakin Məhkəmə hesab edir ki, «mafiya» və «kəndli mafiya» ifadələri birbaşa C.Ə.-yə aid olmaqla istifadə olunan görünür. Hazırkı işdə jurnalistika azadlığının şışirtmənin və ya hətta təxribatın dərəcəsinə mümkün istinadı əhatə etdiyini nəzərə alaraq (bax, yuxarıda qeyd olunan *De Haes və Gijssels*, § 46), bu ifadələr fikri təşkil edə bilər, baxmayaraq ki, təxribatla ifadə edilib, ona görə ki, onlar yuxarıda qeyd edildiyi kimi, kənd təsərrüfatı sektorunda bir neçə cari problemləri müzakirə edən bütün məqalə boyu təsvir olunduğu kimi, kənd təsərrüfatının idarə olunmasında güman olunan korrupsiyalanmış, hökumət təcrübəsinin ərizəçilərin tam subyektiv qiymətləndirməsini nümayiş etdirir və sadəcə olaraq C.Ə.-nin fəaliyyətinin müzakirəsi ilə məhdudlaşmayıb. Bu mənada, sözügedən qəzet məqaləsinin konteksti baxımından, «mafiya» sözü faktın ifadəsindən daha çox dəyərləndirmə kimi inadla qiymətləndirilə bilər. Lakin hazırkı işin hallarında Məhkəmə bununla bağlı qəti qiymətləndirmənin aparılmasını zəruri hesab etmir, ona görə ki, bu məsələnin həlli aşağıdakılar baxımından həlledici deyildir.

43. Məhkəmə qeyd edir ki, məqalə, həmçinin sübuta yetməmiş kimi daxili məhkəmələr tərəfindən saxta bəyanat hesab edilən «vaxtında bu məntəqələrdəki C.Ə.-nin «eksperimental» sahələrindən minlərlə hektarlardan bütün taxıl satılmaq məqsədilə» yekunlaşan ifadəni əks etdirir. Eynilə Məhkəmə hesab edir ki, bu ifadə faktın ifadə edilməsidir. Məqalənin yazıldığı işarəli stili nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu bəyanat C.Ə.-nin müşayiətedici şəkli və «müəyyən tanınmış şəxsin şəxsi mülkiyyətində olduğu kimi istismar olunan» «kənd təsərrüfatı sektoruna ... nəzarət» edən şəxslərə və «bu sahəni inhisara alan ... qrupa» istinad daxil olmaqla, məqalədə əksini tapmış başqa ittihamedicilə məqamlar baxımından araşdırılmalıdır. Bu ittihamlar mahiyyət etibarilə, C.Ə. tərəfindən xüsusi davranış iddialarını, o cümlədən onun taxıl industriyasının qanunsuz inhisarında hansısa yolla cəlb olunduğunu əks etdirir. Ərizəçilərin bəyanatları oxuculara təklif edir ki, C.Ə. dövlət mülkiyyətində olan «minlərlə hektar» kənd təsərrüfatı torpaqları üzərində nəzarəti elə həyata keçirib ki, elə bil onlar özünün şəxsi mülkiyyətindədir və bəzi məntəqələrin yerli icra hakimiyyətləri taxıl alıcılarını C.Ə.-nin sahələrindən taxıl almağa məcbur edir və bununla da, fərdi fermerlərə zərər vuran inhisar fəaliyyəti ilə məşğul olur.

44. Bununla bağlı, Məhkəmə təkrarlayır ki, ifadə etmək azadlığının həyata keçirilməsi özündə öhdəlik və məsuliyyətləri nəzərdə tutur və Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə jurnalistlərə təqdim edilmiş təminat onunla şərtləndirilir ki, onlar jurnalist etikasına müvafiq olaraq düzgün və etibarlı məlumatı təmin etmək məqsədilə vicdanla hərəkət etsinlər (bax, başqa mənbələrlə yanaşı, *Radio Frans və digərləri Fransaya qarşı*, № 53984/00, § 37, İHAM 2004-II və yuxarıda qeyd olunmuş *Kolombani və digərləri*, § 65). Yuxarıdakı paraqrafda qeyd

olunmuş bəyanatlar müzakirə olunduğu qədər göstərilən şərtə riayət edilən kimi görünür. Daxili məhkəmələr qarşısında ərizəçilər öz bəyanatlarının təsdiqi üçün hər hansı sübutları təqdim etməkdən imtina edərək iddia ediblər ki, bu, ümumi qəbul olunmuş fakt olmaqla, sübut tələb etməyib. Onlar bunun ümumi məlum olan fakt olmasına dair nə hər hansı sübut təqdim edib, nə də öz bəyanatlarını faktiki əsasla təmin etmək üçün hər hansı müstəqil araşdırmanın aparıldığını göstəriblər. Onlar bunu Məhkəmə qarşısında da etməyiblər.

45. Yerli seçilmiş nümayəndələr və ya dövlət rəsmiləri tərəfindən güman olunan mənimsəmə barədə məlumatlı olduğu halda, mətbuatın rolunun ictimaiyyəti dərhal məlumatlandırmaq olması ilə yanaşı, adlarını və vəzifələrini qeyd etməklə xüsusi şəxsləri birbaşa ittiham etmə faktı ərizəçiləri öhdəlik altında qoyur ki, öz bəyanatları üçün kifayətedici faktiki əsas təmin etsinlər (bax, yuxarıdakı *Kumpana və Mazare*, § 101 və *Lesnik Slovakiyaya qarşı*, № 35640/97, § 57, İHAM 2003-IV). Görünür ki, kifayətedici faktiki əsas olmadan C.Ə.-nin dövlət mülkiyyətində olan kənd təsərrüfatı torpağının minlərlə hektardan artığına nəzarət etməsinin bəyan edilməsi ilə ərizəçilər vicdanla və jurnalist etikasına uyğun hərəkət etməyiblər.

46. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, müdaxiləni əsaslandırmaq üçün daxili məhkəmələrin gətirdikləri səbəblər müvafiq və kifayətedici olub. Buna görə, Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin hallarında daxili hakimiyyət orqanları ərizəçilərin ifadə etmək azadlığı hüququnun həyata keçirilməsinin məhdudlaşdırılmasını zəruri hesab etməli olmuşlar və müvafiq olaraq, ərizəçilərin böhtan və təhqirə görə məhkum olunmaları «təkidli ictimai zərurətə» cavab verib.

47. Lakin müdaxilənin «güdülmüş qanuni məqsədə mütənasib» olub-olmamasının müəyyən edilməsi qalır.

(b) Sanksiyanın mütənasibliyi

48. Məhkəmə təkrar edir ki, təyin olunmuş cəzaların mahiyyəti və ağırlığı Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunmuş ifadə etmək azadlığına müdaxilənin mütənasibliyinin qiymətləndirilməsində nəzərə alınmalı olan faktorlardır (bax, başqa mənbələrlə yanaşı, *Ceylan Türkiyəyə qarşı* (BP), № 23556/94, § 37, İHAM 1999-IV və *Skalka Polşaya qarşı*, № 43425/98, § § 41-42, 27 may 2003-cü il). Məhkəmə, həmçinin milli hakimiyyət orqanlarının gördüyü tədbirlərin və ya təyin etdiyi cəzaların mətbuatı qanuni ictimai narahatlıq məsələlərinin müzakirəsində iştirak etməkdən çəkindirmək kimi olduğu yerdə, həssas ehtiyatlılıq göstərməlidir (bax, yuxarıda qeyd olunmuş *Kumpana və Mazare*, § 111).

49. Baxmayaraq ki, Tərəf Dövlətlərə icazə verilir və hətta onların üzərində Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozitiv öhdəlikləri baxımından vəzifə vardır ki, ifadə etmək azadlığının həyata keçirilməsini fərdi şəxslərin nüfuzunun qanunla adekvat qorunmasının təmin edilməsi məqsədilə tənzimləsinlər (bax, *Pfeyfer Avstriyaya qarşı*, № 12556/03, § 35, İHAM 2007-...; yuxarıda qeyd olunmuş *Çauvi və digərləri*, § 37; *Von Qannover Almaniya qarşı*, № 59320/00, § 57, İHAM 2004-VI), onlar bunu dövlət hakimiyyətinin görünən və ya şübhələnən sui-istifadəsi barədə ictimaiyyəti dərhal məlumatlandırmaq rolunun həyata keçirilməsindən kütləvi informasiya vasitələrini lazımsız yerə çəkindirən tərzdə etməməlidirlər (bax, yuxarıda 37-ci paragrafa). Araşdıran jurnalistlər, əgər, onlar fərdi şəxslərin nüfuzuna əsassız hücumlara görə təyin olunan standart sanksiyalardan biri kimi azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırma təhlükəsi qarşısında olacaqlarsa, ictimai ümumi maraq məsələləri üzrə məlumat verməkdən çəkinməyə meyllidirlər. Belə bir sanksiyadan qorxu jurnalistin ifadə etmək azadlığının həyata keçirilməsində hədələyici təsirə malikdir (bax, yuxarıda qeyd olunmuş *Kumpana və Mazare*, §§113-114).

50. Hazırkı işdə ərizəçilərdən hər biri beş ay azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunub. Bu sanksiya şübhəsiz olaraq çox ağırdır, xüsusən nəzərə alaraq ki, daxili qanunvericilik baxımından daha yüngül cəzaların tətbiqi mümkün olub. Məhkəmə təkrar edir ki, cəzanın təyin olunmasının, prinsipcə, milli məhkəmələrə aid məsələ olduğuna baxmayaraq, mətbuat hüquq pozuntusuna görə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyini, Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunmuş kimi jurnalist ifadə etmək azadlığı ilə yalnız müstəsna hallarda, o cümlədən başqa fundamental hüquqların ciddi şəkildə zərər aldığı halda, məsələn, kinli çıxışlarda və ya zorakılığa təhrik etmək işlərində, uyğun olar (həmin yerdə, § 115).

51. Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin halları azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunmasının əsaslılığını göstərmir. Belə bir sanksiya, özünün mahiyyəti etibarilə, jurnalist azadlığının həyata keçirilməsinə hədələyici təsir göstərir. Ərizəçilərin öz azadlıqdan məhrum etmə cəzalarını çəkməməsi və məhkumluqlarının üzərlərindən götürülməsi faktı bu qənaəti dəyişmir, ona görə ki, onlar cinayət işlərinin geniş müxtəlifliyinə tətbiq olunan və ərizəçilərin xüsusi vəziyyətini bərpa etməyə dair xüsusi məqsədlə qəbul olunmayan amnistiya aktının qəbulu ilə öz cəzalarını çəkməkdən azad olunublar.

52. Buna görə, belə nəticəyə gəlinir ki, ərizəçiləri azadlıqdan məhrum etməyə cəzalandırmaqla, daxili məhkəmələr mətbuatın demokratik cəmiyyətdə «ictimai gözətçi» rolunu həyata keçirməli olduğuna dair prinsipi pozublar.

(c) Nəticə

53. Məhkəmə belə qənaətə gəlir ki, ərizəçilərin ifadə etmək azadlığı hüququna müdaxilənin əsaslı olduğuna baxmayaraq, təyin olunmuş cinayət cəzası böhtan və təhqirə görə ərizəçilərin məhkumluğu ilə güdülmüş qanuni məqsədə qeyri-mütənasib olub. Buna görə, hazırkı işdə daxili məhkəmələr ərizəçilərin ifadə etmək azadlığının məhdudlaşdırılmasına «zəruri» olduğundan kənara çıxıblar.

54. Müvafiq olaraq, iş üzrə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu baş verib.

III. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

55. Konvensiyanın 41-ci maddəsi aşağıdakıları nəzərdə tutur:

«Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, zəruri halda zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir.»

A. Zərər

1. Maddi zərər

56. Ərizəçilər maddi zərərə görə 17.291 avro (EUR) tələb etdilər. Onlar iddia etdilər ki, məhkum olunduqları üçün qəzetin nüfuzuna zərər vurulub. Bu işə iddia olunana görə, satışda azalmaya və reklamdan gəlirin itkisinə gətirib çıxarıb.

57. Hökumət bu tələbi mübahisələndirdi.

58. Məhkəmə müəyyən olunmuş pozuntu ilə iddia olunan zərər arasında hər hansı səbəbli əlaqəni görmür. Buna görə, Məhkəmə onu rədd edir.

2. Mənəvi zərər

59. Ərizəçilərdən hər biri mənəvi zərərə görə 50.000 EUR tələb etdilər.

60. Hökumət iddia etdi ki, tələb olunan məbləğlər əsassızdır.

61. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tələb etdiyi kimi qiymətləndirməsini ədalətli əsaslarla edərək, Məhkəmə hesablana bilən hər hansı vergi üstünə gəlməklə, ərizəçilərə birgə 1.000 EUR kompensasiyanı təyin edir.

B. Xərc və məsrəflər

62. Ərizəçilər, həmçinin Məhkəmə qarşısında çəkilmiş xərc və məsrəflərə görə 925 EUR tələb etdilər.

63. Hökumət bu tələbi mübahisələndirdi.

64. Məhkəmənin presedent-hüququna müvafiq olaraq, ərizəçi xərc və məsrəflərin ödənilməsi hüququna yalnız o halda malikdir ki, onların həqiqətən və zərurətlə xərcləndiyi göstərilsin və bu məbləğlər həcminə görə əsaslı olsun. Hazırkı işdə malik olduğu informasiyanı və yuxarıdakı meyarı nəzərə alaraq, Məhkəmə özü qarşısında icraata aid 925 EUR məbləği ərizəçilərə birgə təyin edir.

C. Faiz dərəcəsi

47. Məhkəmə məqsədmüvafiq hesab edir ki, faiz dərəcəsi, üstünə üç faiz əlavə edilməli olan, Mərkəzi Avropa Bankının təqdim etdiyi dərəcənin son həddinə əsaslanmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ HESAB EDİR Kİ,

1. Şikayəti məqbul *elan edir*;

2. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

3. *Qərara alır ki*,

(a) Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq qərarın qəti olduğu tarixdən üç ay müddətində cavabdeh Dövlət həll olunma gününə tətbiq olunan dərəcədə Yeni Azərbaycan manatına çevrilməklə, ərizəçilərə birgə mənəvi zərərə görə 1.000 EUR (bir min avro) və xərc və məsrəflərə görə 925 EUR (doqquz yüz iyirmi beş avro) hesablana bilən hər hansı vergi üstünə gəlməklə, ödəməlidir;

(b) yuxarıda qeyd olunan üç ay bitdiyi vaxtdan həll olunma gününədək adi marağ üç faiz əlavə olunmaqla, yuxarıdakı məbləğ üstünə Mərkəzi Avropa Bankının faiz dövründəki təqdim etdiyi dərəcənin son həddinə uyğun ödənilməlidir;

4. Ədalətli kompensasiyaya aid ərizəçilərin qalan tələbini *rədd edir*.

Soren Nilsen

Xristos Rozakis

Katib

Sədr

BİRİNCİ SEKSIYA

FƏTULLAYEV AZƏRBAYCANA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə № 40984/07)

QƏRAR

STRASBURQ

22 aprel 2010-cu il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilən hallarda qəti qərara çevriləcəkdir. O, redaktə xarakterli dəyişikliklərə məruz qala bilər.

Fətullayev Azərbaycana qarşı məhkəmə işində Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya),

hakimlər:

Kristos Rozakis (*Christos Rozakis*), sədr,
Nina Vayiç (*Nina Vajić*),
Din Spilmann (*Dean Spielmann*),
Sverre Erik Yebens (*Sverre Erik Jebens*),
Corcio Malinverni (*Giorgio Malinverni*),
George Nikolau (*George Nicolaou*),
Lətif Hüseynov (*Latif Huseynov*),
habelə Seksiyanın katibi cənab Sören Nilsendən (*Søren Nielsen*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

25 mart 2010-cu ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan vətəndaşı cənab Eynulla Emin oğlu Fətullayev ("ərizəçi") tərəfindən 10 sentyabr 2007-ci ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Azərbaycan Respublikasına qarşı ərizə (№ 40984/07) əsasında başlanmışdır.
2. Ərizəçini Bakıda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan cənab İ. Aşurov təmsil etmişdir. Azərbaycan Hökumətini ("Hökumət") onun nümayəndəsi cənab Ç. Əsgərov təmsil etmişdir.
3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etmişdir ki, müəllifi olduğu qəzet məqalələrində bildirdiyi fikirlərə görə cinayət cəzalarına məhkum olunması onun ifadə azadlığının pozuntusunu təşkil edib, o, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən dinlənilməyib və onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna hörmət edilməyib.
4. 3 sentyabr 2008-ci ildə Birinci Seksiyanın sədri ərizə barədə Hökumətə məlumat verməyi qərara almışdır. Həmçinin qərara alınmışdır ki, ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılması onun

qəbuledilənliyinə baxılması ilə eyni vaxtda həyata keçirilsin (Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndi).

5. Azərbaycandan seçilmiş hakim cənab X. Hacıyev Palatanın iclasında iştirak etməkdən imtina etmişdir (Məhkəmə Reqlamentinin 28-ci Qaydası). Müvafiq olaraq, Hökumət cənab L. Hüseynovu *ad hoc* hakim qismində iclasda iştirak etməyə təyin etmişdir (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 2-ci bəndi və Məhkəmə Reqlamentinin 29-cu Qaydasının 1-ci bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

6. Ərizəçi 1976-cı ildə anadan olub və Bakıda yaşayır.

7. Ərizəçi Azərbaycan dilində nəşr olunan “Gündəlik Azərbaycan” və rus dilində nəşr olunan “Realny Azərbaycan” (“*Реальный Азербайджан*”) qəzetlərinin təsisçisi və baş redaktoru idi. Qəzetlər çox vaxt Hökuməti və müxtəlif dövlət məmurlarını kəskin tənqid edən məqalələr dərc etməsi ilə məşhur idi.

8. Bu ərizədə şikayət edilən hadisələrdən öncə ərizəçi yüksək vəzifəli müxtəlif hökumət məmurlarının, o cümlədən Nazirlər Kabinetinin və parlamentin üzvlərinin şikayətlərindən sonra böhtana görə bir sıra mülki və cinayət proseslərinə cəlb olunmuşdu. Sonuncu prosesdə, 2 sentyabr 2006-cı ildə ərizəçi Nazirlər Kabinetinə qarşı böhtana görə məhkum olunmuş və şərti olaraq iki il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi. Bundan başqa, ərizəçinin sözlərinə görə müxtəlif vaxtlarda o və onun işçiləri çoxlu sayda hədələyici telefon zəngləri almışdılar, onlardan tələb olunurdu ki, yüksək vəzifəli məmurlar barədə tənqidi məqalələr yazmağı dayandırsınlar, ya da hətta qəzetlərinin nəşrinə tamamilə son qoysunlar.

9. 2007-ci ildə, digər səbəblərlə yanaşı, “Realny Azərbaycan” qəzetində dərc etdiyi iki məqaləyə görə ərizəçiyə qarşı iki cinayət icraatına başlandı.

A. Birinci məhkəmə icraatı

1. Ərizəçinin verdiyi ifadələr

10. 2005-ci ildə ərizəçi Ermənistan hərbi qüvvələrinin nəzarət etdiyi Dağlıq Qarabağ ərazisinə və digər ərazilərə jurnalist qismində səfər etdi. Bu, Dağlıq Qarabağ müharibəsindən sonra həmin ərazilərə və Ermənistan Azərbaycan vətəndaşlarının səfər etməsinə icazə verildiyi və həmin səfərlərin təşkil edildiyi bir neçə müstəsna hallardan biri idi, çünki Dağlıq Qarabağda cəbhə xətti boyunca hərəkət və Ermənistan-Azərbaycan sərhədi boyunca hərəkət hər iki tərəfdən bu günədək ciddi şəkildə məhdudlaşdırılmış olaraq qalır. Səfəri zamanı o, digər şəxslərlə yanaşı, öz müstəqilliyini bəyan etmiş, tanınmayan “Dağlıq Qarabağ Respublikası”nın bəzi rəsmiləri ilə və bəzi sırayı insanlarla görüşdü. Bu səfərdən sonra aprelin 25-də ərizəçi “Realny Azərbaycan” qəzetində “Qarabağ gündəliyi” (rusca: “*Карабахский дневник*”) adlı məqalə dərc etdi.

11. Gündəlik üslubunda yazılmış məqalədə ərizəçi bir neçə şəhərə, o cümlədən Laçın, Şuşa, Ağdam və Xocalıya səfərlərini təsvir etmişdi, həmin şəhərlərdə əvvəllər əsasən etnik azərbaycanlılar məskunlaşmış, müharibə zamanı isə evlərini tərk etməyə məcbur olmuşdular. O, həmin şəhərlərdə həm müharibənin dağıntılarını, həm də yeni tikintilərin aparıldığı əraziləri, habelə səfəri zamanı rastlaşdığı bir neçə yerli erməni ilə təsadüfi söhbətlərini təsvir etmişdi.

12. “Qarabağ gündəliyi”ndə müzakirə olunan mövzulardan biri 26 fevral 1992-ci il Xocalı qətliamı ilə bağlı idi. Bu mövzunu müzakirə edərkən ərizəçi müəyyən fikirlərini bildirmişdi ki, bunlar Xocalı hadisələrinin hamılıqla qəbul edilmiş versiyasından – Dağlıq Qarabağ müharibəsinin gedişində Ermənistan silahlı qüvvələrinin Xocalı şəhərinə hücumu zamanı Azərbaycanın yüzlərlə dinc sakininin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Rusiyanın (keçmiş Sovet İttifaqının) 366-cı motoatıcı alayının sonradan barəsində məlumat verilmiş yardımı ilə qətlə yetirildiyi barədə versiyadan fərqlənən fikirlər hesab oluna bilərdi. Konkret olaraq, məqalədə aşağıdakı hissələr var idi:

“Xocalını gördükdə heyrətimi gizlədə bilmədim. Yerlə yeksan edilmiş bu Azərbaycan şəhəri tamamilə yenidən inşa olunmuş və Xocalının işğalında fəal iştirak etmiş erməni generalının şərəfinə İvanovka adlandırılan şəhərə çevrilmişdi. Xocalı faciəsi və uzun müddət əzablara düşmüş bu Azərbaycan torpağında erməni ekspansionizminin bizim ruhumuza vurduğu dərin yaralar Əskəranda [Dağlıq Qarabağda Xocalının yaxınlığında yerləşən şəhər] bütün görüşlərimə sirayət etmişdi. Niyə belə oldu? Doğrudanmı bu xalqda heç bir insani hiss qalmayıb? Amma ədalət naminə etiraf edirəm ki, bir neçə il əvvəl mən Xocalıdan olan, Naftalanda müvəqqəti məskunlaşmış bir neçə qaçqınla görüşmüşdüm, onlar açıq etiraf etdilər ki, Rusiya və Ermənistan qoşunlarının Xocalıya geniş miqyaslı hücumu ərəfəsində şəhər [bu qoşunlar tərəfindən] mühasirəyə alınmışdı. Hətta hücumdan bir neçə gün əvvəl ermənilər mütəmadi olaraq əhaliyə planlaşdırılan əməliyyat barədə səsgücləndiricilər vasitəsilə xəbərdarlıq etmişdilər və güman edirdilər ki, dinc sakinlər şəhəri tərk edib və Qarqar çayı boyunca humanitar koridor vasitəsilə qaçaraq mühasirədən qurtulub. Xocalı qaçqınlarının öz sözlərinə görə, onlar bu koridordan istifadə etmişdilər və həqiqətən koridorun arxasında mövqe tutmuş erməni əsgərləri onlara atəş açmamışdılar. AXC [Azərbaycan Xalq Cəbhəsi, siyasi partiya] batalyonlarından olan bəzi əsgərlər müəyyən səbəbdən [qaçqınların] bir hissəsini Naxçıvanik kəndi istiqamətində apardılar, o, həmin vaxt ermənilərin Əskərən batalyonunun nəzarəti altında idi. Qaçqınların digər bir qrupu Ağdam rayonuna [çatdıqları bir vaxtda] artilleriya atəşləri ilə vuruldu.

Əskəranda olarkən mən Əskərən administrasiyasının başçısının müavini Slavik Aruşanyanla söhbət etdim və hadisələr barədə onun xatirələrini atəş altında Azərbaycan tərəfinə keçmiş Xocalı sakinlərinin xatirələri ilə müqayisə etdim.

Mən S. Aruşanyandan xahiş etdim ki, Xocalı sakinlərinin [şəhəri tərk etmək üçün] istifadə etdikləri koridoru mənə göstərsin. Coğrafi ərazi ilə tanış olduqdan sonra tam əminliklə deyə bilərəm ki, heç bir erməni koridorunun olmadığı barədə ehtimallar əsassızdır. Koridor həqiqətən mövcud idi, əks halda [düşmə qoşunları tərəfindən] tam mühasirə olunmuş və ətraf ələmdən təcrid olunmuş Xocalı sakinləri özlərinə yol açma və mühasirədən qurtula bilməzdilər. Lakin Qarqar çayının arxasındakı ərazini keçərkən qaçqınların bir dəstəsi ayrıldı və müəyyən səbəbə görə [onların bir qrupu] Naxçıvanik istiqamətinə yollandı. Görünür, AXC batalyonları Xocalının dinc sakinlərinin azad edilməsi uğrunda deyil, A. Mütəllibovun [Azərbaycanın birinci prezidenti] devrilməsi yolunda daha çox qan tökülməsi uğrunda mübarizə aparırdılar...”

13. Yuxarıdakı məqalənin dərcindən bir ildən artıq vaxt keçdikdən sonra, 2006-cı ilin dekabrından 2007-ci ilin yanvarınadək olan dövrdə, özünü ərizəçinin adı ilə təqdim edərək “Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında qeydə alınmış şəxs “AzeriTriColor” adlanan İnternet saytının hamı üçün açıq olan İnternet forumunda bir sıra postinqlər (qeydlər) yerləşdirdi. Postinqlər forumun xüsusi bölümündə – “Eynulla Fətullayev” adlı forum üzvünə “Qarabağ gündəliyi”nin məzmunu barədə forumun digər üzvlərinin verdiyi suallara həsr olunmuş hissədə yerləşdirilmişdi. Bu suallara verdiyi müxtəlif cavablarda “Eynulla Fətullayev” adı altında postinqlərini yerləşdirən şəxs, digər fikirlərlə yanaşı, aşağıdakı fikirləri bildirmişdi:

“Mən bu şəhərə [Naftalana] səfər etdim və orada yüzlərlə (təkrar edirəm, yüzlərlə) qaçqınla söhbət etdim, onlar israr etdilər ki, koridor mövcud olub və onlar bu koridorun sayəsində sağ qalıblar...”

Bilirsiniz ki, həmin vaxt müharibə vaxtı idi və həmin yer cəbhə xətti idi... Əlbəttə, ermənilər [dinc sakinləri] qətlə yetirmişdilər, amma Xocalı sakinlərinin bir hissəsinə öz [qoşunlarımız] tərəfindən atış açılmışdı... Bunun qəsdən edilib-edilmədiyini müstəntiqlər müəyyən etməlidirlər. ...

Onlar [bəzi] müəmmalı [atıcılar] tərəfindən deyil, AXC batalyonlarının təxribatları ucbatından qətlə yetirilmişdilər... [Cəsədlər] özümüziükülər tərəfindən təhqir olunmuşdu...”

2. Ərizəçiyə qarşı mülki icraat

14. 23 fevral 2007-ci ildə Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin Hüquqlarını Müdafiə Mərkəzinin rəhbəri xanım T. Çaladze Yasamal rayon məhkəməsində ərizəçiyə qarşı mülki iddia qaldırdı. O, iddia etdi ki, ərizəçi “Xocalı faciəsi qurbanlarının, həmin faciəli hadisələr zamanı qətlə yetirilmiş şəxslərin və onların qohumlarının, eləcə də Qarabağ müharibəsi veteranlarının, Azərbaycan Milli Ordusunun əsgərlərinin və bütövlükdə Azərbaycan xalqının şərəf və ləyaqətini uzun müddət təhqir edib”. O, bildirdi ki, ərizəçi bunu özünün “Qarabağ gündəliyi” məqaləsində yuxarıda qeyd edilən fikirləri bildirməklə, habelə “AzeriTriColor” İnternet saytının forumunda analoji təhqiramiz fikirləri bildirməklə edib. Xanım T. Çaladze İnternet forumunda “Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında qeydə alınmış forum üzvündən daxil olan postinqlərin müəllifliyini ərizəçinin adına çıxıdı.

15. Məhkəməyə təqdim etdiyi arqumentlərində ərizəçi bildirdi ki, “AzeriTriColor” İnternet saytının forumundakı postinqlər onun tərəfindən yazılmayıb və oradakı fikirləri bildirdiyini təkzib etdi. O, həmçinin iddia etdi ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə o, sadəcə müsahibə apardığı şəxslərin ona verdiyi informasiya barədə məlumat verib.

16. Yasamal rayon məhkəməsi, işə təkbaşına baxan hakim İ. İsmayılovdan ibarət tərkibdə, Xocalıdan olan bir neçə qaçqının ifadələrini dinlədi, onların hamısı şəhərdən qaçıb xilas olduqlarını təsdiq etdilər və qeyd etdilər ki, Azərbaycan əsgərləri onlara atəş açmayıblar və ərizəçinin bununla bağlı iddiaları yalandır. Bundan başqa, məhkəmə elektron sübutları və şahid ifadələrini araşdıraraq müəyyən etdi ki, “AzeriTriColor” İnternet forumuna postinqlər ərizəçinin özü tərəfindən daxil edilib və onlar “Realny Azərbaycan”ın oxucularının müxtəlif suallarına cavab olaraq orada yerləşdirilib. Məhkəmə müəyyən etdi ki, ərizəçi və qəzet Xocalı hadisələrindən sağ çıxanların şərəf və ləyaqətini ləkələyən və sübuta yetirilməmiş məlumatlar yayıblar.

17. Yuxarıdakı nəticələri nəzərə alaraq, Yasamal rayon məhkəməsi xanım Çaladzenin iddiasını təmin etdi və qərar çıxardı ki, ərizəçi “Realny Azərbaycan” qəzetində və müvafiq İnternet saytlarında yuxarıdakı fikirlərindən çıxarışları dərc etsin və Xocalıdan olan qaçqınlardan və qəzetin oxucularından üzr istəsin. Məhkəmə həmçinin qərar çıxardı ki, mənəvi ziyana görə ərizəçi və “Realny Azərbaycan” qəzeti hər biri 10.000 yeni Azərbaycan manatı (təxminən 8.500 avro) ödəsinlər. Ümumi məbləği 20.000 AZN olan bu kompensasiya Xocalıdan olan qaçqınların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xərclənməli idi.

3. Cinayətə görə məhkum edilmə

18. Bundan sonra xanım Çaladze tərəfindən təmsil olunan, Xocalı hadisələrindən sağ çıxan dörd nəfərdən və Xocalı döyüşündə iştirak etmiş iki keçmiş əsgərdən ibarət qrup naməlum tarixdə Yasamal rayon məhkəməsinə ərizəçiyə qarşı xüsusi ittiham qaydasında cinayət üzrə şikayət verdilər. Onlar xahiş etdilər ki, ərizəçi böhtana görə və Azərbaycan əsgərlərini xüsusilə ağır cinayət törətməkdə yalandan təqsirləndirdiyinə görə məhkum olunsun.

19. 9 aprel 2007-ci ildə keçirilmiş hazırlıq iclasında ərizəçi Yasamal rayon məhkəməsinin tərkibinə bütünlüklə etiraz etdi. O, iddia etdi ki, məhkəmənin bütün hakimləri vəzifələrinə 2000-ci ilin sentyabrında beş illik müddətə təyin olunublar və onların vəzifədə qalma müddəti 2005-ci ildə başa çatıb. Buna görə də o, bildirdi ki, bu tərkibdə məhkəmə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” sayıla bilməz. Bu etiraz rədd edildi.

20. Cinayət işinə baxış 20 aprel 2007-ci ildə keçirildi və işə təkbaşına baxan hakim İ. İsmayılov iclasa sədrlik etdi.

21. Məhkəməyə verdiyi şifahi ifadələrində ərizəçi təqsirsiz olduğunu iddia etdi. Konkret olaraq, o, “AzeriTriColor” İnternet forumunda yer alan fikirləri bildirdiyini təkzib etdi və bildirdi ki, həmin fikirlər öz məqsədi üçün onun adından istifadə edərək postinqləri daxil etmiş naməlum şəxs tərəfindən bildirilib.

22. Məhkəmə ərizəçinin bildirdiyi fikirlərlə bağlı rəy verən dil üzrə eksperti dinlədi. Ekspert öz ifadəsində digər məsələlərlə yanaşı bildirdi ki, “Qarabağ gündəliyi” spesifik üslubda yazıldığına görə Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirilmiş konkret fikirlərin və çıxarılmış nəticələrin şəxsən ərizəçinin özünə, yoxsa Dağlıq Qarabağda müsahibə aldığı iddia etdiyi digər şəxslərə məxsus olduğunu fərqləndirmək çətindir. O, həmçinin qeyd etdi ki, konkret ifadələri bütövlükdə məqalənin kontekstindən çıxararaq ayrı-ayrılıqda təhlil etmək çətindir və kontekstdən belə görünür ki, müəllif münaqişədə hər iki tərəfin mövqelərini çatdırmağa çalışıb. Məhkəmə həmçinin bir neçə şahidi dinlədi, onlar Xocalı hadisələri barədə ifadə verdilər və qeyd etdilər ki, dinc sakinlər üçün heç bir xilas koridoru olmayıb və dinc sakinlər düşmən mövqelərindən atəşə tutulub. Məhkəmə daha sonra müəyyən etdi ki, mahiyyət etibarılı ilə “AzeriTriColor” saytının İnternet forumu 2006-cı ildən daha mövcud olmayan “Realniy Azərbaycan” saytının İnternet forumunu əvəz edib və həmin forumda “Eynulla Fətullayev” adı altında yerləşdirilən fikirlər həqiqətən ərizəçinin özü tərəfindən yerləşdirilib. Nəhayət, məhkəmə müəyyən etdi ki, ərizəçi “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə bildirdiyi fikirlər vasitəsilə Xocalıdakı tarixi hadisələrin olduqca təhrif edilmiş mənzərəsini verib və bilərəkdən şikayətçilərin nüfuzuna zərər yetirən və Azərbaycan ordusunun əsgərlərini (konkret olaraq, Xocalıda döyüşmüş iki şikayətçini) törətmədikləri ağır cinayətləri törətməkdə təqsirləndirən yalan məlumatlar yayıb. Məhkəmə ərizəçini Cinayət Məcəlləsinin 147.1 (böhtan) və 147.2-ci (ağır və ya xüsusilə ağır cinayətdə ittiham etməklə böhtan atma) maddələri üzrə təqsirli bildi və onu iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum etdi.

23. Ərizəçi məhkəmə zalında həbs olundu və həmin gün (20 aprel 2007-ci ildə) 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsinə göndərildi.

24. 6 iyun 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Yasamal rayon məhkəməsinin 20 aprel 2007-ci il tarixli hökmünü qüvvədə saxladı.

25. 21 avqust 2007-ci ildə Ali Məhkəmə ərizəçinin kassasiya şikayətini rədd etdi və aşağı məhkəmələrin qərarlarını qüvvədə saxladı.

B. İkinci məhkəmə icraatı

1. “Əliyevlər müharibəyə gedir”

26. Bu arada, 30 mart 2007-ci ildə “Realniy Azərbaycan” “Əliyevlər müharibəyə gedir” (rusca: “*Алиевы идут на войну*”) başlıqlı məqalə dərc etdi. Məqalə ərizəçi tərəfindən yazılmış, amma Rövşən Bağırov təxəllüsü ilə dərc olunmuşdu.

27. Bu analitik məqalə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Təhlükəsizlik Şurasının “İran əleyhinə” qəbul etdiyi, həmin ölkəyə qarşı iqtisadi sanksiyalara çağıran son qətnaməsinin Azərbaycan tərəfindən dəstəklənməsinin mümkün nəticələrinə həsr olunmuşdu. Məqalədə Azərbaycanın cari hakimiyyəti barəsində “Əliyev klanı” və “hakim ailə” sözləri işlədilmişdi və belə bir fikir ifadə edilmişdi ki, hökumət ABŞ-ın İran əleyhinə “təcavüzünün” Azərbaycan tərəfindən dəstəklənməsinin müqabilində prezident İlham Əliyevin “hakimiyyətdə qalması üçün” Birləşmiş Ştatlardan (ABŞ) dəstək istəyib.

28. Məqalədə daha sonra aşağıdakılar bildirilirdi:

“Həmçinin məlumdur ki, BMT [Təhlükəsizlik Şurasının] bu qətnamənin lehinə səs verməsindən dərhal sonra Tehrandakı [hakimiyyət] “İran əleyhinə əməliyyat”ın başlanmasına qarşı ciddi şəkildə hazırlaşmağa başladı. Bir neçə il ərzində islam rejiminin hərbi qərargahı Amerika təcavüzünü dəf etmək və regionda ABŞ-a və onun müttəfiqlərinə əks-həmlə etmək üçün planlar hazırlamağa başladı. 2007-ci il martın 24-dən sonra İran əleyhinə əməliyyatı açıq dəstəkləyən Azərbaycan iri miqyaslı dağıntılarla və çoxlu insanların həyatını itirməsi ilə nəticələnə bilən uzun və dəhşətli müharibəyə hazırlaşmalıdır. Rəsmi Parisə yaxın olan mənbələrdən alınmış məlumatlara görə, İranın baş qərargahı Bakının İran əleyhinə təcavüzün tərəfində olacağı təqdirdə Azərbaycanla bağlı hərbi planlarını artıq hazırlayıb. Belə ki, İranın uzaq hədəfli hərbi hava qüvvələri, İİMK-dan (İran İslam Mühafizəçiləri Korpusu) olan minlərlə ağılı itirmiş terrorçu-kamikadze və yüzlərlə Şahab-2 və Şahab-3 raketləri Azərbaycan ərazisindəki aşağıdakı əsas hədəflərə zərbə endirəcəklər...”

29. Məqalə həmin hədəflərin uzun və təfəsilatlı siyahısı ilə davam etdirilirdi, buraya digər hədəflərlə yanaşı Xəzər dənizi şelfindəki aktiv neft platformaları, Səngəçal neft terminalı və digər neft zavodları və terminalları, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Prezident Administrasiyasının binası, ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyinin binası, müxtəlif nazirliklərin binaları, Bakının dəniz və hava limanı və Azərbaycanda bizneslə məşğul olan əsas xarici şirkətlərin ofislərində yerləşən bir sıra iri biznes mərkəzləri daxil idi.

30. Bundan başqa, məqalədə qeyd edilirdi ki, Azərbaycan Hökuməti həm ABŞ, həm də İranla münasibətlərində neytrallığını saxlamalıdır, onun ABŞ-ın mövqeyini dəstəkləməsi, bu iki dövlət arasında müharibə baş verəcəyi təqdirdə, həm Azərbaycanda, həm də İranda azərbaycanlılar arasında insan itkiləri kimi ağır nəticələrə gətirib çıxara bilər. Müəllif bununla bağlı qeyd edirdi ki, ABŞ hərbi qüvvələri artıq Azərbaycan ərazisində dörd aviabazanı işlədirlər və həmin vaxt Rusiya tərəfindən işlədilən Qəbələ radiolokasiya stansiyasını işlətməkdə maraqlı olduqlarını ifadə ediblər.

31. Məqalədə İranla münaqişə təqdirində etnik və dil baxımından farslara yaxın olan talış etnik azlığının məskunlaşdığı Azərbaycanın cənub bölgələrində mümkün iğtişaşlar məsələsi müzakirə olunurdu. Belə görünür ki, məqalədə digər məsələlərlə yanaşı nəzərdə tutulurdu ki, çoxunun Naxçıvan rayonundan olduğu iddia edilən hazırkı hakim elita Naxçıvandan olan insanları ölkənin cənub ərazilərində, o cümlədən Lənkəran rayonunda dövlət vəzifələrinə təyin etməklə regional qohumbazlıqla məşğuldur. Konkret olaraq, məqalədə deyilirdi:

“Belə ki, talışlar uzun müddətdir ki, [mərkəzi hakimiyyətin] həmişə Lənkəranda idarəçilik vəzifələrinə Naxçıvandan olan, rayonun mentalitetinə və problemlərinə yabançı olan şəxsləri təyin etməsindən narazılıqlarını ifadə edirlər. ... Rayonda işsizlik səviyyəsi dəhşətli dərəcədə yüksəkdir, narkotiklərə aludəçilik baş alıb gedir, hər səhər yüzlərlə işsiz talış Bakıda “qul” [yəni ucuz əmək] bazarında dəstə-dəstə toplaşır. Məgər bu barıt çəlləyi deyilmi?”

Amma görünür, yaranmış vəziyyətin təhlükəliliyini dərk etməyən hakimiyyət öz standart metodlarına – repressiya tədbirlərinə və talış elitasını satın almağa üstünlük verir. Belə təəssürat yaranır ki, hakimiyyət bilərəkdən talışları İran radikallarının ağışuna itələyir”.

32. Məqalədə qeyd edilirdi ki, İranın müəyyən yüksək vəzifəli rəsmiləri və ayətullahları etnik talışlardır və İranla sərhəddə “bir neçə milyon” talış yaşayır, müharibə təqdirində onlar Azərbaycanda yaşayan yaxınlarını dəstəkləyə bilərlər. Nəhayət, məqalədə bu qənaətə gəlinirdi ki, Azərbaycan hakimiyyəti oynadığı geosiyasi oyunun bütün təhlükəli nəticələrini dərk etmir.

2. Cinayətə görə məhkum edilmə

33. 16 may 2007-ci ildə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin (MTN) istintaq idarəsi məqalənin dərci ilə bağlı Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə (terrorçuluq və ya terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə) əsasən cinayət istintaqına başladı.

34. 22 may 2007-ci ildə istintaq orqanları ərizəçinin mənzilində və “Gündəlik Azərbaycan” və “Realniy Azərbaycan” ofisində axtarış apardılar. Onlar ərizəçinin mənzilindən müəyyən fotosəkillər və kompüter diskləri, qəzet ofisindən isə kompüterin iyirmi yaddaş diskini tapdılar və müsadirə etdilər.

35. 29 may 2007-ci ildə ərizəçi MTN-in saxlama müəssisəsinə köçürüldü.

36. 31 may 2007-ci ildə baş prokuror mətbuata açıqlama verərək qeyd etdi ki, “Realniy Azərbaycan” qəzetində dərc olunmuş məqalədə terrorla hədələmə təşkil edən informasiya var və bununla bağlı MTN tərəfindən cinayət istintaqına başlanılıb. Bu açıqlama barədə “Media Forum” İnternet xəbər portalında aşağıdakı məlumatlar verildi:

“Bu gün baş prokuror ... Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən “Gündəlik Azərbaycan” və “Realniy Azərbaycan” qəzetlərinin baş redaktoru Eynulla Fətullayev barəsində başlanmış cinayət işi ilə bağlı izahat verdi və bildirdi ki, [qəzetlərin] İnternet saytında həqiqətən terror aktları barədə hədələyici məlumatların yer aldığı informasiya vardı. “Azadlıq Radiosu”nun bildirdiyinə görə, baş prokuror deyib: “Saytda İran İslam Respublikası tərəfindən bombalanacağı iddia edilən konkret dövlət qurğularının adları və ünvanları göstərilib. Bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. [O], qeyd etdi ki, bununla əlaqədar olaraq MTN Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə əsasən cinayət işinə başlayıb. Baş prokuror bildirdi ki, MTN tezliklə istintaqın nəticələri ilə bağlı açıqlama verəcək”.

37. İnternetdəki digər bir xəbər portalı Day.Az aşağıdakı məlumatları verdi:

“Eynulla Fətullayev tərəfindən təsis edilmiş “Realniy Azərbaycan” qəzetinin İnternet saytında həqiqətən terror barədə hədələyici məlumatlar var. Bu açıqlamanı ... baş prokuror verib. Onun sözlərinə görə, “Realniy Azərbaycan” qəzetinin İnternet saytında müəyyən dövlət qurğularının konkret ünvanları göstərilir və iddia edilir ki, əldə olan məlumatlara görə, onlar İran İslam Respublikası tərəfindən bombalanacaq. “Bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. Buna görə də MTN Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə əsasən cinayət işinə başlayıb və istintaq tədbirləri görür”. [Baş prokuror] qeyd etdi ki, MTN işin gedişatı barədə ictimaiyyəti məlumatlandıracaq...”

38. 3 iyul 2007-ci ildə MTN-in müstəntiqinin qərarı ilə ərizəçi terrorla hədələmə (Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsi) və milli düşmənçiliyin salınması (Cinayət Məcəlləsinin 283.2.2-ci maddəsi) cinayətlərində rəsmən ittiham edildi.

39. Elə həmin gün, 3 iyul 2007-ci ildə Baş prokurorluğun vəsatəti əsasında Səbail rayon məhkəməsi bu cinayət işi ilə bağlı ərizəçi barəsində üç ay müddətinə həbs qətimkan tədbiri seçdi. Ərizəçi bu qərardan şikayət verdi. 11 iyul 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Səbail rayon məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxladı.

40. 4 sentyabr 2007-ci ildə ərizəçi qəzet redaktoru kimi vergilərlə bağlı şəxsi gəlirlərini lazımı qaydada bəyan etmədiyi iddia edildiyinə görə həmçinin Cinayət Məcəlləsinin 213.2-ci maddəsinə əsasən vergidən yayınmada da ittiham olundu.

41. Məhkəmə araşdırması zamanı ittiham tərəfi digər sübutlarla yanaşı 2007-ci ilin mayında “Əliyevlər müharibəyə gedir” məqaləsinin tam elektron versiyasının elektron poçtu ilə Bakıdakı bir sıra xarici və yerli şirkətlərin ofislərinə göndərildiyini göstərən sübutlar təqdim etdi. Ümumilikdə bu şirkətlərin səkkiz işçisi məhkəmədə ifadə verdilər ki, məqaləni oxuduqdan sonra narahatlıq, təşviş və qorxu hissi keçiriblər. Məhkəmə müəyyən etdi ki, bu

məqalənin dərci əhali arasında çaxnaşma yaratmaq məqsədini daşayıb. Məhkəmə daha sonra müəyyən etdi ki, məqalədə ərizəçi Hökuməti milli maraqların tələb etdiyi siyasi qərarları qəbul etməkdən çəkəndirmək üçün Hökumətə təsir göstərmək məqsədi ilə onu dövlət mülkiyyətinin məhv edilməsi ilə və insan həyatına təhlükə törədən hərəkətlərlə hədələyib.

42. 30 oktyabr 2007-ci ildə Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə ərizəçini bütün ittihamlar üzrə təqsirli bildi və terrorla hədələməyə (səkkiz il azadlıqdan məhrumetmə), milli düşmənçilik salmağa (üç il azadlıqdan məhrumetmə) və vergidən yayınmağa görə (dörd ay azadlıqdan məhrumetmə) görə məhkum etdi. Bu cəzaların qismən birləşdirilməsi nəticəsində səkkiz il dörd ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası alındı. Nəhayət, məhkəmə bu cəzanı əvvəlki cinayət işində ərizəçiyə təyin olunmuş iki il altı aylıq azadlıqdan məhrumetmə cəzası ilə qismən birləşdirdi və nəticədə cəmi səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası alındı. Bu yekun hökmünü təyin edərkən məhkəmə onun əvvəlki məhkumluqları ilə əlaqədar olaraq residivist olduğu qənaətinə gəldi və bunu ağırlaşdırıcı hal kimi qiymətləndirdi. Məhkəmə həmçinin qərar çıxardı ki, öncə maddi sübut kimi qəzetlərin ofislərindən götürülmüş 23 kompüter və bir neçə kompakt disk dövlətin xeyrinə müsadirə edilsin. Nəhayət, məhkəmə qərar çıxardı ki, ərizəçidən 242.522 AZN (ödənilməmiş vergilərə görə) və 17.800 AZN (ödənilməmiş sosial təminat haqlarına görə) tutulsun.

43. 16 yanvar 2008-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin 30 oktyabr 2007-ci il tarixli hökmünü qüvvədə saxladı.

44. 3 iyun 2008-ci ildə Ali Məhkəmə aşağı məhkəmələrin qərarlarını qüvvədə saxladı.

45. Məhkəmədə araşdırmasındakı müdafiə nitqində və yuxarı məhkəmələrə şikayətlərində ərizəçi digər məsələlərlə yanaşı şikayət etdi ki, baş prokuror mətbuata açıqlama verdiyinə görə təqsirsizlik prezumpsiyası pozulub və birbaşa Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinə istinad etdi. Bu məsələ ilə bağlı onun Konvensiyaya əsaslanan arqumentləri bütünlüklə rədd edildi.

46. Belə görünür ki, yuxarıdakı cinayət icraatının aparıldığı dövrdə naməlum tarixdə “Gündəlik Azərbaycan” və “Realniy Azərbaycan”ın nəşri və yayımı işin materiallarından tam aydın olmayan şəraitdə dayandırılıb.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. 2000-ci il tarixli Cinayət Məcəlləsi

47. Həmin vaxt qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

147.1. Böhtan, yəni yalan olduğunu bilə-bilə hər hansı şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində yayma —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin yüz mislindən beş yüz mislinədək miqdarda cərimə ilə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

147.2. Ağır və ya xüsusilə ağır cinayətdə ittiham etməklə böhtan atma —

iki ilədək müddətə islah işləri və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

48. Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

Terrorçuluq, yəni ictimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhali arasında vahimə yaratmaq, yaxud dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədilə insanların həlak olması, onların sağlamlığına zərər vurulması, əhəmiyyətli əmlak ziyanının vurulması və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yanğın və ya digər hərəkətlər törətmə, habelə həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələmə —

əmlakı müsadirə olunmaqla səkkiz ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

49. Cinayət Məcəlləsinin 283-cü maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

283.1. Milli, irqi, sosial və ya dini nifrət və düşmənçiliyin salınmasına, milli ləyaqətin alçaldılmasına, habelə milli, irqi və ya dini mənsubiyyətindən asılı olaraq vətəndaşların hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına və ya üstünlüklərinin müəyyən edilməsinə yönələn hərəkətlər, aşkar surətdə və ya kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə olunmaqla törədildikdə —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin min mislindən iki min mislinədək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya iki ildən dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

283.2. Eyni əməllər:

283.2.1. zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə;

283.2.2. şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə;

283.2.3. mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə —

üç ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

B. 2000-ci il tarixli Cinayət Prosesual Məcəlləsi

50. Cinayət Prosesual Məcəlləsinin (CPM) 449-cu maddəsinə əsasən, təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxs cinayət təqibi orqanının (təhqiqatçının, müstəntiqin, araşdırmaya rəhbərlik edən prokurorun və s.) prosesual hərəkətlərindən və ya qərarlarından ibtidai araşdırmaya nəzarət edən məhkəməyə şikayət verə bilər. CPM-in 449.3-cü maddəsində nəzərdə tutulur ki, bu cür şikayət, digər hallarla yanaşı, tutulmuş şəxsin hüquqlarının pozulması zamanı verilə bilər.

51. CPM-in 450-ci və 451-ci maddələrində belə şikayətlərə baxılması qaydası və ibtidai araşdırmaya nəzarət edən məhkəmənin səlahiyyət dairəsi nəzərdə tutulur. Konkret olaraq, CPM-in 451.1-ci maddəsinə əsasən, nəzarəti həyata keçirən məhkəmə CPM-n 449-cu maddəsi əsasında verilmiş şikayətlə bağlı aşağıdakı iki qərardan birini çıxara bilər: a) barəsində şikayət verilmiş hərəkətin və ya qərarın qanuni hesab edilməsi barədə; yaxud b) barəsində şikayət verilmiş hərəkətin və ya qərarın qanunsuz hesab edilməsi və bu qərarın ləğv edilməsi barədə. CPM-n 451-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, şikayət edilmiş hərəkət və ya qərar qanunsuz hesab edildikdə, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror və ya yuxarı prokuror şikayət vermiş şəxsin hüquq və azadlıqlarının yol verilmiş pozuntularına son qoyulması üçün təxirəsalınmaz zəruri tədbirlər görür.

C. 2000-ci il tarixli Mülki Prosesual Məcəllə

52. Mülki Prosesual Məcəllənin (MPM) 296-300-cü maddələrdən ibarət olan 27-ci fəslində “müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının, sair orqan və təşkilatların, onların vəzifəli şəxslərinin” qərarları və hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə əlaqədar mülki iddialara baxılması proseduru nəzərdə tutulur. Konkret olaraq, MPM-in 297.1-ci maddəsinə əsasən, bu prosedur elə qərarlara və hərəkətlərə (hərəkətsizliyə) şamil olunur ki, onlar şəxsin hüquq və azadlıqlarını pozur, şəxsin hüquq və azadlıqlarını həyata keçirməyə maneçilik yaradır, yaxud şəxsin üzərinə qanunsuz olaraq hər hansı vəzifə qoyur və ya onu qanunsuz olaraq məsuliyyətə cəlb edir.

D. Hakimlərin vəzifəyə təyin olunması və vəzifədə qalma müddəti

53. 10 iyun 1997-ci il tarixli “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 28 dekabr 2004-cü ildə qəbul edilmiş dəyişikliklərə qədər qüvvədə olmuş müvafiq müddəaların və “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” 28 dekabr 2004-cü il tarixli Qanun qüvvəyə minənədək qüvvədə olmuş Məhkəmə-Hüquq Şurasının statusu və tərkibi ilə bağlı müvafiq daxili qanunvericiliyin qısa xülasəsi *Əsədov və başqaları Azərbaycana qarşı işdə* ((qərardad), ərizə N 138/03, 12 yanvar 2006-cı il) verilir.

54. 30 yanvar 2005-ci ildən qüvvədə olan “Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” 28 dekabr 2004-cü il tarixli 817-IIQD sayılı Qanunda (“817-IIQD sayılı Qanun”) digər məsələlərlə yanaşı hakim vəzifəsinə namizədlərin seçilməsi və təyin olunması prosesinə, hakimlərin vəzifədə qalma müddətinə, hakimlərin etika məəcəlləsinə, hakimlər barəsində intizam icraatına və hakimlərin immunitetinə aid bir sıra dəyişikliklər yer almışdı. Konkret olaraq, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanuna 817-IIQD sayılı Qanunla əlavə edilmiş 93-1, 93-2, 93-3 və 93-4-cü maddələrdə nəzərdə tutulur ki, hakim vəzifəsinə namizədlər Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən təşkil olunan Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən yazılı və şifahi imtahanları və uzunmüddətli təlim kurslarını özündə ehtiva edən prosedura uyğun olaraq seçilir, təlim mərhələsində hər bir namizədin yararlılığı sonradan Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən qiymətləndirilir. “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 817-IIQD sayılı Qanunla dəyişiklik edilmiş 96-cı maddəsinə uyğun olaraq, hakimlər ilk dəfə beş il müddətinə təyin olunurlar, həmin müddət ərzində onlar ildə ən azı bir dəfə hakimlərin tədris kurslarına cəlb edirlər. İlk beş illik müddətdən sonra hakimin fəaliyyətində peşəkar çatışmazlıq aşkar edilməzsə Məhkəmə-Hüquq Şurasının təklifi ilə onun səlahiyyətləri son yaş həddinədək (65 yaşınadək, müstəsna hallarda 70 yaşınadək) uzadılır. Sonuncu dəyişikliyə qədər hakimlər qulluq etdikləri məhkəmədən asılı olaraq beş və ya on il müddətinə təyin olunurdular.

55. 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarının 1-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“2005-ci il 1 yanvar tarixinədək hakim vəzifəsinə təyin edilmiş Azərbaycan Respublikası məhkəmələri hakimlərinin səlahiyyət müddəti həmin məhkəmələrə yeni hakimlərin təyin olunduğu gündən ... bitmiş hesab olunur...”

56. “Məhkəmə-Hüquq Şurası” haqqında 28 dekabr 2004-cü il tarixli Qanunda nəzərdə tutulur ki, Məhkəmə-Hüquq Şurası 13 üzvdən (icra və qanunvericilik orqanlarının nümayəndələrindən, müxtəlif məhkəmələrin hakimlərindən, cinayət təqibi orqanlarının və Vəkillər Kollegiyasının nümayəndələrindən) ibarətdir və hakim vəzifəsinə namizədlərin seçilməsi prosesini təşkil etmək, hakimlərin təyinatı ilə bağlı Prezidentə təqdimatlar vermək və digər vəzifələri yerinə yetirmək, o cümlədən hakimlər üçün tədris kursları təşkil etmək, məhkəmələrə maddi-texniki yardım göstərmək və hakimlər barəsində intizam tədbirləri görmək səlahiyyətinə malik orqandır.

III. AVROPA ŞURASININ SƏNƏDLƏRİ

57. Aşağıdakılar Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Azərbaycanada demokratik təsisatların fəaliyyətinə dair 1614 (2008) sayılı qətnaməsindən çıxarışlardır:

“19. İfadə azadlığına gəldikdə, Azərbaycan hakimiyyəti:

19.1. 1545 (2007) sayılı qətnamədə tövsiyə edildiyi kimi, mütənasiblik prinsipinə hörməti təmin etmək üçün diffamasiyanın dekriminallaşdırılmasına (cinayət sayılmamasına) yönələn hüquqi islahata başlamalı və müvafiq mülki hüquq normalarında dəyişiklik etməlidir; eyni zamanda, diffamasiya ilə bağlı məhkəmə proseslərindən jurnalistlərin qorxudulması vasitəsi kimi istifadəyə son qoymaq üçün onlara siyasi moratorium tətbiq edilməlidir...”

58. Aşağıdakılar Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı cənab Tomas Hammarberqin 2007-ci il sentyabrın 3-dən 7-dək Azərbaycana səfərinə dair hesabatından (CommDH(2008)2, 20 fevral 2008-ci il) çıxarışlardır:

“B. Təxirəsalınmaz məsələ: diffamasiyanın dekriminallaşdırılması

69. Komissarın səfəri zamanı məlumat verildi ki, həbsxanada yeddi jurnalist var, onlardan dördü Cinayət Məcəlləsinin 147-ci və 148-ci maddələrinə əsasən böhtana və ya təhqirə görə oradadır. Həm beynəlxalq monitorinq qurumları, həm də yerli QHT-lər iddia etdilər ki, fərdlərin diffamasiyaya görə ittiham edilməsindən yüksək vəzifəli şəxslərə və ya digər nüfuzlu şəxslərə ziyan yetirə biləcək xəbərlərin yayılmasının qarşısını almaq üçün vasitə kimi istifadə edilir. Avropa Şurası Parlament Assambleyasının məruzəçilərinin sözlərinə görə, son bir neçə ildə ittihamların sayı artıb. Həbsə alınmaq qorxusu ucbatından jurnalistlər özünüsenzuraya əl atmağa məcburdurlar. 2005-ci ildə prezident cənab İlham Əliyev diffamasiya məsələlərində cinayət normalarının tətbiqindən imtina etməyə çağırdı, amma buna əməl olunmadı. Barəsində Komissara məlumat verilmiş bəzi işlər jurnalistlərin əsassız və ya ədalətsiz olaraq azadlıqdan məhrum edildiyini göstərir.

70. ... Həqiqətən bir çox jurnalistlər həbsxanada saxlanılmaqdadır. Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin məhkəməyəqədər həbs müəssisələrində saxlanılan cənab Eynulla Fətullayev hələ də həbsxanadadır. Bu jurnalist Xocalının mühasirəsi zamanı hakimiyyətin və silahlı qüvvələrin davranışını tənqid etmişdi. Onun bu böhranın araşdırılması ilə bağlı tənqidi təhlili ona böhtana görə iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası bahasına başa gəlmişdi. Bundan başqa, o, bu dəfə terrorçuluq və milli düşmənçiliyin salınmasına görə müvafiq cinayət ittihamları üzrə əlavə səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası aldı. Bu jurnalist Komissarla görüşərkən demişdi ki, onun həbsxanaya salınması jurnalist kimi ona qarşı siyasi təzyiğin sübutudur. Bu ikinci cəza barədə qərardan sonra o, bu şərhini təkrar etdi. Komissar onun böhtana görə həbsxanaya salınmasını hakimiyyətə xatırlatmış və dərhal onu azad etməyə çağırmışdı. Komissar bir daha hakimiyyəti Eynulla Fətullayevi azad etməyə çağırır.

71. Hakimiyyətin bu məsələ ilə bağlı suallara cavabı ondan ibarətdir ki, jurnalistlərə qarşı tədbirlərə onların peşəkarlığının çatışmaması səbəb olur ki, bu da onların yazıları məsuliyyətsiz tərzdə yazmalarına və hüquqi və etik vəzifələrini nəzərə almamalarına gətirib çıxarır. Həqiqətən jurnalistlərə lazımı təlim və tədris keçilməlidir, onlar peşə vəzifələrini məsuliyyətlə yerinə yetirməli və Avropa standartlarına uyğun olaraq etika məəcəlləsinə riayət etməlidirlər. Eyni zamanda, vəzifəli şəxslər məlumatlara asan çıxışa imkan yaratmalı və cəmiyyət qarşısında hesabat vermək vəzifəsindən irəli gələn tənqidləri qəbul etməlidirlər.

72. Hər halda başlıca sual ondan ibarətdir ki, insanlar, xüsusən jurnalistlər (amma təkcə onlar yox) ifadə etdikləri fikirlərə görə azadlıqdan məhrum edilməlidirlərmi və bu fikirlər onlar üçün digər cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olmalıdırmı? Əlavə bir məsələ, artıq qeyd edildiyi kimi, ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda olduğu kimi diffamasiyanın hələ də cinayət hüquq pozuntusu kimi qaldığı yerlərdə diffamasiyaya görə cinayət təqibi faktiki olaraq əsassız ittihamlara və (və ya) həddən artıq ağır cəza hallarına gətirib çıxarmır. Bu gün Avropada diffamasiyanın dekriminallaşdırılmasına doğru açıq-aydın ümumi tendensiya var. Beynəlxalq standartlar diffamasiyanı cinayət hüququ vasitəsilə cəzalandırmağa icazə verir, amma buna yalnız o hallarda yol verilir ki, ədavət yayan nitq birbaşa zorakılığa təhrik niyyətini daşımını olsun. Təhrikçilik niyyətinə dair bu tələbin təsdiqi üçün həmin niyyət ilə zorakılıq ehtimalı arasında birbaşa əlaqə olmalıdır. ... Bir çox ölkələrdə cinayət hüququndan istifadə olunmur: belə qanunlara moratorium qoyulur. Diffamasiyanın kriminalaşdırılması (cinayət sayılması) ifadə azadlığına çəkindirici təsir göstərir. Azərbaycandakı hüquqi baza diffamasiyanın kriminalaşdırılması üçün geniş çeşidli imkanlar nəzərdə tutur

(məsələn, “şərəf və nüfuzun ləkələnməsi”). Bir ildən artıqdır ki, ATƏT-in dəstəyi ilə diffamasiya haqqında qanun layihəsi üzərində iş aparılır, bu işə parlament üzvlərindən və media ekspertlərindən ibarət işçi qrupu cəlb olunub. Vurğu cinayət hüququnun üzərindən mülki hüququn üzərinə keçirilməlidir.

73. Bu məsələ ilə bağlı ədliyyə naziri ilə söhbətlər Komissarda inam yaradıb. O, açıq ictimai müzakirələrə başlanılmasını tövsiyə edir, elə müzakirələrə ki, hüquqlara əsaslanan yanaşmanı müəyyən etməyə yardımçı olacaq, diffamasiyanı cinayət hüququ kitablarından çıxaracaq və digər hüquqlar və maraqlar üçün alternativ müdafiə təklif edəcək. Avropa Şurasının ekspertləri bu məsələdə yardım göstərə bilərlər. Bu müzakirələrin aparılmasına dəstək üçün prezident cinayət normasından istifadəyə moratorium qoyulması barədə 2005-ci il tarixli bəyanatını təkrarlamaq bilər. Komissar tövsiyə edir ki, birinci addım olaraq, Cinayət Məcəlləsinin müvafiq normaları əsasında cinayət təqibinə məruz qalmış şəxslərin hamısı azadlığa buraxılsın”.

IV. XOCALI HADİSƏLƏRİ HAQQINDA İNFORMASIYA XARAKTERLİ QEYDLƏR

59. Xocalıda Azərbaycanın dinc sakinlərinin qətləmə ilə əlaqədar olan, barəsində məlumat verilən faktların çoxunu hər Azərbaycan, həm də Ermənistan tərəfi şübhə altına alır. Üçüncü tərəflərdən əldə edilən mənbə olaraq, aşağıdakılar beynəlxalq təşkilatların və insan hüquqları üzrə QHT-lərin bu hadisələrlə bağlı hesabatlarından çıxarışlardır:

60. Avropa Şurasının Siyasi Məsələlər üzrə Baş Direktorluğu tərəfindən hazırlanmış, Parlament Assambleyasının Siyasi Məsələlər üzrə Komitəsinin hesabatına əlavə olunmuş və ATƏT-in Minsk Konfransı tərəfindən nəzərdən keçirilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki münaqişəyə dair məlumat sənədində (məruzəçi cənab D. Atkinson, 29 noyabr 2004-cü il, 10364 sayılı sənəd) deyilir:

“1992-ci ilin fevralında Sumqayıt hadisələrindən, demək olar ki, düz dörd il sonra etnik erməni qüvvələri [Dağlıq Qarabağda] yeganə aeroport olan, yerli bölgənin şimal paytaxtı *Xocalı*da yerləşən aeroportta hücum etdilər. Həmin vaxt Xocalı əhalisi 7.000 nəfər idi. Azərbaycanın mövqeyi ondan ibarətdir ki, aeroportun 150 müdafiəçisinin öldürülməsinə səbəb olmuş Xocalının alınması dinc əhaliyə qarşı misli görünməmiş qəddarlıqlarla müşayiət olunub. Məlumatlara görə, bir gündə 613 silahsız insan qətlə yetirilib və 1300-ə yaxın insan ələ keçirilib, onların çoxu iddia edilən humanitar koridor vasitəsilə xilas olmağa çalışarkən tutulub. Ermənistan tərəfi bu mövqeyə və öldürülənlərin sayına etiraz edir.

Xocalı qətləmə azərbaycanlıların öz yerlərini kütləvi şəkildə tərk etmələrinə və Bakıda siyasi böhranın sürətlənməsinə səbəb oldu. Beş il sonra, 1997-ci ildə prezident Əliyev bu faciəni “Xocalı soyqırımı” adlandıran fərman qəbul etdi”.

61. Aşağıdakılar “Human Rights Watch” (*Human Rights Watch*) təşkilatının keçmiş Sovet İttifaqına dair 1993-cü il tarixli ümumdünya hesabatından çıxarışlardır:

“1992-ci ilin qışında Ermənistan qüvvələri hücumu keçərək, demək olar ki, anklavın bütün azərbaycanlı əhalisini qaçmağa məcbur etdilər və dinc sakinlər qaçarkən onlara qarşı aqilasız zorakılıq aktları törətdilər. Bu hücumlardan ən bədnamı fevralın 25-də Xocalı şəhərində baş verdi. Az sayda döyüşçülərin müşayiəti ilə sakinlərin uzun bir cərgəsi şəhəri tərk etdi, çünki şəhər Ermənistan qüvvələrinə təslim olmuşdu. Onlar Azərbaycanla sərhədə yaxınlaşarkən ermənilərin hərbi postu ilə qarşılaşdılar və amansız atəşə məruz qaldılar. Məlumatlara görə bu insidentdə azı 161 dinc sakin qətlə yetirildi, hərçənd ki, Azərbaycan rəsmilərinin hesablamalarına görə 800 nəfər öldürülüb. Ermənistan qüvvələri vuruşmaq iqtidarında olmayan silahsız dinc sakinləri qətlə yetirdilər, evləri taladılar və bəzi hallarda yandırdılar”.

62. Moskvada yerləşən “Memorial” İnsan Hüquqları Mərkəzi müharibə zamanı müşahidəçilərini Dağlıq Qarabağa göndərdi. Aşağıdakılar “Memorial” İnsan Hüquqları Mərkəzinin “1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərinin silahlı yolla ələ keçirilməsi ilə bağlı insan hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması haqqında” hesabatından çıxarışlardır (rus dilindən tərcümə olunub):

“Praktiki olaraq Xocalıdan olan bütün qaçqınların iddia etməsinə görə, 366-cı alayın hərbi personalı şəhərə hücumda iştirak edib. Ermənistan tərəfindən alınmış məlumatlara görə, 366-cı alayın şəhərə hücumda iştirak

etmiş döyüş maşınları əslində şəhərə daxil olmayıblar. Ermənistan tərəfi iddia edir ki, [366-cı alayın] hərbi personalının hücumda iştirakına alayın komandanlığının yazılı əmri ilə icazə verilməmişdi. ...

Hücumun başlanmasından az sonra Xocalını tərk etməyə başlayan əhalinin bir hissəsi Ağdam istiqamətində qaçaraq xilas olmağa çalışıb. Qaçan qrupların bəzilərinin arasında şəhər qarnizonundan olan silahlı adamlar da vardı. İnsanlar şəhəri iki istiqamətdə tərk edirdilər: 1) Əskəran sol tərəfdə qalmaqla şəhərin şərq tərəfindən çay boyunca şimal-şərq istiqamətinə doğru; (Ermənistan rəsmilərinin sözlərinə görə bu xüsusi marşrut “sərbəst koridor” kimi nəzərdə tutulmuşdu); 2) Əskəran sağ tərəfdə qalmaqla şəhərin şimal tərəfindən şimal-şərq istiqamətinə doğru; (görünür, qaçqınların az bir qismi qaçarkən bu marşrutdan istifadə ediblər). Beləliklə, dinc sakinlərin əksəriyyəti Xocalını tərk etdiyi halda, 200-300 nəfər evlərində və zirzəmilərində gizlənərək Xocalıda qalıb. Şəhərin artilleriya atəsinə tutulması nəticəsində hücum zamanı Xocalı ərazisində naməlum sayda dinc əhali qətlə yetirilib. Ermənistan tərəfi bu yolla qətlə yetirilmiş insanların sayı barədə məlumat verməkdən praktiki olaraq imtina etdi. ...”

DQR [öz müstəqilliyini elan etmiş Dağlıq Qarabağ Respublikası] rəsmilərinin sözlərinə görə, dinc sakinlərin çıxıb getməsi üçün “sərbəst koridor” təmin edilmişdi, o, şəhərin şərq tərəfindən başlayır, çay boyunca uzanır və Əskəran solda qalmaqla Ağdam tərəfə, şimal-şərq istiqamətinə doğru davam edirdi. ... DQR rəsmilərinin və hücumda iştirak edənlərin sözlərinə görə, hərbi personalı daşıyan zirehli maşınların üstündə quraşdırılmış səsgücləndiricilər vasitəsilə Xocalı əhalisinə bu “koridorun” mövcudluğu barədə məlumat verilmişdi. ... DQR rəsmiləri həmçinin qeyd etdilər ki, hücumu bir neçə gün qalmış helikopterlərdən Xocalıya vərəqələr atılmışdı, vərəqələr Xocalı əhalisini “sərbəst koridordan” istifadə etməyə çağırırdı. Lakin bu iddiaların təsdiqi üçün həmin vərəqələrin bircə nüsxəsi belə “Memorial”ın müşahidəçilərinə təqdim edilmədi. Eyni ilə, “Memorial”ın Xocalıdakı müşahidəçiləri həmin vərəqələrin mövcudluğunun heç bir izini tapmadılar. Müsahibə zamanı Xocalı qaçqınları dedilər ki, belə vərəqələr haqqında eşitməyiblər. Ağdamda və Bakıda “Memorial”ın müşahidəçiləri şəhərə hücum zamanı Xocalını tərk etmiş 60 nəfərlə söhbət etdilər. Müsahibə aparılan şəxslərdən yalnız bir nəfəri “sərbəst koridorun” mövcudluğundan xəbərdar olduğunu dedi (bu barədə ona Xocalı qarnizonundan olan bir “hərbçi” demişdi). ... Hücumu bir neçə gün qalmış Ermənistan tərəfinin nümayəndələri qarşidan gözlənilən hücum barədə Xocalının hakimiyyət orqanlarına radio ilə dəfələrlə məlumat vermiş və onları dərhal əhalini şəhərdən çıxarmağa çağırırdılar. Azərbaycan tərəfinin bu informasiyanı alması və Bakıya ötürməsi faktını Bakı qəzetləri (“Bakinski raboçi”) təsdiqləyir.

[Xocalı] sakinlərinin uzun bir cərgəsi tələsik çay boyunca (1-ci marşrut – [yuxarıya bax]) şəhəri tərk etdi. Qaçqınların bəzi qrupları arasında şəhər qarnizonundan olan silahlı adamlar vardı. “Sərbəst koridorla” hərəkət edən bu qaçqınlara atəş açıldı, nəticədə çoxlu insan öldürüldü. Sağ qalanlar qaçaraq pərən-pərən oldular. Qaçan [qaçqınlar] Ermənistan hərbi postları ilə qarşılaşdılar və atəşə məruz qaldılar. Bəzi qaçqınlar Ağdama qaçıb xilas ola bildilər, əsasən qadınlardan və uşaqlardan ibarət olan bəziləri (onların dəqiq sayını müəyyən etmək mümkün deyil) dağların arasında dolaşaraq donub öldülər, bəziləri isə ... ələ keçidilər. ... Azərbaycan bölmələri cəsədlərin helikopterlə Ağdama aparılması əməliyyatını həyata keçirərkən qaçqınların kütləvi şəkildə qətlə yetirildiyi ərazi, eləcə də onların cəsədləri videolentə çəkildi. ... Videolentə alınmış cəsədlərin çoxu qadınlardan və ahıl insanların cəsədləri idi; həmçinin öldürülənlər arasında uşaqlar da vardı. Eyni zamanda, qətlə yetirilənlər arasında hərbi formada olan adamlar da vardı. ... Dörd gün ərzində 200-ə yaxın cəsəd Ağdama aparıldı. Bəzi cəsədlərin üzərində təhqir əlamətləri vardı. ...

DQR-in rəsmi nümayəndəsi və Ermənistan silahlı qüvvələrinin üzvləri “sərbəst koridor” zonasında dinc sakinlərin ölümünü belə bir faktla izah etdilər ki, qaçqınların arasında onlarla birlikdə qaçıb qurtulmaq istəyən, ermənilərin qarovul postlarına (zastavalarına) atəş açan və bununla da cavab atəsinə səbəb olan silahlı adamlar vardı, eləcə də Azərbaycanın əsas qüvvələri mühasirəni yarmağa cəhd edirdilər. Ermənistan silahlı qüvvələrinin üzvlərinin sözlərinə görə, Azərbaycan qüvvələri Ağdam tərəfdən “sərbəst koridor” istiqamətində mühasirəni yarmağa cəhd edirdilər. Ermənilərin qarovul postları bu hücumu dəf etməyə cəhd etdikləri məqamda Xocalı qaçqınlarının birinci qrupu arxadan onlara yaxınlaşdı. Qaçqınların arasında olan silahlı adamlar ermənilərin qarovul postlarına atışmağa başladılar. Atışma zamanı postlardan biri dağıdıldı, amma başqa postdan olan döyüşçülər (azərbaycanlılar həmin postun mövcudluğundan xəbərsiz idilər) Xocalıdan gələn adamlara yaxın məsafədən atəş açmağa başladılar. Xocalı qaçqınlarının ifadələrinə görə (mətbuatda dərc olunanlar da daxil olmaqla), qaçqın cərgələrinin içərisində olan silahlı adamlar həqiqətən ermənilərin qarovul postları ilə atışmışdılar, amma hər dəfə birinci atəşi erməni tərəfi açmışdı. ...”

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTULARI

63. Ərizəçi Konvensiyanın 6, 10 və 13-cü maddələri əsasında şikayət etdi ki, qəzet məqalələrində və İnternet forumlarında bildirdiyi fikirlərə görə cinayət cəzalarına məhkum edilməsi onun ifadə azadlığına müdaxiləyə bərabərdir və bununla əlaqədar olaraq müvafiq cinayət icraatlarında onun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ və səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ pozulub. İşin hallarını nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayətlərə yalnız Konvensiyanın 10-cu maddəsi əsasında baxılmalıdır, həmin maddədə deyilir:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneçilik olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişanın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənaviyyətin mühafizəsi üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən formallıqlara, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər”.

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

64. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. O, daha sonra qeyd edir ki, şikayət hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

65. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi müxtəlif nəşrlərdə bildirdiyi ayrı-ayrı fikirlərə görə bir-biri ilə əlaqəli olmayan iki cinayət icraatının gedişində məhkum edilib və azadlıqdan məhrum etmə cəzası alıb. Buna görə də Məhkəmə bu cəzaların hər birinə münasibətdə 10-cu maddənin pozulub-pozulmadığını ayrıca araşdıracaq.

1. Birinci cinayət işi üzrə məhkum olunma

a) Tərəflərin arqumentləri

66. Hökumət bildirdi ki, birinci cinayət icraatında ərizəçinin məhkum edilməsi qanunla nəzərdə tutulmuşdu və şikayətçilərin nüfuz və hüquqlarının müdafiəsi məqsədini daşıyırdı.

67. Müdaxilənin zəruriliyinə gəldikdə, Hökumət bildirdi ki, ərizəçinin məhkum edilməsi onun Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirdiyi fikirlərin xarakteri ilə əsaslandırılmışdı, bu, bütövlükdə Azərbaycan xalqı üçün və xüsusən həmin regionda yaşamış və döyüşmüş insanlar üçün çox həssas bir məsələ idi. Sözügedən hadisələr zamanı ən azı 339 Xocalı sakini, o cümlədən 43 uşaq və 109 qadın öldürülmüş, 371 nəfər girov götürülmüş, 200 nəfər itkin düşmüş 421 nəfər yaralanmışdı. Ərizəçinin nəşrlərində iddia edilirdi ki, qətlə yetirilənlərin bəziləri Azərbaycan döyüşçüləri tərəfindən öldürülüb və üstəlik, qurbanların cəsədləri azərbaycanlılar tərəfindən təhqir edilib. Bu fikirlər çoxsaylı sübutlarla ziddiyyət təşkil edirdi, sonuncular göstərirdi ki, həmin hərəkətlər erməni döyüşçüləri tərəfindən törədilib və onlara Dağlıq Qarabağda yerləşən keçmiş Sovet İttifaqının 366-cı motoatıcı alayının əsgərləri kömək edib. Belə olan halda ərizəçinin bildirdiyi fikirlər keçmiş Qarabağ sakinləri olan şikayətçilərin nüfuzuna ziyan yetirib və həm də döyüşdə iştirak etmiş şikayətçiləri insanlıq əleyhinə ciddi cinayətlər

törətməkdə ittiham edib. Hökumət iddia etdi ki, həmin fikirləri bildirərkən ərizəçi vicdanlı tərzdə hərəkət etməyib və jurnalistika etikasını pozub.

68. Hökumətin bildirdiyinə görə, ərizəçinin məhkum edilməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə təmin edilən şikayətçilərin şəxsi həyatına hörmət hüququnu qorumaq məqsədinə xidmət edirdi. Konvensiyanın 17-ci maddəsi şəxsin Konvensiyada təsbit olunmuş hər hansı hüquq və azadlıqları sarsıtmaq məqsədi daşıyan fəaliyyətlərlə məşğul olmaq üçün Konvensiyada (hazırkı işdə 10-cu maddədə) nəzərdə tutulmuş hüquqlarına istinad etməsinin qarşısını alır. Bununla əlaqədar olaraq Hökumət *D.I. Almaniyaya qarşı* məhkəmə işinə (ərizə № 26551/95, Komissiyanın 26 iyun 1996-cı il tarixli qərarı) istinad etdi, həmin işdə ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxilə onun bildirdiyi fikirlərin xarakteri ilə əlaqədar olaraq Konvensiyaya uyğun hesab edilmişdi, həmin fikirlərində o, Osventsimdə qaz kameralarının mövcudluğunu inkar etmişdi. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Hökumət bu qənaətə gəldi ki, eyni ilə hazırkı işdə də daxili məhkəmələrin qərarları Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunan hüquqla Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə qorunan hüquq arasında balansın gözlənilməsinə əsaslanıb və onlar haqlı olaraq qərara alıblar ki, Xocalı hadisələrində sağ qalanların nüfuzu ərizəçinin revizionist xarakterli məlumatları yaymaq azadlığından üstündür.

69. Ərizəçi iddia etdi ki, daxili məhkəmələr onun ifadə azadlığına müdaxilə üçün hər hansı ağılabatan əsaslandırma təqdim etməyiblər.

70. Ərizəçi Hökumətlə razılaşıdı ki, Xocalı qətləmini mövzusu həqiqətən çox həssas bir məsələ idi. Lakin ərizəçi qeyd etdi ki, sözügedən hadisələrlə bağlı müəyyən məsələlər tam araşdırılmayıb. Məsələn, o, qeyd etdi ki, Xocalı qurbanlarının ümumi sayı ilə bağlı Hökumətin hazırkı işdə təqdim etdiyi rəqəmlər rəsmi hökumət mənbələrinin rəqəmlərinə ziddir, orada qətlə yetirilmiş insanların sayı 613-dür, bunlardan 106-sı qadın və 23-ü uşaqdır, yaralanmış və itkin düşmüş şəxslərin sayı isə 487 və 1257-dir. Bəzi özəl nəşrlərdə fərqli rəqəmlər göstərilir. Ərizəçi həmçinin qeyd etdi ki, Xocalını müdafiə etməməkdə təqsirləndirilən sabiq prezident Mütəllibov güman edirdi ki, mülki şəxslər arasında çoxsaylı itkilərin qarşısının alınmamasına görə, ola bilsin ki, bəzi Azərbaycan hərbiçiləri məsuliyyət daşıyırlar. Bəzi azərbaycanlı hərbi komandirlər, o cümlədən daxili qoşunların keçmiş komandiri F. Hacıyev Xocalının müdafiəsini təşkil etmədiklərinə və bununla da mülki əhali arasında itkilərin qarşısını ala və ya sayını azalda bilmədiklərinə görə ya ittiham olunublar, ya da məhkum ediləblər. Ərizəçinin sözlərinə görə, qurbanların dəqiq sayı ilə və Xocalı itirilən zaman baş verən hadisələrin dəqiq gedişi ilə bağlı müxtəlif mənbələrin fərqli informasiyalar təqdim etməsinin əsas səbəbi ondan ibarət idi ki, sözügedən hadisələrlə bağlı faktoloji və tarixi baxımdan hərtərəfli və yekun araşdırma hələ tamamlanmayıb. Müvafiq olaraq, ərizəçi iddia etdi ki, məhz məsələ çox həssas və mühüm olduğuna görə, tam həqiqəti aşkara çıxarmaq və bu qətləmədə təqsirkar olanların hamısının məsuliyyətini müəyyən etmək üçün bu hadisələrlə bağlı ictimai müzakirə zəruri idi. Eyni ilə, Azərbaycanın daxili siyasəti kontekstində bu hadisələrlə bağlı ictimai müzakirəyə ehtiyac vardı, çünki Xocalı qətləmini mövzusu sabiq prezident Mütəllibov, Xalq Cəbhəsi və digər siyasi qüvvələr tərəfindən hakimiyyət uğrunda siyasi mübarizədə istifadə edilmişdi.

71. Ərizəçi qeyd etdi ki, “Qarabağ gündəliyi” reportaj üslubunda yazılmış məqalə idi, orada o, sadəcə gördüklərini və səfər zamanı gördüyü insanlardan eşitdiklərini çatdırmışdı və onun öz mülahizələri çox qısa idi, bunlar onun gördükləri və başqalarından eşitdikləri əsasında gəldiyi nəticələr idi. Ərizəçi iddia etdi ki, məqalədə o, sadəcə müsahibə zamanı hadisələrə dair öz versiyasını ərizəçiyə danışmış Slavik Aruşyanın sözlərini çatdırıb. Məqalədə şikayətçilərdən hər hansı biri və ya hər hansı digər konkret Azərbaycan vətəndaşı cinayət törətməkdə birbaşa ittiham edilməyib. Eyni ilə, orada hər hansı konkret şəxsə və bütövlükdə Xocalı əhalisinə qarşı hər hansı böhtan xarakterli və ya alçaldıcı qeydlər də yoxdur.

72. Ərizəçi qeyd etdi ki, onun məqaləsində Xocalı qurbanlarından hər hansı birinin Azərbaycan döyüşçüləri tərəfindən qətlə yetirildiyini və ya cəsədlərinin təhqir edildiyini iddia edən heç bir fikir yox idi. Belə fikirlər AzeriTriColor saytının İnternet forumlarında naməlum şəxs tərəfindən bildirilmişdi. Ərizəçi israr etdi ki, bu fikirləri o bildirməyib və bununla bağlı daxili məhkəmələrdə bildirdiyi arqumentlərə baxmayaraq, əsasən bu fikirlərin əsasında məhkum olunub, halbuki onlar başqası tərəfindən bildirilib. İstənilən halda, həmin fikirlərdə “Xocalı faciəsi” faktı inkar edilməyib; orada sadəcə onun törədilməsinin mümkün səbəbləri barədə ehtimallar irəli sürülüb. Hətta bu ehtimallar yetərincə faktoloji əsaslar olmadan irəli sürülübse belə, onlar ifadə azadlığı baxımından müəyyən dərəcədə icazə verilən məqbul şişirtmə kimi qəbul edilə bilər.

73. Ərizəçi vurğuladı ki, Xocalı hadisələrinə dair təhrif olunmuş tarixi məlumat təqdim etdiyi qənaətinə gəlinə də, Azərbaycan qanunvericiliyində Xocalı qətləməsinə şübhə ilə yanaşmağa, yaxud hətta onu inkar etməyə görə hər hansı növ məsuliyyət müəyyən edən heç bir norma yox idi. Buna görə də o, şübhələrinə görə məsuliyyətə cəlb oluna bilməzdi. Bunun əvəzinə qərara alındı ki, onun bildirdiyi fikirlər onun cinayət işində altı şikayətçiyə qarşı böhtandır, hərçənd ki, nə “Qarabağ gündəliyi”ndə, nə də İnternet forumundakı postinqlərdə həmin şəxslərin adları konkret olaraq göstərilməyib və ya hər hansı başqa şəkildə onlara işarə edilməyib.

74. Ərizəçi iddia etdi ki, hazırkı iş ilə yuxarıda istinad edilən *D.I. Almaniyaya qarşı* məhkəmə işi arasında analogiyalar aparmaq namünasib və qeyri-etikdir. O, bildirdi ki, Xocalı hadisələri hələ yekun hüquqi qiymətini almadığına görə onları Holokostla eyniləşdirmək doğru deyil. Ölüm düşərgələrində məhbusları bilərəkdən qətlə yetirməyə yönələn dövlət siyasəti ilə bir döyüşün gedişində hərbi əməliyyatların qurbanı olmuş mülki şəxslərin ölümü arasında fərq var. Sonuncu halda iddia etmək olardı ki, Azərbaycanın hakimiyyət orqanları mülki şəxslər arasında itkilərə görə məsuliyyətin bir hissəsini paylaşsınlar və erməni qoşunları tərəfindən törədilən qətləmənin qarşısını ala bilərdilər. Ərizəçi vurğuladı ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə o, qətləmə faktını inkar etmək fikrindən uzaq olub və məsuliyyət daşıyanlara bəraət qazandıрмаğa çalışmayıb. O, sadəcə Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin bu məsələ ilə bağlı rəylərini Azərbaycan oxucularına çatdırmağa çalışıb. Məqalə xoş məramla yazılıb və münaqişə tərəfləri arasında münasibətləri isitməyə cəhd təşkil edib.

75. Nəhayət, ərizəçi bildirdi ki, onun cinayət cəzalarına məhkum edilməsinə Hökumətin söz azadlığını boğmağa yönələn “aqrəssiv siyasəti” kontekstində baxılmalıdır. O, qeyd etdi ki, son illər ifadə azadlığı ilə bağlı vəziyyət ciddi şəkildə pisləşib və çoxlu sayda jurnalistlər hücumlara məruz qalıb, həbs olunub və ya məhkum edilib. Bu, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların bir sıra hesabatlarında öz əksini tapıb. Bu təqiblər Hökumətin bir sıra tənqidçiləri arasında özünüsənzura ilə nəticələnib. Ərizəçi daha sonra iddia etdi ki, onun işində dövlət orqanlarının onu məhkum etməsi ilk növbədə ümumən onun jurnalist fəaliyyətini boğmaq istəyindən qaynaqlanıb, çünki onun yazılarında Hökumətin siyasətləri daim tənqid edilir və dövlət məmurları korrupsiyada və mülki və siyasi hüquqların pozuntularında ifşa olunurdu. Onun 2005-ci ildə qətlə yetirilmiş jurnalist E. Hüseynovun işi ilə bağlı davam etdirdiyi jurnalist araşdırmasında yüksək vəzifəli müəyyən dövlət məmurlarına işarə vardı və nəticədə hazırkı işdəki hadisələrdən öncə o, həbs ediləcəyi və məhkum olunacağı barədə təhdidlər almışdı.

b) Məhkəmənin ilkin qeydləri

76. Hazırkı qərarla ərizəçinin Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirdiyi fikirlərin müzakirəsi yalnız hazırkı işin məqsədlərinə xidmət edir və ümumi maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə qoyulan məhdudiyyətlərlə bağlı Məhkəmənin baxışı kontekstində aparılır, məqsəd onu müəyyən etməkdir ki, cavabdeh dövlətin milli məhkəmələri ərizəçinin azadlığına müdaxilə

edərkən öz qiymətləndirmə sərbəstliklərinin hüdudlarını aşdırlarmı? Bu qərar Xocalı hadisələri ilə bağlı hər hansı faktoloji və ya hüquqi qiymətləndirmənin yer aldığı qərar kimi və ya həmin hadisələrlə bağlı hər hansı tarixi iddiaların məhkəmə tədqiqi kimi başa düşülməməlidir.

77. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə bildirilən fikirlərlə bağlı ərizəçi mülki məhkəmə icraatında təqsirkar sayılıb və sonra eyni fikirlərin əsasında cinayət icraatında məhkum edilib. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi konkret olaraq ona qarşı mülki icraatla bağlı 10-cu maddə üzrə şikayət etməyib. Buna görə də Məhkəmə yalnız ərizəçi bərasindəki cinayət cəzasının 10-cu maddəyə uyğunluğunu araşdıracaq; bununla belə, bu araşdırmanın məqsədləri üçün zərurət olduqda ərizəçinin hüquqlarına iddia edilən müdaxilə ilə bağlı faktiki hallar bütövlükdə nəzərə alınacaq.

c) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

78. Məhkəmə hesab edir ki və Hökumət də buna etiraz etmir ki, ərizəçinin milli məhkəmələr tərəfindən məhkum olunması onun ifadə azadlığı hüququna “müdaxiləyə” bərabərdir. Belə müdaxilə 10-cu maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə cavab vermədiyi təqdirdə Konvensiyanı pozmuş olur. Buna görə də, müəyyən edilməlidir ki, o, “qanunla nəzərdə tutulmuşdu”, 2-ci bənddə əks olunmuş qanuni məqsədlərdən birini və ya bir neçəsini daşıyırdımı və həmin məqsədlərə nail olmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruri” idimi?

79. Ərizəçinin məhkum edilməsi, şübhəsiz ki, Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 147.2-ci maddələrinə əsaslanıb və “digər şəxslərin”, yəni ərizəçiyə qarşı cinayət işi üzrə şikayət ərizəsi vermiş Xocalı hadisələrindən sağ çıxan əsgər və mülki şəxslər qrupunun “nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi” məqsədini daşırıb. Buna görə də Məhkəmə razılaşıb ki, müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmuşdu” və 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan qanuni məqsədi daşıyırdı.

80. Müvafiq olaraq, Məhkəmənin qalan vəzifəsi müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmadığını müəyyən etməkdir.

81. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, o, Hökumətin Konvensiyanın 17-ci maddəsinə istinad etməsini və ya hazırkı işin yuxarıda istinad edilmiş *D.I. Almaniyaya qarşı* işlə müəyyən dərəcədə oxşar olduğu barədə arqumentini qəbul edə bilməz. Hazırkı işdəki situasiya heç də elə situasiyalarla eyni deyil ki, bu zaman 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiə Holokost kimi aydın şəkildə müəyyən edilmiş tarixi faktların inkarı və ya başqa cür yozumu ucbatından 17-ci maddənin vasitəsilə ləğv edilmiş olur (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Leidu (Lehideux) və İzorni (Isorni) Fransaya qarşı*, 23 sentyabr 1998-ci il, 47-ci bənd, *Qərar və qəraradlar toplusu*, 1998-VII). Hazırkı işdə “Qarabağ gündəliyi”ndə müzakirə olunan məsələlər davam edən mübahisələrin mövzusu idi (aşağıda 87-ci bəndə bax). Məhkəmənin aşağıda qeyd etdiyi kimi, ərizəçinin Xocalının mülki sakinlərinin kütləvi şəkildə qətlə yetirilməsi faktının baş verdiyini inkar etməyə, yaxud həmin hadisələrin qurbanlarına qarşı hörmətsizlik ifadə etməyə cəhd etdiyi nəzərə çarpmır. Əksinə, ərizəçi müzakirələrdə mübahisə doğuran rəylərdən birinin – qaçqınlar üçün xilas koridorunun mövcudluğu ilə bağlı rəyin tərəfdarı olub və bunun əsasında belə bir fikir ifadə edib ki, qətlə gətirən məsuliyyətin bir qismi, ola bilsin ki, bəzi azərbaycanlı döyüşçülərin üzərinə düşür. Lakin bunu bildirərkən o, bu qətləmin hamılıqla qəbul olunan təqsirkarlarına bəraət qazandıрмаğa, onların müvafiq məsuliyyətini yüngülləşdirməyə, yaxud onların hərəkətlərini hər hansı başqa formada təqdir etməyə çalışmayıb. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin məhkum edilməsinə səbəb olmuş fikirləri Konvensiyanın kökündə duran dəyərlərin mahiyyətinə xələl gətirən hər hansı fəaliyyət təşkil etməyib, yaxud Konvensiyanın təmin etdiyi hüquq və azadlıqları ləğv etməyə və ya məhdudlaşdırmağa hesablanmayıb. Buradan belə nəticə çıxır ki, hazırkı işdə ərizəçinin ifadə

azadlığı Konvensiyanın 17-ci maddəsi vasitəsi ilə 10-cu maddənin müdafiə dairəsindən çıxarıla bilməz.

82. Məhkəmə bir daha belə bir ümumi prinsipi xatırladır ki, ifadə azadlığına qoyulan hər hansı məhdudluğun "zəruriliyi" inandırıcı şəkildə sübut edilməlidir. Qəbul edilməlidir ki, məhdudluq üçün "təxirəsalınmaz ictimai tələbatın" olub-olmadığını qiymətləndirmək ilk növbədə milli hakimiyyət orqanlarının işidir və bu qiymətləndirməni həyata keçirərkən onlar müəyyən dərəcədə sərbəstliyə malikdirlər. Mətbuatla bağlı olan, bu işə bənzərən işlərdə milli hakimiyyət orqanlarının qiymətləndirmə sərbəstliyinin hüdudları demokratik cəmiyyətin azad mətbuatın mövcudluğunu təmin etmək və onu qoruyub saxlamaqdan ibarət marağı ilə məhdudlaşır. Eyni ilə, 10-cu maddənin 2-ci bəndi əsasında məhdudluğun qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasib olub-olmadığını müəyyən edərkən balansın gözlənilməsi məsələsində bu ictimai maraq böyük çəkiyə malik olur (bax: *Fressoz (Fressoz) və Ruaye (Roire) Fransaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 29183/95, 45-ci bənd, AİHM 1999-I).

83. Nəzarət funksiyasını həyata keçirərkən Məhkəmənin vəzifəsi səlahiyyətli daxili məhkəmələrin yerini tutmaq deyil, onların səlahiyyətlərinə uyğun olaraq qəbul etdikləri qərarları 10-cu maddə üzrə nəzərdən keçirməkdir. Bu o demək deyil ki, həmin nəzarət cavabdeh dövlətin öz qiymətləndirmə sərbəstliyini ağılabatan, diqqətli və ya vicdanlı şəkildə tətbiq edib-etmədiyinin müəyyən edilməsi ilə məhdudlaşır; Məhkəmənin vəzifəsi şikayət edilən müdaxiləni işin bütün halları baxımından, o cümlədən ərizəçinin ona qarşı istifadə edilmiş şərhlərinin məzmununu və həmin şərhlərin hansı kontekstdə bildirilməsi baxımından nəzərdən keçirməkdir (bax: *Kumpana (Cumpănă) və Mazare (Mazăre) Rumıniyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 33348/96, 89-cu bənd, AİHM 2004-XI).

84. Konkret olaraq, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün milli hakimiyyət orqanlarının gətirdiyi əsaslar "münasib və yetərlidirmi" və görülmüş tədbir "qarşıya qoyulan məqsədə mütənasibdirmi"? Bunu müəyyən edərkən Məhkəmə əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanları müvafiq faktları qəbul oluna bilən şəkildə qiymətləndiriblər və 10-cu maddədə təsbit olunmuş prinsiplərə uyğun olan standartları tətbiq ediblər (bir çox digər qərarlar arasında bax: *Şovi (Chauvy) və başqaları Fransaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 64915/01, 70-ci bənd, AİHM 2004-VI).

85. Hazırkı işdə ərizəçinin ona qarşı istifadə edilmiş fikirləri Dağlıq Qarabağ müharibəsinin gedişində baş vermiş Xocalı qətləməsinə aid idi. Daha konkret desək, qərara alındı ki, o, bəzi Xocalı qurbanlarının qətlində və cəsədlərinin təhqir olunmasında azərbaycanlı döyüşçüləri əsassız olaraq ittiham edib və bunu etməklə ona qarşı cinayət işi üzrə şikayət ərizəsi vermiş konkret şəxslərin nüfuzuna zərər yetirib.

86. Çoxlu sayda insanların həyatını itirməsi ilə nəticələnmiş və regionda əhəmiyyətli dərəcədə gərginlik yaratmış Dağlıq Qarabağ müharibəsi kifayət qədər yaxın dövrün tarixi hadisəsi olduğuna görə və atəşkəsin mövcud olmasına baxmayaraq, münaqişə hələ də davam etdiyinə görə Məhkəmə ərizəçinin məqaləsində müzakirə edilən məsələlərin olduqca həssas xarakterindən xəbərdardır. Xüsusən Məhkəməyə məlumdur ki, Xocalı qurbanlarının xatirəsi Azərbaycan cəmiyyətinin yaddaşında qorunur və Xocalı hadisələri zamanı yüzlərlə günahsız mülki şəxslərin itkisi dərin milli hüzn mənbəyidir və cəmiyyət daxilində hamılıqla millətin tarixində ən faciəli məqamlardan biri sayılır. Belə olan halda ərizəçinin bildirdiyi fikirlərin ictimaiyyəti şoka salması və ya onu narahat etməsi başa düşüləndir. Lakin Məhkəmə bir daha bildirir ki, 10-cu maddənin 2-ci bəndinin şərtləri nəzərə alınmaqla, ifadə azadlığı təkcə müsbət qəbul edilən və ya ziyansız sayılan, yaxud əhəmiyyətsiz hesab edilən "məlumat" və ya "ideyalara" deyil, həm də dövlətdə və ya əhalinin hər hansı təbəqəsində inciklik doğuran,

onları şoka salan və ya narahat edən “məlumat” və ya “ideyalara” şamil olunur. Bunlar plüralizmin, tolerantlığın və geniş fikirliliyin tələbləridir, onlarsız “demokratik cəmiyyət” ola bilməz (bax: *Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı*, 7 dekabr 1976-cı il, 49-cu bənd, A seriyaları, № 24).

87. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, tarixi həqiqət axtarmaq ifadə azadlığının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, baş vermiş hadisələr barədə rəy formalaşdıran və onların şərhini verən tarixçilər arasında davam edən müzakirələrin bir hissəsi olan tarixi məsələlərlə bağlı qərar vermək Məhkəmənin vəzifəsi deyil (bax: *Şovi və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 69-cu bənd). Müvafiq olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, Xocalı hadisələrinə aid tarixi faktlarla bağlı fikir ayrılıqlarını yoluna qoymaq onun vəzifəsi deyil. Buna görə də, bu məsələdə hər hansı qəti nəticə çıxarmaq məqsədi daşımayaaraq, Məhkəmə hazırkı işdə onun apardığı təhlilin məqsədləri üçün aşağıdakı qeydləri bildirməklə kifayətlənir. Müstəqil mənbələrdən əldə edilən hesabatlar göstərir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı ələ keçirilən vaxt etnik Azərbaycan mənşəli yüzürlə mülki şəxs, məlumatlara görə, ələ keçirilmiş şəhərdən qaçmağa cəhd edərkən şəhərə hücum edən erməni döyüşçüləri tərəfindən qətlə yetirilib, yaralanıb və ya girov götürülüb, məlumatlara görə həmin döyüşçülərə 366-cı motoatıcı alay tərəfindən köməklik edilib (yuxarıda 60-62-ci bəndlərə bax). Lakin bu aspektdən başqa, belə görünür ki, Xocalı hadisələrinə aid təfəsilatların bəzi digər aspektlərində də ya aydınlıq, ya da yekdil fikir yoxdur. Məsələn, öz şəhərlərini tərk edən mülki şəxslərin xilas koridoru ilə təmin edilib-edilmədiyi ilə bağlı ziddiyyətli fikirlər mövcuddur (misal üçün yuxarıda 62-ci bənddə “Memorial”ın hesabatına bax). Eyni ilə, Azərbaycan hakimiyyətinin və silahlı qüvvələrinin hadisələrdəki rolu və məsuliyyəti barədə müxtəlif fikirlər mövcuddur, bəzi hesabatlarda bildirilir ki, onlar mülki şəxslərin müdafiəsi üçün daha çox şeylər edə bilərdilər, yaxud onların hərəkətləri, ola bilsin ki, vəziyyətin ağırlaşmasına müəyyən dərəcədə şərait yaradıb. Belə suallar ortaya çıxır ki, şəhərin müdafiəsi lazımı qaydada təşkil edilmişdimi və əgər təşkil edilməmişdisə, bu, Azərbaycanda daxili siyasi mübarizənin nəticəsi idi mi? Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, görünür, Xocalı hadisələrinə aid bəzi məsələlərlə bağlı müzakirələr tarixçilər arasında hələ də davam edir və belə olan halda onlar müasir Azərbaycan cəmiyyətində maraq doğuran məsələ sayılmalıdır. Bununla bağlı Məhkəmə həmçinin xatırladır ki, hərbi cinayətlərə və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər olan, xüsusilə ağır nəticələr doğuran hərəkətlərin səbəbləri barədə müzakirələri sərbəst şəkildə aparmaq imkanının olması demokratik cəmiyyətdə zəruridir (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Leidu və İzorninin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 54-55-ci bəndlər).

88. Məhkəmənin hazırkı işi həll etməsi üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan digər amil demokratik cəmiyyətdə mətbuatın oynadığı “ictimai keşikçi” roludur (bax: *Qudvin Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 mart 1996-cı il, 39-cu bənd, *Qərarlar toplusu*, 1996-II). Baxmayaraq ki, mətbuat müəyyən sərhədləri, xüsusən də digər şəxslərin nüfuz və hüquqları ilə bağlı müəyyən hədləri aşmalı deyil, hər halda onun vəzifəsi ümumi maraq doğuran siyasi və digər məsələlərə dair məlumat və ideyaları (vəzifələrinə və məsuliyyətinə uyğun tərzdə) yaymaqdır (digər qərarlarla yanaşı bax: *De Hayes və Giysels Belçikaya qarşı*, 24 fevral 1997-ci il, 37-ci bənd, *Qərarlar toplusu*, 1997-I; və *Kolombani və başqaları Fransaya qarşı*, ərizə № 51279/99, 55-ci bənd, AIHM 2002-V).

89. Məhkəmə əvvəlcə ərizəçinin “Qarabağ gündəliyi”ndə bildirdiyi fikirləri, sonra isə İnternet forumunda yerləşdirilən və ərizəçinin adına çıxılan postinqləri qiymətləndirəcək. “Qarabağ gündəliyi”nə gəldikdə, öncə bu qəzet məqaləsinin ümumi kontekstini və məqsədini nəzərə almaq zəruridir. Məqaləni araşdırdıqdan sonra Məhkəmə hesab edir ki, o, ümumən təsviredici üslubda yazılıb və Azərbaycan oxucularını sözügedən ərazidəki gündəlik həyatın realıqları barədə məlumatlandırmaq məqsədini daşıyıb. Bu, özlüyündə ümumi maraq doğuran

məsələ idi, çünki davam edən münaqişənin halları ilə bağlı ictimaiyyətin orta statistik üzvləri üçün əlçatan olan bu tip məlumatlar çox deyildi və ictimaiyyət müharibədən sonra onun ölkəsinin nəzarətində olmayan ərazilərdə nələrin baş verdiyi barədə məlumat almaq hüququna malik idi. Həmçinin belə görünür ki, müəllif münaqişənin hər iki tərəfinin fikirlərini və baxışlarını qərəzsiz tərzdə çatdırmağa çalışıb. Son nəticədə ərizəçiyə qarşı istifadə edilmiş fikirləri ərizəçi məhz bu kontekstdə bildirib.

90. Ərizəçiyə qarşı istifadə edilmiş fikirlərin olduğu hissələrə nəzər yetirsək (yuxarıda 12-ci bəndə bax), məqalədə digər şəxslərə məxsus olan sözləri bilavasitə müəllifin öz nöqteyi-nəzərini ifadə edən qeydlərdən ayırmaq ümumən çox da asan deyil. Konkret olaraq, ərizəçi bildirib ki, Xocalıya hücum edən qüvvələr mülki şəxslərin qurtulması üçün koridor saxlayıblar. O, daha sonra qeyd edib ki, onlar bu məqsəd üçün koridordan istifadə etsələr də, onların bəzilərini Azərbaycan əsgərləri digər erməni bölmələrinin yerləşdiyi başqa istiqamətə aparıblar. O, həmçinin bildirib ki, xilas olmağa çalışan qaçqınların qalan hissəsi Azərbaycan tərəfdən artilleriya atəsinə tutulub. Belə görünür ki, bunlar ərizəçinin öz fikirləri deyil, o, başqa şəxslərdən (ərizəçinin iddia etdiyinə görə onun öncə görüşdüyü, adı çəkilməyən bəzi Xocalı qaçqınlarından və Dağlıq Qarabağ ermənilərinin nümayəndəsindən) eşitdiklərini təqdim edir. Ərizəçi bu müsahibələrdə bildirilən fikirlər barədə məlumat versə də, bu heç də o demək deyil ki, o, bunu iddia edilən həmin fikirlərin həqiqət olduğunu sübut etmək məqsədi ilə edib, o, sadəcə olaraq başqa şəxslərin rəylərini çatdırıb. Lakin iddia edilə bilər ki, mövzu inkişaf etdirildikcə müəllif öz rəylərini mənbələrinin rəyləri ilə qarışdırıb, bunu müəllifin “tam əminliklə deyə bilərəm ki...” sözlərindən və bu kimi parçalardan görmək olar. Məqalədə o, bununla razılışı ki, koridor həqiqətən mövcud olub və belə bir yeni ehtimal irəli sürüb ki, “görünür, AXC batalyonları Xocalının dinc sakinlərinin azad edilməsi uğrunda deyil, A. Mütəllibovun] devrilməsi yolunda daha çox qan tökülməsi uğrunda mübarizə aparırdılar...”. Lakin bu fikir, istər təklikdə, istərsə də əvvəlki fikirlərlə birgə götürüldükdə, “AXC batalyonlarının” “daha çox qan tökülməsini” şərait yaratmaq üçün konkret olaraq nə etdikləri barədə fərziyyə xarakterli mülahizələrə yol açır və bu məqsədlə hər hansı hərəkətlərin edildiyi barədə hansısa konkret iddialar həmin fikirdə yer almayıb.

91. Bu kontekstdə qeyd etmək lazımdır ki, məqalənin etiraz edilən hissəsində deyilənlər kifayət qədər yaygın (dağınıq) fikirlər kimi görünə bilər ki, bunun da nəticəsində məqalədəki bir çox fikirlərə çoxmənalı, natamam və ya digər fikirlərlə məntiqi əlaqəsi olmayan fikirlər kimi baxmaq olar. Bəzən müəllifin düşüncələrinin izinə düşmək və konkret olaraq nə demək istədiyini duymaq, xüsusən müzakirə olunan mövzunun müxtəlif mürəkkəblikləri ilə çox da tanış olmayan oxucu üçün çətin olur. Məsələn, qaçqınların bir hissəsinin Azərbaycan əsgərləri tərəfindən Naxçıvanik istiqamətində aparıldığı bildirildikdən sonra məqalədə dərhal digər qaçqınlar qrupunun müzakirəsinə keçilir, bununla da birinci qrupun başına daha sonra nələrin gəldiyi aydın olmur. Belə qənaətə gəlmək olar ki, (qəsdən və ya bilmədən) başqa istiqamətdə aparılmış qaçqınlar ayrılmış koridorla qaçıb qurtula bilməyiblər və koridorla əlaqəsi olmayan, Naxçıvanik yaxınlığında yerləşən düşmən bölmələrinə yaxınlaşarkən düşmənin atəşi atlına düşüblər, digər qrup isə (qəsdən və ya bilmədən) atəşin içərisinə doğru hərəkət edib. Amma yuxarıdakı fikirlərin heç biri birmənalı şəkildə deyilməyib və digər yozumlar da mümkündür. Bu misaldan göründüyü kimi, məqalədə bildirilmiş fikirlər və çıxarılmış nəticələr əslində məhdud, yaygın, aydın olmayan sözlərlə ifadə edilmişdi və fərqli yozum üçün yer qalmışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, “Qarabağ gündəliyi” konkret olaraq Xocalı hadisələrinin tədqiqinə yönələn araşdırıcı jurnalistika materialı təşkil etmirdi və hesab edir ki, bu hadisələr barədə ərizəçinin fikirləri məqalənin əsas mövzusunə paralel olaraq sözarası bildirilmişdi. Bu kontekstdə ərizəçi, tamamilə məhdud informasiya mənbələrinə əsaslanaraq, Xocalı qurbanlarının düşdüyü vəziyyətə görə Azərbaycan bölmələrinin məsuliyyət daşdıqları barədə kifayət qədər aydın sözlərlə ifadə edilməyən fikirlər irəli sürmüşdü.

92. Müvafiq olaraq, məqalədə bəzi Azərbaycan hərbi bölmələrinin (onlar “AXC batalyonları” kimi qeyd edilib) kütləvi qətləri törədənlərlə məsuliyyəti müəyyən dərəcədə paylaşdıqları barədə qeydlər yer alsada, orada Azərbaycan hərbiçilərini və ya konkret şəxsləri qırğın törətməkdə və öz həmvətənləri olan mülki şəxsləri qətlə yetirməkdə birbaşa ittiham edən hər hansı fikirlər yer almayıb. Xocalı hadisələrinin qarşısının alınmamasında və ya həmin hadisələrə şərait yaradılmasında Azərbaycanın hakimiyyət orqanlarının rolu və məsuliyyəti ilə bağlı müzakirələr davam etdiyinə görə (yuxarıda 87-ci bəndə bax), ərizəçi 10-cu maddəyə əsasən bu məsələyə aid fikirləri jurnalist olaraq yaymaq hüququna malik idi. Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, jurnalistika azadlığı müəyyən dərəcədə şişirtməyə, yaxud hətta provokasiyaya əl atmağı da əhatə edir (digər qərarlarla yanaşı bax: *Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 21980/93, 59-cu bənd, AİHM 1999-III). Hətta ərizəçinin informasiya mənbələrinin məhdud və ya şübhə altına alınma bilən olduğunu nəzərə alaraq “Qarabağ gündəliyi”ndə Xocalının azərbaycanlı müdafiəçilərinin bəzilərinin məsuliyyəti ilə bağlı onun qeydlərinin şişirtmə olduğunu fərz etsək belə, hər halda həmin qeydlərdə onlar hər hansı müharibə cinayətləri törətməkdə birbaşa və ya konkret olaraq ittiham edilməyiblər.

93. AzeriTriColor saytının İnternet forumunda yerləşdirilən, ərizəçinin adına çıxılan postinqlərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi həmin postinqləri yerləşdirdiyini inkar edib. Bununla belə, həmin postinqlərin müəllifinin ərizəçi olub-olmadığını müəyyən etmək üçün daxili məhkəmələr tərəfindən araşdırılmış sübutlar toplusunu nəzərə alaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, həmin sübutlar kifayət qədər inandırıcı görünür. Belə olan halda Məhkəmə razılaşıb ki, ərizəçinin həmin fikirlərin müəllifi olması əsaslı şübhə yeri qalmadan sübut olunub.

94. Forumdakı postinqlərdə aşağıdakı konkret fikirlər bildirilib: “...Xocalı sakinlərinin bir hissəsinə öz [qoşunlarımız] tərəfindən atış açılmışdı... Bunun qəsdən edilib-edilmədiyini müstəntiqlər müəyyən etməlidirlər... Onlar [bəzi] müəmmalı [atıcılar] tərəfindən deyil, AXC batalyonlarının təxribatları ucbatından qətlə yetirilmişdilər... [Cəsədlər] özümüzünkülər tərəfindən təhqir olunmuşdu...”. Məhkəmə hesab edir ki, bu iddialar olduqca konkret, belə ki, burada “AXC batalyonlarından” olan naməlum “təxribatçılar” öz həmvətənləri olan mülki şəxslərə atış açmaqda və onların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham edilir. Məhkəmə qeyd edir ki, müəllif bu fikirlərini hər hansı sübutlarla təsdiq etməyib və hər hansı konkret mənbələrə istinad etməyib. Bu fikirlərdə “Qarabağ gündəliyi”ndəki fikirlərdən fərqli olan iddialar yer alıb, belə ki, burada bəzi Azərbaycan döyüşçüləri qurbanların bəzilərinə qətlə yetirməkdə (hərçənd, bəlkə də onlar bunu bilərəkdən etməyiblər) və qurbanların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham olunurlar. Belə olan halda onlar “Qarabağ gündəliyi”ndə olduğu kimi sadəcə fərziyyə xarakterli fikirlər deyil, Azərbaycan əsgərlərinin geniş miqyaslı qan tökülməsinin qarşısını almadıqlarına görə mümkün məsuliyyəti barədə “Qarabağ gündəliyi”ndəki fərziyyələr xilas koridorunun mövcudluğu və qaçqınların ondan istifadə etməsinin qarşısının alınması barədə mənbələrin bildirdiyi informasiyaya əsaslanmışdı. İnternet forumundakı postinqlərə gəldikdə, orada ərizəçi iddia etməyib ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə onun əsas informasiya mənbələri olan, onun müsahibə aldığı Xocalı qaçqınları və ya erməni rəsmiləri konkret olaraq Azərbaycan hərbiçilərini öz həmvətənləri olan mülki şəxslərin cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham ediblər. Belə olan halda iddia etmək olar ki, İnternet forumundakı postinqlərdə bildirilmiş fikirlərə jurnalistika azadlığı həyata keçirilən zaman yol verilən “müəyyən dərəcədə şişirdilmiş” və ya “provokasiya” xarakterli fikirlər kimi baxmaq olmaz.

95. Bununla bağlı Məhkəmə bir daha xatırladır ki, ifadə azadlığının həyata keçirilməsi öhdəlik və vəzifələrlə müşayiət olunur və 10-cu maddənin jurnalistlərə verdiyi təminat belə bir şərtə bağlıdır ki, onlar jurnalistika etikasına uyğun olaraq düzgün və mötəbər

informasiyanı təmin etmək üçün vicdanla hərəkət etməlidirlər (digər qərarlarla yanaşı bax: *“Radio France” və başqaları Fransaya qarşı*, ərizə № 53984/00, 37-ci bənd, AİHM 2004-II; və *Kolombani və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 65-ci bənd). Hazırkı işdə aydın deyil ki, ərizəçi bu fikirlərini ictimaiyyəti informasiya ilə təmin edən jurnalist qismində yerləşdirmişdi, yoxsa İnternetdəki müzakirənin gedişində adı vətəndaş kimi sadəcə olaraq şəxsi rəylərini ifadə etmişdi. Bununla belə, aydındır ki, “Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında postinqlər yerləşdirməklə ərizəçi, populyar jurnalist olaraq, kimliyini gizlətməyib və fikirlərini sərbəst girişi olan populyar İnternet forumunda yerləşdirməklə onları ictimaiyyət arasında yayıb, bu informasiya vasitəsi isə öz təsirinə görə müasir dövrdə çap mediasından heç də az gücə malik deyil. Yayılmış fikirlər qiymətləndirici mülahizələr deyildi və konkret faktoloji xarakter daşıyırdı. Qiymətləndirici mülahizələrin həqiqətə uyğunluğunu sübut etmək mümkün olmadığı halda, faktların mövcudluğu sübut edilə bilər (bax: *De Hayes və Giyselsin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 42-ci bənd). Bundan başqa, konkret şəxsləri konkret formada hüquqa zidd davranışda ittiham etmək həmin iddianın söykəndiyi yetərli faktoloji əsasları ortaya qoymaq vəzifəsini doğurur (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Mahmudov və Ağazadə Azərbaycanla qarşı*, ərizə № 35877/04, 45-ci bənd, 18 dekabr 2008-ci il).

96. Lakin Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin halları baxımından yuxarıdakı fikirlərin yetərli faktoloji əsaslara söykənib-söykənmədiyini barədə, yaxud onların obyektiv həqiqətə uyğun olduğu və ya yalan olduğu barədə hər hansı qəti nəticələrə gəlmək aşağıdakı səbəblərə görə tələb olunmur. Məhkəmə vurğulayır ki, ərizəçi sadəcə olaraq yuxarıdakı fikirləri yaydığına görə məhkum edilməyib. Əslində o, mahiyyət etibarilə, tarixi hadisələr barədə revizionist xarakter daşdığı iddia edilən fikirləri yaydığına görə məhkum olunmayıb. Əksinə, hazırkı işdə barəsində şikayət edilən müdaxilə ərizəçisinin yaydığı fikirlərin konkret fərdlərə qarşı böhtan olduğu barədə cinayət prosesində çıxarılmış nəticəyə əsaslanan məhkum edilmə formasında baş verib. Buna görə də İnternet forumunda yerləşdirilmiş postinqlərin ərizəçiyə məxsus olduğu ilə və onların yalan, yaxud yoxlanılmamış olduğu ilə razılaşıqdan sonra onu müəyyən etmək lazımdır ki, daxili məhkəmələr qeyd edilən fikirlərin həmin konkret şəxslərin nüfuzuna zərər yetirdiyi barədə qərarlarını əsaslandırmaq üçün yetərli və münasib əsaslar gətiriblərmi?

97. Sözügedən şəxslər cinayət prosesində xüsusi ittihamçı qismində iştirak etmiş dörd Xocalı qaçqını və iki keçmiş əsgər idi. Onlar iddia etdilər ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər böhtan xarakterli olub və onların şərəf və ləyaqətini ləkələyib. Bundan başqa, iki keçmiş əsgər iddia etdi ki, Azərbaycan əsgərlərinin mülki şəxsləri qətlə yetirdiklərini və onların cəsədlərini təhqir etdiklərini bildirməklə ərizəçi şəxsən onları ağır cinayətlər törətməkdə birbaşa və yalandan ittiham edib.

98. Xocalı qaçqınlarına qarşı iddia edilən diffamasiyaya gəldikdə, Məhkəmə hesab edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə, yaxud İnternet forumundakı postinqlərdə belə düşünməyə əsas verən heç bir şey yox idi ki, ərizəçi mülki şəxslərin kütləvi şəkildə qətlə yetirildiyini inkar etmək, yaxud hadisəni həqiqətən törətməkdə şübhəli bilinən hər hansı şəxslərə (istər erməni döyüşçüləri olsun, istərsə də 366-cı alayın şəxsi heyəti, yaxud hər hansı digər şəxslər və ya hərbi bölmələr) bəraət qazandırmaq məqsədini güdüb. Etiraz edilən fikirlərin heç biri Xocalı qurbanlarının məruz qaldığı iztirabın ağırlığını şübhə altına alan fikirlər kimi şərh oluna bilməzdi. Müəllif “AXC batalyonlarını” qaçqınların bəzilərinə atəş açmaqda və qurbanların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham etsə də, bu fikrin Xocalı hadisələrinin qurbanlarını alçaltmağa və ya təhqir etməyə hesablandığını, yaxud onların aqibətinin çox da fəlakətli olmadığına işarə etdiyini demək olmaz. Əksinə, ərizəçi “Xocalı faciəsi” adlandırdığı hadisələrin qurbanlarının və həmin hadisələrdə sağ qalanların vəziyyətinə görə kədər və dərin təəssüf hissələrini ifadə edib. Bu səbəblərə görə Məhkəmə daxili məhkəmələrin belə bir rəyi ilə razılaşa bilməz ki, məqalədə ümumiyyətlə Xocalı qurbanlarının və həmin hadisələrdə sağ

qalanların və konkret olaraq Xocalı qaçqını olan dörd xüsusi ittihamçının ləyaqətini alçaldan hər hansı fikirlər yer alıb.

99. Qalan iki xüsusi ittihamçının guya ağır cinayətlər törətdiyi barədə ittihama gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi “AXC batalyonlarından” olan naməlum “təxribatçılar” barəsində həqiqətən ittihamedicilər fikirlər bildirib. Məhkəmə qeyd edir ki, hətta bu ittihamların faktoloji əsaslarının olmadığını fərz etsək belə, birincisi, bu fikirlərdə bütünlüklə Azərbaycan ordusunun və ya müharibə zamanı regionda vuruşmuş Azərbaycanın bütün hərbi bölmələrinin, yaxud hətta 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə baş vermiş döyüş zamanı Xocalının müdafiəsində iştirak etmiş bütün şəxslərin nəzərdə tutulmadığı aydın görünür. Görünür, bu fikirlər şəhərin müdafiəçilərinin yalnız bir qisminə aid olub və onlar “AXC batalyonları” kimi adlandırılıb. İkincisi, Məhkəmə qeyd edir ki, bu fikirlərdə hər hansı konkret şəxslər adları göstərilməklə və ya hər hansı başqa formada kimliklərinə işarə edilməklə ittiham olunmayıb. Konkret olaraq, Xocalı döyüşündə iştirak etdiklərini iddia edən iki xüsusi ittihamçının heç birinin “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə adları çəkilməyib və ya hər hansı başqa formada kimliklərinə işarə edilməyib. Nə şikayətçilər, nə də daxili məhkəmələr ərizəçinin bildirdiyi fikirlərdə bu iki şəxsin kimliyinin hər hansı formada göstərildiyini, yaxud həmin fikirlərdə nəzərdə tutulmuş “təxribatçılar”ın sırasında onların olduğunu sübut edən hər hansı əsas gətirməyiblər. Belə olan halda Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlərdə həmin iki şikayətçinin şəxsən ağır cinayətlər törətməkdə birbaşa ittiham edildiyi inandırıcı şəkildə sübuta yetirilməyib.

100. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə, ola bilsin ki, müəyyən şişirtmə və ya provokasiya xarakterli iddialar yer alıb, amma bununla belə, ərizəçi ümumi maraq doğuran məsələlər barədə məlumatları yaymaq vəzifəsini yerinə yetirərkən jurnalist azadlığının həddlərini aşmayıb. Digər tərəfdən, baxmayaraq ki, İnternet forumunda yerləşdirilən, ərizəçinin adına çıxılan postinqlərdəki müəyyən iddialar, ola bilsin ki, yetərincə faktoloji əsaslara söykənməyib, hər halda inandırıcı şəkildə sübut olunmayıb ki, onlar ərizəçinin işində xüsusi ittihamçı qismində çıxış etmiş konkret şəxslər barəsində böhtan xarakterli iddialar olub. Belə olan halda Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçini məhkum etmək üçün daxili məhkəmələrin gətirdiyi əsaslar münasib və yetərli sayıla bilməz və buna görə də onun diffamasiya ittihamları üzrə məhkum edilməsi “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəlməyib.

101. Bundan başqa, istənilən halda, hətta müdaxilənin “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəldiyini fərz etsək belə, Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə mütənasiblik tələbinə riayət edilməyib.

102. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 10-cu maddə ilə təmin olunan ifadə azadlığına müdaxilənin mütənasibliyini qiymətləndirərkən təyin olunmuş cəzaların xarakteri və ağırlığı nəzərə alınmalı amillərdir (misal üçün bax: *Ceylan Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 23556/94, 37-ci bənd, AİHM 1999-IV; *Skalka Polşaya qarşı*, ərizə № 43425/98, 41-42-ci bəndlər, 27 may 2003-cü il; və *Pedersen və Baadsqaard Danimarkaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 49017/99, 93-cü bənd, AİHM 2004-XI). Milli hakimiyyət orqanları tərəfindən görülmüş tədbirlər və ya təyin olunmuş sanksiyalar mətbuatı ictimaiyyətdə haqlı maraq doğuran məsələlərin müzakirəsində iştirakdan çəkindirən xarakterə malikdirsə, Məhkəmə belə hallara da xüsusi diqqət yetirməlidir (bax: *Kumpana və Mazarenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 111-ci bənd). Baxmayaraq ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozitiv öhdəliklər fərdlərin nüfuzunun qanunla adekvat qaydada qorunmasını təmin etmək üçün ifadə azadlığının həyata keçirilməsinin iştirakçı dövlətlər tərəfindən tənzimlənməsinə icazə verir, yaxud hətta bunu onların üzərinə vəzifə kimi qoyur (bax: *Pfayfer Avstriyaya qarşı*, ərizə № 12556/03, 35-ci bənd, AİHM 2007-XII), onlar bunu

elə tərzdə etməlidirlər ki, media ümumi ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı ictimaiyyəti məlumatlandırmaq funksiyasını yerinə yetirməkdən qanunsuz olaraq çəkindirilməsin. Araşdırıcı jurnalistlər fərdlərin nüfuzuna hüquqa zidd olaraq zərər yetirməyə görə standart sanksiyalardan biri qismində azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məruz qalma riski ilə üzləşdikdə, ümumi maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat verməkdən çəkindirilmiş olurlar. Belə sanksiya ilə üzləşmə qorxusu jurnalistin ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə qaçılmaz olaraq çəkindirici təsir göstərir (bax: *Mahmudov və Ağazadənin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 49-cu bənd).

103. Hazırkı işdə ərizəçi iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunub. Bu sanksiya, şübhəsiz ki, çox sərtidir, xüsusən nəzərə alsaq ki, ərizəçi eyni fikirlərinə görə artıq mülki prosesə cəlb olunmuş və nəticədə ziyana görə xeyli məbləğdə kompensasiya ödəmişdi. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, cəza təyin etmə prinsipinə milli məhkəmələrin işi olsa da, mətbuatın yol verdiyi hüquq pozuntusuna görə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunması yalnız müstəsna hallarda, yəni digər təməl hüquqlara ciddi zərər yetirildikdə, məsələn, ədavət yaradan fikirlər ifadə edildikdə və ya insanlar zorakılığa təhrik edildikdə Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunan jurnalistlərin ifadə azadlığına zidd sayılmaya bilər (yenə orada, 50-ci bənd; həmçinin bax: *Kumpana və Mazarenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 115-ci bənd). Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin halları nəzərdən keçirilərkən ərizəçiyə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunmasına haqq qazandıran heç bir əsas aşkar edilmədi.

104. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququnu həyata keçirməsinə müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə” zəruri sayıla bilməz.

105. Müvafiq olaraq, ərizəçinin birinci cinayət işi üzrə məhkum olunması məsələsində Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub.

2. İkinci cinayət işi üzrə məhkum olunma

a) Tərəflərin arqumentləri

106. Hökumət bildirdi ki, ikinci cinayət icraatında ərizəçinin məhkum edilməsi də qanunla nəzərdə tutulmuşdu və “ictimai asayiş maraqları” ilə əsaslandırılmışdı.

107. Hökumət ərizəçinin “Əliyevlər müharibəyə gedir” məqaləsindəki fikirlərinə daxili məhkəmələrin verdiyi qiymətlə razılaşdı. O, qeyd etdi ki, bu məqalə Azərbaycanın müxtəlif qurğularına mümkün hücumlara aid olan bu məqalə İranla beynəlxalq birliyin bir sıra digər üzvləri arasında gərginliyin artdığı vaxtda ortaya çıxmışdı və həmin gərginlik Azərbaycanın coğrafi qonşusu olan İrana qarşı mümkün hərbi əməliyyatlar barədə məlumatların geniş şəkildə yayılmasına səbəb olmuşdu. Bu şəraitdə ərizəçi faktlar haqqında bir sıra yoxlanılmamış və qeyri-dəqiq fikirlər dərc etmişdi. O, jurnalist azadlığını müşayiət edən öhdəlik və vəzifələrinə riayət etməmiş və jurnalistika etikasına əməl etməklə dürüst və mötəbər informasiyanı təmin etmək baxımından vicdanla hərəkət etməmişdi. Ərizəçi tərəfindən dərc olunmuş informasiyalar müxtəlif, bəzən naməlum mənbələrdən əldə edilmişdi və ərizəçi onları müstəqil araşdırma vasitəsilə yoxlamamışdı.

108. Yuxarıdakı səbəblərə görə Hökumət bu qənaətə gəldi ki, daxili məhkəmələrin qərarları ictimai asayiş maraqları ilə ərizəçinin 10-cu maddə ilə qorunan hüququ arasında balansın gözlənilməsinə əsaslanıb.

109. Ərizəçi qeyd etdi ki, şikayətin bu hissəsi ilə bağlı Hökumətin arqumentləri onun sadəcə olaraq analitik məqalə dərc etməsi ucbatından məhkum edilməsi üçün əsas gətirilmiş hüquq pozuntularının ciddiliyi baxımından “ötəri və səthidir”.

110. Ərizəçi bildirdi ki, həqiqətən məqalə dərc olunan vaxt ABŞ-İran münasibətlərinin pisləşməsi ucbatından regionda gərginlik vardı. İranla ABŞ arasında pisləşən münasibətlər və bu dövlətlər arasında müharibə ehtimalı ərizəçinin təxəyyülünün məhsulu idi; o, ABŞ-la İranın yüksək vəzifəli rəsmilərinin və siyasətçilərinin, o cümlədən həmin dövlətlərin prezidentlərinin çoxsaylı açıqlamalarından bu nəticəyə gəlmişdi. Həmin vaxt verdikləri müsahibələrdə İran rəsmiləri birmənalı olaraq bəyan etmişdirlər ki, ABŞ İrana hücum edəcəyi təqdirdə Azərbaycandakı müxtəlif qurğular İranın əks-hücumuna məruz qala bilər.

111. “Əliyevlər müharibəyə gedir” yazısı xaraktercə analitik məqalə idi və oradakı məlumatlar bu məsələ barəsində müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunmuş bir çox başqa məqalələrdən götürülmüşdü. Ərizəçi qeyd etdi ki, məqalənin mövzusu açıq-aydın ictimai maraq doğuran məsələ idi. Azərbaycanın ABŞ-ın başçılıq etdiyi “anti-terror” koalisiyasının fəal üzvü olması və artıq İraqa və Əfqanıstana sülhü mühafizə qüvvələrini göndərməsi faktı ABŞ-İran müharibəsi baş verəcəyi təqdirdə Azərbaycanın bu müharibəyə cəlb olunması ehtimalını gücləndirmişdi. Ərizəçi qeyd etdi ki, bu məqalənin dərc olunmasından əvvəl və sonra Azərbaycana hücum ehtimalına dair rəy və nəticələri əks etdirən “yüzlərlə buna bənzər məqalələr” dərc olunmuşdu. Bunun təsdiqi olaraq ərizəçi 2006-cı və 2007-ci illərdə yerli və xarici mətbuatda (o cümlədən “Zerkalo”, “Naş vek”, “Russian Newsweek” və “Kavkazskiy Uzel” nəşrlərində) dərc olunmuş və İnternetdəki xəbər saytlarında yerləşdirilmiş bir neçə məqalə təqdim etdi. Bu məqalələrin hamısında ABŞ-İran münasibətləri kontekstində Azərbaycanın geosiyasi rolu müzakirə olunur və İran rəsmilərinin qeyd etdiyi bəzi fikirlərin əsasında belə bir ehtimal irəli sürülürdü ki, ABŞ-İran müharibəsi baş verəcəyi təqdirdə, güman ki, Azərbaycan da müharibəyə cəlb olunacaq və hətta İran Azərbaycan ərazisindəki müəyyən strateji qurğulara, məsələn, neft və qaz kəmərlərinə və aeroportlara hücum edə bilər.

112. Bundan başqa, ərizəçi qeyd etdi ki, onun məqaləsində sadəcə Hökumətin siyasi qərarları, o cümlədən ölkənin şimal bölgəsində hakimiyyətin kadr siyasəti tənqid olunmuş və bildirilmişdi ki, bölgəyə yad olan məmurları rəhbər vəzifələrə təyin etməklə mərkəzi hakimiyyət bölgənin əsasən talış azlığından ibarət olan yerli əhalisinə yad nəzərlə baxır. Məqalədə bölgənin çətin sosial və iqtisadi durumuna toxunulmuşdu və bunlar, potensial separatçı tendensiyalarla birlikdə, qonşu İranla mümkün müharibə kontekstində aktual mülahizələr idi. Ərizəçi iddia etdi ki, bu məqalənin dərc olunması onun qəzet oxucularını ölkədə və regionda baş verən hadisələr barədə hərtərəfli informasiya ilə təmin etmək öhdəliyindən doğan nəticə idi.

113. Ərizəçi qeyd etdi ki, o, Cinayət Məcəlləsinin 214.1 və 283-cü maddələri əsasında məhkum olunub, baxmayaraq ki, həmin maddələrdə nəzərdə tutulmuş hərəkətlərin heç birini törətməyib. O, nə terror fəaliyyətlərində iştirak edib, nə də insanları milli düşmənçiliyə təhrik edib. O, terror aktları törətməklə və ya terror hədəsi ilə əhali arasında qorxu yaratmaq və ya dövlət hakimiyyəti orqanlarına təzyiq göstərmək məqsədində olmayıb. O, sadəcə çoxsaylı digər mənbələrdən əldə etdiyi informasiyalar əsasında gələcəkdə mümkün olan hadisələrin təhlilini dərc edib. Ərizəçi həmçinin qeyd etdi ki, ona qarşı irəli sürülmüş vergidən yayınma ittihamları qurama idi və bu da onun ifadə azadlığına müdaxilə sayılmalıdır.

114. Ərizəçi bir daha bildirdi ki, onun məhkum edilməsinin kökündə duran əsil səbəb bütövlükdə onun jurnalistika fəaliyyəti idi, çünki o, Hökumətin siyasətini, korrupsiyanı, vətəndaşların mülki və siyasi hüquqlarının pozulmasını kəskin tənqid edirdi.

b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

115. Ərizəçinin ikinci məqalənin dərcinə görə məhkum olunması, şübhəsiz ki, onun ifadə azadlığını həyata keçirməsinə müdaxiləyə bərabərdir. Məhkəmə razılaşırdı ki, bu müdaxilə qanunla, konkret olaraq Cinayət Məcəlləsinin 214.1 və 283.2.2-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuşdu. Aşağıdakı təhlilin məqsədləri üçün Məhkəmə Hökumətin belə bir arqumentini də qəbul edir ki, həmin müdaxilə ictimai asayişin mühafizəsindən ibarət qanuni məqsəd daşıyıb. Müvafiq olaraq, onu müəyyən etmək qalır ki, müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” idimi?

116. Bununla bağlı Məhkəmə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi əsasında ifadə azadlığına qoyulan məhdudlıyatlərin zəruriliyinə dair ümumi prinsipləri və özünün nəzarət funksiyasını həyata keçirmək vəzifəsini (yuxarıda 82-84-cü bəndlərə bax), habelə demokratik cəmiyyətdə mətbuatın roluna dair ümumi prinsipləri (yuxarıda 88-ci bəndə bax) bir daha xatırladır. Konkret olaraq, Məhkəmə yenə vurğulayır ki, 10-cu maddənin 2-ci bəndi əsasında siyasi nitqlərə və ya ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələrə qoyulan məhdudlıyatlərin hüdudları dar çərçivəlidir. Məhkəmə həmçinin bir daha xatırladır ki, adi vətəndaşa, yaxud hətta siyasətçiyə nisbətən hökumətə qarşı tənqiddin yol verilən hüdudları daha genişdir. Demokratik sistemdə hökumətin hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi təkcə qanunverici və məhkəmə orqanlarının deyil, həm də ictimai rəyin ciddi nəzarətinə məruz qalmalıdır. Üstəlik, hökumətin tutduğu hakim mövqə hətta rəqiblərinin haqsız hücumlarına və tənqidlərinə cavab olaraq cinayət icraatına əl atarkən onun təmkin nümayiş etdirməsini zəruri edir (xüsusən də əgər başqa mümkün vasitələr varsa) (bax: *İncal Türkiyəyə qarşı*, 9 iyun 1998-ci il, 54-cü bənd, *Qərarlar toplusu*, 1998-IV). Bundan başqa, əgər dərc olunmuş material zorakılığa və ya etnik ədavətə təhrik kateqoriyasına aid edilə bilməzsə, iştirakçı dövlətlər ictimai asayişin mühafizəsinə istinad edərək cinayət hüququnun gücünü mediaya tətbiq etməklə ictimaiyyətin ümumi maraq doğuran məsələlər barədə məlumatlandırılmaq hüququnu məhdudlaşdırma bilməzlər (bax: *Sürək və Özdəmir Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizələr № 23927/94 və 24277/94, 63-cü bənd, 8 iyul 1999-cu il; və *Ərdoğdu Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 25723/94, 71-ci bənd, AİHM 2000-VI).

117. Məhkəmə qeyd edir ki, “Əliyevlər müharibəyə gedir” yazısı ABŞ-İran münasibətləri ilə bağlı beynəlxalq siyasət dinamikasının ümumi mənzərəsində Azərbaycanın konkret rolunu önə çəkən analitik məqalə idi, bu məsələ həmin məqalə dərc olunan vaxt aktual idi. Bu baxımdan məqalə ümumi və ictimai maraq doğuran məsələyə dair siyasi müzakirənin tərkib hissəsi idi. Məhkəmə qeyd edir ki, bu məsələ ilə bağlı onun daimi yanaşması siyasi nitqin məhdudlaşdırılmasını əsaslandırmaq üçün olduqca ciddi əsasların gətirilməsini tələb edir, çünki ayrı-ayrı hallara tətbiq edilən geniş məhdudlıyatlər, şübhəsiz ki, bütövlükdə müvafiq dövlətdə ifadə azadlığına hörmət məsələsinə təsir göstərir (bax: *Feldek Slovakiyaya qarşı*, ərizə № 29032/95, 83-cü bənd, AİHM 2001-VIII; və *Karman Rusiyaya qarşı*, ərizə № 29372/02, 36-cı bənd, 14 dekabr 2006-cı il).

118. Məhkəmə daha konkret olaraq qeyd edir ki, ərizəçi Azərbaycan Hökuməti tərəfindən irəli sürülmüş daxili və xarici siyasət təşəbbüslərini tənqid edərək qeyd edib ki, ölkənin ABŞ-la davamlı olaraq sıx alyansda olması Azərbaycanın mümkün ABŞ-İran müharibəsinə cəlb olunmasına gətirib çıxara bilər və görünür, bu mövzu sözügedən məqalə dərc olunan vaxt gündəmin qaynar mövzusu idi və ABŞ-la İran arasında qarşıdurmanın inkişafı müxtəlif analitiklər tərəfindən mümkün ssenari kimi ciddi müzakirə olunurdu. Müəllif həmin müharibənin fərziyyə xarakterli (hipotetik) ssenarisini təqdim edib, həmin fərziyyəyə görə, İran regionda ABŞ-ın müttəfiqlərindən biri hesab etdiyi Azərbaycanın ərazisindəki bir sıra qurğulara bomba zərbələri endirməklə hücum cavab verə bilər. Məhkəmə qeyd edir ki, həqiqətən ərizəçi bu ssenarinin mümkünlüyü ilə bağlı şərh bildiren yeganə şəxs deyildi, belə

ki, bir sıra digər media mənbələri də həmin dövrdə müharibə təqdirində Azərbaycanın da müharibəyə cəlb olunacağını bildirmiş və İran rəsmilərinin konkret bəyanatlarına istinad edərək İranın hücumlarının güman edilən konkret hədəfləri barədə fərziyyə yürütmüşdülər, buraya Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru xətti və müxtəlif dövlət binaları da daxil idi.

119. İddia edildiyinə görə, ərizəçi tərəfindən təqdim edilən belə “hədəflərin” siyahısı daha uzun və təfəsilatlı idi. Lakin Məhkəmənin fikrincə, hətta fərz etsək ki, bu cür “hədəflər siyahısının” mövcudluğu ilə bağlı ərizəçinin istinad etdiyi mənbələr tam yoxlanılmayıb, ərizəçinin bu siyahını dərc etməsi özlüyündə nə İranın hipotetik hücum şanslarını artırmış, nə də azaltmışdı. Üstəlik, dövlət hakimiyyəti orqanları heç vaxt iddia etməyiblər ki, bu siyahını dərc etməklə ərizəçi dövlət sirlərini açıb və ya milli hərbi müdafiə orqanlarının hər hansı səylərinə zərər yetirib. Bütövlükdə məqalənin konteksti baxımından oraya “hədəflər siyahısının” daxil edilməsi sadəcə ölkənin gələcəkdə baş verə biləcək mümkün müharibəyə cəlb olunmasının konkret nəticələrinin daha dramatik mənzərəsini oxuculara çatdırmaq cəhdi kimi şərh oluna bilər.

120. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə Hökumətin belə bir arqumentini qəbul etmir ki, ərizəçi “faktlara dair açıqlamalarını” mötəbər mənbələrə istinad etməklə sübut edə bilməyib. Birincisi, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, analoji açıqlamalar bir çox başqa nəşrlərdə də bildirilib. İkincisi, ərizəçinin məqaləsində gələcəkdəki mümkün hadisələrlə bağlı hipotetik ssenarilər barədə ərizəçinin rəyləri yer almışdı və bu cür rəylər sübut edilə bilməz. Gələcək hadisələr barədə hər hansı rəylər öz təbiətinə görə yüksək dərəcədə ehtimal xarakteri daşıyır. Ərizəçinin təqdim etdiyi ssenarilərin baş verməsinin mümkünlüyü və ya mümkünsüzlüyü ictimai müzakirələrin mövzusu idi və gözləmək olardı ki, hər hansı şüurlu oxucu gələcək müharibədə hadisələrin mümkün gedişatı barədə ərizəçinin qeydlərinin fərziyyə xarakterli olduğunu başa düşəcək.

121. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə müdaxilənin hüdudları dərc olunmuş materialı bütünlüklə əhatə edib. Konkret olaraq, daxili məhkəmələr həmçinin bu qənaətə gəliblər ki, BMT-nin “İran əleyhinə” qətnaməsini Azərbaycanın dəstəkləməsini tənqid etməklə və İranın Azərbaycandakı müəyyən hədəflərə mümkün bomba zərbələri barədə yazmaqla ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə cinayətini törədib. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin hərəkətlərində həqiqətən “terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə” sayıla biləcək cinayət tərkibinin olub-olmadığını yoxlamaqla daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş terrorçuluq və terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə cinayətlərinin tərkib elementləri barədə qərar çıxarmaq onun işi deyil (bir çox digər qərarlarla yanaşı bax: *Leidu və İzorninin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 50-ci bənd). Məhkəmənin vəzifəsi sadəcə onların öz səlahiyyətlərinə uyğun olaraq çıxardıqları qərarları 10-cu maddə əsasında yoxlamaqdır. Bunu edərkən Məhkəmə əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanlarının qərarları müvafiq faktların qəbul oluna bilən şəkildə qiymətləndirilməsinə əsaslanıb (yuxarıda 84-cü bəndə bax; həmçinin *İncalın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərarın 48-ci bəndinə bax).

122. Daxili məhkəmələrin faktlara verdiyi qiymətə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, onlar bir neçə şəxsin (görünür, onlar təsadüfi şəxslər olub) ifadəsi əsasında qərara alıblar ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər “əhalini qorxutmaq” məqsədi daşıyıb və əhali arasında təlaş yaradıb. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə bir daha bildirir ki, ifadə azadlığı təkcə müsbət qəbul edilən və ya ziyansız sayılan, yaxud əhəmiyyətsiz hesab edilən “məlumat” və ya “ideyalara” deyil, həm də dövlətdə və ya əhalinin hər hansı təbəqəsində inciklik doğuran, onları şoka salan və ya narahat edən “məlumat” və ya “ideyalara” şamil olunur (yuxarıda 86-cı bəndə bax). Aktual siyasi məsələlər barədə məlumat və ideyaları yaymaq və Hökumətin qəbul etdiyi konkret qərarların mümkün gələcək nəticələri barədə rəyləri ifadə etmək jurnalist olaraq ərizəçinin vəzifəsi idi.

Məhkəmə hesab edir ki, bu vəzifəni yerinə yetirərkən o, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə bərqərar edilən müəyyən edilmiş hər hansı sərhədləri aşmayıb.

123. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr ərizəçinin fikirlərini milli maraqların tələb etdiyi siyasi qərarların qəbulundan Hökuməti çəkəndirmək üçün ona təsir göstərmək məqsədi ilə Hökuməti dövlət mülkiyyətinin dağıdılması ilə və insan həyatına təhlükə yaradan hərəkətlərlə təhdid etmə kimi səciyyələndiriblər. Lakin işin hallarını nəzərə alaraq, Məhkəmə yalnız bu qənaətə gələ bilər ki, ərizəçinin dövləti terror aktları ilə hədələdiyi barədə məhkəmələrin qərarı sadəcə əsassız qərar idi. Jurnalist və fərd olaraq ərizəçi məqalədə müzakirə olunan hər hansı hipotetik hadisələrə təsir göstərmək iqtidarında deyildi və İran hakimiyyətinin Azərbaycan ərazisindəki hər hansı qurğulara hücum etmək barədə mümkün qərarları üzərində hər hansı dərəcədə nəzarəti həyata keçirə bilməzdi. Eyni zamanda, ərizəçi həmin mümkün hücumları təqdir etməmiş və ya onların lehinə fikir bildirməmişdi. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Məhkəmə hesab edir ki, məqalənin məqsədi ictimaiyyəti Hökumətin xarici siyasətinin mümkün nəticələri barədə (onlar nə dərəcədə real və ya qeyri-real görünsə belə) məlumatlandırmaq və sonuncunun çıxardığı müəyyən qərarları, məsələn BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının “İran əleyhinə” qətnaməsini dəstəkləmək qərarını tənqid etmək idi. Lakin məqalədə belə düşünməyə əsas verən heç nə yox idi ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər hər hansı qanunsuz vasitələrlə Hökumət təhdid etmək və ya ona “təsir göstərmək” məqsədi daşıyıb. Faktiki olaraq, hazırkı işdə ərizəçinin dövlət hakimiyyəti orqanlarına “təsir göstərmək” üçün istifadə etdiyi yeganə vasitə onun ifadə azadlığını 10-cu maddənin müəyyən etdiyi hüdudlara riayət etməklə həyata keçirməsindən və hakimiyyət orqanlarının siyasi qərarları ilə razılaşmadığını bildirməsindən ibarət idi və bunlar istənilən demokratik cəmiyyətdə azad şəkildə cərəyan etməli olan siyasi müzakirələrin tərkib hissəsi idi.

124. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, hazırkı işdə daxili məhkəmələr cinayət qanunvericiliyinin terrorizmə dair müddəalarını əsassız olaraq tətbiq ediblər. Demokratik cəmiyyətin təməli rolunu oynayan fundamental azadlıqlardan biri olan ifadə azadlığına bu cür əsassız müdaxilə qanunun aliliyi ilə idarə olunan dövlətdə baş verməməlidir.

125. Eyni ilə, ərizəçinin Cinayət Məcəlləsinin 283.2.2-ci maddəsi əsasında məhkum edilməsinə haqq qazandırmaq üçün daxili məhkəmələrin gətirdiyi əsaslar Məhkəməni inandırmadı. O, qeyd edir ki, ABŞ və İranla münasibətlərlə bağlı Hökumətin siyasətlərinin müzakirəsi kontekstində ərizəçi belə bir rəy bildirib ki, bu siyasətlər, mərkəzi hakimiyyət orqanlarının daxili idarəetmədə yol verdikləri səhvlərlə birlikdə, ölkənin cənub bölgələrinin sakinləri arasında siyasi iğtişaşla nəticələnə bilər. Müəllif qeyd edib ki, həmin bölgələr işsizlik və narkotik maddələrdən istifadənin artması kimi bir sıra sosial və iqtisadi problemlərlə üzləşiblər. O, həmçinin qeyd edib ki, yerli əhali mərkəzi hakimiyyətin bölgəyə yad olan insanları yerli idarəetmə orqanlarında rəsmi vəzifələrə təyin etmək tendensiyasından narazılığını ifadə edib.

126. Məhkəmənin fikrincə, ərizəçinin məqaləsinin müvafiq hissələrində qaldırılmış yuxarıdakı məsələlər ictimaiyyətdə haqlı maraq doğuran məsələ sayıla bilər və ərizəçi onları mətbuat vasitəsilə ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmaq hüququna malikdir. Sadəcə etnik azlığın məskunlaşdığı bölgələrdəki sosial və iqtisadi vəziyyəti onun müzakirə etməsi və həmin bölgələrdə mümkün siyasi gərginlik barədə fikir söyləməsi faktı milli düşmənçiliyə təhrik sayıla bilməz. Baxmayaraq ki, məqalənin müvafiq hissələrində qəti və kəskin xarakterli müəyyən fikirlər vardı və mərkəzi hakimiyyət orqanlarının talış azlığına qarşı davranışının tənqidi müəyyən dərəcədə şişirdilmişdi, hər halda Məhkəmə hesab edir ki, orada ədavət yayan fikirlər yer almamışdı və onların millətlərarası zorakılığı təşviq etdiyini və ya hansısa etnik qrupu hər hansı şəkildə alçaltdığını söyləmək olmazdı.

127. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, daxili məhkəmələr ərizəçinin terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə və milli düşmənçiliyin salınması ittihamları ilə məhkum edilməsini əsaslandırmaq üçün hər hansı münasib əsaslar gətirməyiblər.

128. Məhkəmə həmçinin hesab edir ki, hazırkı işdə ərizəçiyə təyin olunmuş cəzaların xüsusilə ağır olması müdaxilənin sərtliyini daha da artırıb. Konkret desək, o, terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə ittihamı üzrə səkkiz il və milli düşmənçiliyin salınması ittihamları üzrə üç il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilib və nəticədə, əvvəlki cəzalarla birləşdirilməklə, səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Hazırkı işin halları nəzərdən keçirilərkən ərizəçiyə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunmasına haqq qazandıran heç bir əsas aşkar edilmədi. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin məhkum edilməsi və ona xüsusilə ağır sanksiyanın təyin olunması Azərbaycanda jurnalistin ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə çəkindirici təsir göstərə və mətbuatı ictimai maraq doğuran məsələləri açıq müzakirə etməkdən çəkindirə bilərdi.

129. Yekun olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, daxili məhkəmələr ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə məhdudiyətlər qoyulmasında onlara verilən qiymətləndirmə sərbəstliyinin həddlərini aşılırlar. Ərizəçinin məhkum edilməsi “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəlməyib və qarşıya qoyulan hər hansı qanuni məqsədlərə qətiyyətlə mütənəssib olmayıb. Buradan belə nəticə çıxır ki, müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olmayıb.

130. Bu rəyini nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin vergi cinayətinə görə məhkum edilməsinin onun ifadə azadlığına müdaxilə edilməsi ilə əlaqəsinin olub-olmadığını araşdırmağa ehtiyac yoxdur.

131. Müvafiq olaraq, ərizəçinin ikinci cinayət işi üzrə məhkum olunması məsələsində Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub.

II. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 1-Cİ BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTULARI

132. Əvvəla, ərizəçi şikayət etdi ki, birinci cinayət icraatında onun işi qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə ədalətli araşdırılmayıb, çünki cinayət işinə baxmış hakim İ. İsmayılov öncə ona qarşı mülki iddiaya baxmış hakim idi. İkincisi, o, şikayət etdi ki, işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” vasitəsilə baxılmayıb, çünki Yasamal rayon məhkəməsinin hakimlərinin səlahiyyət müddəti onun məhkəmə araşdırmasından əvvəl başa çatıb və hər iki cinayət icraatında daxili məhkəmələr icra hakimiyyətindən müstəqil olmayıblar. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Hər kəs, ... ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə, ... işinin ədalətli ... araşdırılması hüququna malikdir”.

A. “Qərəzsiz məhkəmə”

1. Tərəflərin arqumentləri

133. Hökumət bildirdi ki, şəxsə qarşı mülki iddiaya baxmış hakimin sonradan həmin şəxsə qarşı cinayət işinə baxması faktı özlüyündə belə bir nəticəyə gəlməyə əsas vermir ki, həmin hakim müstəqil və qərəzsiz olmayıb.

134. Ərizəçi bildirdi ki, artıq mülki iş çərçivəsində ona qarşı konkret iddialara baxmış hakim eyni iddialara sonrakı cinayət prosesində baxarkən qərəzsiz mövqə tuta bilməzdi. Ərizəçi iddia etdi ki, cinayət prosesində hakim İsmayılov onun “qanuni vəsatətlərini” bir qayda olaraq rədd edib və xüsusi ittihamçıların mövqeyini “bütün mümkün vasitələrlə müdafiə edib”.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

135. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. O, daha sonra qeyd edir ki, şikayət hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

136. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinin məqsədləri üçün qərəzsizliyin mövcudluğu subyektiv test əsasında, yəni konkret hakimin konkret iş üzrə şəxsi mövqeyi əsasında, habelə obyektiv test əsasında, yəni hakimin təqdim etdiyi təminatların onun qərəzsizliyi ilə bağlı hər hansı haqlı şübhələri istisna edib-etmədiyini müəyyənləşdirmək əsasında müəyyən edilməlidir (bax: *Fay Avstriyaya qarşı*, 24 fevral 1993-cü il, 28-ci bənd, A seriyaları, № 255-A). Subyektiv testə gəldikdə, bunun əksi sübut olunmayınca ehtimal edilməlidir ki, hakimin şəxsi qərəzliliyi yoxdur (bax: *Hauschildt Danimarkaya qarşı*, 24 may 1999-cu il, 47-ci bənd, A seriyaları, № 154). Sadəcə hakimin ərizəçinin bütün və ya əksər vəsatətlərini rədd etməsi faktı bu cür sübut təşkil etmir. Müvafiq olaraq, hazırkı işdə obyektiv test tətbiq edilməlidir.

137. Obyektiv testə əsasən, hakimin şəxsi davranışından savayı, onun qərəzsizliyinə qarşı şübhələr yarada bilən inandırıcı faktların olub-olmadığı müəyyən edilməlidir. Bu baxımdan hətta zahiri əlamətlər də müəyyən əhəmiyyət kəsb edə bilər. Burada söhbət demokratik cəmiyyətdə məhkəmələrin ictimaiyyətdə və ilk növbədə təqsirləndirilən şəxsə doğurduğu inamdan gedir. Bu o deməkdir ki, konkret halda konkret hakimin qərəzsiz olmadığından ehtiyatlanmaq üçün haqlı səbəbin mövcud olub-olmadığı barədə qərar çıxararkən təqsirləndirilən şəxsin mövqeyi önəmlidir, amma həlledici deyil. Həlledici olan odur ki, bu ehtiyatlanmanın obyektiv əsasla söykəndiyi müəyyən edilməlidir (bax: *Fayın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 30-cu bənd).

138. Məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı qeyd edir ki, mülki hüquqdakı məsuliyyətin xarakteri cinayət hüququndakı məsuliyyətin xarakterindən fərqlidir, mülki və cinayət işlərində fərqli sübutetmə standartları tətbiq edilir, cinayət işi üzrə məhkum edilmə eyni faktlar əsasında mülki məsuliyyət barədə qərar çıxarılmasına mane olmur və əksinə, mülki məsuliyyətin mövcudluğu heç də o demək deyil ki, cinayət işində müttəhimin eyni hərəkələri cinayət hüququ əsasında onun təqsirkar olduğu barədə qərar çıxarılmasına səbəb olmalıdır. Bu əsaslara görə Məhkəmə hesab edir ki, eyni hakimin eyni faktlardan irəli gələn mülki və cinayət məsuliyyəti məsələsinə baxması onun qərəzsizliyinə bunun hökmən təsir göstərəcəyi demək deyil. Bununla belə, Məhkəmə qeyd edir ki, təqsirləndirilən şəxsin hakimin qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanmasının obyektiv əsaslara söykənən ehtiyatlanma hesab edilməsi hər bir konkret işin xüsusi hallarından asılıdır (bax: *Hauschildtin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 49-cu bənd).

139. Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin konkret xüsusiyyətlərini qiymətləndirərkən belə bir fakta önəm verilməlidir ki, sözügedən məhkəmə icraatları fərdlərə qarşı baş verdiyi iddia edilən diffamasiya ilə bağlı idi. Məhkəmə icraatlarının predmeti məhz bu məsələ olduğuna görə hazırkı işdəki situasiya eyni faktların mülki və cinayət məsuliyyətini doğurduğu digər situasiyalarla müqayisəyə gəlməyə bilər. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, ərizəçinin hakimin qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanması belə bir fakta əsaslanırdı ki, hakim İsmayılov

eyni vaxtda, lakin ayrı-ayrı məhkəmə icraatlarında onun mülki və cinayət məsuliyyəti məsələlərinə baxmışdı, özü də mülki işə cinayət işindən əvvəl baxılmışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, hər iki məhkəmə icraatı ərizəçi tərəfindən ifadə edilən və diffamasiya xarakterli olduğu iddia edilən eyni fikirlərlə əlaqədar idi. Xanım Çaladze birinci məhkəmə icraatında şikayətçi idi, ikinci məhkəmə icraatında isə xüsusi ittihamçı qismində çıxış edən bir neçə Xocalı qaçqınının nümayəndəsi idi. O, mahiyyət etibarilə hər iki məhkəmə icraatında eyni arqumentlər irəli sürmüşdü. Hər iki məhkəmə icraatında ərizəçinin mülki və ya cinayət hüququ əsasında diffamasiyaya görə təqsirkar olub-olmadığını müəyyən etmək üçün hakim digər məsələlərlə yanaşı əmin olmalı idi ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər “yalandır” (və ya sübut olunmayıb) və belə olan halda həmin fikirlər Xocalı hadisələrində sağ qalanların ləyaqətini ləkələyib. Bunu müəyyən etmək üçün hakim mahiyyət etibarilə eyni və ya oxşar sübutedici materialları qiymətləndirməli idi. Görünür, diffamasiyaya dair cinayət qanunvericiliyinə əsasən, hakim bundan əlavə cinayətkar niyyət elementinin olub-olmadığını da qiymətləndirməli və bunun üçün ərizəçinin “bilə-bilə” böhtan xarakterli fikirləri yayıb-yaymadığını müəyyən etməli idi (yuxarıda 47-ci bəndə bax). Lakin Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçiyə qarşı mülki işi həll etməklə hakim artıq ərizəçinin bildirdiyi fikirlərə qiymət vermiş və bu qənaətə gəlmişdi ki, Xocalı hadisələrində sağ qalanların ləyaqətini ləkələyən yalan məlumatlardır. Belə olan halda, ərizəçi sonradan cinayət hüququna əsasən böhtana görə cinayət təqibinə məruz qaldıqda, ərizəçi tərəfindən bildirilən və diffamasiya xarakteri daşdığı iddia edilən fikirlər barəsində rəyini artıq elan etmiş hakimin qərəzsizliyi ilə bağlı şübhələr yarana bilərdi. Müvafiq olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu konkret işin xüsusi halları baxımından ərizəçinin hakimin qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanması obyektiv əsasa söykənən ehtiyatlanma sayıla bilərdi.

140. Müvafiq olaraq, bu məsələdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

B. “Qanun əsasında yaradılmış müstəqil məhkəmə”

1. Tərəflərin arqumentləri

141. Hökumət qeyd etdi ki, hakim İsmayılov həqiqətən 2 sentyabr 2000-ci ildə beş il müddətinə hakim təyin edilmişdi. Həmin vaxt qüvvədə olan Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna əsasən, onun səlahiyyət müddəti 3 sentyabr 2005-ci ildə başa çatmalı idi. Lakin 28 dekabr 2004-cü ildə qəbul edilmiş və 30 yanvar 2005-ci ildə qüvvəyə minmiş 817-IIQD sayılı Qanunla Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna dəyişikliklər edildi, onlar digər məsələlərlə yanaşı hakimlərin seçilməsi və təyin edilməsi qaydasını və onların səlahiyyət müddətini tənzimləyən yeni normalarla bağlı idi. 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarına əsasən, 1 yanvar 2005-ci ilədək vəzifəyə təyin olunmuş bütün hakimlərin səlahiyyət müddəti, Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna edilmiş yeni dəyişikliklərə uyğun olaraq, müvafiq məhkəmələrə yeni hakimlərin təyin ediləcəyi tarixədək uzadıldı. Yasamal rayon məhkəməsinə yeni hakimlər 28 iyul 2007-ci ildə təyin edildi. Həmin tarixədək məhkəmənin keçmiş hakimləri, o cümlədən hakim İsmayılov 817-IIQD sayılı Qanuna müvafiq olaraq hakimlik funksiyalarını yerinə yetirdilər. Buna görə də, ərizəçinin işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” tərəfindən baxılıb.

142. Nəhayət, Hökumət bildirdi ki, daxili məhkəmələrin müstəqil olmaması ilə bağlı ərizəçinin iddiaları əsassızdır.

143. Ərizəçi şikayətlərini bir daha təkrarladı. O, həmçinin 817-IIQD sayılı Qanunun “keyfiyyətinə” etirazını bildirdi. O, qeyd etdi ki, Məhkəmə-Hüquq Şurasına hakimlərin seçilməsi prosesində əhəmiyyətli səlahiyyətlər verən Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında yeni

Qanunun qəbulu ilə birlikdə, 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəaları hakimləri “tamamilə Məhkəmə-Hüquq Şurasından asılı” hala salıb, çünki onların sonradan təkrar seçilməsi sonuncudan asılıdır.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

144. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsindəki “qanun əsasında yaradılmış” termininin məqsədi “demokratik cəmiyyətdə məhkəmələrin təşkilinin icra hakimiyyətinin səlahiyyətindən asılı olmamasını, parlament tərəfindən qəbul edilən qanunla tənzimlənməsini” təmin etməkdir (bax: *Qurov Moldovaya qarşı*, ərizə № 36455/02, 34-cü bənd, 11 iyul 2006-cı il). “Qanun əsasında yaradılmış” ifadəsi təkcə “məhkəmənin” mövcudluğunun hüquqi əsasının olmasını deyil, həm də hər bir iş üzrə məhkəmənin tərkibini əhatə edir (bax: *Posoxov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 63486/00, 39-cu bənd, AİHM 2003-IV).

145. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə 817-IIQD sayılı Qanunla digər məsələlərlə yanaşı hakimlərin təyin edilməsi qaydasını və səlahiyyət müddətini tənzimləyən daxili qanunvericiliyə dəyişikliklər edilib. Bu islahata uğrayan sistemə keçid dövründə və yeni təyinat prosedurları yekunlaşana qədər 1 yanvar 2005-ci ilədək vəzifəyə təyin edilmiş bütün hakimlərin səlahiyyət müddəti 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarına uyğun olaraq artırılıb və bu, açıq-aydın məhkəmə sisteminin fasiləsiz fəaliyyətini təmin etmək məqsədi ilə edilib. Beləliklə, islahata qədər qüvvədə olmuş qanuna əsasən hakim İsmayılovun bitməli olan səlahiyyət müddəti başa çatmazdan əvvəl parlament tərəfindən qəbul olunmuş qanunla onun səlahiyyət müddəti uzadılıb və ərizəçinin iddia etdiyi əksinə olaraq, 28 iyul 2007-ci ilədək başa çatmayıb, ərizəçinin işinə Yasamal rayon məhkəməsi tərəfindən baxılmasının yekunlaşması isə bu tarixdən əvvəl təsadüf edir. Müvafiq olaraq, hakim İsmayılovun səlahiyyət müddətinin uzadılması hakimlərin vəzifəyə təyin edilməsinə və səlahiyyət müddətinə dair yeni qaydalara keçidin zəruriliyindən irəli gəlib, o, öncə Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanunun bütün tələblərinə uyğun olaraq vəzifəyə təyin edilib (əks qərarlar üçün bax: *Posoxovun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 43-cü bənd; və *Fedotova Rusiyaya qarşı*, ərizə № 73225/01, 41-42-ci bəndlər, 13 aprel 2006-cı il) və onun səlahiyyət müddətinin uzadılması parlament tərəfindən qəbul olunmuş qanunla tənzimlənib (əks qərarlar üçün bax: *Qurovun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 37-ci bənd) və bunları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” tərəfindən baxılıb.

146. Hakimlərin səlahiyyət müddətinin “keçid” dövrü deyilən qeyri-müəyyən müddətə uzadılmasının həmin müddətdə icra hakimiyyəti qarşısında onların müstəqilliyinə xələl gətirdiyi barədə ərizəçinin iddiasına gəldikdə (icra hakimiyyətinin nümayəndələri hakim vəzifəsinə namizədləri seçmək vəzifəsinin həvalə edildiyi Məhkəmə-Hüquq Şurasının bir hissəsini təşkil edirdilər), Məhkəmə qeyd edir ki, görünür, ərizəçi icra hakimiyyətinin müəyyən nümayəndələrinin onun məhkum olunmasında maraqlı olduqlarını və bu səbəbdən hüquqa zidd olaraq hakim İsmayılova təsir göstərdiklərini nəzərdə tutub, iddia edildiyinə görə, 817-IIQD sayılı Qanunun qəbulundan sonra onun müstəqilliyi təhlükə altına düşüb. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçiyə qarşı birinci məhkəmə icraatı dövlət tərəfindən deyil, xüsusi ittiham qaydasında fərdlər tərəfindən başlanılıb. İstənilən halda, Məhkəmə qeyd edir ki, onun sərəncamında olan materiallarda icra hakimiyyəti tərəfindən daxili məhkəmələrə hüquqa zidd təzyiq göstərildiyi barədə ərizəçinin iddialarını təsdiq edən yetərinə sübut yoxdur. Eyni ilə, ikinci məhkəmə icraatında daxili məhkəmələrin müstəqil olmadığı barədə iddianı təsdiq edən kifayət qədər sübut da yoxdur.

147. Buradan belə nəticə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 2-Cİ BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

148. Ərizəçi şikayət etdi ki, 31 may 2007-ci ildə baş prokurorun mətbuata verdiyi açıqlama (yuxarıda 36-cı və 37-ci bəndlərə bax) onun Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi ilə təmin olunan təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusuna bərabərdir, həmin bənddə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut ediləndə təqsirsiz hesab edilir”.

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

1. Tərəflərin arqumentləri

149. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi şikayəti ilə bağlı mümkün olan bütün daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. O, qeyd etdi ki, əvvəla, CPM-in 449-451-ci maddələrinə uyğun olaraq, ərizəçi “cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından” məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə şikayət verə bilərdi və həmin şikayət vasitəsilə o, baş prokurorun mətbuata verdiyi açıqlamalara etiraz edə bilərdi. İkincisi, ərizəçi təqsirsizlik prezumpsiyasının iddia edilən pozuntusu ilə əlaqədar olaraq Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsinə və CPM-in 27-ci fəslinə əsasən məhkəmədə ayrıca iş qaldıra bilərdi.

150. Ərizəçi bildirdi ki, Hökumətin qeyd etdiyi vasitələr səmərəsiz idi.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

151. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndində yer alan daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi haqqında qaydanın məqsədi iddia edilən pozuntular baxılmaq üçün Məhkəməyə təqdim edilməzdən əvvəl iştirakçı dövlətin onların qarşısını almasına və ya baş vermiş pozuntuları düzəltməsinə imkan verməkdir. Lakin yalnız iddia edilən pozuntulara aidiyyəti olan və eyni zamanda əlçatan və yetərli olan hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilməlidir. Belə vasitələrin mövcudluğu təkcə nəzəri cəhətdən deyil, həm də praktiki cəhətdən yetərincə aydın olmalıdır, belə olmasa onlar zəruri olan əlçatanlıq və zərurilik tələbinə cavab verməyəcəklər; bu müxtəlif şərtlərə riayət edildiyini sübuta yetirmək isə cavabdeh dövlətin üzərinə düşür (bax: *Vernilyo Fransaya qarşı*, 20 fevral 1991-ci il, 27-ci bənd, A seriyaları, № 198).

Daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi haqqında qayda şəraitə müəyyən dərəcədə uyğunlaşdırılmaqla və həddən artıq formalizmə yol verilmədən tətbiq edilməlidir. Bu qayda mütləq deyil və avtomatik tətbiq edilə bilməz. Ona riayət edilib-edilmədiyinin yoxlanılması məqsədləri üçün konkret işin hallarına diqqət yetirmək önəmlidir. Bu o deməkdir ki, digər məsələlərlə yanaşı Məhkəmə təkcə müvafiq iştirakçı dövlətin hüquq sistemində formal hüquqi müdafiə vasitələrinin mövcudluğuna deyil, həm də onların fəaliyyət göstərdiyi ümumi şəraitə, habelə ərizəçinin şəxsi keyfiyyətlərinə realistsəsinə yanaşmalıdır (bax: *Akdivar və başqaları Türkiyəyə qarşı*, 16 sentyabr 1996-cı il, 69-cu bənd, *Qərarlar toplusu*, 1996-IV).

152. Ərizəçinin CPM-in 449-451-ci maddələrində göstərilmiş prosedurdan istifadə etmədiyi barədə Hökumətin arqumentinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, müvafiq normalar cinayət təqibi orqanlarının “prosessual hərəkətlərindən və ya qərarlarından” şikayət verilməsinin mümkünlüyünə aid idi. Hazırkı işdə etiraz edilən açıqlamalar baş prokuror tərəfindən cinayət

icraatı kontekstində deyil, mətbuat qarşısında bəyanat vermək yolu ilə bildirilmişdi. Buna görə də, Məhkəmə mətbuata verilmiş bu açıqlamanın müvafiq cinayət icraatı kontekstində həyata keçirilmiş “prosessual hərəkət” və ya qəbul edilmiş “prosessual qərar” olduğuna əmin deyil və Hökumət hər hansı sübutlarla (məsələn, analoji işlər üzrə məhkəmə qərarları ilə) təsdiq etməyib ki, həmin açıqlama CPM-in 449-451-ci maddələrində nəzərdə tutulan mənada prosessual hərəkət və ya qərar kimi tövsif oluna bilərdi.

153. Eyni ilə, Hökumətin belə bir arqumenti Məhkəməni inandırmadı ki, ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsi əsasında baş prokuroru böhtanda ittiham edərək ayrıca cinayət prosesinə başlamayıb, yaxud hüquq və öhdəliklərinin pozulmasından şikayət edərək ayrıca mülki iddia qaldırmayıb. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə ərizəçi baş prokurorun açıqlamaları barədə konkret olaraq birinci instansiya məhkəməsinə və yuxarı məhkəmələrə şikayət edib və Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hüququnun pozulduğunu iddia edib. Onun Konvensiya üzrə şikayətləri bütünlüklə rədd edilib. Bununla bağlı Məhkəmə bir daha xatırladır ki, bir neçə mümkün müdafiə vasitəsi mövcud olduqda şəxsin birdən artıq vasitədən istifadə etməsi tələb olunmur. Öz işinin halları üçün ən münasib olan hüquqi müdafiə vasitəsini seçmək ərizəçinin öz işidir (digər qərarlarla yanaşı bax: *Eyri İrlandiyaya qarşı*, 9 oktyabr 1997-ci il, 23-cü bənd, A seriyaları, № 32; və *Boytzenko Moldovaya qarşı*, ərizə № 41088/05, 80-ci bənd, 11 iyul 2006-cı il). Hökumət ərizəçinin hazırkı işdə sınaqdan keçirdiyi müdafiə vasitəsinin, yəni təqsirsizlik prezumpsiyası məsələsini ona qarşı cinayət ittihamlarını həll etməli olan daxili məhkəmələr qarşısında qaldırmasının səmərəliliyi ilə bağlı mübahisə açmadı. Hətta fərz etsək ki, Hökumətin təqdim etdiyi hüquqi müdafiə vasitələri adekvat müdafiəni təmin edə bilərdi, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi təqsirsizlik prezumpsiyası məsələsini sözügedən cinayət prosesi kontekstində qaldırıqdan sonra cinayət qanunvericiliyi əsasında böhtanla bağlı ayrıca şikayət verməsi və ya ziyanla bağlı mülki iddia qaldırması ondan tələb oluna bilməz (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Hacıbəyli Azərbaycanaya qarşı*, ərizə № 16528/05, 43-cü bənd, 10 iyul 2008-ci il).

154. Bu əsaslara görə Məhkəmə daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi ilə bağlı Hökumətin etirazlarını rədd edir.

155. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndi “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxslərə tətbiq edilir. Baş prokuror 31 may 2007-ci ildə mətbuata müsahibə verərkən Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsi üzrə istintaq MTN tərəfindən artıq 16 may 2007-ci ildə başlanmış və ərizəçi 29 may 2007-ci ildə MTN-in istintaq təcridxanasına köçürülərək Səbail rayon məhkəməsi onun barəsində həbs qətimkan tədbiri qərarını çıxarana qədər orada saxlanılmışdı. Ərizəçiyə formal olaraq 3 iyul 2007-ci ilədək ittiham irəli sürülməsə də, onun MTN-in istintaq təcridxanasına köçürülməsi MTN-in istintaq şöbəsi tərəfindən 16 may 2007-ci ildə başlanmış istintaqın tərkib hissəsini təşkil edirdi və bununla da o, 6-cı maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxs sayılırdı. MTN-in istintaqı ilə paralel olaraq baş prokurorun bildirdiyi fikirlər istintaqın mövcudluğu ilə izah olunurdu və onunla birbaşa əlaqəli idi (müqayisə et: *Allene de Ribemon Fransaya qarşı*, 10 fevral 1995-ci il, 37-ci bənd, A seriyaları, № 308). Buna görə də, 6-cı maddənin 2-ci bəndi bu işə şamil olunur.

156. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil və hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir

B. Şikayətin mahiyyəti

1. Tərəflərin arqumentləri

157. Hökumət qeyd etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi dövlət orqanlarının davam edən cinayət istintaqı barədə tam diqqətli və ehtiyatlı şəkildə ictimaiyyəti məlumatlandırmasının qarşısını ala bilməz. O, bildirdi ki, hazırkı işdə ərizəçinin təqsirsizlik prezumpsiyası pozulmayıb. O, qeyd etdi ki, baş prokurorun şərhlərində ərizəçi cinayətkar kimi təsvir edilməyib. Baş prokuror sadəcə cinayət işinin başlanmasının səbəblərini şərh edib və ictimaiyyəti istintaqın aparılması barədə məlumatlandırıb.

158. Ərizəçi şikayətini bir daha təkrar etdi.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

159. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndinin müvafiq aspekti məhkəmə icraatı ilə sıx əlaqəli şəkildə bildirilmiş qərəzli fikirlər vasitəsilə cinayət işi üzrə ədalətli məhkəmə araşdırmasına ziyan dəyməsinin qarşısını almaq məqsədini daşıyır. 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində təsbit olunmuş təqsirsizlik prezumpsiyası 1-ci bəndin tələb etdiyi ədalətli məhkəmə araşdırmasının elementlərindən biridir (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 35-ci bənd). O, təkcə “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxsin təqsiri qanuna müvafiq olaraq sübut edilənə qədər onun təqsirkar olduğu barədə məhkəmənin özü tərəfindən vaxtından əvvəl fikir ifadə edilməsini qadağan etmir (bax: *Minelli İsveçrəyə qarşı*, 25 mart 1983-cü il, 38-ci bənd, A seriyaları, № 62), həm də davam edən cinayət istintaqı barəsində dövlət rəsmiləri tərəfindən bildirilən, ictimaiyyəti şübhəli şəxsin təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən və səlahiyyətli məhkəmə orqanı faktlara qiymət verməzdən əvvəl həmin şəxsi ittiham edən açıqlamaları əhatə edir (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 41-ci bənd; *Daktaras Litvaya qarşı*, ərizə № 42095/98, 41-43-cü bəndlər, AİHM 2000-X). Məhkəmə vurğulayır ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndi dövlət orqanlarının davam edən cinayət istintaqı barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmasının qarşısını ala bilməz, amma o, tələb edir ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına hörmət edilməsi üçün onlar bunu zəruri diqqətlə və ehtiyatla etsinlər (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 38-ci bənd).

160. Məhkəmənin ardıcıl mövqeyi bundan ibarət olub ki, əgər cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxs barəsində məhkəmənin rəyi və ya dövlət rəsmilərinin açıqlamaları qanuna müvafiq olaraq həmin şəxsin təqsiri sübut olunana qədər onun təqsirkar olduğu barədə fikri əks etdirirsə, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulmuş olur. Hətta hər hansı formal qərar olmasa belə, ortada məhkəmənin və ya vəzifəli şəxsin müttəhimə təqsirkar hesab etdiklərini düşünməyə əsas verən mülahizələri varsa, bu, təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulması üçün kifayət edir. Kiminsə sadəcə cinayətdə şübhəli bilindiği barədə açıqlama verilməsi ilə hər hansı yekun ittiham hökmü olmadan şəxsin sözügedən cinayəti törətdiyinin aydın şəkildə bəyanat edilməsi arasında fundamental fərq qoyulmalıdır. Məhkəmə şəxsin məhkəmə araşdırması keçirilənədək və o, konkret cinayətdə təqsirli bilinənədək dövlət rəsmilərinin öz sözlərini düzgün seçmələrinin vacibliyini ardıcıl olaraq vurğulayıb (bax: *Xujin və başqaları Rusiyaya qarşı*, ərizə № 13470/02, 94-cü bənd, 23 oktyabr 2008-ci il, əlavə istinadlarla). Dövlət rəsmisinin verdiyi açıqlamanın təqsirsizlik prezumpsiyasını pozub-pozmaması etiraz edilən həmin açıqlamanın verildiyi konkret şəraitin əsasında müəyyən olunmalıdır (bax: *Butkeviçus Litvaya qarşı*, ərizə № 48297/99, 49-cu bəndlər, AİHM 2002-II).

161. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə etiraz edilən açıqlamanı baş prokuror cinayət icraatından müstəqil şəraitdə, mətbuata müsahibə verərkən bildirmişdi. Məhkəmə razılaşıb ki, ərizəçi tanınmış jurnalist olması faktı iddia edilən cinayət və aparılan cinayət icraatı barədə dövlət rəsmilərinin, o cümlədən baş prokurorun ictimaiyyəti məlumatlandırmasını tələb edirdi. Lakin bu hal rəsmilər tərəfindən açıqlamalar verilərkən sözlərin seçilməsində ehtiyatlılığın olmamasına haqq qazandıra bilməz. Bundan başqa, hazırkı işdə sözügedən açıqlama cinayət istintaqının başlanmasından bir neçə gün sonra verilmişdi. Bu ilkin

mərhələdə, hətta ərizəçiyə qarşı formal ittiham elan olunana qədər, xüsusilə vacib idi ki, mühüm vəzifə tutan dövlət rəsmisi tərəfindən ictimaiyyət qarşısında ərizəçinin təqsirliliyini təsdiq edən fikirlər kimi yozula biləcək hər hansı bəyanatlar verilməsin.

162. Baş prokurorun açıqlamasından sitatlar ən azı iki populyar kütləvi informasiya vasitəsində, demək olar ki, sözbəsöz dəqiqliklə gətirildi. Açıqlama həqiqətən çox yığcam idi və görünür, ərizəçiyə qarşı cinayət icraatına başlanılması faktı və onun səbəbləri barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmaq məqsədini daşıyırdı. Bununla belə, açıqlamada birmənalı şəkildə bəyan edilirdi ki, ərizəçinin qəzetində dərc olunmuş məqalədə “həqiqətən terror barədə hədələyici məlumatlar var”. Üstəlik, ərizəçinin dərc etdiyi məqalənin məzmunu barədə qısa izahatdan sonra baş prokuror bəyan etdi ki, “bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. Baş prokurorun tutduğu yüksək vəzifəni nəzərə alaraq, davam edən cinayət icraatını təsvir etmək üçün sözlərin seçilməsinə onun tərəfindən xüsusilə ehtiyatlı şəkildə yanaşılmalı idi. Məhkəmə hesab edir ki, hər hansı istisnasız və ya qeyd-şərtsiz bildirilən bu sözlər ərizəçinin terrorla hədələmə cinayətini törətdiyini bəyan etməyə bərabərdir. Beləliklə, bu fikirlər səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktlara qiymət verilməsinə qabaqlayan və ərizəçinin təqsiri qanuna müvafiq olaraq sübut edilənə qədər ictimaiyyəti onun təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən fikirlər idi.

163. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI

A. Konvensiyanın 3-cü maddəsi

164. Ərizəçi məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma şəraitindən şikayət etdi. O, konkret olaraq iddia etdi ki, 1 saylı cəzaçəkmə müəssisəsində saxlanıldığı müddətdə qəzet və jurnallar almasına icazə verilməyib. O, əli qandallı saxlanılıb və dindirilmə və ya digər məqsədlər üçün kameradan çıxarırlarkən üstü axtarılıb. MTN-in saxlanma müəssisəsinə köçürüldükdən sonra saxlanma şəraitinə gəldikdə, o, iddia etdi ki, şəxsi görüşlərinə icazə verilməyib və 8 kvadrat metr ölçüsü olan, pis ventilyasiya olunan və gecə-gündüz elektrik işığının yandığı kamerada təkbaşına saxlanılıb. Onun isti duş qəbul etməsinə həftədə bir dəfə icazə verilib və alt geyimlərini kamerada soyuq sudan istifadə etməklə yumalı olub.

165. Hətta həbsdə saxlanma şəraiti ilə bağlı ərizəçinin ixtiyarında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinin olduğunu və onun həmin vasitələri tükəndirdiyini fərz etsək belə, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin təsvir etdiyi saxlanma şəraiti Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə tələb olunan minimal qəddarlıq səviyyəsinə çatan hər hansı pis rəftar əlamətlərini üzə çıxarmadı. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

B. Konvensiyanın 5-ci maddəsi

166. Ərizəçi ikinci cinayət icraatının gedişində Səbail rayon məhkəməsinin onun barəsində çıxardığı həbs qətimkan tədbiri haqqında 3 iyul 2007-ci il tarixli qərardan Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (c), 3 və 4-cü bəndləri əsasında şikayət etdi. O, konkret olaraq şikayət etdi ki, onun cinayət törətdiyinə dair əsaslı şübhə olmayıb və daxili məhkəmələr onun barəsindəki həbs qətimkan tədbiri üçün yetərli əsaslar gətirməyiblər.

167. Məhkəmə qeyd edir ki, Səbail rayon məhkəməsinin həbs qətimkan tədbiri haqqında 3 iyul 2007-ci il tarixli qərarından əvvəl ərizəçi artıq birinci cinayət icraatında 20 aprel 2007-ci ildə məhkum olunmuş və azadlıqdan məhrum etmə cəzası almışdı. Həmin ittiham hökmü 6

iyun 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən qüvvədə saxlanılmışdı və ikinci cinayət icraatı çərçivəsində 3 iyul 2007-ci il tarixli qərarı çıxarılan vaxt ittiham hökmünə qarşı kasasiya şikayəti Ali Məhkəmənin icraatında idi. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, məhkəmə araşdırmasına qədər həbsdə saxlanma müddətini müəyyən edərkən nəzərə alınmalı olan müddət təqsirləndirilən şəxsin həbsxanaya salındığı gündən başlanır və ona qarşı ittihamla bağlı hətta yalnız birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən qərar çıxarıldığı gün başa çatır (misal üçün bax: *Hümmətov Azərbaycanca qarşı* (qəرداد), ərizələr № 9852/03 və 13413/04, 18 may 2006-cı il). Hazırkı işdə birinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçiyə qarşı cinayət ittihamı ilə bağlı 20 aprel 2007-ci ildə qərar çıxarılıb, həmin tarixdən başlayaraq o, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (a) bəndində nəzərdə tutulan mənada “səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən məhkum olunduqdan sonra” həbsə alınmış şəxs sayılır. İstənilən halda, ikinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçi barəsində “həbs qətimkan tədbiri” haqqında qərar, hansı əsasla görə çıxarırsa-çıxarılsın, birinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçi məhkum olunduqdan sonra çıxarılmışdı, buna görə də ərizəçinin həmin tarixdən sonra həbsdə saxlanması ilə bağlı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (c) və 3-cü bəndləri üzrə hər hansı məsələ ortaya çıxmır, çünki artıq həmin dövrdə onun həbsdə saxlanması başqa bir “qanuni” əsası vardı. Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə 5-ci maddənin 4-cü bəndi üzrə də hər hansı məsələ ortaya çıxmır.

168. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

C. Digər şikayətlər

169. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3 (a) bəndi əsasında şikayət etdi ki, ərizəçi ikinci cinayət icraatında ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın xarakteri və əsasları haqqında dərhal məlumatlandırılmayıb. O, həmçinin 7-ci maddəyə əsasın şikayət etdi ki, hər iki cinayət icraatında onun məhkum edildiyi əməllər cinayət əməli təşkil etməyib. Nəhayət, o, Konvensiyanın 8-ci maddəsi əsasında şikayət etdi ki, 22 may 2007-ci ildə onun mənzilində və qəzetlərin ofisində aparılmış axtarış onun mənzil toxunulmazlığına hörmət hüququnu pozub.

170. Məhkəmə sərəncamında olan materialların işığında və barəsində şikayət edilən məsələlərlə bağlı səlahiyyəti çərçivəsində bu qənaətə gəlir ki, bu şikayətlər Konvensiyada və ya onun Protokollarında əks olunmuş hüquq və azadlıqların pozuntusunun hər hansı əlamətini üzə çıxarmır. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayətlər açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

V. KONVENSIYANIN 46-CI VƏ 41-Cİ MADDƏLƏRİNİN TƏTBİQİ

A. Konvensiyanın 46-cı maddəsi

171. Konvensiyanın 46-cı maddəsində deyilir:

“1. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, Məhkəmənin onların tərəf olduqları işlər üzrə yekun qərarına riayət etməyi öhdələrinə götürürlür.

2. Məhkəmənin yekun qərarı onun icrasına nəzarəti həyata keçirən Nazirlər Komitəsinə göndərilir”.

172. Məhkəmə qərarlarının Konvensiyanın 46-cı maddəsinə uyğun olaraq icra edilməsi kontekstində Məhkəmənin pozuntu müəyyən edən qərarı pozuntuya son qoyulması və pozuntunun nəticələrinin kompensasiyası üçün cavabdeh dövlətin üzərinə belə bir öhdəlik

qoyur ki, pozuntuya qədər mövcud olmuş vəziyyəti bərpa etməkdən ötrü mümkün olan dərəcədə kompensasiya ödəsin. Digər tərəfdən, milli qanunvericilik pozuntunun nəticələrinin kompensasiya olunmasına imkan vermirsə, və ya yalnız qismən imkan verirsə, 41-ci maddə Məhkəməyə səlahiyyət verir ki, zərərçəkmiş tərəfə məqsədəuyğun hesab etdiyi kompensasiyanı təyin etsin. Buradan həm də belə bir nəticə çıxır ki, Məhkəmənin Konvensiya və ya onun Protokollarının pozuntusunu müəyyən edən qərarı cavabdeh dövlətin üzərinə sadəcə müvafiq şəxslərə təyin olunan məbləğləri əvəzin ədalətli ödənilməsi yolu ilə ödəmək öhdəliyini qoymur, həm də Məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş pozuntuya son qoymaq üçün Nazirlər Komitəsinin nəzarəti altında öz daxili hüquq sistemində qəbul edilməli olan ümumi tədbirləri və (və ya) lazımi hallarda fərdi tədbirləri seçmək və pozuntunun nəticələrinin kompensasiyası üçün pozuntuya qədər mövcud olmuş vəziyyəti bərpa etməkdən ötrü mümkün olan dərəcədə kompensasiya ödəmək öhdəliyini qoyur (bax: *Maestri İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 39748/98, 48-ci bənd, AİHM 2004-I; *Assanidze Gürcüstana qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 71503/01, 198-ci bənd, AİHM 2004-II; və *İlaşku və başqaları Moldovaya və Rusiyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 48787/99, 487-ci bənd, AİHM 2004-VII).

173. Məhkəmə xatırladır ki, onun qərarları mahiyyətcə deklarativ xarakter daşıyır və ümumiyyətlə, Konvensiyanın 46-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş öhdəliyini yerinə yetirmək üçün öz daxili hüquq sistemində tətbiq edilməli olan vasitələri seçmək ilk növbədə müvafiq dövlətin öz işidir, bu şərtlə ki, bu seçimin üzərində Nazirlər Komitəsinin nəzarəti olmalıdır (digər qərarlarla yanaşı bax: *Öcalan Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 46221/99, 210-cu bənd, AİHM 2005-VI; *Skotsari və Ciunta İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizələr № 39221/98 və 41963/98, 249-cu bənd, AİHM 2000-VIII; *Brumaresku Rumıniyaya qarşı* (əvəzin ədalətli ödənilməsi) [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 28342/95, 20-ci bənd, AİHM 2001-I). Məhkəmə qərarının icra üsulu ilə bağlı bu sərbəstlik Konvensiyaya əsasən zəmanət verilən hüquq və azadlıqların təmin olunmasında iştirakçı dövlətlərin üzərinə qoyulan əsas öhdəliyi (1-ci maddə) müşayiət edən seçim azadlığını əks etdirir (bax: *Papamixalopulos və başqaları Yunanıstana qarşı* (50-ci maddə), 31 oktyabr 1995-ci il tarixli qərar, 34-cü bənd, A seriyaları, № 330-B).

174. Lakin müstəsna hallarda, 46-cı maddə üzrə öhdəliklərini yerinə yetirməkdə cavabdeh dövlətə kömək etmək məqsədi ilə Məhkəmə aşkar etdiyi pozuntuya son qoyulması üçün görülə bilən tədbirin növünü göstərməyə çalışır. Belə hallarda o, müxtəlif variantlar təklif edə və tədbirin seçilməsini və tətbiqini müvafiq dövlətin ixtiyarına buraxa bilər (misal üçün bax: *Broniovski Polşaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 31443/96, 194-cü bənd, AİHM 2004-V). Müəyyən hallarda aşkar edilmiş pozuntunun xarakteri elə ola bilər ki, onun düzəldilməsi üçün tələb olunan tədbirlər məsələsində real seçim imkanı olmaya bilər və Məhkəmə yalnız bircə tədbir göstərməyi qərara ala bilər (misal üçün bax: *Assanidzenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 202-ci bənd).

175. Məhkəmə yuxarıda gəldiyi bu qənaəti bir daha xatırladır ki, ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxilənin edildiyi hər iki hala Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə haqq qazandırılı bilməz. Konkret olaraq, hər iki halda ərizəçiyə azadlıqdan məhrumetmə cəzalarının təyin olunması üçün heç bir əsas yox idi. Məhkəmə qeyd edir ki, baxmayaraq ki, ərizəçi vergi cinayətinə görə də məhkum olunub (mövcud məlumatlara görə onun bu iki hala aidiyyəti yoxdur), hazırkı qərar çıxarıldığı tarixdə o, ümumi cəza müddətinin həmin cinayətə uyğun olan hissəsini (dörd ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə) artıq çəkib və mahiyyət etibarlı ilə hazırda cəzasının daha ağır hissəsini – bu işdə barəsində müvafiq pozuntuların aşkar edildiyi mətbuat cinayətlərinə uyğun olan hissəsini çəkməkdədir.

176. Belə olan halda, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntuları barədə yuxarıda çıxarılmış nəticələri nəzərə alsaq, ərizəçinin hələ də həbsdə saxlanması qəbul edilməzdir. Müvafiq olaraq, hazırkı işdə aşkar edilmiş mövcud durumun xarakteri elədir ki, ərizəçinin Konvensiyadakı hüquqlarının pozuntularını düzəltmək üçün tələb olunan tədbirlərlə bağlı hər hansı real seçim variantı yoxdur.

177. Buna görə də, işin konkret hallarını və Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntularına son qoyulmasına təcili zərurət olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, Konvensiyanın 46-cı maddəsində nəzərdə tutulan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi vasitələrindən biri kimi cavabdeh dövlət ərizəçinin dərhal azad edilməsini təmin etməlidir.

B. Konvensiyanın 41-ci maddəsi

178. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

1. Zıyan

a) Maddi zıyan

179. Ərizəçi iddia etdi ki, məhkum olunması nəticəsində şəxsən ona məxsus olmuş bir neçə kütləvi informasiya vasitəsini – iki qəzeti, iki İnternet saytını və bir jurnalı bağlamağa məcbur olub. O, bu işə başlamaq üçün yatırdığı ilkin kapitalın əsasında bu biznesin ümumi dəyərini 203.652 avro məbləğində qiymətləndirdi. O, iddia etdi ki, “Realniy Azərbaycan” və “Gündəlik Azərbaycan” qəzetlərinin yeganə təsisçisi olaraq, qəzetlərin nəşr olunmadığı hər il üçün ümumi məbləği ildə 203.136 avro təşkil edən şəxsi mənfəətini itirib. Daha sonra o, qəzet ofislərinə qabaqcadan ödənilmiş 16.568 avro məbləğində icarə haqlarının geri qaytarılmasını tələb etdi, belə ki, məhkum olunduqdan sonra həmin ofislərdən istifadə edə bilməmişdi.

180. Bundan başqa, o, mənzilində və redaksiya ofisində axtarış aparılarkən hakimiyyət orqanları tərəfindən “müsadirə olunduğu” iddia edilən müəyyən mülkiyyətləri ilə, o cümlədən aşağıdakılarla bağlı məruz qaldığı maddi ziyanı görə kompensasiya tələb etdi: a) bir neçə “foto arxivi” və digər “jurnalist tədqiqatı materialları” (o, bunları 27.098 avro məbləğində qiymətləndirdi); b) dəyəri 23.000 ABŞ dolları olan kompüter avadanlıqları; və c) redaksiya ofisindən götürülmüş, dəyəri 2.287 avro məbləğində qiymətləndirilən müəyyən mebel avadanlıqları.

181. Nəhayət, ərizəçi, onun iddia etdiyinə görə, ona baş çəkməkdən ötrü həbsxanaya gəlmək üçün, həbsxanadakı yeməyindən əlavə onu ərzaq bağlamaları ilə təmin etmək üçün və onunla telefonla danışmaq üçün valideynlərinin çəkdiyi xərclərə görə 8.146 avro tələb etdi.

182. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi yuxarıdakı tələblərindən hər hansı birini sənədlərlə təsdiq edən yetərli sübut təqdim etməyib, yaxud öz kütləvi informasiya vasitələrinin dəyərini hansı metodla qiymətləndirdiyini və hesabladığı digər rəqəmləri hansı üsulla aldığını izah etməyib. O, həmçinin bildirdi ki, ərizəçi hər hansı mülkiyyətinin müsadirə edildiyinə dair hər hansı sübut təqdim etməyib; bunun əvəzinə o, yalnız axtarış sənədini və işçilərindən birinin iki kompüterini istintaq məqsədləri üçün hakimiyyət orqanlarına verdiyini təsdiq edən sənədi təqdim edib.

183. Məhkəmə qeyd edir ki, Məhkəmə Reqlamentinin 60-cı Qaydasına əsasən, əvəzin ədalətli ödənilməsi üçün irəli sürülən bütün tələblər tərkib elementləri üzrə ətraflı bölünməklə,

müvafiq təsdiqedicisi sənədlərlə və ya ödəniş qəbzləri ilə birlikdə təqdim edilməlidir, belə olmadıqda Məhkəmə tələbi bütünlüklə və ya qismən rədd edə bilər.

184. Bağlamağa məcbur olduğu kütləvi informasiya vasitələrinin qiyməti ilə və gəlirlərini itirməsi ilə bağlı ərizəçinin tələblərinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi ona məxsus qəzetlərin və digər kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətinə xitam verilməsi ilə bağlı Məhkəmə qarşısında şikayət qaldırmayıb. İstənilən halda, o, həmin kütləvi informasiya vasitələrinə yatırdığı məbləğlər və onları mülkiyyətçi və baş redaktor kimi işlətməmiş olduğu təqdirdə gələcək gəlirləri barədə tələbləri ilə bağlı hər hansı sənəd və ya digər sübut təqdim etməyib. Konkret olaraq, keçmiş gəlirlər barədə heç bir sənəd təqdim edilməyib. Eyni ilə, ərizəçi qabaqcadan ödənilmiş icarə haqlarını itirməsi ilə bağlı yetərli sübut təqdim etməyib.

185. Müsadirə olunduğu iddia edilən mülkiyyətlə bağlı tələblərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, qəzetlərin ofislərindən götürülmüş və Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin qərarına uyğun olaraq müsadirə edilmiş 23 kompüterdən başqa, Məhkəmə iddia edilən hər hansı digər mülkiyyətin həqiqətən həmişəlik müsadirə olunub-olunmadığını və onların hamısının ərizəçiyə məxsus olunub-olmadığını əlində olan materialdan müəyyən etmək iqtidarında deyil. Müsadirə olunmuş kompüter avadanlıqlarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi onların dəyəri ilə bağlı heç bir sübut təqdim etməyib.

186. Qalan tələblərə gəldikdə, Məhkəmə aşkar edilmiş pozuntularla iddia edilən maddi ziyan arasında hər hansı səbəbiyyət əlaqəsi görmür.

187. Yuxarıdakı səbəblərə görə, Məhkəmə ərizəçinin maddi ziyanla bağlı tələblərini rədd edir.

b) Mənəvi ziyan

188. Ərizəçi mənəvi ziyana görə 70.000 avro tələb etdi.

189. Hökumət bildirdi ki, pozuntunun müəyyən edilməsinin özü ərizəçinin məruz qaldığı hər hansı mənəvi ziyana görə yetərli kompensasiya təşkil edə bilər.

190. Hazırkı işin konkret hallarının işığında, o cümlədən ərizəçinin ifadə azadlığının xüsusilə ağır formada pozulmasının və onun mətbuatda təhqirlərə görə hər hansı münasib əsaslandırma olmadan uzun müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilməsinin işığında, habelə hazırkı ərizəyə baxıldığı zaman ərizəçinin həbsxanada iki ildən artıq vaxt keçirdiyini nəzərə almaqla, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi, şübhəsiz ki, ciddi mənəvi iztirablara məruz qalıb və onlar tək-cə pozuntuların müəyyən edilməsi ilə kompensasiya oluna bilməz. Bundan başqa, Məhkəmə iddia edilən maddi ziyanın müvafiq sübutlarla təsdiqlənmədiyini və ya tam təsdiqlənmədiyini yuxarıda müəyyən etsə də, ərizəçinin müəyyən edilən pozuntular ucbatından baş vermiş digər formalarda ziyana məruz qaldığını güman etməyi əsassız saymır (yuxarıda adı çəkilən *İlaşku və başqalarının işi* üzrə qərarla müqayisə et, 489-cu bənd). Məhkəmə hesab edir ki, bu işdə ziyana görə kompensasiya qiymətləndirilərkən yuxarıdakı hal da nəzərə alınmalıdır.

191. Məhkəmə qiymətləndirməni Konvensiyanın 41-ci maddəsində tələb edildiyi kimi ədalət prinsipi əsasında həyata keçirərək, mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 25.000 avro təyin edir, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği onun üzərinə əlavə olunmalıdır.

2. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

192. Ərizəçi həmçinin daxili məhkəmələrdəki icraatla bağlı çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 602 avro, Avropa Məhkəməsindəki icraatla bağlı çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə isə 2.200 avro tələb etdi. O, həmçinin tərcümə xərclərinə görə 520 avro tələb etdi. Bu tələblərini əsaslandırmaq üçün o, hüquq firmasının (həmin firmanın vəkilləri onu ölkədaxili məhkəmə icraatlarında təmsil etmişdilər) haqq-hesab sənədlərini, Strasburq prosesində hüquqi xidmətlər üçün müqavilənin surətini və tərcümə şirkətinin verdiyi ödəniş qəbzlərinin surətlərini təqdim etdi.

193. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş sübutlar tələb edilən xərclərin həqiqətən çəkildiyi qənaətinə gəlmək üçün yetərli deyil.

194. Məhkəmənin presedent hüququna uyğun olaraq, ərizəçi çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzini o halda almaq hüququna malikdir ki, həmin xərclər həqiqətən və zəruri olaraq çəkilmiş olsun və miqdarca ağılabatan olsun. Hazırkı işdə əlində olan informasiyaları və yuxarı qeyd edilən meyarları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu bənd üzrə bütün xərcləri əhatə etmək üçün 2.822 avro məbləğini təyin etməyi ağılabatan hesab edir, ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği bu məbləğin üzərinə əlavə olunmalıdır.

3. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

195. Məhkəmə məqsəduyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalı və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ:

1. Konvensiyanın 10-cu maddəsi, 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi (qərəzsizliyin olmaması ilə bağlı) və 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi üzrə şikayətləri yekdilliklə qəbul olunan, ərizədəki qalan şikayətləri isə qəbul olunmayan *elan edir*;

2. Yekdilliklə *qərara alır ki*, ərizəçinin birinci cinayət icraatında məhkum olunması ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

3. Yekdilliklə *qərara alır ki*, ərizəçinin ikinci cinayət icraatında məhkum olunması ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

4. Yekdilliklə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub;

5. Yekdilliklə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub;

6. Bir səsə qarşı altı səsə *qərara alır ki*, dövlət ərizəçinin dərhal azadlığa buraxılmasını təmin etməlidir;

7. Yekdilliklə *qərara alır ki*:

a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 25.000 (iyirmi beş min) avro ödəməli, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği onun üzərinə əlavə olunmalıdır, məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə isə ərizəçiyə 2.822 (iki min səkkiz yüz irimi iki) avro ödəməli, ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği bu məbləğin üzərinə əlavə olunmalıdır və bu məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə yeni Azərbaycan manatına çevrilməlidir;

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

8. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini yekdilliklə *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 22 aprel 2010-cu ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Sören Nilsen (*Søren Nielsen*)

Katib

Xristos Rozakis (*Christos Rozakis*)

Sədr

MACARISTAN MÜLKİ AZADLIQLAR BİRLİYİ MACARISTANA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə N 37374/05)

STRASBURQ

14 aprel 2009

PROSEDUR

1. Bu iş Macarıstan Mülki Azadlıqlar Birliyinin Avropa Konvensiyasının 34-cü maddəsinə söykənərək Macarıstan Respublikasına qarşı verdiyi 11 oktyabr 2005-ci il tarixli ərizəsi əsasında başlanıb.
2. Məhkəmədə Ərizəçi Gyaldanı praktik hüquq fəaliyyəti ilə məşğul olan Cənab L. Baltay, macar hökumətini isə Ədliyyə və Hüquq-Mühafizə Nazirliyinin nümayəndəsi Cənab L. Hültzl təmsil edib.
3. Ərizəçi hesab edib ki, macar məhkəmələrinin parlamentarilərin Konstitusiya Məhkəməsinə verdikləri şikayətin təfsilatları barədə bilgilərin əldə olunmasından imtina qərarına haqq qazandırması onların ictimai bilgilərə çatım hüququnun pozulması kimi qiymətləndirilməlidir. Məhkəmə 13 noyabr 2008-ci il tarixli qərarı ilə ərizəni qəbul edilən sayıb.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

4. Ərizəçi 1994-cü ildə təsis olunan və mənzil qəragahı Budapeştdə yerləşən ictimai birlikdir.
5. 2004-cü ilin martında parlamentin bir üzvü və digər şəxslər Konstitusiya Məhkəməsinə şikayət ediblər. Onlar narkotika ilə bağlı olan cinayətlərə dair Cinayət Məcəlləsinə edilmiş son dəyişikliklərin Konstitusiyaya uyğunluğunun araşdırılmasını istəyiblər.
6. 2004-cü ilin iyulunda parlament üzvü şikayətlə əlaqədar mətbuata müsahibə verib.
7. Ərizəçi 14 sentyabr 2004-cü il tarixdə “Fərdi və İctimai Xarakterli Məlumatların Mühafizəsi haqqında” 1992-ci il tarixli 63 sayılı Qanunun (1992-ci il Məlumatlar haqqında Qanun) 19-cu bəlməsinə söykənərək Konstitusiya Məhkəməsinə bilgi sorğusu ilə müraciət edib. Ərizəçi Konstitusiya Məhkəməsinin icraatında olan həmin şikayətin surətinin ona təqdim olunmasını istəyib.
8. Konstitusiya Məhkəməsi 12 oktyabr 2004-cü il tarixdə şikayəti vermiş parlament üzvü və digərləri ilə məsləhətləşmədən sorğunu rədd edib. Məhkəmə “icraatda olan şikayət onun müəllifinin icazəsi olmadan kənar şəxslərə verilə bilməz” - deyib.
9. Ərizəçi bununla razılaşmayaraq 10 noyabr 2004-cü il tarixdə Konstitusiya Məhkəməsinə qarşı iddia qaldırıb. O, Budapeşt Regional Məhkəməsindən “Məlumatlar haqqında” Qanununun 21(7)-ci bəlməsinə müvafiq olaraq cavabdehin üzərinə informasiyaya çatımlılığını təmin etmək vəzifəsi qoyan qərar çıxarmağı xahiş edib.

10. Konstitusiyaya Məhkəməsi 13 dekabr 2004-cü il tarixdə Cinayət Məcəlləsinə narkocinayətlərlə bağlı edilən mübahisəli düzəlişlərin Konstitusiyaya uyğunluğu haqqında qərar qəbul edib. Bu qərar ictimaiyyət üçün açıq olub.

11. Bununla belə Regional Məhkəmə 24 yanvar 2005-ci il tarixdə ərizəçinin iddiasını rədd edib. Məhkəmə hesab edib ki, şikayət “məlumat” hesab oluna və bu tipli sənədə çatımlılıq 1992-ci il Məlumatlar haqqında Qanunla mübahisələndirilə bilməz.

12. Ərizəçi apelyasiya şikayəti verib.

13. Appelyasiya Məhkəməsi 5 may 2005-ci il tarixdə aşağı məhkəmənin qərarını qüvvədə saxlayıb. Məhkəmə hesab edib ki, ərizəçinin istədiyi şikayət bir sıra “bilgiləri” özündə əks etdirib, hansı ki, həmin bilgilər “şəxsi” xarakterli olub, onlara çatım müəllifin icazəsi olmadan mümkün deyil. Fərdi bilgilərin belə mühafizəsindən digər qanuni maraqlar, o cümlədən, ictimai bilgilərə çatımlılıq baxımından da imtina edilə bilməz.

14. Həmin qərarla razılaşmayıb ikinci dəfə məhkəməyə müraciət edən Ərizəçinin iddiası izahsız rədd edilib.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

1. *Macarıstan Respublikasının Konstitusiyası*

Maddə 59

(“1)...Hər kəs mənzil toxunulmazlığı, nüfuzu, şəxsi işləri və anket məlumatları üzrə şəxsi həyat sirrinin qorunması hüququna malikdir”.

Maddə 61

(“1)... Hər kəs öz fikrini sərbəst ifadə etmək, eləcə də, ictimai maraq kəsb edən informasiyanı əldə etmək və yaymaq hüququna malikdir”.

2. *Konstitusiyaya Məhkəməsinin 1989-cu il tarixli 32 sayılı Aktı*

Bölmə 1

“Konstitusiyaya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə daxildir:

(b) qanunların konstitusiyaya uyğunluğuna nəzarət”.

Bölmə 21

(“2) 1(b) bölməsində nəzərdə tutulan prosedura hər kəsə şamil edilir”.

3. *1992-ci il Məlumatlar haqqında Qanun*

Bölmə 2 (həmin vaxt qüvvədə olan)

(“4) Dövlət və bələdiyyə vəzifələrini icra edən orqan və ya şəxslərin və ya qanunla müəyyən edilən digər ictimai təsisatların sahibi olduqları və ya onların fəaliyyəti ilə əlaqədar olan bilgilər fərdi bilgilər istisna olmaqla *ictimai bilgilər hesab olunur*”.

Bölmə 3

(“1) (a) əgər şəxsin razılığı varsa, fərdi bilgilər açıqlana edilə bilər...”

Bölmə 4

"Qanuna görə, əgər açıqlanan fərdi bilgi ictimai maraq daşıyan bilgilərlə əlaqəlidirsə, bu istisna təşkil edir, şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnun pozuntusu hesab edilmir.”

Bölmə 19

(“1) Dövlət funksiyalarını həyata keçirən orqanlar və ya şəxslər öz səlahiyyətləri çərçivəsində cəmiyyətin dəqiq və sürətli bilgi əldə etmə hüququnu təmin etməlidir.

(2) 1-ci bənddə sadalanan qurumlar öz fəaliyyətlərinə dair bilgiləri müntəzəm olaraq dərc etməlidir.

(3) 1-ci bənddə sadalanan qurumlar ictimai maraq kəsb edən bütün bilgiləri hamı üçün çatımlı etməlidir. Dövlət yalnız aşağıdakı kateqoriyaya aid bilgilərə məhdudiyətlər tətbiq edə bilər:

(a) milli müdafiə maraqları;

(b) milli təhlükəsizlik maraqları;

(c) cinayətlərin qarşısının alınması və məhkəmə təqibi maraqları;

(d) mərkəzləşmiş maliyyə və ya valyuta siyasəti maraqları;

(e) xarici əlaqələr və ya beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələr;

(f) məhkəmə prosesləri ...”

Bölmə 21

(“1) əgər ictimai maraq kəsb edən bilginin əldə olunması üçün ərizəçinin sorğusu rədd edilirsə, o məhkəməyə müraciət edə bilər.

(2) imtinanın əsasları və qanuniliyinə dair sübutetmə yükü bilgilərə sahib olan orqanın üzərinə düşür.

(3) bilgi sorğusundan imtina edən orqana qarşı şikayət imtina qərarından sonrakı 30 gün müddətində verilməlidir...

(6) məhkəmə bu tipli işlərə üstünlük verməlidir.

(7) əgər məhkəmə ərizəçinin iddiasını qəbul edərsə, sorğu edilən ictimai xarakterli bilginin həmin orqan tərəfindən verilməsini təmin edən qərar çıxarmalıdır.

Qanunvericilik

I. 10-cu maddənin iddia edilən pozuntusu

15. Ərizəçi iddia edib ki, bu işdə macar məhkəmələrinin qərarlarında ictimai bilgilərə çatım hüququ pozulub. Onun fikrincə bu həm də Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinin pozuntusudur. Həmin maddədə deyilir:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyatın qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyət, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

A. Hökumətin arqumentləri

16. Hökumət Ərizəçinin Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan hüququna müdaxilə barədə mübahisə etməyib. Bununla belə qeyd edib ki, 10-cu maddənin 2-ci bəndi müəyyən şərtlərdə bu hüququn məhdudlaşdırılmasına imkan verir - dövlətlər 10-cu maddə ilə

müdafiə olunan hüquqlara məhdudsiyyətin zəruriliyini dəyərləndirmə baxımından müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinə malikdir.

17. Hökumət təsdiqləyib ki, Konstitusiya ifadə azadlığı və ictimai bilgilərə çatım hüququnu tanıyır, eləcə də, xüsusi qanunlar vasitəsilə həmin hüquqların gerçəkləşməsinə təminat verir. Eyni zamanda həmin hüquqlara müdaxilə imkanları da milli qanunlarda nəzərdə tutulub. 1992-ci il tarixli “Məlumatlar haqqında” Qanun Konstitusiyanın 59 (1) və 61(1)-ci maddələrində nəzərdə tutulan fundamental hüquqların həyata keçirilməsini düzənləyir. Həmin qanuna 1 iyun 2005-ci ildə edilən düzəlişdə ictimai bilgilərin anlayışı yer alıb. Orda bilgilərin digər növlərinin əldə olunmasına təminat verilməsi ilə yanaşı, fərdi bilgilərin istisna təşkil etməsi də qeyd olunub. Bu işdə ikinci instansiya məhkəməsi qeyd edib ki, sorğu vasitəsilə istənilən bilgi fərdi xarakterlidir, çünki orda millət vəkili barəsində fərdi məlumatlar və onun şəxsi fikirləri yer alıb. Sadə bir fakt bundan ibarətdir ki, parlament üzvü konstitusiya şikayəti verərkən onun açıqlığına razılığı olmayıb. Konstitusiya Məhkəməsi də bununla bağlı qərarını qapalı iclasda müzakirə edib, fərdi bilgiləri özündə əks etdirməyən ictimai bilgiləri dərc edib.

18. Hökumət hər hansı ictimai bilgilərlə əlaqəli fərdi bilgilər olduğu halda bilgilərin verilməməsi barədə məhkəmənin qərarının doğruluğunu təsdiqləyib - ictimai təbiətli informasiyaya çatım fərdi bilgilərin mühafizəsi səbəbindən məhdudlaşdırıla bilər. Buna görə də, Hökumət hesab edib ki, daxili məhkəmələr millət vəkilinə aid olan şikayətə çatımın məhdudlaşdırılmasına haqq qazandırmaqla Konvensiyaya müvafiq addım atıblar, bu hərəkət qanuni xarakter daşıyır.

19. 1992-ci il Məlumatlar haqqında Qanuna görə, ictimai bilgilərə çatım hüququ fərdi bilgilərin qorunması baxımından məhdudlaşdırıla bilər. Hökumət bildirib ki, bu işdə məhdudsiyyət Konvensiyada nəzərdə tutulan tələblərə uyğundur - qanunla nəzərdə tutulan olub, başaqlarının hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə tətbiq edilib, demokratik cəmiyyətdə zəruri olub.

B. Ərizəçinin arqumentləri

20. Ərizəçi bildirib ki, informasiyanın əldə olunması və ötürülməsi ifadə azadlığının ilkin şərtidir. Konstitusiya Məhkəməsi narkocinayətlərlə bağlı siyasətə daxil olan şikayətin təfsilatlarına çatım məhdudlaşdırmaqla bilgi istəyən qurumu həmin mövzu ətrafında ictimai müzakirələr açmaq imkanından məhrum edib. İctimai qurum bu işdə mətbuatın funksiyalarından çıxış edib – məqsəd toplum üçün açıq olan bilgilərin əldə etmək, narkocinayətlərlə bağlı siyasət ətrafında ictimai müzakirə açmaq olub. Konstitusiya Məhkəməsi ilkin mərhələdə ictimai müzakirələr açmaq cəhdinə mane olub.

21. Ərizəçi daha sonra qeyd edib ki, Dövlətlər Konvensiyanın 10-cu maddəsinə əsasən pozitiv öhdəliklərə malikdir. Bu işdə Macarıstan hakimiyyəti üçün mübahisə edilən informasiyanı əlavə olaraq toplamağa ehtiyac yox idi, çünki, həmin bilgi hazır idi, dərhal verilməsi mümkün idi. Hakimiyyətin yeganə öhdəliyi həmin informasiyaya çatım qadağan etməmək idi. Sorğu üzrə ictimai informasiyanın verilməsi faktiki olaraq Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 1-ci bəndinə görə, “əldə etmə” hüququnun əhatə dairəsinə düşür. Bu şərt təkcə başqalarına informasiya vermək istəyində olanları deyil, həmçinin, belə informasiyanı əldə etmək istəyində olanları da müdafiə edir. Əks təqdirdə belə informasiyanın verilməməsi onu ifadə edərdi ki, ifadə azadlığı yuxarıda qeyd olunan pozitiv öhdəliklərə uyğun olmayan senzuranın nəticəsində kölgədə qalır.

22. Ərizəçi həmçinin qeyd edib ki, siyasətçilərin şəxsi həyat sferası başqa vətəndaşlarla müqayisədə daha dar mənada ifadə olunur. Onlar tənqiddə daha dözümlü olmalıdırlar. Buna görə də, bu işdə olduğu kimi, əgər onların barəsində fərdi məlumatlar ictimai işlərlə əlaqədardırsa, onlara çatım zəruri hesab oluna bilər. Əgər Hökumətin arqumentləri qəbul

edilərsə, bütün məlumatlar şəxsi hesab ediləcək, ictimai nəzarət istisna olunacaq, ictimai informasiya anlayışı da mənasız olacaq. Bütün hallarda, parlament üzvünün şəxsi həyat sferasına dair heç bir məlumat onun şikayəti ilə əlaqədar olaraq hamıya bildirilmiş olmayacaq.

23. Bundan başqa, ərizəçi qanuni məqsədin mövcudluğunu da mübahisə edib. Konstitusiya Məhkəməsi parlament üzvündən onun şikayətinin açıqlanmasına icazə verməsi barədə heç nə soruşmayıb. Buna görə də məhdudiyyətin onun hüquqlarının müdafiəsinə xidmət etdiyini söyləmək düzgün deyil. Konstitusiya Məhkəməsinin real məqsədi məsələ ilə bağlı ictimai müzakirənin qarşısını almaq olub. Ərizəçinin məqsədi isə Konstitusiya Məhkəməsinin təcrübəsində belə şikayətlərlə işləyərkən toplumun mövqeyinin nəzərə alınmasına nail olmaq olub. Buna baxmayaraq, hətta qanuni məqsədin mövcudluğu ehtimal edilsə belə, məhdudiyyət demokratik cəmiyyətdə zəruri olmayıb. İctimai informasiyaya geniş mənada çatım insan hüquqlarının müdafiəsinin müasir inkişafı ilə, eləcə də, AŞ PA-nın 1087 (1996) sayılı Qətnaməsi ilə şərtləşir.

C. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Müdaxilə olubmu?

24. Məhkəmə dəfələrlə bildirib ki, toplum ümumi maraq kəsb edən məsələlərə dair informasiya almaq hüququna malikdir. Presedent hüququnda dəfələrlə vurğulanıb ki, mətbuat azadlığı belə məsələlər üzrə informasiya və ideyaların yayılmasına xidmət edir. (bax, *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, 26 November 1991, § 59, Series A no. 216, and *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, 25 June 1992, § 63, Series A no. 239). Mətbuat toplum üçün önəmli olan məsələlər üzrə cəmiyyətdə “keçikçi köpək” funksiyasını həyata keçirdiyindən hökumətin yaratdığı maneələrin aradan qaldırılmasında Məhkəmədən xüsusilə diqqətli nəzarət tələb edilir (bax, *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], no. 21980/93, § 64, ECHR 1999-III, and *Jersild v. Denmark*, 23 September 1994, § 35, Series A no. 298).

25. 10-cu maddə ilə qorunan maraqlar baxımından qanun əsassız məhdudiyyətlərə yol vermir. Çünki bu dolaylı senzuranın forması ola bilər və hakimiyyət orqanları tərəfindən informasiyanın əldə olunmasına maneə yarada bilər. İnformasiya azadlığı mətbuat azadlığının ayrılmaz hissəsidir (bax, *Dammann v. Switzerland* (no. 77551/01, § 52, 25 April 2006). İctimai forumların təşkili mətbuatın əsas funksiyalarındandır. Bu işdə ictimai forumun təşkil təşəbbüsçüsü qeyri-hökumət təşkilatı olub. Buna görə də, ərizəçinin fəaliyyətinin məqsədi ictimai müzakirəyə yönəlik informasiya xarakterli mühüm element kimi nəzərdən keçirilə bilər. Məhkəmə ictimai məsələnin müzakirəsi üçün vətəndaş cəmiyyətinin vacib töhfəsini dəfələrlə tanıyıb (misal üçün bax, *Steel and Morris v. the United Kingdom* (no. 68416/01, § 89, ECHR 2005-II). Ərizəçi informasiya azadlığının müdafiəsi də daxil olmaqla müxtəlif məqsədlərlə, insan hüquqları mübahisələrində iştirak edən assosiasiyadır. Buna görə də o, sosial mənada “keşikçi köpək” rolunu oynayan mətbuat kimi səciyyələndirilə bilər (bax, *Riolo v. Italy*, no. 42211/07, § 63, 17 July 2008; *Vides Aizsardzības Klubs v. Latvia*, no. 57829/00, § 42, 27 May 2004). İşin hallarına uyğun olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, Ərizəçinin fəaliyyətinə də Konvensiya ilə mətbuatın müdafiəsi üçün nəzərdə tutulan formada təminat verilir.

26. Bu mübahisənin predmeti narkocinayətlərə dair qanunvericiliyin konstitusiyaya uyğunluğu məsələsidir. Məhkəmənin mövqeyinə görə, həmin qanunvericiliyə təcrübi olaraq abstrakt nəzarətin həyata keçirilməsi, xüsusilə də parlament üzvü tərəfindən təqdim olunan məsələ ictimai əhəmiyyət kəsb edən məsələ hesab olunmalıdır. Buna görə də, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi ictimai önəmli məsələyə dair informasiyanın qanuni olaraq əldə olunmasına çalışıb. Məhkəmə qeyd edir ki, hakimiyyət orqanları inzibati maneə yaratmaqla bu prosesin

elə ilkin mərhələsində müdaxiləyə yol verib. Beləliklə, Konstitusiya Məhkəməsinin informasiya üzərində monopoliyası senzuranın bir formasıdır. Bundan başqa, ərizəçinin niyyəti konstitusiya şikayəti ilə bağlı əldə olunan informasiyanı ictimaiyyətə yaymaq olub və buna görə də, həmin qurumun narkocinayətlərə dair qanunvericiliklə bağlı ictimai müzakirə təşkil etmək və informasiya yaymaq hüququ açıq-aşkar pozulub

27. Bütün bunlara görə Ərizəçinin Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan hüquqlarına müdaxilə mövcud olub.

2. Müdaxiləyə haqq qazandırmaq olarmı?

28. Məhkəmə təkrar olaraq qeyd edir ki, ərizəçinin 10-cu maddəsinin 1-ci bəndi ilə mühafizə edilən hüquqlarına müdaxilə 10-cu maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə cavab vermirsə Konvensiyanın pozuntusu hesab olunur. Ona görə də bunun “qanunla müəyyən edilən” olması, həmin bənddə qeyd olunan bir və ya daha çox qanuni məqsədə müvafiqliyi və həmin məqsədlərə nail olunması üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruriliyi” müəyyən edilməlidir.

a. “Qanunla müəyyən edilən”

29. Ərizəçi ictimai maraq kəsb edən məlumatın əldə olunmasına təminat verən Məlumatın Mühafizəsi Aktına əsaslanaraq bilgi sorğusu verib. Hökumət mübahisə edib ki, ictimai əhəmiyyətli bilgi “fərdi bilgilərlə” əlaqəli olub, bu səbəbdən daxili qanunvericiliyə əsasən ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə üçün kifayət qədər əsaslar mövcud olub.

30. Məhkəmə hesab edir ki, müdaxilə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin mənası çərçivəsində “qanunla müəyyən edilən” olub.

b. Qanuni məqsəd

31. Ərizəçi mübahisə edib ki, məhdudiyyətə parlament üzvünün hüquqlarının müdafiəsinə xidmət edən faktor kimi yanaşmaq olmaz, çünki Konstitusiya Məhkəməsi deputata barəsindəki fərdi bilginin açıqlanması xahişi ilə heç vaxt müraciət etməyib. Hökumət isə mübahisə edib ki, müdaxilə başqalarının hüquqlarının müdafiəsinə xidmət edib.

32. Məhkəmə hesab edir ki, müdaxiləyə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin mənası çərçivəsində başqalarının hüquqlarının müdafiəsinə görə qanuni məqsəd güdməsi kimi baxıla bilər.

c. Demokratik cəmiyyətdə zərurilik

33. Məhkəmə ilk öncə onu qeyd edir ki, “10-cu maddə hər hansı bir şəxsə reyestrədə onun barəsində saxlanılan fərdi bilgilərə çatım hüququnu nəzərdə tutmur, belə bilgilərin ötürülməsi Hökumətin vəzifəsi deyil” (*Leander v. Sweden*, 26 March 1987, § 74 *in fine*, Series A no. 116). İnzibati məlumat və sənədlərə ümumi çatım hüququnu Konvensiyaya görə müəyyən etmək isə çətindir (*Loiseau v. France* (dec.), no. 46809/99, ECHR 2003-XII). Lakin, Məhkəmə bu yaxınlarda “informasiya əldə etmə azadlığı” anlayışını daha geniş təfsir edib (bax, *Sdružení Jihočeské Matky c. la République tchèque* (dec.), no. 19101/03, 10 July 2006) və informasiyaya çatım hüququnu tanımaqla irəliləyən doğru mühüm addım atıb.

34. Məhkəmə qeyd edir ki, “Hökumət istək olduğu halda fərdin informasiyaya çatımını məhdudlaşdırmaqla informasiya əldə etmə azadlığı hüququnu əsaslı olaraq pozur” (*Leander, op. cit.*, § 74). Məhkəmə hesab edir ki, informasiya monopoliyasına aid olan bu iş rəsmi

sənədlərə ümumi çatım hüququndan imtinadan daha çox, mətbuatın funksiyasına bənzər sosial nəzarət funksiyasının həyata keçirilməsi ilə əlaqədardır. Buna görə də, bu məsələ Məhkəmənin əvvəl baxdığı işlərdə olduğu kimi hakimiyyət orqanları tərəfindən mətbuatın funksiyalarının həyata keçirilməsinə yaradılan maneələri xatırladır (Bax, *Chauvy and Others v. France*, no. 64915/01, § 66, ECHR 2004-VI). Bundan başqa, mətbuat azadlığına münasibətdə Dövlətin öhdəlikləri ictimai məsələlər üzrə funksiyaların həyata keçirilməsində yaranan maneələrin aradan qaldırılmasıdır. Məhkəmə qeyd edir ki, bu işdə ərizəçi tərəfindən sorğu edilən informasiya hazır və əldə edilə bilən olub (*müqayisə üçün bax, Guerra and Others v. Italy, 19 February 1998, § 53 in fine, Reports of Judgments and Decisions 1998-I*). Hökumət tərəfindən hər hansı bir məlumatın xüsusi olaraq toplanmasına lüzüm olmayıb. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, Dövlət ərizəçi tərəfindən sorğu edilən informasiyaya çatıma maneə olmamaq öhdəliyinə malik olub.

35. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi müəllifi barədə heç bir şəxsi məlumatı özündə əks etdirməyən konstitusiya şikayəti haqqında bilgi sorğusu verib. Bundan başqa, Məhkəmə millət vəkiliyinə şəxsi həyatının qorunması ilə bağlı hökumətin arqumentini tamamilə həqiqətə uyğun olmayan hesab edir. Beləliklə, mühafizə edilən şəxsi həyat sferası onun konstitusiya şikayətindən fərqləndirilə bilər. Bu həqiqətdir ki, o şikayət verməsi barədə mətbuata bilgi verib və buna görə də, qeyd olunan ictimai məsələ ilə bağlı onun şəxsi rəyi prinsipə bəllidir. Buna baxmayaraq, Məhkəmə hesab edir ki, əgər dövlət xadimləri ictimai məsələlərlə bağlı öz şəxsi həyatları və şəxsi hüquqları ilə əlaqədar olaraq ictimai müzakirələrə və mətbuata senzura tətbiq edərsə bu ifadə azadlığı üçün fəsadlar törətmiş olacaq. Məhkəmənin fikrincə, qeyd olunan fikirlər bu iş üzrə müdaxiləyə haqq qazandıra bilməz.

36. Məhkəmə hesab edir ki, ictimai bilgilərə çatıma yaradılan əngəllər belə məsələlərin mediada və ya əlaqəli sahələrdə reallaşma imkanlarına əngəl törədə bilər. Nəticədə, onlar artıq “ictimai nəzarətçi” olaraq özlərinin həyatı əhəmiyyətli rollarını oynaya bilməyəcək, cəmiyyətin dəqiq, etibarlı bilgilərlə təmin edilmə imkanları sıfıra enəcək (bax, *mutatis mutandis, Goodwin v. the United Kingdom*, judgment of 27 March 1996, *Reports* 1996-II, p. 500, § 39).

37. Yuxarıda qeyd olunan fikirlərə əsasən Məhkəmə belə bir nəticəyə gəlir ki, bu işdə ərizəçinin ifadə azadlığı hüququna müdaxilə demokratik cəmiyyətdə zərurilik testinə cavab vermir. Bu Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu deməkdir.

II. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

Konvensiyanın 41-ci maddəsində qeyd olunur:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulmasını, lakin Yüksək Razılığa gələn Tərəfin daxili hüququ yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə müəyyən edir.”

A. Ziyan

38. Ərizəçi ictimai müzakirə üçün açıq olan məsələyə dair informasiyaya çatım hüququna qoyulan məhdudiyət səbəbindən mənəvi əzaba düşər olduğu üçün 5 000 avro (EUR) tələb edib.

39. Hökumət bu tələbə narazılıq ifadə edib.

40. Məhkəmə hesab edir ki, pozuntunun nəticəsi olaraq ərizəçinin mənəvi məhrumiyyətlərinə səbəb olan mənəvi ziyana görə ədalətli şəkildə əvəz ödənilməlidir.

B. Xərclər və məsrəflər

41. Ərizəçi Məhkəmədən öncəki hüquqi xidmətlərə görə 5,594 avro (EUR) və notariat kontoruna xərclərinə görə 80 avro (EUR) tələb edib.

42. Hökumət bu tələbə narazılıq bildirib.

43. Məhkəmənin presedent hüququna müvafiq olaraq ərizəçi yalnız o xərc və məsrəflərə görə kompensasiya hüququna malikdir ki, bunlar faktiki olaraq mövcud və mütləq mənada əqlabatan həddə olsun. Bu işdə sənədlərə və yuxarıda qeyd olunan meyarlara əsasən Məhkəmə bütün məqamlar üçün xərcləri və məsrəfləri 3,000 avro (EUR) məbləğdə əqlabatan sayıb.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

44. Məhkəmə hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankının borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə üç faiz əlavə edilməlidir.

Bu əsaslara görə Məhkəmə yekdilliklə hesab edir ki,

1. Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

2. Pozuntunun nəticəsi olaraq ərizəçinin mənəvi məhrumiyyətlərinə səbəb olan mənəvi ziyana görə ədalətli şəkildə əvəz ödənilməlidir.

3. (a) cavabdeh tərəf Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq qərarın çıxarıldığı son tarixdən üç ay müddətində 3000 avro və əlavə olaraq, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi, məhkəmə xərcləri və məsrəfləri qərarın çıxarıldığı vaxt macar forintinə uyğun məzənnə üzrə ödənilməlidir:

(b) yuxarıda göstərilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənəcək məbləğin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan sadə faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

4. Məhkəmə ədalətli əvəz barədə ərizəçinin şikayətinin qalan hissəsini rədd edir.

Tulkens Franzoise

Katib

Salli Dolly

Sədr

BODROŞIÇ SERBİYAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə N. 32550/05)

23 İyun 2009-cu il

PROSEDUR

1. Bu iş Serbiya vətəndaşı olan Cənab Zeljko Bodroşiçin (“ərizəçi”) Avropa Konvensiyasının 34-cü maddəsinə söykənərək Serbiya və Çernoqoriya Dövlətlər İttifaqına qarşı verdiyi 23 avqust 2005-ci il tarixli ərizəsi (N. 32550/05) əsasında başlanıb. 3 iyun 2006-cı ildən Çernoqoriyanın müstəqillik haqqında bəyannamə elan etməsi ilə Serbiya Avropa Məhkəmə prosesində yeganə cavabdeh qismində qalıb.
2. Məhkəmədə Ərizəçini Kikindada praktik hüquq fəaliyyəti ilə məşğul olan M. Cənab Lipovan, Serbiya və Çernoqoriya Dövlətlər İttifaqı və müvafiq olaraq Serbiya Hökumətini (“Hökumət”) isə onun nümayəndəsi Cənab S. Kariç təmsil edib.
3. Ərizəçi hesab edib ki, onun ifadə azadlığı hüququ və ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ pozulub.
4. 13 sentyabr 2006-cı ildə Məhkəmə ərizəçinin şikayəti barədə Hökumətə bildiriş ünvanlayıb. Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndinə görə, Məhkəmə ərizənin mahiyyət üzrə araşdırılması və eyni zamanda qəbuledilənliyi barədə qərar verib.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1970-ci ildə doğulub və Kikindada yaşayır.
6. Ərizəçi həm jurnalist, həm də siyasi partiya üzvüdür. Şübhəli hesab olunan həmin hadisələr vaxtı, o həmçinin, həftəlik yerli *Kikindske* qəzetinin redaktoru olub.
7. 3 oktyabr 2003-cü ildə ərizəçi tarixçi J.P.-yə dair “Faşistlərə verilən söz” (“The Floor is Given to the Fascist” (*Reč ima fašista*)). adlı məqalə dərc etdirib. Öz məqaləsində ərizəçi yazıb:

“1980-1990-cı illərdə Miloşeviçə, onun rejiminə və müttəfiqlərinə dair təhqir və böhtanla dolu müxtəlif yazılar yazan tarixçi J.P. Novi Sad TV-nin jurnalistinin sayəsində yenidən ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olub. Həmin jurnalist tarixçini “Yaxası açılanlar” (“Unbuttoned”) verilişinə qonaq kimi dəvət edib. J.P. faşist yönümlü fikirlərini ifadə edərək özünü kəmağul kimi aparıb. O, milli televiziya ilə bəyan edib ki, Baranja xorvatların işğalı altında olub, slovaklar, rumınlar və bütün Vojvodinada olan macarlar müstəmləkə altında yaşayanlar olublar. J.P.-yə görə, Vojvodinada heç bir xorvat yoxdur, macarlar isə əsasən slavyanlardır, çünki onlar sifət quruluşlarına görə belə, əsl slavyana oxşayırlar.

Verilişin ardınca üç həftə ərzində bir sıra QHT-lər və nüfuzlu şəxslər, eləcə də, bir sıra siyasi partiyalar özlərinin kəskin mövqelərini ortaya qoydular. Onlar bütün yayımlıların “nifrətli nitq” barədə öhdəliklərə riayət etməyə borclu olduqlarını bəyan etməklə yanaşı, Radio Verilişləri Şurasından xahiş etdilər ki, milli televiziya barəsində müvafiq ölçü götürsünlər.

Məsələyə həmçinin, Mədəniyyət və Media naziri də münasibət bildirib...

Sonrakı məlumatlar göstərir ki, Radio Verilişləri Şurası bu veriliş barədə müvafiq məlumatları toplayıb. Eyni zamanda, J.P. başqalarının acınacaqlı vəziyyətinə sevinərək, ictimai fikrə özünün mənfi münasibətini aşılamağı bacarmışdır. 5 oktyabrdan sonrakı dəyişikliklərdən sonra bu professional “coxdanşan” Serbiya Tarix Arxivinin rəhbəri təyin olundu. Halbuki bu vaxta qədər o, hökumət tərəfindən ittiham edilirdi. O mövcud hökuməti və “mövcud olmayan milləti” tənqid etmişdi. “Yaxası açılanlar” verilişi bu fəali cəmiyyətə təqdim etməklə bizim yaşadığımız mühiti çirkləndirib.”

8. 10 oktyabr 2003-cü ildə J.P. Kikinda Bələdiyyə Məhkəməsində ərizəçiyə qarşı təhqir cinayəti üzrə xüsusi ittiham qaydasında cinayət işi qaldırılıb.

9. 17 noyabr 2003-cü ildə keçirilən dinləmədə ərizəçi bəyan edib ki, “o şəxsi ittihamçı [J.P.] ilə məsələni yoluna qoymağı arzulamır, çünki, o Serbiyada faşist hərəkatının üzvü olub”. Bu fikrə görə 5 yanvar 2004-cü ildə J.P. ərizəçiyə qarşı böhtana görə xüsusi ittiham qaydasında şikayət verib.

10. Ərazi aidiyyatına görə sonradan hər iki iş birləşdirilərək, Zrenyanin Bələdiyyə Məhkəməsinə verilib.

11. Məhkəmə dinləməni 15 aprel 2004-cü il tarixinə təyin edib. Ərizəçi çağırış vərəqəsini vaxtında almadığından dinləmədə iştirak etməyib.

12. Məhkəmə növbəti dinləməni isə 23 sentyabr 2004-cü il tarixinə təyin edib və ərizəçinin məhkəməyə çağırış vərəqəsini 24 iyun 2004-cü il tarixində alması səbəbindən o, yenə də dinləmədə iştirak edə bilməyib.

13. Ərizəçi təsdiq edir ki, məhkəmənin heç bir çağırış vərəqi ona müvafiq qaydada təqdim olunmayıb. Bütün vərəqələr onun artıq işçisi olmadığı qəzet redaksiyasına ünvanlanıb. Lakin, o, hər iki çağırış vərəqəsinin qəbul edilməsi barədə qəbzi şəxsən imzalayıb.

14. 15 dekabr 2004-cü ildə keçirilən növbəti əsas dinləməyə ərizəçi polisın müşayiəti ilə gəlib. Vəkili onunla məhkəmə binasında görüşüb və onu ittihamla tanış etmək məqsədi ilə dinləmənin təxirə salınması üçün hakimə vəsatət verib.

15. Sədrlik edən hakim ərizəçiyə və onun vəkilinə müdafiə çıxışı etmək üçün 30 dəqiqə vaxt verib. 20 dəqiqədən sonra ərizəçinin vəkili bəyan edib ki, onlar müdafiə çıxışı üçün hazırdırlar.

16. Məhkəmə əsas dinləməni keçirib və elə həmin gün də ərizəçini dərc olunan məqaləsinə görə təhqirdə və 17 noyabr 2003-cü ildə keçirilən məhkəmə dinləməsində verdiyi bəyanata görə böhtanda təqsirli hesab edən qərar verib. Məhkəmə ərizəçini RSD 15000 Serb dinarı (təxminən 162 avro (EUR)) məbləğində cərimə edib və J.P.-nin məhkəmə xərclərinə görə ərizəçiyə RSD 20 700 serb dinarı (təxminən EUR 225) ödəmək barədə qərar verib.

17. Zrenyanin Bələdiyyə Məhkəməsi öz qərarında məqalədə istifadə olunan “faciə və şəri təmsil etmək” ifadəsinin gizli tarixi mənalərini izah edərək, hesab edib ki, *inter alia* kimisə “faşist” qismində təsvir etmək təhqiredici mahiyyət daşıyır. Məhkəmə ərizəçinin sadəcə öz siyasi mövqeyini ifadə etməsi arqumentini rədd edib. Çünki, faşist siyasi partiyaları və ya hərəkatları yaratmaq daxili qanuna görə yolverilməz hesab olunurdu. Buna görə də, ərizəçi

J.P.-in insan ləyaqətinə hörmət etməyib. Əgər televiziya proqramında və ya digər yerdə J.P.-nin səsləndirdiyi fikirlər onu şəxsən təhqir etmiş olsaydı, o zaman o, müvafiq məhkəmənin yardımına müraciət edə bilərdi.

18. Ərizəçi qərardan 9 mart 2005-ci ildə appelyasiya şikayəti verib və Zrenyanin Dairə Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxlayıb. Məhkəmə belə bir nəticəyə gəlib ki, J.P.-nin fikirləri onun tarixçi ekspert düşüncəsinin məhsulu olub. "Faşizim" sözünün dərk olunan mənası şübhəsiz ki, J.P.-nin fikirlərinin predmeti olmayıb. Ərizəçinin məqaləsində qeyd olunan terminlərdən görünür ki, xüsusilə tarixçinin "axmaq" adlandırılması, onun təhqir olunmasına yönəlik yeganə məqsəd daşıyır.

19. Kassasiya məhkəməsi də ərizəçinin çağırış vərəqi ilə bağlı arqumentlərini rədd edib və bildirib ki, iki dəfə lazım olan tərzdə çağırılmasına baxmayaraq o, məhkəməyə gəlməyib. Bundan başqa, 15 dekabr 2004-cü ildə keçirilən dinləmədə ərizəçiyə və onun vəkilinə məsləhətləşmək və hazırlamaq üçün imkan verilmişdir, lakin onlar dinləmə üçün hazır olduqlarını 20 dəqiqədən sonra bəyan etmişdilər.

20. Buradan görünür ki, J.P. ərizəçiyə qarşı başqa bir məhkəmə işi qaldırır ki, bu da mənəvi zərəmə görə kompensasiya ilə bağlı mülki iddiadır. Daxili məhkəmələr ona RSD 50 000 məbləğində (təxminən EUR 540) kompensasiya ödəmək haqqında qərar verib. Lakin, ərizəçi bu məsələ ilə bağlı Avropa Məhkəməsinə heç bir şikayət ünvanlanmayıb.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

21. Serbiya Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddələri müxtəlif rəsmi bülletenlərdə dərc olunub və aşağıdakılardan ibarətdir:

Maddə 92 (1)

"Hər kəs başqalarının şərəf və nüfuzunu ləkələyən yalan məlumat yayarsa, cərimə edilir və ya altı aydan çox olmamaq şərtilə azadlıqdan məhrum edilir."

Maddə 93

"1. Hər kəs başqasını təhqir edərsə, cərimə edilir və ya üç aydan çox olmamaq şərtilə azadlıqdan məhrum edilir.

2. Hər kəs yuxarıdakı paraqrafda nəzərdə tutulan hərəkəti mətbuat vasitəsilə və ya kütləvi çıxışda edərsə, cərimə edilir və ya altı aydan çox olmamaq şərtilə azadlıqdan məhrum edilir."

Maddə 96

"1. Heç kəs başqa bir şəxsi təhqir etdiyinə görə, əgər o, belə hərəkəti elmi, ədəbi və ya bədii əsərdə, ciddi tənqidi təhlildə və ya özünün rəsmi vəzifələrinin icrası ilə, jurnalist peşəsi ilə, siyasi və ya başqa sosial fəaliyyətlə əlaqədar edərsə, hüquq və maraqların müdafiəsi ilə və ya alçaltmaq niyyəti güdməyən digər hallarda fikri ifadə ilə bağlı törədirsə, cəzalandırılı bilməz

2. Yuxarıda qeyd edilən vəziyyətlərdə cavabdeh hər hansı bir şəxsi cinayət törətməkdə ittiham edən fikirlər səsləndirirsə, hətta baxmayaraq ki, onun barəsində məhkəmənin yekun qərarı da yoxdursa, əgər o, öz iddiasını inandırıcı əsaslarla sübut edərsə, bu zaman o cəzalandırılı bilməz".

22. Ümumi Cinayət Məcəlləsinin müvafiq müddəalarında qeyd olunur:

Maddə 39

...3. Əgər cərimə toplanmayıbsa, məhkəmə cərimənin hər 200 dinarı üçün bir günlük həbs müəyyən edir, həbsin ümumi müddəti altı aydan çox olmamalıdır.

4. Əgər ittiham edilən şəxs cərimənin yalnız yarısını ödəyirsə və qalan cərimə müqabilində həbs olunursa, bu məbləği ödədikdən sonra həbsdən azad edilir.”

23. Cinayət Prosesual Məcəllənin müvafiq müddəalarında isə qeyd olunur:

Maddə 160

“Bu Məcəllənin müddəalarına müvafiq olaraq, şəxsə aid olan bütün sənədlər birbaşa onun ünvanına göndərilməlidir. Əgər həmin yerdə onu tapmaq mümkün deyildirsə, həmin xidmət tərəfindən o, axtarılıb tapılmalı və ona məlumat çatdırılmalıdır. Bundan sonra xidmət tərəfindən ünvan tapılmayıbsa, o, bu Məcəllənin 161-ci maddəsinin birinci bəndinə uyğun olaraq hərəkət etməlidir.”

Maddə 161

“1. Bu Məcəllənin müddəalarına müvafiq olaraq, şəxsə aid olan bütün sənədlər, əgər onu mənzilində və ya iş yerində tapmaq mümkün deyildirsə, ünvan sahibinin istənilən böyük ailə üzvünə təqdim oluna bilər. Əgər ünvan sahibinin ailə üzvlərindən heç biri mənzildə tapılmazsa, sənəd, əgər onlar bunu qəbul edərlərsə, qulluqçuya və ya qonşuya verilə bilər. Əgər çatdırılma xidməti ünvan sahibini iş yerində tapmazsa, orada səlahiyyətli şəxsə və ya hər hansı şəxsə sənədi təqdim edə bilər.

2. Əgər ünvan sahibinin olmaması təsdiq olunursa və birinci bənddə göstərilən şəxs onu tapmağa və sənədi təqdim etməyə nail olmayıbsa, o zaman, ünvan sahibinin olduğu yer haqqında məlumatların əks olduğu bildiriş geri qaytarılmalıdır”.

Maddə 162 (1)

“Çağırış vərəqi... əsas məhkəmə dinləməsi üçün şəxsən cavabdehdə təqdim olunmalıdır”.

24. 419-cu Maddə təmin edir ki, *inter alia*, əgər prosesual hüquq normaları pozulubsa, prokuror cavabdehin adından “məhkəmənin son qərarı” əleyhinə Qanuniliyin Müdafiəsi Sorğusu (RPL) təqdim edə bilər.

25. 420, 425 və 426-cı Maddələrə uyğun olaraq, yuxarıda qeyd olunan sorğu əsasında Ali Məhkəmə müvafiq məhkumluğu qüvvədə saxlaya və ya onu tamamilə dəyişdirə bilər. O, həmçinin şübhəli hesab olunan hökmləri tamamilə və ya qismən ləğv edə bilər və aşağı instansiya məhkəmələrinə işlərə yenidən baxılması barədə göstəriş verə bilər. Buna baxmayaraq, əgər Ali Məhkəmə hesab edərsə ki, cavabdehə münasibətdə qanun pozuntusu mövcuddur, o, bununla əlaqədar son qərar verə bilər.

26. Öhdəliklər haqqında Qanunun 199 və 200-cü bölmələrinə müvafiq olaraq, *inter alia*, hər kəs onun şərəf və ya reputasiyasının pozulması nəticəsində mənəvi əzab keçiribse, onun davamlılığından və ya intensivliyindən asılı olmayaraq, məhkəmə qarşısında mülki qaydada maliyyə kompensasiyası ala bilər. Bundan başqa, onu əvəz edə bilən adekvat qeyri-maddi satisfaksiya qismində cavab formasının seçilməsi xahişi ilə də müraciət oluna bilər.

27. 2004-cü il tarixli Mülki Proses haqqında Qanunun 13-cü bölməsində qeyd olunur ki, cinayətin baş verib-verməməsi, eləcə də, məhkum edilən şəxsin cinayət məsuliyyətinə münasibətdə cinayət məhkəməsinin son qərarını mülki məhkəmə nəzərə almağa borcludur.

28. Serbiya və Çernoqoriya Məhkəməsinə aid olan müvafiq müddəalar *Matiyaşeviç Serbiyaya qarşı* iş üzrə qərarla nəzərdə tutulmuşdur. (nömrə: 23037/04, §§ 12, 13 and 16-25, 19 September 2006).

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

29. Ərizəçi şikayət edib ki, onun məhkumluğu Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulan ifadə azadlığı hüququnu pozub. Həmin maddədə qeyd olunur:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radiolayım, televiziya və kinematoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə iğtişayım və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların qarşısının alınması üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

A. Qəbul edilənlik

30. Hökumət qeyd edib ki, ərizəçi bütün mümkün və effektiv dövlətdaxili hüquq müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. Birincisi, cinayət prosesinə münasibətdə qanuniliyin müdafiəsi ilə bağlı o, öz adından (paraqraf 24 və 25-ə bax) vəsatət verilməsini prokurora həvalə etməyib. İkincisi, əgər o, özünün şəxsi hüquqlarından hər hansı birinin pozulduğunu hesab edirdisə, Öhdəliklər haqqında Qanunun 199 və 200-cü bölmələrinə müvafiq olaraq, zərərli bağlı mülki iddia qaldıra bilərdi. (paraq. 26-ya bax). Bununla əlaqədar olaraq, Hökumət daxili məhkəmənin Konvensiyanın 5 və 8-ci maddələrinə və eyni zamanda, Öhdəliklər haqqında Qanunun 200-cü maddəsinə əsaslanaraq çıxardığı qərara bəraət qazandırır. Həmin qərarla qanunsuz sorğu-sual edilən və həbs edilən iddiaçıya mülki kompensasiya verilmişdi. Üçüncüsü, əgər ərizəçi hesab edirdisə ki, J.P.-nin fikirləri təhqiredici mahiyyət daşıyır, o zaman onun barəsində cinayət işinin başlanması tələbi ilə məhkəməyə müraciət edə bilərdi. Və nəhayət o, Serbiya və Çernoqoriya Məhkəməsi qarşısında məsələ ilə əlaqədar iddia qaldıra bilərdi (paraqraf 28-ə bax).

31. Ərizəçi vurğulayıb ki, yuxarıda qeyd olunan bütün hüquq müdafiə vasitələrinin hamısı səmərəsiz olub.

32. Məhkəmə özünün presedent hüququna əsaslanaraq təkrar qeyd edir ki, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan qaydaya görə daxili hüquq müdafiə vasitələrinin məqsədi Razılığa gələn Dövlətlərə iddia edilən hüquq pozuntularının, onların Məhkəməyə təqdim olunmasına qədər qarşısının alınması və ya tənzimlənməsinə imkan yaratmaqdır. Lakin, tükəndirilən vasitələr yalnız effektiv xarakterə malik olanlardır. Hökuməti təmsil edən

bir vəzifəli şəxs tükənmənin olmadığını iddia edərək, Məhkəməni inandırmağa çalışıb ki, hüquqi vasitələrin effektivliyi həm nəzəri, həm də praktiki olaraq mümkündür. (bax, *inter alia*, *Vernillo v. France*, judgment of 20 February 1991, Series A no. 198, pp. 11–12, § 27, and *Dalia v. France*, judgment of 19 February 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, pp. 87-88, § 38).

33. Nəhayət, Məhkəmə təkrar edir ki, səmərəli daxili hüquq müdafiə vasitəsi normal məhkəmə prosesinin tərkib hissəsini təşkil etməlidir və nəzarət xarakterli ola bilməz. Buna görə də ərizəçi rəsmi şəxslərdən asılı olmadan prosədə bir başa təşəbbüskarlıq imkanına malik olmalıdır. (bax, *Lepojić v. Serbia*, no. 13909/05, § 54, 6 November 2007).

34. Bu işə gəlincə Məhkəmə hesab edir ki, Qanuniliyin Müdafiəsi Vəsətətini (RPL) ərizəçinin adından yalnız prokuror verə bilərdi. Çünki, ərizəçinin belə bir hərəkəti etmək hüququ yoxdur. (yuxarıda paraqraf 24-ə bax). Beləliklə, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin birinci bəndinə görə bu vasitə (RPL) səmərəsiz olub.

35. Məhkumluqla bağlı dəyən zərəyə görə mülki qaydada iddia irəli sürülməsi imkanına gəldikdə, Hökumət bu işdə ərizəçinin Öhdəliklər haqqında Qanunun müvafiq müddəalarına əsaslanan iddiasına qarşı tutarlı arqument qoya bilməyib. Məhkəmənin mövqeyinə görə, ittiham edilən şəxs öz məhkumluğunu ləğv etmək məqsədi ilə Dövlətə qarşı mülki tələb irəli sürərkən, aydın olub ki, cəzanın sosial təyinatı ilə bağlı köklü ziddiyyət mövcuddur. Buna görə də, bu vasitə perspektivdə hər hansı uğura nail olmağa mane olur.

36. Bundan başqa, Məhkəmə ərizəçinin məhkumlu müqabilində J.P.-yə qarşı cinayət işinin başlanmasını da effektiv müdafiə vasitəsi hesab etmir. İstənilən halda, belə vasitənin seçilməsini Məhkəmə əqlabətən saymır və cavab tədbiri hesab etmir. (bax, *mutatis mutandis*, *Filipović v. Serbia*, no. 27935/05, § 44, 20 November 2007).

37. Nəhayət, ərizəçinin Serbiya və Çernoqoriya Məhkəməsinə ərizə verməli olması ilə əlaqədar Hökumətin arqumentinə gəldikdə, Məhkəmə təkrar edir ki, bu spesifik vasitə 15 iyul 2005-ci il tarixinədək əlçatmaz olub və bundan başqa, Serbiya və Çernoqoriya İttifaqı dağıldığından bu vasitə səmərəsiz olub. (bax, *Matijašević v. Serbia*, no. 23037/04, §§ 34-37, ECHR 2006-...)... Məhkəmə bu işdə hökumətin qeyd olunan mövqeyini əsaslı hesab etmir.

38. Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin şikayəti Konvensiyanın 35-ci maddəsinin birinci bəndinə müvafiq olaraq, qəbul edilən sayılmalıdır. Buna görə də, Hökumətin etirazı rədd edilməlidir.

39. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin birinci bəndinə müvafiq olaraq, aşkar şəkildə əsassız deyildir. Məhkəmə həmçinin, qeyd edir ki, heç bir başqa əsas olmadığına görə, ərizənin qəbul edilənliyi elan edilməlidir.

B. İşin halları

1. Tərəflərin arqumentləri

40. Hökumət təsdiq edib ki, “axmaq” və “faşist” terminləri obyektiv mənada difamasiya hesab olunur və J.P.-yə münasibətdə bu, həmçinin doğru olmayan məlumatdır. Çünki, o heç vaxt “Serbiyada faşist hərəkatının üzvü” olmayıb və ümumilikdə belə qrup heç vaxt mövcud olmayıb. Digər tərəfdən, ərizəçinin məqaləsi müsbət niyyətlə yazılmayıbdır. Çünki, onun əsas məqsədi J.P.-ni şəxsi planda alçaltmaq və kütləyə onun barəsində nifrət hissi aşıllamaq olub. Hökumət mübahisə edib ki, ərizəçi “Voєvodinanın muxtariyyəti, Serb xalqının

qarabarmasıdır” adlı məqaləsində istifadə etdiyi ifadələrlə jurnalist etikasına hörmət etməyibdir.

41. Hökumət daha sonra qeyd edib ki, ictimai mövqeyə sahib olmayan J.P. üçün jurnalist tənqidindən ən yüksək müdafiə tələb olunur. Ərizəçinin ittihamları heç bir həqiqətə əsaslanmayan sadə fikirlər olub.

42. Nəhayət, Hökumət ərizəçinin üzərinə qoyulan həbsi əhəmiyyətsiz hesab edib və buna görə də verilən cəzanın qanuni məqsədə uyğunluğuna nail olmağa çalışıb.

43. Ərizəçi Hökumətin mövqeyinə etirazını bildirib. O, təkrar edib ki, J.P.-nin fikirləri Voevodinanın çoxmillətli toplumu üçün zərərli olub və bir jurnalist kimi o, həmin məsələlərə açıq şəkildə reaksiya verməyi özünün vəzifəsi hesab edib.

2. Məhkəmənin verdiyi qiymət

(a) “qanunla müəyyən edilən”

44. Böhətan və təhqirə görə ərizəçinin məhkumluğunun onun ifadə azadlığı hüququna müdaxilə təşkil etməsi mübahisələndirilməyib və bu, həmin vaxtda qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsinin 92 və 93-cü maddələrinə əsasən “qanunla müəyyən edilib”.

(b) “qanuni məqsəd”

45. Burada həmçinin, müdaxilə başqalarının hüquqlarının, yəni J.P.-nin reputasiyasını müdafiəsi səbəbindən qanuni məqsəd güdüb. Digər məsələ isə burada müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmaması ilə bağlıdır.

(c) “demokratik cəmiyyətdə zəruri”

a. Ümumi prinsiplər

46. Məhkəmənin də dəfələrlə qeyd etdiyi kimi, 10-cü maddədə təsbit olunan ifadə azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm dayaqlarından birini təşkil edir. Həmin maddənin 2-ci bəndinin predmetinə təkcə asan əldə oluna bilən və ya zərərsiz hesab olunan “informasiya” və “ideyalar” daxil edilmir, eləcə də, təhqiredici, şok effekti və ya narahatlıq yaradan fikirlər də aiddir. (bax, *Lepojić v. Serbia*, cited above, § 73; *Filipović v. Serbia*, cited above, § 53). Buraya o cümlədən, ictimai maraq kəsb edən məsələlərə dair informasiyaların vicdanlı şəkildə yayılması hüququ da, hətta dərc olunan məlumat yalan olsa və fikir şəxsi həyata toxunsa belə, aid edilir. (bax, *Lepojić v. Serbia*, cited above, § 74).

47. Məhkəmə demokratik cəmiyyətdə mətbuatın yerinə yetirdiyi mühüm funksiyanı xüsusi olaraq qeyd edir. Baxmayaraq ki, mətbuat üçün də müəyyən sərhədlər vardır. Xüsusilə, başqalarının reputasiyası və hüquqlarına münasibətdə, mətbuat həmin sərhədləri aşmamalıdır. Mətbuatın vəzifəsi hər bir halda ictimai maraq kəsb edən bütün məlumatları özünün hüquq və vəzifələri ilə bir araya sığan tərzdə ötürməkdir. Jurnalist azadlığı həmçinin şişirtmə və ya təxribatın da müəyyən həddə mümkünlüyünü əhatə edir. (bax, *Dalban v. Romania* [GC], no. 28114/95, § 49, ECHR 1999-VI).

48. Bu, ilk növbədə milli hakimiyyət orqanları tərəfindən qiymətləndirmə aparılarkən ifadə azadlığına müdaxilənin “təxirəsalınmaz sosial tələbata” əsaslanıb-əsaslanmadığını müəyyən etmək üçün zəruridir və bu zaman onlar müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinə malikdirlər.

(bax, *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France* [GC], nos. 21279/02 and 36448/02, § 45, ECHR 2007-...). Mətbuata aid olan işlərdə Dövlətin qiymətləndirmə sərbəstliyi azad mətbuata yardımçı olmaq və onun işinə təminat vermək üçün demokratik cəmiyyətin marağı ilə məhdudlaşdırılır. Özünün nəzarətedici funksiyasını həyata keçirərkən Məhkəmənin qarşısında duran məsələ, bütövlükdə bu işə aid olan müdaxiləni araşdırmaq və milli hakimiyyət orqanları tərəfindən təqdim olunan arqumentlərin “münasib və kifayət edib-etməməsini” müəyyən etməkdir. (bax, *Vogt v. Germany*, judgment of 26 September 1995, Series A no. 323, pp. 25-26, § 52; *Jerusalem v. Austria*, no. 26958/95, § 33, ECHR 2001-II).

b. Bu işə tətbiq olunma

49. Bu işdə ərizəçinin məhkumluğu onun J.P.-ni “axmaq”, “faşist” və “faşist hərəkatının üzvü” kimi ifadələrdən istifadə edərək təsvir etdiyinə görə yaranıb. Ayri-ayrı kriminal hərəkatlar kimi, böhtan və təhqir arasında fərqləri nəzərə alaraq, ərizəçinin təqsirli bilindiği bu hərəkatlara münasibətdə Məhkəmə qeyd olunan ifadələrin təbiətinin müəyyən edilməsi üçün xüsusi ekspertlərin çağırılmasını məqsədəuyğun hesab etməyib.

50. Hökumət ilk növbədə mübahisə edib ki, ərizəçinin ifadələri həqiqətə uyğun olmayan faktların bəyan olunmasından başqa bir şey deyil. Çünki, Serbiyada faşist hərəkatı yaratmaq həmişə qanunsuz hərəkat sayılıb. Görünür, daxili məhkəmələr də, hökumətin gəldiyi nəticələri özləri üçün əsas arqument kimi qəbul edib. Məhkəmə bu məsələyə münasibətdə təkrar olaraq vurğulayır ki, presedent hüququna əsasən faktlarla qiymətləndirici rəylər arasında bölgü mövcuddur ki, sonuncuların da sübut olunmasına ehtiyac yoxdur. (bax, *Lingens v. Austria*, judgment of 8 July 1986, Series A no. 103, § 46; *Oberschlick v. Austria (no. 1)*, 23 May 1991, § 63, Series A no. 204). Fakt və ya qiymətləndirici rəylərin təsnifatı ilk növbədə milli hakimiyyət orqanları, o cümlədən, daxili məhkəmələr üçün qiymətləndirmə sərbəstliyi baxımından mühüm əhmiyyətlidir. (bax, *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [GC], no. 49017/99, § 76, ECHR 2004-XI). Lakin, elə qiymətləndirici rəy hesab olunan fikirlər də mövcud ola bilər ki, onların müdafiəsi üçün kifayət qədər faktiki əsaslar mövcud olmalıdır. (bax, *Jerusalem v. Austria*, cited above, § 43).

51. Öncə qeyd olunduğu kimi, Məhkəmə hesab edir ki, əvvəlki işlərdə ümumi mənada təhqiedici hesab olunan “axmaq” və “faşist” müəyyən hallarda tənqidi fikir kimi qəbul edilə bilər. (bax, *Oberschlick v. Austria (no. 2)*, judgment of 1 July 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV; *Feldek v. Slovakia*, no. 29032/95, ECHR 2001-VIII). Lakin, bu işdə ərizəçinin istifadə etdiyi ifadələrə əsaslanan məhkumluğunun güdülən qanuni məqsədə uyğun olub-olmamasına dair xüsusi hallar müəyyən edilməlidir.

52. Ərizəçinin fikirlərinə məqalənin kontekstində baxılmalıdır. Ərizəçi J.P.-nin ictimai televiziya da çoxlu etnik azlıqların yaşadığı və 35 faizini qeyri-serblər təşkil edən Voevodinada milli azlıqların tarixinə dair səsləndirdiyi müəyyən ziddiyyətli fikirlərə münasibət bildirib. Bu böyük azlıq əsasən macarlardan təşkil olunub, lakin buraya solvqlar, xorvatlar və başqaları da daxildir. Həmin müsahibədə J.P. bəyan edib ki, *inter alia*, “Voevodinada olan bütün macarlar müstəmləkə altında yaşayanlar olub” və “regionda heç bir xorvat olmayıb”. Hətta Serb məhkəmələrinin müəyyən etdiyi kimi, J.P. faşizmə qətiyyətli inanmadığına baxmayaraq, (yuxarıda paraqraf 18-ə bax) fərqli siyasi baxışa malik olan ərizəçinin qeyri-tolerantlıq nümayiş etdirərək milli azlıqlara münasibətdə J.P.-nin fikirlərini bu cür şərh etməsi anlaşılan deyil. Lakin, bu da faktdır ki, bu cür ictimai əhəmiyyətli fikirlərə reaksiya verməsi onun jurnalist vəzifəsi ilə əlaqədardır və bu başa düşüləndir. Daha sonra, Məhkəmə hesab edir ki, kimisə faşist, nasist və ya kommunist adlandırmaq, özü-özlüyündə həmin şəxsin faktiki partiya mənsubiyyəti ilə eyniləşdirilə bilməz. (bax, *mutatis mutandis*, *Feldek v. Slovakia*, § 86).

53. Lakin, yuxarıda qeyd olunanlara əsasən, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi tərəfindən istifadə olunan ifadələrin həqiqiliyini sübut etməyin mümkün olmamasına baxmayaraq, onlar

qiymətləndirici rəy kimi şərh oluna bilməz. Belə qiymətləndirici rəy hər hansı faktik əsasın olmaması səbəbindən onun şəxs barəsində ifrat təəssürat yarada bilər. Buna görə də, yuxarıda sadalanan elementlərə əsaslanaraq, bu işdə ənənəvi hallar mövcud olmayacaq.

54. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, tənqidin yol verilə bilən həddləri fərdi şəxslərə nisbətən siyasi fiqurlara münasibətdə daha genişdir. Buna baxmayaraq, hətta fərdi şəxslər belə özlərini ictimai nəzarət üçün açıq saxlayarsa, onlar da ictimai müzakirə predmeti sayılırlar. (bax, *Jerusalem v. Austria*, cited above, §§ 38-39). Bu işdə Məhkəmə qeyd edir ki, J.P. hətta bir dəfə ictimai xarakterli fəaliyyətlə məşğul olubsa, o zaman ona ictimai fiqur kimi yanaşılmalıdır. (yuxarıda paraqraf 7-yə bax) Bütün hallarda, əgər onun ictimai maraq kəsb edən mövzu ilə bağlı kitabı nəşr olunubsa və yerli televiziya çıxış edibsə, o geniş auditoriya tərəfindən sərt tənqiddə məruz qala bilər. Buna görə də o, bu kontekstdə daha böyük tolerantlıq nümayiş etdirməli idi. (bax, *mutatis mutandis, Oberschlick v. Austria (no. 2)*, judgment of 1 July 1997, *Reports* 1997-IV, § 31-33).

55. Məhkəmənin öncəki təcrübəsinə müvafiq olaraq, ictimai maraq kəsb edən məsələlərin müzakirəsi barədə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, bir sıra məhdudiyyətlər mövcuddur. (bax, *Nilsen and Johnsen v. Norway [GC]*, no. 23118/93, § 46, ECHR 1999-VIII). Buunla əlaqədar olaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, bu işdə qeyd olunan müzakirə şübhəsiz ki, böyük ictimai maraq kəsb edən və siyasi müzakirə predmeti olan məsələlərdən biridir. Bu məsələ təkcə ərizəçinin irəli sürdüyü faktlarla deyil, həmçinin, bir sıra qeyri-hökumət təşkilatları, siyasi partiyalar və bəzi tanınmış ictimai xadimlər tərəfindən də dəstəklənir. J.P.-nin ziddiyyətli televiziya müsahibəsində səsləndirdiyi fikirlərə artıq əksəriyyət reaksiya verib.

56. Bu həqiqətdir ki, J.P.-ni tənqid edərkən ərizəçi cəmiyyətdə adətən təhqiredici hesab olunan sərt sözlərdən istifadə edib. Buna baxmayaraq, onun fikirləri təhrikədi (provokativ) müsahibəyə reaksiya kimi və ümumdemokratik maraq kəsb edən məsələnin azad şəkildə ölkə və region miqyaslı müzakirəsinin nəticəsi olaraq səslənib. Burada məzmununda heç bir halda zorakı məqsədli yanaşma mövcud olmayıb. (bax, *a contrario, Lindon, Otchakovsky-Laurens and July*, cited above, § 57). Bundan başqa, 10-cu maddə təkcə asan əldə oluna bilən və ya zərərsiz hesab olunan “informasiya” və “ieyaları” deyil, eləcə də, təhqiredici, şok effekti və ya narahatlıq yaradan fikirləri də müdafiə edir. (bax, *Castells v. Spain*, 23 April 1992, § 42, Series A no. 236, and *Vogt*, cited above, § 52).

57. Ərizəçinin məhkumluğu ilə əlaqədar daxili hakimiyyət orqanları tərəfindən irəli sürülən arqumentlərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, Serbiyada faşist hərəkətlərinin yaradılmasının qanunla qadağan edilməsi faktına görə, onlar ərizəçinin fikirlərinin həqiqətə uyğun olmayan fikirlər hesab edilə bilər. Həmçinin, daxili məhkəmələr yol verilə bilən tənqid anlayışını da dar təfsir edərək ərizəçinin fikirlərinin qiymətləndirici rəy olub-olmaması məsələsini də araşdırmayıb. (bax, *Grinberg v. Russia*, no. 23472/03, § 28-30, 21 July 2005). Onlar həmçinin məqalənin kontekstində istifadə olunan ifadələrin faktiki səbəblərinin qiymətləndirilməsi baxımından da nəticəyə nail olmayıblar. Beləliklə, Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, daxili məhkəmələr tərəfindən təqdim olunan arqumentlər mübahisə edilən müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün “münasib və kifayət” deyildir.

58. Nəhayət, Məhkəmə təkrar qeyd edir ki, müdaxilənin proporsionallığı məsələsi ilə bağlı verilən cəzaların təbiəti və ciddiliyi kimi faktorlar da nəzərə alınmalıdır. (bax, *Cumpănă and Mazăre v. Romania*, no. 33348/96, 17 December 2004, §§ 111-124; *Sokolowski v. Poland*, no. 75955/01, § 51, 29 March 2005). Bu işdə bir fakta da diqqət yetirmək lazımdır ki, ərizəçi məhkum edilməyə və cərimə ödəmədiyi təqdirdə, bu, 75 günlük həbslə də əvəzlənə bilərdi. (paraqraf 22-yə bax)

59. Öncəki müzakirələr Məhkəməyə belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, bu işin hallarına uyğun olaraq həyata keçirilən cinayət prosesi ərizəçinin ifadə azadlığının pozulması ilə nəticələnib.

Ona görə də, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulmuşdur.

II. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 3(b) BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

60. Ərizəçi şikayət edib ki, prosedə özünün müdafiə çıxışına hazırlaşması üçün ona kifayət qədər vaxt verilməyib. O, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3(b) bəndinə əsaslanıb və orada qeyd olunur:

“3. Cinayətdə təqsirləndirilən hər kəs, aşağıdakı minimal hüquqlara malikdir:

(b) öz müdafiə çıxışına hazırlaşması üçün kifayət qədər vaxta və vasitələrə malik olmalıdır...”.

Qəbuledilənlik

61. Hökumət bu arqumentə etirazını bildirib. Onlar 15 aprel və 23 sentyabr 2004-cü il tarixinə nəzərdə tutulan və ərizəçinin iştirak etmədiyi dinləmələrdə iştirak etmək üçün onun tərəfindən imzalanan qəbzləri təqdim ediblər. Onlar iddia ediblər ki, ərizəçi ittiham aktının məzmunundan xəbərdar olub, çünki o, 17 noyabr 2003-cü il tarixli dinləmədə həmin sənədi əldə edib və hətta 15 aprel 2004-cü il tarixli dinləməyə də çağırılıb. Bundan başqa, 15 dekabr 2004-cü il tarixli dinləmədə ərizəçiyə və onun vəkilinə məsləhətləşmə və onun müdafiəyə hazırlıq çıxışı üçün 30 dəqiqə vaxt verilsə də, vəkil yalnız 20 dəqiqədən sonra hazır olduqlarını bəyan edib. Hökumət təsdiq edib ki, məhkəmə dinləmədə növbəti möhləti ərizəçinin vəkilinin vəsatəti əsasında verməli idi.

62. Ərizəçi bu arqumentlərlə ümumiyyətlə razılaşmayıb və iddia edib ki, hər iki məhkəmə çağırış xidmətini vaxtında və düzgün həyata keçirməyib. Çünki, həmin vaxt o, əvvəlki iş yerində olmayıbdır.

63. Məhkəmə “müdafiə hüququ”nun “6-cı maddənin 3-cü bəndində sadalanan tam olmayan siyahısına əsaslanaraq vurğulayır ki, hər şeydən əvvəl, müdafiə və ittiham tərəfləri arasında mümkün olan dərəcədə maksimal bərabərlik təmin olunmalıdır. 6-cı maddənin 3 (b) bəndi təqsirləndirilən şəxsə “müdafiəyə hazırlıq üçün uyğun vaxta və vasitələrə” təminat verir. Buna görə də, nəzərdə tutur ki, öz adından müstəqil müdafiə fəaliyyəti həyata keçirməkdən ötrü əsas məhkəmə prosesinə hazırlaşmaq üçün təqsirləndirilən şəxs “zəruri” olan hər şeyi etmək imkanına malik ola bilər. Təqsirləndirilən şəxs müvafiq vasitələrdən istifadə etməklə öz müdafiəni təşkil etmək imkanlarına malik olmalıdır və məhkəmə prosesində heç bir məhdudiyətlərlə qarşılaşmamalıdır. Bu müddəə yalnız o halda pozulur ki, onun həyata keçirilmə imkanları qeyri-mümkün olsun. (bax, *Mayzit v. Russia*, no. 63378/00, §§ 78-79, 20 January 2005).

64. Bu işə gəlincə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi 2003-cü ilin noyabrında və 2004-cü ilin martında ona qarşı elan olunan ittihamlar barədə lazımi tərzdə məlumatlandırılıb. O, həmişə, birinci və ikinci instansiya məhkəməsində özünün müdafiəsinə hazırlıq üçün vəkili ilə sərbəst əlaqə saxlamaq imkanına malik olub.

65. Ərizəçi işə şikayət edib ki, o, sonuncu dinləməyə polisın müşayiəti ilə gətirildiyindən öz vəkili ilə məsləhətləşməyə çox qısa vaxt verilib. Buna baxmayaraq, yuxarıda qeyd olunan

bütün elementləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçiyə öz müdafiəsinə hazırlaşması üçün kifayət qədər vaxt verilib.

66. Buradan belə çıxır ki, bu şikayət tam əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3 və 4-cü bəndlərinə müvafiq olaraq rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

67. Konvensiyanın 41 maddəsində qeyd olunur:

"Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının pozulmasını, lakin Yüksək Razılığa gələn Tərəfin daxili hüququ yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir".

A. Zıyan

68. Ərizəçi mənəvi zərərə münasibətdə EUR 10 000 avro tələb edib.

69. Hökumət bu tələbə etirazını bildirib.

70. Məhkəmə ərizəçinin mənəvi zərər çəkməsi, yəni onun həyata keçirilən məhkəmə prosesində narahatlıq və sarsıntı keçirdiyini qəbul edib. Bərabər əsasda qiymətləndirmə həyata keçirərək, Məhkəmə ərizəçinin xeyrinə EUR 500 avro və bu məbləğə əlavə edilə bilən hər hansı rüsumun ödənilməsi barədə qərar verib.

B. Xərclər və məsrəflər.

71. Hüquqi yardım alan ərizəçi Məhkəmədən öncəki xərclər və məsrəflərə münasibətdə heç bir tələb irəli sürməyib. Buna görə də, Məhkəmə bu başlıq altında heç bir cərimə müəyyən etmir.

BUNA GÖRƏ DƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ,

1. Ərizənin ifadə azadlığına aid hissəsini qəbuledilən sayır və şikayətin qalan hissəsinin isə qəbuledilməzliyini elan edir;

2. Hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulmuşdur;

3. *Hesab edir ki,*

(a) cavabdeh Dövlət tərəfindən Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, qərarın çıxarıldığı son tarixdən üç ay ərzində, dəymiş mənəvi zərərə münasibətdə ərizəçiyə milli valyutaya çevrilməklə, EUR 500 (beş yüz avro) və əlavə olaraq tələb olunan hər hansı rüsum ödənilməlidir;

(b) yuxarıda göstərilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər həmin məbləğin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

4. Ərizəçinin ədalətli əvəz barədə şikayətinin qalan hissəsini rədd edir.

Qərar ingilis dilində verilib və 23 iyun 2009-cu ildə Məhkəmə Qaydalarının 77-ci Qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə müvafiq olaraq yazılı formada elan edilib.

DYUNDİN RUSİYAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə N 37406/03)

14 oktyabr 2008-ci il

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1952-ci ildə anadan olub, Orenburq əyalətinin Orsk şəhərində yaşayır. O jurnalistdir.

A. Nəşr

6. 21 avqust 2002-ci ildə Vestnik qəzetinin 128/382-ci sayında ərizəçi *Orskiyin* “İşgəncə verilən şübhəli şəxslər törətmədikləri oğurluğu etiraf etdilər” sərəlvhəli məqaləsi dərc olunub. Yazıda özəl şirkətə məxsus mülkiyyətin oğurluğu ilə bağlı istintaqdan söhbət açılıb. Şirkətin direktoru oğurluq hadisəsi ilə əlaqədar özünün üç keçmiş işçisini əsas şübhəli şəxs kimi göstərib. Həmin üç nəfərdən biri Cənab S. öz istəyi əsasında Lenin rayonunun polis bölməsinə gedib. Sonra, söhbət başqa mövzuya yönəldilib və müəllifin fikirləri qalın kursivlərlə verilib: “Mən S-in başına gələnləri yazan diktofonu yandırdım”.

7. Cənab S. bildirib ki, o, Lenin rayonunun polis bölməsində qəflətən həbs edilib. Ertəsi gün səhər o bir ofisə gətirilib və orada beş nəfər polis zabiti, o cümlədən, Cənab G. də onlar arasında olub. Cənab S. aşağıdakı qaydada davam edir:

“Şənbə günü idi. Onlar (polis zabidləri) lançdan sonra toy şənliyinə getməyi planlaşdırırdılar. Onlardan alkoqol iyi gəlirdi. Görünür həddindən artıq çox içmişdilər. Onlar mənə hansı formada - lingdən istifadə etməklə, yoxsa başqa üsulla işgəncə verəcəklərini müzakirə edirdilər. Məni stula bağladılar, ayaqlarım stulun ayaqlarına bərkidildi, əllərim isə stulun söykənəcəyinin arxasına bəndləndi. Yumruqla döş qəfəsimə vurduqdan sonra sinəmdən zədə aldım. Şok vəziyyətində idim. Bundan sonra, qəflətən, boynuma sarsıdıcı zərbə endirdilər... Zərbəni kimin vurduğunu və buna etiraz edənə kim olduğunu görə bilmədim. Kimsə dedi: “Bəs indi nə? Ling?” Cənab G. deyir: “Yaxşı, ancaq mənim stolumu qana boyamayın”. O, stoldan bütün jurnalları götürdü. Onlardan biri bir qədər gözaltı baxdıqdan sonra şin linginə bənzəyən bir alət götürdü. Dəqiq bilmirəm, onlar mənə necə işgəncə vermək istəyirdilər. Cənab G. deyir: “Xeyr, gəlin əvvəl əleyhqazı yoxlayaq”. Mənə əleyhqazı geydirirlər, nəfəs alıb verə bilmədim, zəiflik hiss etdim və başım hərləndi.

8. Məqalə daha sonra Cənab S-in barəsində deyilənlərə əlaqədar davam edir. Bir müddətdən sonra Cənab S. etiraf etmək üçün hazır olduğunu işarə edib. O qonşuluqdakı otağa götürülüb və onun söylədiklərini mülki paltarda cavan bir oğlan qeydə alıb. Bundan sonra, Cənab S. polis bölməsinin zirzəmisindəki kameraya atılıb.

Müəllifin fikirlərinə qayıdaraq, ərizəçi Cənab S.-in dostu, onun alibisini təsdiq etmək üçün polis bölməsinə gedən Cənab M.-i təqdim edib. Hadisələr Cənab M.-in fikirləri ilə davam edir:

“Lenin rayonunun polis bölməsində onlar məni ikinci mərtəbədə yerləşən 18 nömrəli otağa götürdülər. İfadə alan şəxs hüdüür, atletik, qırmızı saçlı müstəntiq G. olub. Müstəntiq suallara keçib:

- Qalan hissə haradadır?

- Qalan hissə nədir?

- Dostlarınız artıq etiraf edibdir ki, siz mənəvi cəhətdən alçaldılmış şəxsiniz.

O məni döyməyə başladı. Hər söz zərbə ilə yekunlaşırdı.

- Götürülən qənimət haradadır? Siz mənə deyəcəksiniz! Mən paraşütçüyəm. Mən sizin kimiləri məhv edirəm və sizi də öldürəcəyəm!

- Nə vaxtsa yoxa çıxmalar haqqında eşitmişiniz? Əgər qərar etdiklərinizi geri vermirsinizsə, siz də onlardan biri olacaqsınız!

...Mən eşitmişdim ki, əgər polis təsadüfən birinin əlini və ya ayağını qırırsa, əməliyyatçı zabitlər isə həmin işgəncənin izlərini gizlətmək üçün qurbanı öldürür və onu gizli dəfn edirlər.

Cənab G. deyir: "Tutuquşu kimi danışmağı dayandırın. Vəkil, vəkil... Vəkil məhkəmədə olacaq, ancaq indi siz məhkəməyə qədərki istintaqın nəzarətindəsiniz. Onu hücrəyə salın, qoy orada ağı başına gəlsin".

Ancaq, müstəntiq mənə heç bir zərbə vurmadı. Sadəcə, yumruğunu stola vurdu. Lakin deyəsən, onlar səhv etdiklərini anlamışdılar və nə edəcəklərini də bilmirdilər.

9. Nəticədə, ərizəçi Cənab S-in bədənində dəfələrlə vurulan zədələrin və qızartıların qeyd olunduğu tibbi rəyə istinad edib. O, Cənab G-yə və digər polislərə qarşı cinayət işini başlamaqdan imtina edən prokurorların passiv münasibətini tənqid edib və onların bu hərəkətindən məhkəməyə şikayət olunub. Həqiqi cinayətkar isə sonra tapılıb və oğurluğa görə ittiham edilib.

B. Böhtana görə mülki iddia

10. Lenin rayonunun polis bölməsinin baş əməliyyat zabiti Cənab G. ərizəçiyə və qəzetin təsisçisinə qarşı böhtana görə Orsk əyalətinin Lenin rayon məhkəməsi qarşısında iddia irəli sürüb. O hesab edib ki, yuxarıda qara hərflərlə verilmiş çıxarışlar həqiqətə uyğun deyildir. Şərəf, ləyaqət və peşəkar nüfuzuna zərər vurulduğunu iddia edən zabit bu ziyana, eləcə də, məhkəmə xərclərinə görə kompensasiya tələb edib. O, nə vaxtsa Cənab S-ə və Cənab M-ə qarşı zorakılıqdan istifadə etməsi ilə bağlı faktları inkar edib.

11. Ərizəçi təsdiq edib ki, mübahisə doğuran çıxarışlar Cənab S. və Cənab M-in şəxsən başına gələnlərin qəzetdəki təsviridir və hadisələr barədə onların yalnız sağlam fikirləri təqdim olunub. O vicdanla hərəkət edib və təsdiq edib ki, nə Cənab S., nə də ki Cənab M.-in Cənab G-yə böhtan atması və ya onu şərləməsi üçün heç bir səbəb olmayıb. Çıxarışlar nə şəxsən Cənab G-yə aid olub, (məsələn, "onlardan alkoqol iyi gəlirdi") nə də onun reputasiyasına zərər vuran hər hansı informasiyanı özündə əks etdirib (onun paraşütçü olması barədə fikri). Ərizəçi Cənab M-in də iştirak etdiyi, özünün Cənab S-lə olan söhbətinin diktofon yazısını sübut kimi təqdim edib. O, həmçinin Cənab S-in bədənindəki zədələrlə bağlı verilən tibbi rəyə, Lenin rayonunun polis bölməsində Cənab S. və Cənab M. tərəfindən edilən etirafların lent yazısına və prokurorluqla bağlı şikayətlərə də istinad edib.

12. Rayon məhkəməsi Cənab S-dən və Cənab M-dən Cənab S-in də təsdiq etdiyi və məqalədə də qeyd olunan əhvalatın dəqiqliyi barədə şifahi ifadə alıb. Hər iki tərəfin suallarına cavab olaraq, o polis zabitlərinə şahidlik edib. Lakin stula bağlanılma zamanı Cənab G-dən alkoqol iyi gəlməsi inkar edilib, Cənab G. həqiqətən onun stolunu qana boyamağa qarşı onları xəbərdar edib və ona qarşı zorakılıqdan istifadə etməyib. Lakin "sadəcə olaraq iştirakçı qismində" orada olub. Cənab M. həmçinin təsdiq edib ki, onun başına gələnlər məqalədə qeyd olunduğu kimi baş verib.

13. 29 aprel 2003-cü il tarixdə Orsk əyalətinin Lenin rayon məhkəməsi Cənab G-nin hərəkətinə qismən bəraət verib. O, ilkin olaraq qeyd edib ki, ərizəçi və qəzet böhtana görə məsuliyyətdən azad edilmə tələbi irəli sürə bilməzlər, o səbəbə görə ki, onlar sadəcə başqaları

tərəfindən söylənilmiş fikirləri təkrar dərc ediblər. Çünki heç bir belə məsuliyyətdən azad etmə Kütləvi İnformasiya Vasitələri Aktında nəzərdə tutulmayıb. Eləcə də, narazılığa səbəb olan fikirlərin dəqiqliyini sübut etmək onlardan tələb olunub. Hər halda, rayon məhkəməsinin nöqteyi-nəzərinə, nə Cənab M. və Cənab S-in bədənlərindəki zədələr barədə tibbi rəylər, nə müsahibələrin diktofon yazısı, nə də şifahi sübutlar hesab olunan şahid ifadələri Cənab G.-nin onlara işgəncə verməsi və ya hədə-qorxu gəlməsi barədə məlumatın doğruluğunun sübutu kimi qiymətləndirilə bilməz.

Bundan başqa "...Cənab S-in şahid ifadəsindən belə çıxır ki, Cənab G. müsahibə verən zaman sərxoş vəziyyətdə olmayıb. O, əleyhqazdan istifadə barədə təklif etməyib, fiziki zorakılığa əl atmayıb və Cənab S. bu barədə heç bir şey deməyib (ərizəçiyə). Cənab S-in başına gələnələr barədə diktofon yazısı ilə məqalədə qeyd olunanların müqayisəsi belə bir nəticəyə gətirib çıxarır ki, məqalədə hadisələr xronoloji ardıcılıqla sadalanıb və müəllif Cənab S-in fikirlərini emosional intensivliyi artıraraq və tutulan şəxslərə münasibətdə zorakılığın tətbiqində Cənab G.-nin aparıcı rolunu vurğulayaraq, yaradıcılıqla yanaşmış".

14. Rayon məhkəməsi, hər halda, hesab edib ki, Cənab G.-nin paraşütçü olması haqqında söylənilən fikir onun reputasiyasına ziyan vurmayıb və Cənab M.-in polis tərəfindən "öldürülən" qurbanlar haqqında söylədiyi fikirlərin şəxsən cənab G.-yə heç bir aidiyyəti yoxdur. Qalan çıxarışlar onun reputasiyasına zərər vuran və təkzibə ehtiyacı olan hesab edilib.

15. Rayon məhkəməsi Cənab G.-ni 2 000 rus rublu (təxminən 70 avro) məbləğində cərimə edib və ərizəçiyə qarşı məhkəmə xərclərini ödəmək barədə qərar verib.

16. 31 iyul 2003-cü ildə ərizəçi və qəzet tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti əsasında Orenburq Əyalət Məhkəməsi hökmü qüvvədə saxlayıb.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

17. Mülki Məcəllənin 152-ci maddəsi təmin edir ki, şəxs onun şərəfinə, ləyaqətinə və ya peşəkar nüfuzuna zərər vuran "məlumatın", əgər şəxs belə fikirləri yayıbsa, düzgünlüyünü sübut edə bilmirsə, təkzib olunma xahişi ilə məhkəməyə müraciət edə bilər. Həmin şəxs həmçinin, belə fikirlərin yayılması nəticəsində dəyən qeyri-maddi ziyana və itkilərə görə kompensasiya da tələb edə bilər.

18. 1100-cü maddə təmin edir ki, əgər ziyan ləyaqət, şərəf və nüfuza xələl gətirən informasiyanın yayılması nəticəsində baş veribsə, qeyri-maddi ziyan üçün kompensasiya edilən səhvdən asılı olmayaraq ödənilməlidir.

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİ İLƏ TÖRƏDİLƏN HÜQUQ POZUNTUSU

19. Ərizəçi Konvensiyanın 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş fikri ifadə etmək azadlığı hüququnun pozulmasından şikayət verib. Həmin maddədə deyilir:

"1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına maneə olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərəzi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyətin qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə

edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

A. Qəbuledilənlik

20. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü paragrafının işığında çək-çevir edildikdə aşkar şəkildə əsassız deyil. Ona görə bu, qəbuledilən elan edilməlidir.

B. İşin halları

1. Tərəflərin təqdimatları

21. Hökumət təsdiq etdi ki, ərizəçi digər şəxsin şərəf, ləyaqət və reputasiyasına xələl gətirən qəsdən yalan informasiya ötürməyə görə mülki məsuliyyət daşıyır. Xüsusən, o polis zabiti cənab G-ni ağır cinayətdə təqsirli hesab edən məqalə yazıb və dərc edib. Yəni, tutulan şəxslərə qarşı zorakılıqdan istifadə olunub, onlarla pis rəftar edilib. Prokurorluq istintaq apararaq Cənab G-yə qarşı cinayət işinin başlanmasından imtina edib. Daxili məhkəmələr buna görə də ərizəçi tərəfindən ötürülmüş informasiyanın yalan olması barədə konkret nəticəyə gəliblər.

22. *Çernişeva Rusiyaya qarşı* işində (nömrə 77062/01, 10 iyun 2004) çıxarılan qərara uyğun olaraq, hökumət ısrar edib ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsi qeyri-məhdud fikri ifadə etmək azadlığına tamamilə təminat vermir. Həmin azadlığın həyata keçirilməsi həmçinin mətbuata aid edilən “vəzifə və öhdəliklər”i özündə ehtiva edir. Bu “vəzifə və öhdəliklər” o zaman zəruri əhəmiyyət kəsb edir ki, mövcud olan işdə olduğu kimi, konkret olaraq adı çəkilən bir şəxsin nüfuzuna müdaxilə məsələsi ortaya çıxsın. Ərizəçi ötürülmüş informasiyanın doğruluğunu yoxlamaq üçün öz vəzifəsinin öhdəsindən lazımınca gəlməyib. Uyğun olaraq, onun fikri ifadə etmək azadlığı hüququna istinadən etdiyi müdaxiləyə bəraət qazandırılıb. Ərizəçinin üzərinə qoyulan cərimə Cənab G-nin reputasiyasının müdafiəsi məqsədinin qanuniliyinə münasib və proporsional olub.

23. Ərizəçi təkid edib ki, o, jurnalistdən tələb edilməli olduğu dərəcədə faktların dəqiqliyini yoxlayıb. O, tibbi rəyləri polis bölməsində Cənab S. və M.-in etiraf etdiyi diktofon yazılarını və pis rəftar olunma barədə Cənab S. və M.-in şikayətlərinin surətlərini əldə edib və daxili məhkəməyə təqdim edib. Cənab S. və Cənab M. məqalədə əks olunan informasiyanın dəqiqliyini təsdiq edib. Beləliklə, daxili məhkəmələr sübutları heç bir səbəb göstərmədən etibarsız hesab ediblər. Fakt isə odur ki, hakimiyyət orqanları pis rəftar edilmə barədə məlumatın olmasına baxmayaraq, cinayət işinin başlanmasından imtina edib, bu öz-özlüyündə o anlama gəlib ki, ərizəçi tərəfindən dərc olunan informasiya həqiqətə uyğun olmayıb. Ərizəçi öz məqaləsində xatırladı ki, hakimiyyət orqanları cinayət işinin başlanmasından imtina edib və onları buna görə tənqid edib. Məqalənin məqsədi polis vəhşiliyinin araşdırılmasında hakimiyyət orqanlarının imtinasını qınamaq olub. Ərizəçi təsdiq edib ki, orada onun fikri ifadə etməsinə kifayət qədər faktiki əsas mövcud olub. Baxmayaraq ki, o məhkəmədə sübut edə bilməyib ki, polis bölməsində hadisələrin onun tərəfindən edilən təsviri bütün təfsilatları ilə doğru olub, lakin ona hələ də Konvensiyanın 10-cu maddəsinin müdafiəsi şamil olunur. Hətta sərt, polemik dildə dərc olunan “zəif faktiki əsaslara söykənən” güclü tənqid də 10-cu maddə ilə müdafiə olunur. (bax. *Diçand və başqaları Avstriyaya qarşı* iş nömrə 29271/95, § 52, 26 fevral 2002-ci il).

24. Ərizəçi təqdim edib ki, şərəf, ləyaqət və nüfuza xələl gətirən informasiyanın yayılması hallarında daxili qanunla (yuxarıda paraqraf 18-ə bax) müəyyən edilən ciddi məsuliyyət Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə ziddiyyət təşkil edir. Ərizəçinin fikrincə jurnalist əgər, cinayətkar qəsd ilə hərəkət edibsə və onun təqsiri məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuşdursa, o zaman qeyri-maddi ziyanın müqabilində kompensasiya ödəməyə bocludur. Əgər, jurnalist bilməyərək ictimai xadimi gözdən salırsa, bu zaman yalnız təkzib verilməli və iddiaçıya maddi ziyan ödənilməlidir. Ərizəçi daha sonra israr edib ki, jurnalist cinayət hüququnda tətbiq olunan “ağlabatan şübhə çərçivəsində” standartına müvafiq olaraq, ondan hər məlumatın doğruluğunun sübut edilməsi tələb edilə bilməz. Polis vəhşiliyi haqqında məqalə dərc edən jurnalistdən onun cinayət işində təqsirinin sübutu üçün prokuror kimi hərəkət etmək deyil, ağlabatan formada tələb irəli sürülə bilər. Onun rolu pis rəftarla bağlı faktlara ictimai marağı cəlb etməklə və onlara diqqəti yönəltməklə cinayət işinin başlanmasına prokurorluq orqanlarını məcbur etmək olub.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

(a) ümumi prinsiplər

25. Məhkəmənin məlum presedent hüququna müvafiq olaraq, fikri ifadə azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm əsaslarından birini təşkil edir və onun inkişafı hər bir fərdin özünü təsdiqi üçün əsas şərtlərdən biridir. 10-cu maddənin 2-ci paraqrafının mətninə görə, bu, təkcə yaxşı qəbul edilən, laqeydlik kimi və ya zərərsiz kimi qiymətləndirilən “informasiya” və ya “ideyalara” tətbiq olunmalı deyil. Bu, həmçinin, o hallara tətbiq edilir ki, orada təhqir, şok və ya narahatlıq mövcuddur. Bunlar plüralizmin, tolerantlığın və çoxfikirliyin tələbləridir, onlarsız isə heç bir “demokratik cəmiyyət” mövcud deyildir.

26. Məhkəmə təkrar edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci paraqrafına görə, siyasi polemika və ya ictimai maraq kəsb edən məsələlərə dair debatlarla görə məhdudiyət müəyyən edən kiçik istisna mövcuddur. (bax: *Surek Türkiyəyə qarşı*, nömrə 26682/95, § 61, ECHR 1999- IV) Bundan başqa, baxmayaraq ki, dövlət məmurlarının özlərinin hər sözünün tənqidi araşdırılmasına imkan yaratması inandırıcı deyil və lakin hər halda siyasətçilərin, rəsmi statusda hərəkət edən dövlət qulluqçularının davranışı, adi fərdlərdən daha çox tənqid predmetinə çevrilirlər. (bax: *Toma Lüksemburqa qarşı*, nömrə 38432/97, § 47, ECHR 2001-III)

27. Mətbuat demokratik cəmiyyətdə mühüm funksiyanı yerinə yetirir. Lakin buna baxmayaraq, o müəyyən sərhədləri adlayıb keçməməlidir, xüsusilə bunlar reputasiyaya, başqalarının hüquqlarına və gizli informasiyanın açılmaması zərurətinə əsaslanan məlumatlardır. O ki qaldı, vəzifə və məsuliyyəti ilə bir araya sığan informasiyanın və ictimai maraq kəsb edən bütün məsələlər barədə fikirlərin ötürülməsinə, bu jurnalistin vəzifəsini təşkil edir. (bax: *Haes və Gijssels Belçikaya qarşı*, 24 fevral 1997-ci il tarixli hökm. *Hökmlər və Qərarlar haqqında Məlumatlar 1997 - I*, səh. 233-34, § 37 və *Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı* [GC], nömrə 21980/93, § 59, ECHR 1999-III). Təkcə belə informasiya və fikirlərin ötürülməsi məsələsindən söhbət getmir, həmçinin kütlə onları qəbul etmək hüququna malikdir. Əks təqdirdə, mətbuat özünün həyati əhəmiyyətli “ictimai nəzarətçi” (keşikçi köpək) rolunu oynamaq imkanlarına malik olmayacaq. (bax: *Toregir Toregison İslandiya qarşı* 25 iyun 1992. Seriya A no. 239, p. 28, § 63). Jurnalist azadlığı həddindən artıq şişirdilmənin də müəyyən ölçüsünü gözləməlidir. (bax: *Prager və Oberschlick Avstriyaya qarşı*, 26 aprel 1995, seriya A, nömrə 313, p. 19, § 38). Bu azadlıq 10-cu maddənin 2-ci paraqrafının əhatə dairəsindən istisna təşkil edir, çünki burada məzmun dəqiq izah edilməlidir. Hər hansı məhdudiyət üçün zərurət inandırıcı şəkildə ortaya qoyulmalıdır.

28. Konvensiyanın 10-cu maddəsi o şərtlə jurnalistlərin ümumi maraq kəsb edən problemlərə dair informasiya yaymaq hüququnu müdafiə edir ki, onlar vicdanla hərəkət edirlər, dəqiq faktik əsasla söykənir və jurnalistika etikasına müvafiq olaraq cəmiyyəti “etibarlı və dəqiq” informasiya ilə təmin edirlər. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci paraqrafına müvafiq olaraq, fikri ifadə etmək azadlığı həmçinin mediayaya, hətta ciddi ictimai narahatlıq doğuran məsələlərə aid edilə bilən “vəzifə və öhdəliklər”i də özündə ehtiva edir. Bundan başqa, bu “vəzifə və öhdəliklər”, konkret adı çəkilən şəxsin nüfuzuna müdaxilə edilməsinə və “başqalarının hüquqlar”ının pozulmasına ilə bağlı məsələ meydana çıxdıqda əhəmiyyət kəsb edir. Beləliklə, medianın hər hansı bir şəxsi nüfuzdan salan faktik məlumatı yoxlamaq kimi özünün adı vəzifəsindən azad edilə bilməsi üçün əvvəlcə xüsusi əsaslar tələb edilir. Əgər belə əsaslar mövcuddursa, bu xüsusilə defamasiyanın təbiəti və dərəcəsi ilə, eləcə də kütləvi informasiya vasitəsinin mənbələrinin etibarlılıq dərəcəsi ilə əsaslandırılır. **(bax: *Lindon Otçakovsky Laurens və Juli Fransaya qarşı* [GC], nömrə 21279/02 və 36448/02, § 67, ECHR 2007..., *Pedersen və Baadsgaard Danimarkaya qarşı* [GC], nömrə 49017/99, § 78, ECHR 2004 –XI.).**

29. Müsahibələrə əsaslanaraq dərc olunan məqalələrə dair işlərdə fərqli məqam ondan ibarətdir ki, əgər fikirlər jurnalistə məxsusdursa və ya başqalarından sitatlar gətirilibsə, burada təkzibə ehtiyac yaranır. Müsahibədə başqa şəxsə məxsus olan fikirlərin yayılmasına kömək etmək üçün jurnalistə cəza verilməsi, ictimai maraq kəsb edən məsələlərinin müzakirəsi üçün mətbuatın işinə ciddi maneə törədirdi və əgər belə etmək üçün xüsusilə güclü səbəblər mövcuddursa, bu nəzərdən keçirilməməlidir. **(bax: *Pedersen və Baadsgaard* yuxarıda sitat gətirilmiş, § 77; *Thorgeir Thorgeirson*, yuxarıda sitat gətirilmiş, § 65; və *Jersild*, yuxarıda sitat gətirilmiş, § 35).**

(b) mövcud olan hala tətbiq

30. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi polis onları döyməsini etiraf edən, oğurluq hadisəsində şübhəli bilinən iki şəxslə müsahibənin dərc edilməsinə görə, mülki cavabdehlik daşıyır. Müsahibə işgəncələrlə bağlı ittihamları araşdırmaq üçün hakimiyyət səlahiyyətlilərinin imtinasını pisləyən və onları ədalətli olmağa səsəyən ərizəçinin şərhilə davam edib.

31. Burada Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 1-ci paraqrafı ilə müdafiə olunan ərizəçinin fikri ifadə etmək azadlığına “müdaxiləni” təşkil edən böhtan hərəkəti ilə bağlı öz rəyini bildiren məhkəmə qərarları ilə tərəflərin arasında ümumi mövqə yaranır. Müdaxilənin “qanunauyğun” olması, xüsusən Mülki Məcəllənin 152-ci maddəsinə müvafiq olaraq və 10-cu maddənin 2-ci paraqrafına görə müdafiədən başqalarının reputasiya və ya hüquqlarının qorunması üçün “qanuni məqsədlə təqib edilmə”yə dair məsələ ilə bağlı tərəflər arasında heç bir çəkişmə olmayıb. İşdə mübahisə doğuran məqam müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmaması ilə bağlı meydana çıxıb.

32. Demokratik cəmiyyətdə zəruriliyin müəyyən edilməsi tələb edir ki, əgər “müdaxilə”dən “təxirəsalınmaz sosial zərurətə” müvafiq olaraq şikayət edilibsə, əgər belə təqib edilmə qanuni məqsədə proporsional olubsa və milli hakimiyyət orqanları tərəfindən göstərilən səbəblər haqq qazandırmaq üçün münasib olubsa və kifayət edibsə, o zaman Məhkəmə bunu təyin edə bilər. Qiymətləndirmə zamanı əgər belə “zərurət” mövcud olubsa və bununla əlaqədar hansısa ölçülər götürülməlidirsə, milli hakimiyyət orqanları tərəfindən qiymətləndirmənin müəyyən hüduduna icazə verilir. Qiymətləndirmənin belə hüdudu hər bir halda qeyri-məhdud deyildir. Lakin Məhkəmənin bu mövqeyi Avropa nəzarət sisteminə tam uyğundur. Təbii ki, belə məhdudiyət 10-cu maddə ilə qorunan fikri ifadə etmək azadlığı ilə uyğunluq təşkil etməlidir. Özünün nəzarət funksiyasını həyata keçirməkdə Məhkəmənin məqsədi milli hakimiyyət orqanlarını əvəz etmək deyil, özünün qiymətləndirmə hüduduna

dair qəbul etdiyi qərarlara və bütövlükdə işin hallarına uyğun olaraq, 10-cu maddəni bir daha nəzərdən keçirməkdir. Bu zaman, Məhkəmə özü əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanları 10-cu maddədə göstərilən prinsiplərə müvafiq olan standartları tətbiq edib və bundan başqa, onlar məqbul qiymətləndirmə ilə bağlı özlərinin qərarlarına əsaslanıblar. (**bax: *Krasulya Rusiyaya qarşı*, nömrə 12365/03, § 34, 22 fevral 2007 və *Grinberg Rusiyaya qarşı*, nömrə 23472/03, § 27, 21 iyul 2005).**)

33. İşdə ərizəçi öz baxışlarını qəzetdə dərc etməklə ifadə edib. O, özünün məqaləsinə görə, mülki qaydada məsuliyyətə cəlb olunub. Buna görə də mübahisə doğuran bu müdaxilə demokratik cəmiyyətin müvafiq fəaliyyətini təmin etməkdə mətbuatın mühüm rolu kontekstində nəzərdən keçirilməlidir. (**bax: *LingensAvstriyaya qarşı*, 8 iyul 1986-cı il tarixli hökm. A seriyası. N 103, § 41 və *Surek, yuxarıda sitat gətirilmiş § 59***). Polis vəhşiliyinə dair ittihamlar açıq-aydın böyük ictimai narahatlıq məsələsi olub və ərizəçinin bunları mətbuat vasitəsilə kütlənin diqqətinə çatdırmaq hüququ olub. Hər halda daxili məhkəmə qərarlarında heç bir dəlil olmadığına görə, məhkəmələr ictimai maraq kəsb edən problemlər barədə informasiyanın yayılması üçün jurnalistlərin hüququnu müdafiə etmək və polis nəfərlərinin reputasiyasını qorumaq zərurəti arasında balanslaşdırma missiyasını yerinə yetirməyə çalışıblar. Onlar ərizəçinin jurnalist azadlığı, rəsmi statusda hərəkət edən dövlət məmuru olma və adi şəxslərə münasibətdə onların daha çox tənqiddə məruz qalma faktlarını nəzərə almadan iddiaçının reputasiyasına vurulan ziyan barədə özlərinin təfsirlərini məhdudlaşdırıblar (yuxarıda paraqraf 26-da sitat gətirilmiş presedent hüququna bax). Məhkəmə buna görə də hesab edir ki, Rusiya məhkəmələri hazırkı işdə fikri ifadə etmək azadlığı hüququ ilə reputasiyanın müdafiəsi arasında ziddiyyətə əsaslanan mövqe ortaya qoyub (**bax: *Kvisien Polşaya qarşı*, nömrə 51744/99, § 52, ECHR 2007**).

34. Ərizəçi tərəfindən dərc olunan məqalənin məzmununa gəldikdə isə, Məhkəmə qeyd edir ki, onun nəzərə çarpan xüsusiyyəti polis vəhşiliyinin iki ehtimal olunan qurbanı ilə - Cənab S. və Cənab M-lə müsahibə olub. Müsahibənin ayrı-ayrı hissələri daxili məhkəmələr tərəfindən böhtan xarakterli hesab olunub. Beləliklə, Rusiya məhkəmələri başqa şəxslər tərəfindən söylənilən fikirləri ərizəçinin fikirləri kimi qiymətləndirərək, müəllifin öz nitqi və onun başqalarından gətirdiyi sitat arasında fərq qoymayıb (yuxarıda paraqraf 13-ə bax). Daxili məhkəmələr ərizəçinin müsahibədə başqa şəxs tərəfindən söylənilən fikirləri yazdığına görə onun cəzasının yüngülləşdirilməsi üçün heç bir tədbir görməyib (yuxarıda paraqraf 29-da sitat gətirilmiş presedent hüququna bax).

35. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, Rusiya məhkəmələri mübahisə doğuran çıxarışları faktların bəyanı kimi xarakterizə edib və hesab edib ki, ərizəçi onların doğruluğunu sübut edə bilmədiyinə görə məsuliyyət daşıyır. Məhkəmə hesab edib ki, polisə qarşı ciddi faktik ittihamları özündə əks etdirən məqalə və həmin ittihamlar sübut oluna bilən faktlar olub. Hər halda, 10-cu maddənin kontekstində balanslaşma həyata keçirilib. Xüsusən, üçüncü şəxslər tərəfindən irəli sürülən fikirlərin jurnalist tərəfindən tərtib olunması narahatlıq doğurur. Əgər jurnalistin fikirlərinin doğruluğunu sübut edə bilməsi üçün münasib nümunə yoxdursa və kifayət qədər dəqiq, etibarlı faktik əsas mövcuddursa, bu ittihamın təbiətinə və dərəcəsinə proporsional olaraq götürülə bilər (**bax: *Pedersen və Baadsgaard, yuxarıda sitat gətirilmiş, § 78***). Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi sənədlərə əsaslanan dəlillər, o cümlədən, onun Cənab S. və cənab M-lə söhbətinin yazıldığı diktofon və Cənab S-in bədənindəki zədələri təsdiq edən tibbi rəy, polis bölməsində Cənab S. və Cənab M. tərəfindən edilmiş etirafların protokolları və pis rəftar edilməyə dair şikayətlərin surətləri də daxil olmaqla təqdim edib. O həmçinin Cənab S. və Cənab M.-in şahidlik etdiyi kimi, məqalədə təhrif və ya şişirtmə olmadan onların fikirlərini dəqiq olaraq yenidən istehsal edib. Ərizəçi tərəfindən qeyd edilmiş dəlil göstərdi ki, Cənab M. və Cənab S. həqiqətən Lenin rayon polis bölməsinin polisləri tərəfindən şübhəli şəxs qismində saxlanaraq ifadə verib, oğurluğu etiraf ediblər.

Onlar polis tərəfindən tutulanda vurulan zədələrə davam gətirərək, onlarla pis rəftar edilməsi ilə əlaqədar daxili hakimiyyət orqanlarına şikayət də ediblər. Bu həmçinin göstərdi ki, özlərinin etiraflarına baxmayaraq Cənab M. və Cənab S. heç vaxt təqsirləndirilməyib, son nəticədə oğurluğa görə başqa şəxs ittiham edilib.

36. Daxili məhkəmələr hesab edib ki, ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş materiallar heç bir səbəb izah olunmadan işgəncə üçün münasib dəlil deyildir (yuxarıda paragraf 13-ə bax). Hökumətin təqdimatlarından aydın olur ki, ərizəçi məhkəmələrdə polis nəfərlərinə qarşı cinayət işi başlamaq üçün prokurorun imtinasını, verilən işgəncələr və s. faktları isbat etmək üçün heç bir sübut təqdim edə bilməyib.

37. Nəhayət, daxili məhkəmələr Cənab S-in emosional intensivliyini artıraraq və müəyyən aspektləri qeyd edərək özünün fikirlərini yenidən yaradıcılıqla qələmə aldığı üçün ərizəçiyə yersiz irad tutub. Məhkəmə qeyd edir ki, Cənab S-in və Cənab M.-in dindirilməsi zamanı onların şifahi ifadələri təsdiq edib ki, hadisə məqalədə dəqiq göstərildiyi kimi baş verib. Məhkəmə buna görə də əmindir ki, ərizəçi heç bir təhrifə yol vermədən faktları səmimi şəkildə yenidən yazıb.

38. Yuxarıda deyilənləri, eləcə də məlumat və fikirlərin ötürülməsində jurnalistlərin və mətbuatın ictimai narahatlıq kəsb edən məsələlərdə rollarını nəzərə alan Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin məqaləsi kifayət qədər faktik əsasla söykənib, ictimai narahatlıq kəsb edən məsələni ədalətli şəkildə şərh edib və tənqidin məqbul limitlərini aşmayıb. Ərizəçiyə qarşı böhtan hərəkəti ilə bağlı qərarlar fikri ifadə etmək azadlığı hüququnu o halda pozmuş olur ki, ictimai maraq kəsb edən məsələyə dair informasiyanı yaymaqla bağlı ərizəçinin hüququ və iddiaçının reputasiyası arasında balans pozulmuş olsun. Məhkəmə buna görə də hesab edir ki, daxili məhkəmələr ictimai maraq kəsb edən məsələlərdə müzakirələrlə bağlı məhdudiyətlərə münasibətdə onlara müəyyən olunan cərimələri qiymətləndirərkən dar çərçivəni adlayıb keçib - belə müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” sayıla bilməz. Ona görə də bu, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusudur.

II. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN GÜMAN OLUNAN POZUNTU

39. Ərizəçi şikayət edib ki, defamasiya ilə əlaqədar keçirilən proses ədalətsiz olub. O, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin aşağıdakı müvafiq hissələrinə əsaslanıb:

“hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən olunarkən..., ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna malikdir...”

40. Faktda yanılma və ya milli məhkəmə tərəfindən pozulması ehtimal edilən qanunla məşğul olmaq Məhkəmənin funksiyası deyildir, hətta əgər onların Konvensiya ilə müdafiə olunan hüquq və azadlıqları pozulmuş olsa belə (**bax: *Cekic və Başqaları Xorvatiyaya qarşı nömrə 15085/02, 9 oktyabr 2003***). Təqdim edilən faktlara münasibətdə, Məhkəmə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin ədalət tələbini yerinə yetirməyən prosesə inanmamaq üçün hər hansı bir səbəb müəyyən edə bilməyib. Buradan belə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi aşkar şəkildə əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3 və 4-cü paragraflarına müvafiq olaraq rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

41. Konvensiyanın 41-ci maddəsi təmin edir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən

aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

A. Zıyan

42. Ərizəçi öz tərəfindən gözdənsalma hərəkəti ilə bağlı iddiaçıya ödənilmiş məbləği göstərərək, həmin maddi ziyan müqabilində 59 avro (EUR) tələb edib. O, həmçinin qeyri-maddi ziyan müqabilində 1 000 avro tələb edib.

43. Hökumət maddi ziyana münasibətdə iddianı qəbul edib. Onlar hesab ediblər ki, qeyri-maddi ziyanla müqayisədə irəli sürülən tələb həddindən artıq olub.

44. Məhkəmə təkrar edir ki, özünün presedent hüququna görə, əgər ziyana görə reparasiya qismində ödənilən məbləğlə Konvensiyanın pozulması ilə vurulan ziyan arasında səbəbli əlaqə mövcuddursa, yalnız bu halda bərpa olunandır. Beləliklə, bu işdə ərizəçinin qarayaxma hərəkətinə görə iddiaçıya ödəməli olduğu məbləğlər nəzərə alın bilər (yuxarıda sitat gətirilmiş, *Thoma* § 71-lə müqayisə edin). Məhkəmə buna görə də maddi ziyan müqabilində ərizəçiyə 59 avro və üstəgəl ödənilməli olan istənilən vergi məbləğinin ödənilməsini müəyyən etdi.

45. Qeyri-maddi ziyana gəldikdə isə, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi daxili məhkəmələrin qərarları nəticəsində Konvensiyanın prinsipləri ilə bir araya sığmayan qeyri-maddi ziyanla bağlı əziyyətə düçar olub. Vurulan ziyan törədilən pozuntuya kifayət qədər uyğun hesab edilə bilməz. Bərabər hüquqlu əsasda özünün qiymətləndirməsini edərək, Məhkəmə ərizəçinin xeyrinə 1 000 avro və üstəgəl ödənilməli olan istənilən vergi məbləğinin ödənilməsini müəyyən etdi.

B. Qiymətlər və xərclər

46. Vəkillərin mövqelərinə əsaslanaraq, ərizəçi özünün nümayəndələri üçün 1 100 avro tələb edib. Onun nümayəndələri işin tədqiq edilməsi və satisfaksiya iddialarının hazırlanmasına 22 saat vaxt sərf ediblər. Ərizəçi və onun nümayəndələri iş müqabilində hər saata görə 50 avro ödənilməsi barədə razılığa gəliblər.

47. Hökumət ərizəçi tərəfindən tələb olunan qiymət və xərcləri ümumi kəmiyyətə nəzərən zəruri olmayan və ağılasığmaz hesab edib. İş mürəkkəbləşdirilməyib və iki vəkil saxlamaq zərurəti olmayıb. Bundan başqa, ərizəçi hüquqi xərclər barədə müqavilə bağlamayıb və ya onun həqiqətən hüquqi xərcləri ödəməsini göstərən sənədləri olmayıb.

48. Məhkəmənin presedent hüququna müvafiq olacaqsa, ərizəçinin qiymət və xərclərə görə elə həcmdə kompensasiya ödəmək hüququ vardır ki, bunlar konkret formada göstərilmiş olsun, mütləq zərurilik mövcud olsun və uyğun olan, ağıla sığan məbləğdə olsun. Bu işdə özünün malik olduğu sənədlərə və yuxarıda qeyd olunan kriteriyalara əsaslanaraq, Məhkəmə 1 100 avro məbləğində nəzərdə tutulan cəriməni və bu miqdara əlavə olaraq, ödənilməli olan istənilən vergi məbləğini məqsədəuyğun hesab edir.

C. Ödənilməməyə görə faiz

49. Məhkəmə müvafiq hesab edir ki, ödənilməməyə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankının son ssuda faizinə əsaslanmalıdır ki, bu da üç faiz civarında əlavə edilməlidir.

BU SƏBƏBLƏRƏ GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Bəyan edir ki, fikri ifadə etmək azadlığı hüququna ehtimal olunan əsassız müdaxilə ilə əlaqəli olan şikayət qəbulediləndir, şikayətin qalan hissəsi isə qəbuledilməzdir;
2. Hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu baş verib;
3. Hesab edir ki,
 - a. Dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, hökmün çıxarıldığı tarixdən üç ay ərzində rus rubluna çevrilmiş aşağıdakı məbləğləri iddiaçıya ödəməlidir:
 - i. EUR 59 (əlli doqquz avro), üstəgəl maddi ziyana münasibətdə ödənilməli olan istənilən vergi məbləği;
 - ii. EUR 1 000 (min avro), üstəgəl qeyri-maddi ziyana münasibətdə ödənilməli olan istənilən vergi məbləği;
 - iii. EUR 1 100 (min yüz avro), üstəgəl qiymətlər və xərclərə münasibətdə ödənilməli olan istənilən vergi məbləği;

Yuxarıda qeyd olunan üç ay müddəti başa çatdıqdan tənzimlənməyə qədər yuxarıda göstərilən məbləğlərə görə sadə faizlər, ödənilməli (buraxılmış) olan müddət ərzində Avropa Mərkəzi Bankının son ssuda faizinə bərabər olan və üstəgəl üç faiz məbləğ ödənilməlidir.

14 oktyabr 2008-ci il tarixində ingilis dilində verilmiş və Qaydaların 77 §§ 2 və Məhkəmənin Qaydalarının 3-cü parqrafına əsasən yazılı formada qeydə alınmışdır.

Santyaqo Quesada Katib

Josep Casadevall Sədr

FLUKS MOLDOVAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə 22824/04)

STRASBURQ
29 iyul 2008-ci il

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Dördüncü Bölmə) işə aşağıdakı tərkibdə baxıb:

Sədr
Leç Qarliski;
Hakimlər
Covanni Bonello;
Lilyana Miyoviç;
Devid Borqvinson;
Yan Sikuta;
Paivi Hirvela;
Mihai Poalelunqi;
Bölmə registratoru
Laurens Örlü

PROSEDUR

1. İş 13 may 2004-cü il tarixində Kişinyovda təsis olunmuş qəzet – “Fluks” (“ərizəçi”) tərəfindən Moldova Respublikasına qarşı Məhkəməyə Avropa Konvensiyanın 34-cü maddəsinin pozulması ilə əlaqədar verilmiş şikayət ərizəsi (nömrə 17343/04) əsasında başlanmışdır.
2. Ərizəçi qəzet Kişinyovda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan və “İnsan Hüquqları üzrə Vəkillər” qeyri-hökumət təşkilatının üzvü Cənab V. Qribinsea vasitəsilə təmsil olunub. Moldova Hökuməti (“Hökumət”) onların məmuru Cənab V. Qrosu tərəfindən təmsil edilib.
3. Ərizəçi qəzet təsdiq edib ki, onun ifadə azadlığı pozulmuşdur, xüsusən, bu ali məktəb rəhbərini gözdənsalmaya (defamasiya) görə mülki mühakimə icraatı keçiriləndən sonra baş verib.
4. 14 sentyabr 2006-cı ildə Məhkəmənin Dördüncü Bölməsinin Prezidenti ərizə barədə bildirişi Hökumətin diqqətinə çatdırmağı qərara alıb. Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü paragrafına müvafiq olaraq, ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılması, eyni zamanda, onun qəbul olunmasının mümkünlüyü qərara alınıb.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. 2003-cü il fevralın 4-də ərizəçi qəzet Spiru Haret Ali Məktəbi haqqında məqalə dərc edib. Məqalə qəzetin reportyorlarının araşdırmalarına əsaslanmayıb, lakin sadəcə olaraq, anonim məktuba istinad edilib. Bu məktub ehtimala görə, bir qrup tələbələrin valideynlərindən alınıb. Məktub məktəbdəki vəziyyəti tənqid edib, xüsusən də, məktəbin həddindən artıq izdihamlı olması və və uşaqlar üçün müvafiq vasitələrin çatışmazlığı barədə vəziyyəti tənqid edib. Orada təsdiq olunub ki, məktəbin rəhbəri öz ofisinin dekarasiyası üçün pul xərcləyərək, özü üçün ayrıca vanna otağı tikdirərək yalnız tanışlıq və sekslə bağlı məqalələrin dərc olunduğu

məktəb qəzetini çap etdirərək, uyğun olmayan məqsədlər üçün məktəbin fondlarından istifadə edib. Orada həmçinin bildirilirdi ki, o, uşaqları məktəbə qəbul etmək üçün 200-500 ABŞ dolları məbləğində rüşvət almış və məktubun müəllifləri onların uşaqlarına qarşı qisasın alınacağından ehtiyatlanaraq məktubu imzalamayıblar.

6. Məktəbin rəhbəri və məktəb qəzetinin redaksiyası 4 fevral 2003-ün məqaləsinə cavabı nəşr etmək üçün “Flüks”ə sorğu etmişlər: hər halda, onların sorğuları rədd edildi. Onlar nəhayət öz cavablarının digər qəzətdə - “Kişniyov Jurnalı”nda (Jurnal de Chisinau) dərc etdirməyə nail oldular.

7. Öz cavablarında onlar fakt ilə bağlı narazılıqlarını ifadə ediblər: “Flüks” anonim məktubu dərc etməmişdən əvvəl hadisəni öz tərəfindən araşdırmağa həvəsli olmamış, belə üsul ilə qəzet jurnalist etikasına zidd hərəkət etmişdir. “Flüks” hətta məktəbə başa çəkmədən və ya hər hansı bir formada araşdırma aparmadan anonim məktub dərc etməklə göstərmişdir ki, onun məqsədi sadəcə sensasiya olmuşdur. Bu həqiqət idi ki, məktəb həmişə izdihamlı olub, ancaq bu, onun məşhurluğunun nəticəsi idi. Əgər “Flüks”ün jurnalisti məktəbə baş çəkmiş olsaydı, o görərdi ki, təkcə məktəb rəhbərinin ofisi deyil, həmin məktəbin çoxlu başqa hissəsi də təmir olunmuşdur. Rüşvət məsələsinə gəldikdə isə hər hansı bir sübut və ya dəlil olmadan bu formada ittihamın dərc olunması ciddilikdən çox uzaq olan bir şeydir.

Məktəb qəzetinin redaksiyası isə vurğulayıb ki, anonim məktub idman, mədəni hadisələr və məktəb hadisələri kimi belə məsələlər ilə əlaqəli olan yalnız müəyyən məqalələrə istinad etməklə və başqalarına yuxarıdan aşağı baxmaqla oxuculara yalan məlumat vermişdir.

8. 14 fevral, 2003-cü ildə ərizəçi qəzet “Jurnal de Chisinau”da nəşr edilmiş cavaba yeni məqalə dərc etməklə reaksiya verdi. Orada inter alia bəyan olunurdu:

“Bizim təəccübümüza səbəb olan budur ki, bizə ilk baş çəkən şəxslər, məktəb rəhbəri deyil, ancaq M.C. müəllimin rəhbərlik etdiyi məktəb qəzetinin “təsisçi komandası”... idi. Onlar məqaləyə (4 fevral 2003-də dərc olunan) bu cür adlandırılan “cavabı” hazırlamışdılar. Həqiqətdə cəfəng şərhrlərlə dolu olan bir qəzet qalığı bizim redaksiyamıza qarşı hücumu keçir. Davranışımıza görə bizi hədəfə almağa başlayan bu məktəb qəzetinə qarşı deyilik. Biz həddindən artıq gənc olan həmkarlarımıza, dostcasına izah etməyə cəhd etdik ki, bir halda ki Fluks anonim məktubu tamamilə nəşr etməyi öhdəsinə götürmüşdü, əlbəttə, o bunun məzmununu dəyişdirə bilməzdi. Biz sadəcə mövcudluq hüququna malik olan nöqtəyi-nəzəri reproduksiya edirdik. Sadəcə başqa təfsilatlar haqqında məsələ, məktəb qəzetinin keyfiyyəti və ya onun redaktorlarının intellekt göstəricisinə (İQ) qayğı göstərmədik.

Spiru Haret Hərbi Məktəbinin qəzetinin redaktorlarının “cavab”ı əgər onun tonu gözlənilmişdirsə və “Fluks” üçün ən azı kiçik bir hörmət göstərilmişdisə - “Fluks” tərəfindən nəşr edilmiş olacaqdı. Xatırlatmağa ehtiyac yoxdur ki, bizim ofisə gələn “redaktorlar” təkəbbürlü idilər və bizimlə çox saymazyana danışdılar. Onlar barələrində elə təəssürat yaratdılar ki, sanki ya “Nyu York Tayms”dan ya da ən azı “Le Monde”dən gəliblər. Təsədüfən aşkar etdik ki, “redaktorlar”ın rəhbəri, məktəb rəhbəri ilə iş birliyindədirlər, ancaq biz nəzakətlə bu incə təfsilatı ötürdük.

...Biz həmin qrup valideynlərin məktubunu dərc etməyə razılaşanda məktəb rəhbərinin cavabında iddia edildiyi kimi sensasiyaya can atmırdıq. Hər kəs bilir ki, bizim məktəblərimizdə vəziyyət hətta kafidən də aşağıdır. Heç kim daha buna təəccüblənmir. Spiru Haret bizim haqqında yazdıqlarımızdan birinci məktəb deyildir, axırıncı olmayacaqdır...

Məktubu o ümidlə dərc etdik ki, məktəb rəhbəri yüksəklikdən ensin, başa düşsün ki, onun işindən narazı olan valideynlər var. Çox adam bizə şikayətlənirdi ki, məktəb rəhbəri hirsli şəxsdir. Sadəcə bu mövqeyi sübut etmək üçün deməliyik ki, bizim məqaləmizin dərcindən sonra o valideyn assosiasiyasının iclasını çağırıb, məktubu yazan şəxslərin adlarını, həmçinin assosiasiyadan bizim qəzetin tənqid olunması haqqında məktub yazmağı da tələb edib...

Əlbəttə ki, burada ən ciddi problem rüşvətlə əlaqədardır. Biz heç bir sübut olmadan rəhbəri nüfuzdan salmaqda ittiham edilmişik. Hər halda, onu ittiham edən biz deyildik valideynlər idi. Və biz əminik ki, məhkəməyə şahidlər gətirə, onların qorxularına üstün gəlmək üçün həvəsli olan adamları tapa biləcəyik...

...Haqqımızda (4 fevral 2003-cü il tarixli məqalənin nəşrindən sonra) yazan şəxsə müraciət edirik. Onun adı V.L-dir, Spiru Haret-in rəhbərinin universitet həmkarıdır. Kişinyova köçməmişdən əvvəl Ungheni-də yaşayıb. Kişinyovda öz qızı üçün məktəb tapmalı olub. O özünün keçmiş həmkarına yaxınlaşdıqda rəhbər eyham vurub ki, təkcə tələbəlik illərinin şirin xatirələrini paylaşmış, həmçinin nağd pul ilə onunla paylaşmalıdır. V.L. bundan imtina edib, rəhbərə bildirib ki, pulu yoxdur. Vədlərlə uzun bir dövr aldadıldıqdan sonra V.L. öz qızının Spiru Haretə qəbul olunmaq ideyasından imtina edib.

“Rəhbər tərəfindən irəli sürülən rəsmi səbəb ondan ibarət idi ki, siz şəhərin başqa hissəsində yaşayırınsınız. Qızımın qonşuluğumuzda yaşayan rəfiqəsinin atasının həmin məktəb rəhbərinə 300 dollar verdiyini biləndə təəccübləndim. İndi həmin qız Spiru Haretin tələbəsidir, baxmayaraq ki, mənim qızım digər bir məktəbdə - heç bir pul tələb edilməyən məktəbdə oxuyur,” V.L. deyib.

9. Qeyd olunmamış tarixdə, məktəb rəhbəri yuxarıda göstərilən məqalədə onun nüfuzdan salınmasına hesablanmış fikirləri arqument kimi irəli sürərək, ərizəçi qəzetə qarşı defamasiyaya görə mülki mühakimənin keçirilməsi iddiası ilə çıxış edib.

10. Mülki prosesin gedişində, ərizəçi qəzet Spiru Haretdə uşaqların qəbulu üçün götürülən rüşvətlərə görə şahidlik edən V.L. də daxil olmaqla üç şahid çağırırdı.

11. 18 sentyabr 2003-cü ildə Buiucani Dairə Məhkəməsi həqiqətə uyğun olmayan rüşvət və nüfuzdan salma ittihamlarının öz təsdiqini tapmasından sonra, məktəb rəhbərinə lehinə hökm çıxarıb. Bu onunla nəticələnib ki, ərizəçi qəzet tərəfindən çağırılmış hər üç şahidin ifadəsi rəhbərin təqsirsizlik prezumpsiyasını ləğv etmək üçün kifayət etməyib. Orada göstərilirdi ki, qəzet on beş gün ərzində üzr istəməlidir və 1 350 Moldovan leisi (88 avro (EUR)) ödəməlidir. Qəzet tərəfindən çağırılmış şahidlərə gəldikdə isə qərarda qeyd olunurdu:

“Məhkəmə şahidlər V.L., C.G. və M.N.-ə inanmaq üçün heç bir səbəb görmür. Hər halda, kiminsə rüşvət qəbul etməsi haqqında bu cür ictimai bəyanatların açıqlanması həmin şəxsin rüşvətdə ittiham olunmasını sübut edən ayrıca bir cinayət mühakiməsi icraatının qərarına ehtiyac yaradır. Rəhbərə qarşı heç bir belə sübut olmadığından o, rüşvətxorluqda ittiham edilə bilməz”.

12. Həm ərizəçi qəzet, həm də rəhbər məhkəmənin bu qərarından appelyasiya şikayəti veriblər. Ərizəçi qəzet rüşvət barədə məqalədə deyilənlərin difamasiya sayılmasına etiraz bildirib. Onunla əsaslandırılıblar ki, onlar rəhbəri bilavasitə rüşvətxorluqda ittiham etməyiblər, lakin, məktəblərdə rüşvətxorluğu geniş yayılmış fenomen kimi kütlənin diqqətinə çatdırılıblar. Rəhbər isə iddia edib ki, rüşvətxorluq ilə əlaqəli olan fikir məqalədə təkcə nüfuzdan salma ilə bağlı bəyanat deyildir.

23 dekabr, 2003-cü ildə hər iki müraciət Kişinyov Appelyasiya məhkəməsi tərəfindən rədd edildi. Məhkəmə ərizəçi qəzetin təqdimatlarını əsassız hesab saydı. Rəhbərin müraciətinə gəlincə, məhkəmə bildirdi ki, ictimai xadim olmaq etibarilə o tənqiddə daha çox dözümlü olmalı idi.

13. Ərizəçi qəzet məqalənin məqsədinin rəhbəri rüşvət götürməkdə ittiham etmək olmadığını, lakin, sadəcə olaraq, yayılan şayiələri hamıya bəyan etməklə effektiv nəticəyə nail olmaq məqsədi daşdığını bildirərək qanunvericiliyin müvafiq müddəalarına istinad edərək Ali Məhkəməyə kassasiya şikayəti verib. Şikayətdə bildirilib ki, belə şayiələrin dövrüyyəsi şahidlər tərəfindən təsdiq edilmişdir. Rəhbərə qarşı cinayət məhkəməsi hökmünün olmadığını görə qəzeti cərimə etmək qeyri-mütənasib və demokratik cəmiyyət üçün lüzumsuz idi. Bundan başqa, qəzet sadəcə üçüncü şəxslər tərəfindən verilmiş fikirləri yaymışdı.

14. 31 Mart, 2004-cü ildə Ali Məhkəmə qəzetin kassasiya şikayətini rədd edib.

ÖLKƏDAXİLİ QANUNVERİCİLİK

15. Hazırda qüvvədə olan Mülki Məcəllənin müvafiq müddəalarında qeyd olunur:

Maddi 7. Şərəf və ləyaqətin müdafiəsi

“(1) İstənilən fiziki və ya hüquqi şəxs onun şərəf və ləyaqətinə toxunan fikirləri, əgər bu fikirləri söyləyən şəxs haqlı olduğunu sübut edə bilməsə, həmin fikirlərin geri götürülməsinə, doğurduğu neqativ nəticələrin aradan qaldırılmasına nail olmaq üçün məhkəmələrə müraciət etmək hüququna malikdir”.

(2) Əgər belə informasiya media orqanı vasitəsilə ictimaiyyətə bildirilibsə, məhkəmə hüquqi qərarın qüvvəyə minməsindən 15 gündən gec olmayaraq, media orqanının eyni səhifədə, eyni sütunda və ya eyni proqramda və ya yayımda həmin fikirləri geri götürməyə məcbur edəcək.

Maddə 7/1. Qeyri-maddi zərərə görə kompensasiya

“(1) Həqiqətə uyğun olmayan fikirlərin yayılması nəticəsində şəxsə dəyən zərər onun şərəf və ləyaqətinə toxunubsa, hüquqi və fiziki şəxslər buna görə maddi məsuliyyət daşımalıdırlar.

(2) Cərimənin məbləği hər bir iş üzrə əgər informasiya hüquqi şəxs tərəfindən yayılıbsa bu minimum əmək haqqı məbləğinin 75-200 misli, əgər bu fiziki şəxs tərəfindən yayılıbsa minimum əmək haqqı məbləğinin 10-100 misli məbləğində məhkəmə tərəfindən müəyyən ediləcəkdir.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

16. Ərizəçi qəzet Konvensiyanın 10-cu maddəsinə müvafiq olaraq, şikayət verib ki, daxili məhkəmə qərarı onun fikri ifadə etmək azadlığına müdaxiləyə səbəb olub və bu demokratik cəmiyyətdə zəruri hesab oluna bilməz. 10-cu maddədə qeyd olunur:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyətin qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi

üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

II. Qəbuledilənlik

17. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizə Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü paragrafı ilə uyğunsuzluq təşkil etmir. O, daha sonra qeyd edir ki, ərizə başqa əsaslara görə də yolverilməz deyil. Buna görə də o, qəbuledilən sayılmalıdır. Məhkəmə qərarına müvafiq olaraq Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü paragrafını (yuxarıda paragraf 4-ə bax) tətbiq etmək üçün Məhkəmə dərhal bu şikayətin hallarını nəzərdən keçirəcək.

III. İşin halları

18. Ərizəçi qəzeti israr edib ki, o etik jurnalistikanın qaydalarına riayət edib, sadəcə məqalə dərc olunmamışdan əvvəl düşünülmüş tədqiqat aparılmalı idi. Maraqlı jurnalist anonim məktubun əslini yoxlamalı, onun nəşrindən sonra Spiru Haret Orta Məktəbində hadisələri izləməli idi. Jurnalist məktubun müəlliflərinin şəxsiyyətlərini bildirdi, lakin uşaqlarını qorumaq üçün onların adlarını açıqlamamışdır. Jurnalist V.L ilə görüşmüş və anonim məktubda korrupsiya ittihamları ilə əlaqəli olan başqa şəxslərdən əlavə informasiyaları toplamışdır.

19. Ərizəçi qəzet əlavə edib ki, 14 fevral 2003-cü il tarixli məqaləyə 4 fevral 2003-cü il tarixli məqalənin davamı kimi yanaşılmalıdır, hansı ki orada ictimai marağı açıq şəkildə narahat edən problemlər, xüsusilə məşhur Kişinyov orta məktəbində təhsilin vəziyyət qabardılıb və o müəssisədə korrupsiyanın olması təsdiq edilib.

20. Ərizəçi qəzetin məktəb rəhbərinin birinci məqaləyə cavabını nəşr etməkdən imtina etməsi vicdansızlıq kimi göstərilməyib, imtina cavabın təhqiredici təbiətinə əsaslanıb. Cavabı dəyişdirmək üçün məktəb rəhbərindən xahiş edilib, ancaq o imtina etdiyindən cavab nəşr edilməyib.

21. 14 fevral 2003-cü il tarixli məqalə “Jurnal de Chisinau”da peyda olan məqaləyə cavab idi və məqsəd qəzetin reputasiyasını qorumağa yönəlmişdi. Bundan başqa, rəhbər ictimai xadim olub, fakt daxili məhkəmələr tərəfindən təsdiq edilib və ərizəçi qəzet “ictimai nəzarətçi (keşikçi köpək)” kimi hərəkət etmək üçün öz vəzifəsini yerinə yetirirdi.

22. Hökumət israr etdi ki, ərizəçi qəzet, fikri ifadə etmək azadlığının tətbiqində özünə aid olan vəzifələri yerinə yetirməyə və öhdəlikləri daşımağa həvəsli olmayıb. Xüsusən, o, nəşr edilməzdən öncə informasiyanı yoxlamağı unudub və məqalənin yazıldığı janr mətbuatın ictimai nəzarətçi rolu ilə bir araya sığışmayan tərz daşımayıb.

23. Mövcud işdə daxili hakimiyyət orqanları müdaxilə hüduqlarını adlayıb keçməmişdir, bundan vicdanla, diqqətlə, ağılabatan tərzdə istifadə etmişdir.

24. Məhkəmə bir daha vurğulayır ki, fikri ifadə etmək azadlığı demokratik cəmiyyətin mühüm əsaslarından birini təşkil edir və mətbuata həvalə edilən təminatlar spesifik əhəmiyyətə malikdir. Yalnız təkcə mətbuat informasiya və ideyaları ötürmək azadlığına malik deyil, həmçinin kütlə də onları əldə etmək hüququna malikdir. Yoxsa, əks təqdirdə, mətbuat özünün “ictimai nəzarətçi” (keşikçi köpək) kimi həyati əhəmiyyətli rolunu oynamaq üçün bacarıqsız olacaq.

25. Konvensiyanın 10-cu maddəsi, bütövlükdə qeyri-məhdud fikir azadlığına təminat vermir, baxmayaraq ki, ciddi ictimai narahatlıq doğuran məsələlər belə mətbuat tərəfindən himayə olunsun. Bu işdə söhbət insanların nüfuzuna vurulan zərbdən gedir (bax: *inter alia*, Pfeifer Avstriyaya qarşı, nömrə 12556/03, § 35, ECHR, 2007). Belə münasibət təhlükə altında olan rəqib maraqlar arasında ədalətli balans yaratma missiyasına malik olmalıdırlar. Həmçinin işdə Məhkəmənin həyata keçirməli olduğu balanslaşdırma missiyasına müvafiq olaraq, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci paraqrafına görə cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir.

26. 10-cu maddənin 2-ci paraqrafında nəzərdə tutulan terminlərə müvafiq olaraq ifadə azadlığının tətbiqi özündə “vəzifələr və öhdəlikləri” nəzərdə tutur ki, bu da mətbuata aid edilə bilər. İfadə azadlığının tətbiqinə aid olan bu “vəzifələr və öhdəliklər” səbəbindədir ki, ümumi maraq kəsb edən məsələlərdə məlumatın verilməsi ilə əlaqədar jurnalistlərə 10-cu maddə ilə şamil edilən şərtlə müdafiə predmetidir. Onlar jurnalist etikasına müvafiq olaraq, dəqiq və etibarlı informasiya ilə təmin etməkdən ötrü vicdanla hərəkət etməlidir. (bax *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway (GC)*, no. 21980/93, § 65, ECHR 1999 III). Şübhəli məqaləni yazan jurnalistin peşə etikasına uyğun vicdanlı hərəkət edib-etmədiyini isə Məhkəmə araşdıracaq. Məhkəmənin mövqeyinə görə, bu xüsusən defamasiyanın təbiəti və dərəcəsi ilə, şübhəli məqalənin yazılmasında istifadə olunan üsuldən və iddiaçı qəzetin məsələyə aidiyyəti olan məlumatı nə dərəcədə etibarlı mənbədən ala bilməsindən asılıdır. Sonuncu məsələ situasiya nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir. (bax *Bladet Tromsø və Stensaas*, yuxarıda göstərilən § 66).

27. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi qəzet mülki prosesə nəinki Spuru Haretin rəhbərini birbaşa rüşvətxorluqda ittiham edən fikirləri təqdim etmək cəhdləri etmiş, eləcə də, məktəblərdə baş verən (paraqraf 12-yə bax) rüşvətxorluq fenomenini kütlənin diqqətinə gətirmək üçün cəhdlər etmişdir. Məhkəmə bu arqumenti inandırıcı saymır, hesab edir ki, birinci və ikinci məqalədə söylənilən fikirlər oxuculara rəhbərin rüşvətxorluq cinayətində təqsirli olmasını təlqin edir.

28. Məhkəmə ərizəçinin nümayəndəsi ilə razılaşır ki, 4 və 14 fevral 2003 tarixli məqalələr bir-birindən ayrılıqda nəzərdən keçirilə bilməz (paraqraf 19-a bax) və buna görə də hesab edir ki, hər iki məqalənin kontekstində iddiaçı qəzetinin professional rəftarını araşdırmaq vacibdir.

29. Məhkəmə qeyd edir ki, 4 fevral 2003-cü ildə dərc edilmiş anonim məktubda əks olunan rəhbərə qarşı ittihamların ciddiliyinə baxmayaraq, jurnalist onunla əlaqə yaratmağa və bu məsələdə onun fikrini soruşmağa heç bir cəhd etməyib. Həm də məqalənin mətnindən aydın olur ki, jurnalist anonim məktubda xatırladılmış məsələlərlə bağlı hər hansı bir formada araşdırma aparmayıb. Bundan əlavə, rəhbər və məktəb qəzetinin redaksiyası cavab dərc etmək hüquqlarının olmasını sorğu edərək onları cavablarının təhqiredici xarakterdə olduğu əsas gətirilərək imtina edilib. “*Jurnal de Chişinău*”da dərc edilən cavaba gəldikdə isə Məhkəmə burada istifadə olunan təhqiredici ifadələr tapmır. Rəhbər ərizəçi qəzeti qeyri-peşəkar rəftarda ittiham edib, lakin belə reaksiya yalnız birinci məqalənin məzmunu üçün normal və proporsional idi.

30. Rəhbərin yazdığına cavab olaraq, ərizəçi qəzet 14 fevral 2003-cü il tarixində sonrakı məqaləni dərc etdi. Qəzet Məhkəmə qarşısında iddia edib ki, həmin məqalənin məqsədi ictimai maraq kəsb edən məsələnin müzakirəsi olub (paraqraf 19-a bax); hər halda, 4 fevral 2003-il tarixli məqalədən rəhbərə qarşı olan ittihamların bəzilərinin götürülməsi və istifadə olunan üslubun təkrar edilməsi baxımından Məhkəmə hesab etdi ki, bu məqalə qəzeti peşəkarlıqla bağlı sorğu etmiş şəxslərə qarşı daha çox qisasın bir forması kimi qiymətləndirilməlidir. Həqiqətən, məqalənin tonu lağa qoymanın dərəcəsi göstərir, məqalə

rəhbər və müəllim arasında ehtimal olunan şəxsi əlaqələr haqqında böhtanı özündə əks etdirir və heç bir dəlilə əsaslanmayıb.

31. Ərizəçi qəzet birinci məqalədə rüşvətxorluq ittihamını əsaslandırmaq üçün şayiə xarakterli dəlildən sitat gətirməklə buraxdığı səhvi düzəltmək üçün cəhd edib. Bu yalnız o vaxt olub ki, mülki prosesə çağırılan əlavə şahidlər rüşvətxorluq ittihamlarına cəhdə görə hədə-qorxu ilə üzləşiblər. Tərəflərin məhkəmə çəkişməsi zamanı, Buiucani Dairə Məhkəməsi ərizəçi qəzetin arqumentlərini və sübutlarını qəbul etməyib, ittihamı həqiqətə uyğun olmayan və nüfuzdan salma məqsədli hesab edib. Məhkəmə xüsusi vurğulamalı idi ki, birinci instansiya məhkəməsinin göstərdiyi səbəblər qəbul edilməzdir, xüsusilə, ərizəçiyə qarşı irəli sürülən ciddi ittihamlar il öncə gərək cinayət mühakiməsində sübut edilərdi. Hər halda vurğulanmalıdır ki, fikri ifadə etmək azadlığı mütləq hüquq kimi ona görə qəzetlərə şamil edilə bilməz ki, heç bir əsasa və fakta söykənmədən onlar fərdləri cinayətdə ittiham etməklə məsuliyyətsiz tərzdə hərəkət edir və ittihamlara qarşı durmaq üçün çıxılmaz vəziyyətdə qalırlar (bax Bladet Tromso və Stensas § 66). İnformasiya ötürmək işində onların hüquqlarına müəyyən məhdudiyyətlər var, onların bu hüquqları ilə təhqir edilmiş şəxsin hüquqları arasında balans gözlənilməlidir.

32. Məhkəmə ərizəçi qəzetin qeyri-peşəkar rəftarına və ondan mülki proses kontekstində tələb olunan məbləği nəzərə alaraq müvafiq maddi zərərlə bağlı məsələni də nəzərdən keçirmək hüququna malikdir.

33. İşlə bağlı bütün hallarda Məhkəmə hesab edir ki, məsələnin daxili məhkəmələrdəki həlli ərizəçi qəzet və ona rəqib olan iddiaçının maraqları arasında ədalətli balans pozub.

34. Yuxarıda göstərilənlərə görə və fakta əsasən iddiaçı qəzet jurnalist məsuliyyətinə dair vəzifələrin əksinə olaraq qalmaqalçı etinasızlıqla hərəkət edib, beləliklə özünün ifadə azadlığından istifadə edərkən etdiyi müdaxiləyə haqq qazandırmaqla başqalarının Konvensiya ilə nəzərdə tutulan hüquqlarını pozub. Beləliklə, bu zaman Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulmamışdır.

BU SƏBƏBLƏRƏ GÖRƏ, MƏHKƏMƏ

1. Ərizənin qəbul edilmə mümkünlüyünü yekdilliklə bəyan edir;
2. Üçə dörd səs çoxluğu ilə tərəfdar olur ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin tələbləri pozulmamışdır.

29 iyul 2008-ci il tarixində ingilis dilində verilmiş və Qaydaların 77 §§ 2 və Məhkəmənin Qaydalarının 3-cü paragrafına əsasən yazılı formada qeydə alınmışdır.

Lorens Early
Katib

Lech Garlicki
Sədr

QLAS NADEJDA EOOD VƏ YELENKOV BOLQARISTANA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə n. 14134/02)

11 oktyabr 2007

Yekun qərar: 11/01/2008

PROSEDUR

1. İş Sofiyada qeydiyyatda alınmış Qlas Nadejda EOOD məhdud məsuliyyətli cəmiyyəti və onun yeganə üzvü, menecer, Bolqarıstan vətəndaşı Cənab Anatoliy Yelenkov (“ərizəçilər”) tərəfindən Avropa Konvensiyanın (“Konvensiya”) 34-cü maddəsinə əsasən 18 oktyabr 2001-ci ildə məhkəməyə təqdim olunmuş Bolqarıstan Respublikasına qarşı ərizə (no. 14134/02) əsasında başlanıb.
2. Ərizəçiləri Məhkəmədə Sofiyada vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan Cənab Y.Qrozev təmsil edib. Bolqarıstan Hökuməti (“Hökumət”) Ədliyyə Nazirliyinin əməkdaşı, xanım M.Karadxova tərəfindən təmsil olunub.
3. Ərizəçilər səlahiyyətli orqanın Qlas Nadejda EOOD-ya radio yayım lisenziyası verilməsindən imtina etməsi və bu orqanın qərarına qiymət verilməsi ilə bağlı Ali İnzibati Məhkəmənin rədd cavabı haqqında şikayət verib. Onlar qeyd ediblər ki, bu, Konvensiyanın 9, 10, 13-cü maddələrinin pozulmasıdır.
4. 8 dekabr 2005-ci ildə Məhkəmə ərizə barədə Hökumətə bildiriş verməyi qərara alıb. Konvensiyanın 29 maddəsinin 3-cü bəndinin şərtlərinə əsasən, Məhkəmə ərizənin mahiyyəti üzrə araşdırılması və eyni zamanda onun qəbul edilənliyi barədə qərar verib.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

A. Tərcümeyi-hal

5. 1972-ci ildə doğulan və Sofiyada yaşayan cənab Yelenkov xristiandır və Bolqarıstanda Protestant Kilsəsində ibadətlə məşğul olan din pərəstişkarıdır. O, 2000-ci ildə dini verilislər yayımlamaq məqsədilə Qlas Nadejda EOOD radio stansiyasını yaratmağı qərara alıb. O, təşəbbüsünə müxtəlif məzhəblərdən, ölkənin, eləcə də əcnəbi din xadimlərindən, Nazirlər Şurasının Dini Məzhəblər üzrə Direktorluğundan dəstək alıb.

B. Yayım lisenziyası üçün ərizə və onun rədd edilməsi

6. 1 iyun 2000-ci ildə Nazirlər Şurası bəzi şəhərlərdə özəl operatorlara yerli radio yayımı üçün tezliklərin ayrılması barədə elan verib. Sofiya şəhəri üçün on yayım lisenziyası ayrılıb.
7. 16 avqust 2000-ci ildə Qlas Nadejda EOOD Sofiya şəhəri regionunda dini proqramlar radio stansiyasına yayım lisenziyası almaq üçün Dövlət Telekommunikasiya Komissiyasına (DTK - aşağıda 24-25-ci paragraflara bax) müraciət edib. Öz ərizəsinə dəstək olaraq, o, *inter alia*, biznes plan, proqram layihələri, proqram konsepsiyası, proqram profili və proqram sxemi təqdim edib. Sənədlərə görə, yeni radiokanal əsasən xristian dini ilə əlaqəli proqramlar yayımlamaq məqsədi daşıyır.

8. Mövcud qaydaya müvafiq olaraq, ərizə Milli Radio və Televiziya Komitəsinə (MRTK - aşağıda paraqraf 27-ə bax) ünvanlanıb. Ərizə ətraflı nəzərdən keçirildikdən sonra Komitə 2 oktyabr 2000-ci ildə təsisçiyə xəbərdarlıq etmədən Qlas Nadejda EOOD-ya yayım lisenziyası verməkdən imtina edib. Qurum bəyan edib ki, şirkətin bütün zəruri sənədləri təqdim etməsinə baxmayaraq, radionun proqram sənədləri regional hava radio operatorlarının lisenziyalaşdırılması üçün MRTK-nın kriteriyalarının 3.4, 3.5 və 4.3-cü bəndlərinə uyğun gəlməyib və yalnız 3.1, 3.2, 3.3, 4.1 və 4.2 bəndlərinə qismən uyğun gəlib. Digər tərəfdən Qlas Nadejda EOOD regionda proqramlar yayımlamaq təcrübəsinə malik deyil.

9. Mövcud qaydaya (aşağıda paraqraf 26-ya bax) müvafiq olaraq qərar DTK-ya göndərilib.

10. 2 noyabr 2000-ci il tarixli qərarında DTK Qlas Nadejda EOOD-a yayım lisenziyası verməkdən imtina edib. Qurum bəyan edib ki, imtina MRTK-nın 2 oktyabr 2000-ci il tarixli qərarına əsaslanıb.

C. DTK-nın qərarının məhkəmə araşdırması üçün ərizə

11. Qlas Nadejda EOOD DTK-nın qərarının araşdırılması məqsədilə Ali İnzibati Məhkəməyə ərizə ilə müraciət edib. Ərizədə qeyd olunub ki, məhkəmə MRTK-nın qərarının qanuni olub-olmamasını müəyyən etməli, DTK-nın qərarı barədə araşdırma aparmalıdır. Qlas Nadejda EOOD daha sonra israr edib ki, o, MRTK-nın kriteriyalarına uyğun olan zəruri sənədlərin hamısını bir-bir təqdim edib. MRTK-nın qərarında sənədlərin onların kriteriyalarına uyğun gəlmədiyini isbat edən əsaslı səbəblər göstərilməyib, bu inzibati qərarların və prosedur qaydalarının pozulmasıdır. Ərizəçi iddia edib ki, bütün sənədlər MRTK-nın kriteriyalarına tamamilə uyğun olub.

12. Üç üzvdən ibarət qrupda işə baxan Ali İnzibati Məhkəmə özünün 12 Mart 2001-ci il tarixli qərarı ilə ərizəni rədd edib. Məhkəmə hesab edib ki, MRTK-nın qərarına xüsusi icraat qaydasında baxılmalıdır. Qlas Nadejda EOOD belə araşdırmanın aparılmasını mümkün hesab etdiyindən xüsusi icraata ehtiyac görməyib. Məhkəmə öz mövqeyində qalaraq bildirib ki, DTK-nın qərarı radio spektrə aid olub, lakin, MRTK-nın qərarı yayımın məzmunu ilə əlaqədar məsələləri tənzimləyir. Buna görə də MRTK-nın əvvəl hesab etdiyi kimi, keyfiyyətli proqramların yayımlanması üçün bu cür yayıma lisenziya vermək qeyri-mümkün olub. Bu səbəbdən DTK öz qərarını verərkən MRTK-nın qərarına əsaslanıb, həmin qərar da lisenziyanı verməsinə effektiv şəkildə mane olub.

13. Qlas Nadejda EOOD Ali İnzibati Məhkəmənin beş üzvdən ibarət qrupuna şikayət edib. O, israr edib, *inter alia* MRTK-nın imtina barədə qərarı DTK-nın qərarına təsir edib, bu qəbulediməzdir.

14. Ali İnzibati Məhkəmənin beş üzvdən ibarət qrupu 11 iyul 2001-ci il tarixli qərarında məhkəmə qərarını qüvvədə saxlayıb. Onlar hesab ediblər ki, DTK MRTK-nın qərarına əsaslanıb və bu zaman o, qərarın qanunauyğun olmasını araşdırma bilməzdi. Məhkəmə proses zamanı nə DTK-nın, nə də MRTK-nın qərarının qanuniliyi barədə heç bir araşdırma aparmayıb.

D. MRTK-nın qərarının məhkəmə araşdırması üçün ərizə

15. Qlas Nadejda EOOD DTK-nın qərarının araşdırılması üzrə məhkəmə prosesinin gedişində MRTK-nın qərarının məzmunu barədə məlumat verərək həmin qərarın məhkəmə qaydasında araşdırılması üçün ərizə ilə müraciət edib. O bildirib ki, MRTK-nın kriteriyalarına əsasən tələb olunan bütün zəruri sənədləri təqdim edib. Ancaq həmin qurum hər hansı bir çatışmazlıq

göstərməyib, əsaslandırılmamış bir qərar ortaya qoyub, bununla da inzibati prosedur qaydaları pozub.

16. Ali İnzibati Məhkəmənin üç üzvdən ibarət qrupu 21 Mart 2002-ci il tarixli qərarı ilə ərizəni rədd edib. Məhkəmə hesab edib ki, MRTK-nın lisenziya ərizəsinin onun kriteriyalarına uyğun olub-olmaması barədə qiymətləndirmə aparılması məhkəmə araşdırma predmeti deyil, çünki, MRTK-nın bununla əlaqədar mülahizə irəli sürmək hüququ var. Qlas Nadejda EOOD tərəfindən təqdim olunan proqram sənədləri proqramın regional məqsədi, sosial funksiyası və biznes perspektivləri baxımından tələblərə cavab vermir və yalnız onun proqram profilinin unikallığı auditoriyanın ümidləri, professionalıq, texnoloji imkanlara dair kriteriyalara qismən uyğun gəlir. Bu məsələlər isə xüsusi olaraq, MRTK-nın səlahiyyət dairəsinə aiddir.

17. Qlas Nadejda EOOD özünün bütün arqumentlərini təkrar irəli sürərək, Ali İnzibati Məhkəmənin beş üzvdən ibarət qrupuna şikayət edib.

18. Ali İnzibati Məhkəmənin beş üzvdən ibarət hakimlər qrupu 28 dekabr 2002-ci il tarixli qərarı ilə məhkəmənin üç üzvdən ibarət qrupunun qərarını dəstəkləyərək qüvvədə saxlayıb.

E. MRTK-nın protokollarının əldə olunmasına cəhd

19. Cənab Elenkov 16 noyabr 2000-ci ildə Qlas Nadejda EOOD-a yayım lisenziyasının verilməsi ilə bağlı ərizəsinə baxış zamanı müzakirələrdə tərtib olunan protokolların surətlərinin əldə olunması məqsədilə MRTK-ya sorğu göndərmiş. O, İctimai İnformasiyaların əldə olunması haqqında 2000-ci il Qanununa əsaslanıb.

20. MRTK sorğuya qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində cavab vermədikdə Cənab Elenkov qurumun susmaqla imtina cavabı verməsinin səbəblərini araşdırmaq üçün Sofiya Şəhər Məhkəməsinə müraciət edib.

21. Sofiya Şəhər Məhkəməsi 2 iyul 2001-ci il tarixli qərarı ilə MRTK-ya informasiya sorğusuna cavab vermək barədə məcburi göstəriş verib. Məhkəmə hesab edib ki, MRTK-nın müzakirələrinin nəticəsi olan həmin protokollar İctimai informasiyanın əldə olunması haqqında 2000-ci il Qanununa müvafiq olaraq, ictimai informasiya hesab olunur.

22. MRTK qarardan şikayət etməyib və bundan dərhal sonra qərar qüvvəyə minib. Buna baxmayaraq MRTK yerinə yetirməyib - ərizəçilərin informasiya sorğusuna cavab verməyib.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ TƏCRÜBƏ

A. Konstitusiya

23. 1991-ci il Konstitusiyasının müvafiq müddəalarında aşağıdakılar qeyd olunur:

Maddə 37

“1. Vicdan azadlığı, fikir azadlığı, din seçimi, dini və ya ateist baxışlar toxunulmazdır. Dövlət müxtəlif məzhəblərin tərəfdarları, ona inanan və inanmayanlar arasında tolerantlığın və hörmətin saxlanılmasına kömək etməlidir.

2. Vicdan və din azadlığı, milli təhlükəsizliyin, ictimai qayda-qanunun, ictimai sağlamlıq və mənəviyyatın və ya başqalarının hüquq və azadlıqları əleyhinə tətbiq edilməməlidir”.

Maddə 39

“1. Hər kəs fikri ifadə etmək və ya bunu söz vasitəsilə, yazılı və ya şifahi şəkildə, səs və ya obrazlar vasitəsilə və ya istənilən başqa üsullarla hamıya yaymaq hüququna malikdir.

2. Bu hüquqdan heç kəsə qarşı onun hüquq və mənafeləri və ya konstitusiyaya əsasən müəyyən edilmiş qaydanın zorakı yolla dəyişdirilməsi, cinayət törədilməsi və ya başqasına qarşı zorakılığa və düşmənçiliyə təhrikçilik üçün istifadə edilməməlidir.”

Maddə 40

“1. Mətbuat və digər kütləvi informasiya vasitələri azad olmalıdır və senzuraya məruz qalmamalıdır.

2. Çap və ya digər informasiya vasitəsi yalnız məhkəmənin qərarı ilə əxlaq qaydalarına müdaxilə olunan zaman və ya konstitusiyaya əsasən müəyyən edilmiş qaydanın zorakı üsulla dəyişdirilməsi, cinayətə və ya hər hansı bir şəxsə qarşı zorakılığa təhrikçilik olduğu halda dayandırılı və ya müsadirə edilə bilər.”

Maddə 41

“1. Hər kəs informasiyanı axtarmaq, əldə etmək və ötürmək hüququna malikdir. Bu hüququn həyata keçirilməsi digər vətəndaşların hüquqlarına və ləyaqətinə qarşı, milli təhlükəsizlik, ictimai qayda, ictimai sağlamlıq və əxlaq əleyhinə yönəlmə bilməz.

2. Əgər informasiya dövlət sirri və ya qanunla qorunan sirr deyildirsə və ya başqalarının hüquqlarına toxunmursa, vətəndaşlar bu informasiyanı dövlət orqanlarından və maraqlı şəxslərdən almaq hüququna malikdirlər”.

B. Telekommunikasiya vasitələri haqqında 1998-ci il Qanunu

24. Telekommunikasiya vasitələri haqqında Qanun telekommunikasiya vasitələrinin bütün formalarının fəaliyyətini tənzimləyir. Həmin qanuna görə, əsas düzənləyici qurum qismində səlahiyyətlər DTK-ya (2002-ci ilin fevralında adı dəyişdirilən Telekommunikasiya Tənzimləmə Komissiyası) məxsusdur. Hazırda bu qurumun MRTK-nın qərarına müvafiq olaraq (hazırda qüvvədə olan Qanunun 27 (5)-ci bölməsi) *inter alia*, radio və televiziya yayımları üzrə lisenziyaları vermək, bunlara əlavələr etmək, onların dondurulması, dayandırılması səlahiyyətləri var.

25. DTK (həmin vaxt qüvvədə olan Qanunun 22(1)-ci bölməsinə görə) Nazirlər Şurası yanında kollektiv orqan olub. Bu qurumun namizədliyi Nazirlər Şurası tərəfindən irəli sürülən və Baş nazir tərəfindən 7 il müddətinə təyin edilən, bir dəfə yenilənə bilən beş üzvü olub (həmin vaxt qüvvədə olan Qanunun 23(1) və (2)-ci bölməsi). Üzvlər Qanunun müddəalarını ciddi və sisteməlik şəkildə pozduqları və ya ağır cinayət törətdikləri halda vaxtından əvvəl istefaya göndərilə bilərlər. Qurumun və onun katibliyinin fəaliyyəti Nazirlər Şurası tərəfindən müəyyən olunan qaydalarla tənzimlənir (həmin vaxt qüvvədə olan Qanunun 26(1)-ci bölməsi).

C. Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanunu

26. Qüvvədə olan Radio və Televiziya haqqında Qanunun 105(1)-ci bölməsinə görə, radio və televiziya yayımlarına yalnız DTK-nın lisenziya əsasında icazə verilir. Lisenziya üçün DTK-ya ərizə verilməlidir və müvafiq olaraq, proqram layihəsi, proqram konsepsiyası, proqram profili və proqram sxemi (hazırda qüvvədə olan Qanunun 111-ci bölməsinə əsasən) təqdim olunmalıdır. DTK rəsmisi təqdim olunan sənədləri yoxlayır, əgər o, hər hansı bir çatışmazlıq

aşkar edərsə, sənədlərin yeddi gün ərzində qaydaya salınaraq yenidən təqdim olunması barədə ərizəçiyə xəbərdarlıq edir. Əgər ərizəçi göstərilənləri etməyə müvəffəq olmayıbsa, ərizə (hazırda qüvvədə olan Qanunun 112-ci bəlməsinə əsasən) nəzərə alınmır. DTK qəbul edilən ərizəni MRTK-ya göndərir (hazırda qüvvədə olan Qanunun 113-cü bəlməsinə əsasən) və qurum bir ay ərzində (hazırda qüvvədə olan Qanunun 115(1)-ci bəlməsinə əsasən) ərizəyə dair əsaslandırılmış qərar qəbul edir. Qərar yeddi gün ərzində DTK-ya qaytarılır (hazırda qüvvədə olan Qanunun 115(1)-ci bəlməsinə əsasən), sonuncu da öz növbəsində bir ay müddətində lisenziya məsələsini həll edir (hazırda qüvvədə olan Qanunun 115(4)-cü bəlməsinə əsasən).

27. MRTK ifadə azadlığının müdafiəsinə, radio və televiziya operatorlarının müstəqilliyinə, tamaşaçı və dinləyici kütləsinin maraqlarına cavabdeh olan müstəqil orqandır (hazırda qüvvədə olan Qanunun 20(1)-ci bəlməsinə əsasən). Onun doqquz üzvünün beşi Milli Assambleya tərəfindən seçilir, digər dörd üzvü isə ölkə prezidenti təyin edir (hazırda qüvvədə olan Qanunun 24(1)-ci bəlməsinə əsasən). Bəzi konsultativ səlahiyyətlərlə yanaşı radio və televiziya operatorlarının fəaliyyətlərinə nəzarət etmək və yayım lisenziyalarının verilməsi, dəyişdirilməsi və alınması da bu quruma həvalə edilib (hazırda qüvvədə olan Qanunun 32(1)(1) və (9)-cü bəlməsinə əsasən). 2001-ci ilin noyabrında MRTK-nın adı dəyişdirilərək Elektron Media Şurası olub.

D. MRTK-nın proqram kriteriyaları

28. MRTK 2000-ci il tarixli bülletenin 5/6-cı sayında “Regional hava radio operatorlarının lisenziyalaşdırması üçün proqram kriteriyaları”nı dərc edib. Orada aşağıdakılar qeyd olunur:

“1. Hüquqi status

1.1. Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanununun 105-ci bəlməsinin tələblərinə uyğunluq;

1.2. Operatorun kapitalının şəffaflığı və strukturu - 0-dan 5 bala qədər;

2. Radio verilişlərin istehsalı üzrə təcrübə

2.1. Əvvəlki təcrübənin qanunilik dərəcəsi - 0-dan 10 bala qədər;

Qeyd: qiymətləndirmə əks miqyasda aparılır; 0 bal alan ərizəçi 2.2., 2.3. və 2.4. meyarları üzrə müsbət qiymətləndirilmir.

2.2. Radio stansiyasının əhatə dairəsinə əhali uyğunluğu - 0-dan 5 bala qədər;

Qeyd: kommunikasiya vasitəsinin əhali dairəsi region auditoriyasının faiz nisbəti əsasında qiymətləndirilir.

2.3. Kommunikasiya vasitəsinin formasının unikalılığı - 0-dan 3 bala qədər;

2.4. İctimai funksiya - 0-dan 3 bala qədər;

- informasiya və şərh;

- mədəniyyət və təhsil;

- əlverişsiz qruplar üçün proqramlar;

2.5. Radio və Televiziya haqqında əvvəlcədən nəzərdə tutulan pozuntular - 0-dan 5 bala qədər

Qeyd: qiymətləndirmə əks miqyasda və MRTK-nın nəzarət şöbəsinin məlumatı əsasında aparılır.

3. Proqram məqsədləri

3.1. Seçilən proqram profilinin əsaslandırılması - 0-dan 10 bala qədər;

Qeyd: (əgər cərimə olunubsa) 0 bal ərizəçi başqa kriteriya əsasında qiymətləndirilmir.

3.2. Proqram profilinin unikalılığı (region üçün) - 0-dan 10 bala qədər;

3.3. Auditoriyanın ümidləri ilə uyğunluq - 0-dan 5 bala qədər;

3.4. Proqramın regional məqsədi - 0-dan 5 bala qədər;

3.5. İctimai funksiya - 0-dan 10 bala qədər;

- informasiya və şərh
- mədəniyyət və təhsil
- əlverişsiz qruplar üçün proqramlar

4. Proqramı reallaşdırmaq üçün bacarıq

4.1. Professional resurslar - 0-dan 5 bala qədər;

4.2. Texniki resurslar 0-dan 5 bala qədər;

4.3. İşgüzar perspektiv - 0-dan 10 bala qədər;

5. Birdən çox regionda radio şəbəkələrinin qurulması

5.1. Supra-regional kommunikasiya vasitələri üçün proqram bacarıqları;

5.2. Fərdi proqramların regional məqsədi;

Qeyd: 5.1 və 5.2. kriteriyaları əsasında qiymətləndirmə 0-dan 3 bala qədərdir və hər iki nəticəni artırmaqla aparılır

Bütün kriteriyalar üzrə balların maksimal sayı 100-dür.”

E. Konstitusiyaya Məhkəməsinin 1999-cu il tarixli 10 sayılı qərarı

29. 25 iyun 1999-cu ildə Konstitusiyaya Məhkəməsi 1998-ci il Radio və Televiziya haqqında qanunun bir sıra müddələrinin Konstitusiyaya zidd olması haqqında Parlamentin 52 üzvünün irəli sürdüyü təklifə dair qərar qəbul etdi. Məhkəmə müvafiq olaraq hesab edib:

“Telekommunikasiya vasitələri haqqında Qanuna [1998] əsasən lisenziyalar DTK tərəfindən verilir və Nazirlər Şurası tərəfindən bəyənilir. Nəzərə alınsa ki, lisenziyalaşdırma telekommunikasiya şəbəkələrinin qurulması, radio tezliyi spektrinin istifadəsi və onun bölüşdürülməsi ilə əlaqəlidir, MRTK-nın qərarları Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanununa əsasən yayım həyata keçirən xidmətlərin razılığı ilə əlaqəlidir. Telekommunikasiya vasitələri haqqında 1998-ci il Qanunun müddəaları telekommunikasiya şəbəkələrinin qurulmasına dair lisenziya və radio tezlik spektri xidmətlərinin şərtləri ilə əlaqəlidir. Radio və televiziya proqramlarının istehsalı və yayımlanmasına nəzarət DTK-nın səlahiyyət dairəsindən kənar qalır.

Media Konstitusiyasının 40-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən muxtar ictimai təşkilatlara çevrildiklərindən xüsusi hökumət orqanının himayəsindən azaddır. Bu səbəbdən radio və televiziyanın tənzimləmə məsələləri hökumət orqanı hesab olunmayan MRTK-ya həvalə olunur.

Son illər ərzində ilk dəfədir ki, bolqar qanunvericiliyində telekommunikasiya operatorları və radio-televiziya operatorları üçün müəyyən olunan rejimlər arasında fərqlilik meydana çıxır. Telekommunikasiya operatorlarının lisenziyalaşdırması Telekommunikasiya vasitələri haqqında 1998-ci il Qanunu ilə tənzimlənir, lakin proqramın məzmununa münasibətdə lisenziyalaşdırma Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanununa əsasən tənzimlənir. Bunlar eyni fəaliyyətin iki fərqli tipləridir: birinci Telekommunikasiya vasitələri haqqında 1998-ci il Qanununa əsasən texniki tələblərə uyğunluğa nəzarət edir, ikinci isə, Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanununa əsasən estetik və bədii keyfiyyətə nəzarət edir. Eyni zamanda media qanunvericiliyi radio və televiziya lisenziyalarının verilməsi proseduranın müstəqilliyinə imkan vermir, çünki, Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanunun 115-ci bölməsinə əsasən elektron media yayımına lisenziya verilməsinə dair hər bir ərizə üzrə əsaslandırılmış qərarın qəbul edilməsi MRTK-nın səlahiyyətindədir. Əgər ərizəyə dair MRTK-nın qərarı müsbət xarakterlidirsə, o, buna layihə lisenziyasını əlavə edir. “DTK MRTK-nın qərarından asılı deyildir, o, MRTK-nın müsbət qərarından asılı olmayaraq lisenziya verə bilər və ya rədd edə bilər” kimi müdafiə əsassızdır. DTK Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il

Qanununa əsasən nəzərdə tutulan kriteriyalara uyğunluğu araşdırmaq hüququna malik deyildir. Radio və televiziya verilişlərinə lisenziyaların verilməsi, modifikasiya və geri alınması ilə bağlı olan bütün məsələlər uyğun olaraq ifadə azadlığına təminat verilməsi MRTK-nın mandatı çərçivəsindədir.

Məhkəmə dəfələrlə informasiya sahəsində tənzimləyici orqanlar və kommunikasiya hüquqları arasında əlaqələri tənzimləyib. İfadə azadlığı və DTK-nın səlahiyyətləri arasında əlaqə məhkəmənin 1998-ci il 33 sayılı qərarında araşdırılıb. Həmin qərarla bildirilir: "...məhkəmə özünün 1996-cı il tarixli 7 sayılı qərarında hesab etdiyi kimi radio tezlik spektrlərinin təyin olunmasına Dövlətin müdaxiləsi qaçılmazdır. Buradan belə çıxır ki, Konstitusiyanın 40-cı maddəsinin 1-ci bəndinə görə, elektron medianın azadlığı Dövlət müdaxiləsini istisna etmir. 40-cü maddənin 1-ci bəndinin əsas prinsipləri mümkün ümumi proseduranı və lisenziyalaşdırma şərtlərini müəyyən etməklə yerinə yetirilə bilər".

F. DTK və MRTK-nın qərarlarının məhkəmə araşdırması

30. Telekommunikasiya vasitələri haqqında 1998-ci il Qanunun 25(3)-cü bölməsinə əsasən DTK-nın qərarları Ali İnzibati Məhkəmənin araşdırma predmeti ola bilər.

31. Həmin vaxt qüvvədə olan Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanununun 38-ci bölməsinə əsasən yayım lisenziyasının verilməsi, onlara düzəlişlərin edilməsi və onların geri alınmasına dair MRTK-nın qərarları Ali İnzibati Məhkəmənin araşdırma predmeti olub.

32. Həmin vaxtda qüvvədə olan İnzibati İcraat haqqında 1979-cu il Qanununun 41(3)-cü bölməsinə əsasən, *inter alia*, inzibati qərarlarla bağlı işə baxan məhkəmə inzibati qərarın qanunauyğunluğunu, onun səlahiyyətli orqan tərəfindən müvafiq formaya uyğun olaraq çıxarıldığını, onun əsas prosedur qaydalara və qanunun məqsəd və məramına uyğunluğunu yoxlamalıdır. Uyğun olaraq həmin vaxtda qüvvədə olan Ali İnzibati Məhkəmələr haqqında 1997-ci il Qanunun 12-ci bölməsinə əsasən inzibati qərarların ləğv olunması üçün əsaslar bunlardır: qərar qəbul etmiş orqanın səlahiyyətinin olmaması, razılaşdırılmış formada qərar qəbul etmək üçün onun səhvi, inzibati prosedur qaydalarının maddi pozuntusu, əsas qanunun pozuntusu və qanunun məqsəd və məramı ilə uyğunsuzluq halları.

III. AVROPA ŞURASININ MÜVAFİQ SƏNƏDLƏRİ

33. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Üzv Dövlətlər üçün yayım sektorunda idarəedici orqanlarının funksiyaları və müstəqilliyi haqqında 20 dekabr 2000-ci il tarixli, R (2000) 23 sayılı Təvsiyəsində vurğulanır ki, *inter alia*, "yayım sektorunda idarəedici orqanların fəaliyyətinə dair onların missiyalarını yerinə yetirməyə imkan verən, milli qanun ilə müəyyən edilən effektiv, müstəqil və şəffaf tərzdə, bu tövsiyyəyə əlavədə ifadə olunmuş qaydalara müvafiq olaraq, özlərinin qanunlarına müddəalar daxil etsinlər və siyasətlərində dəyişikliklər etsinlər."

34. Təvsiyənin direktivlərində qeyd olunur:

3. Yayım sektoru, xüsusilə onların üzvlüklə bağlı məsələlərini tənzim edən orqanların idarəetmə qaydaları onların müstəqilliklərinin aparıcı elementidir. Buna görə də, onlar üçün istənilən müdaxilədən qorunmaq üçün, xüsusən siyasi qüvvələr və ya iqtisadi maraqlarla əlaqədar qaydalar müəyyən edilməlidir.

4. Bu məqsədlə aşağıdakı problemlərdən yayınmaq üçün xüsusi qaydalar müəyyən edilməlidir:

- tənzimləyici orqanlara siyasi hakimiyyətin təsiri;

- tənzimləyici orqanların üzvləri mediada və digər əlaqədar sektorlarda müəssisə və təşkilatların maraqlarından çıxış edərək bu qurumlarda öz üzvlüklərindən sui-istifadə edə bilməzlər;

5. Qaydalar zəmanət verməlidir ki, bu qurumların üzvləri -

- demokratik və şəffaf şəkildə təyin edilsinlər;

- hər hansı bir şəxsdən və ya orqandan heç bir mandat və ya hər hansı təlimat ala bilməzlər;

- öz funksiyalarının müstəqilliyinə zərər vura bilən heç bir fikir söyləməmək və ya hər hansı hərəkətə cəhd etməmək və bu quruma mənsubluqdan hər hansı bir üstünlük əldə etməmək.

...

13. Yayım sektorunda tənzimləyici orqanların mühüm vəzifələrindən biri normal olaraq yayım lisenziyalarının verilməsidir. Yayım lisenziyalarının verilməsi və yeniləməsi qaydalarının əsas şərtləri və kriteriyaları aydın formada qanunla müəyyən edilməlidir.

14. Yayım lisenziyaları ilə bağlı prosedur qaydaları aydın və dəqiq olmalıdır və açıq, şəffaf və qərəzsiz tərzdə tətbiq edilməlidir. Bu kontekstdə tənzimləyici orqanlar tərəfindən verilən qərarlar adekvat və açıq olmalıdır.

27. Tənzimləyici orqanlar tərəfindən qəbul edilən bütün qərarlar və müəyyən edilən qaydalar -

- milli qanuna müvafiq olaraq lazımi tərzdə əsaslandırılmış;

- milli qanuna müvafiq olaraq məhkəmə araşdırması üçün açıq;

- kütlə üçün əldə edilə bilən olmalıdır”.

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

35. Ərizəçilər Qlas Nadejda EOOD-a yayım lisenziyası verilməsindən imtina etdiyi üçün hakimiyyətin Konvensiyanın 10-cu maddəsini pozmasından şikayət edib və bildirib ki, belə bir imtina 10-cu maddənin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq əsaslandırılmayıb.

36. 10-cu maddədə qeyd olunur:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud məənəviyyatın qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyət

yətdə zəruri olan müəyyən rəsmiyyətə, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

A. Tərəflərin arqumentləri

37. Hökumət etiraf edib ki, Qlas Nadejda EOOD-a yayım lisenziyasının verilməməsi ərizəçilərin informasiya və ideyaları yaymaq azadlığına müdaxilə təşkil edib. Ancaq onların nöqtəyi-nəzərincə, bu müdaxilə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 1-ci bəndinin üçüncü cümləsinə əsasən yol verilən olub. Radio verilişlərə lisenziya verilməsi xüsusi olaraq Radio və Televiziya haqqında 1998-ci il Qanunu ilə nəzərdə tutulub. Bu səlahiyyət ifadə azadlığının müdafiəsinə məsuliyyət daşıyan xüsusi orqana - MRTK-ya həvalə edilib. Bundan başqa, lisenziyalaşdırmanı tənzimləyən qanun özünün ifadə tərzinə görə kifayət qədər aydın bir qanundur. MRTK-nın qərarı tamamilə əsaslandırılmış və ümumi meyarlara istinad edilən qərar olub. MRTK Ali İnzibati Məhkəmənin 21 mart 2002-ci il tarixli qərarında da göstərdiyi kimi, Qlas Nadejda EOOD-a tətbiq olunan bu kriteriyaları açıq aydın göstərib. Başqa radio stansiyalara təklif edilən kriteriyalar əlverişli və yerinə yetirilə bilən olduğu halda, bu kriteriyaların bəziləri formal olub. Bu qanunsuz, əsassız və ya diskriminasiya xarakterli məsələ kimi qəbul edilə bilməz, çünki bu barədə keçmiş Komissiyanın da müvafiq presedenti mövcuddur (nömrə 10746/84, Komissiyanın 16 oktyabr 1986-cı il tarixli qərarı). Lisenziyadan imtina haqqında qərar Qlas Nadejda EOOD-un bir sıra kriteriyalara cavab verməməsinə əsaslanıb. Qərar ətraflı ekspertiza və iki mərhələli məhkəmə araşdırmasının nəticəsinə əsaslanıb.

38. Ərizəçilər iddia edib ki, yayım lisenziyaları almaq istəyən namizədləri qiymətləndirmək üçün MRTK tərəfindən tətbiq olunan kriteriya üsulları əsassız olub. Birincisi, həmin namizədlər ləngidilmə və nizamsızlığa yol vermiş MRTK ilə heç bir birbaşa əlaqəyə malik olmayıblar. İkincisi, MRTK tərəfindən qəbul edilən bal sistemi uyğun şəkildə işlənməyib. Hər namizədə müəyyən sayda balların əvvəlcədən veriləcəyi gözlənilən olur və bu zaman lisenziya da təbii ki, ən yüksək bal toplayan namizədə veriləcək. Buna baxmayaraq, MRTK lisenziya verəcəkləri namizədləri ballar sisteminin seçki əsasında verilməsi barədə məlumatlandırmayıb. Nəticədə seçim proseduru ictimai və şəffaf olmayıb. MRTK öz qərarlarında konkret səbəblər açıqlamayıb, namizədlərə onların bəzilərinin bəyənilməsi, başqalarının isə bəyənilməməsinin səbəbləri barədə heç nə deməyib. Onların qiymətləndirmələri heç vaxt ictimai xarakterli olmayıb. Bu çatışmazlıqlar barədə məhkəmə araşdırılması aparılmayıb və praktik olaraq heç bir addım atılmayıb. Bütün bu səbəblərə görə ərizəçilər o fikrin üzərində dayanıblar ki, özlərinin ifadə azadlıqlarına edilən müdaxilə qanunla nəzərdə tutulan müdaxiləni təşkil etməyib.

39. Ərizəçilər daha sonra israr edib ki, MRTK-nın qərarı özünün spesifik cəhətlərinə görə yuxarıda qeyd edilən çatışmazlıqlara rəvac verib. Qərar həmçinin müxtəlif maraqlar arasında müvafiq balansın qorunmasına nail olunması baxımından da uğursuz olub. Qərar elan edib ki, Qlas Nadejda EOOD MRTK-nın çoxsaylı kriteriyalarına cavab vermir. Buna baxmayaraq bu kriteriyaların bəziləri demokratik cəmiyyətin qanunilik tələblərinə uyğun olmayıb. Beləliklə, bu qərarla nəzərdə tutulan “regional məqsədlər” tələbi anlaşılmaz olub. “Biznes perspektivi” tələbi yararsız olub, çünki, radiostansiya biznes maraqları üçün nəzərdə tutulmayıb. MRTK-nın proqram kriteriyalarında nəzərdə tutulan “ictimai funksiya” tələbi demokratik cəmiyyət üçün qanuni hesab olunmayan bir tələbdir. MRTK-nın proqram kriteriyalarından belə anlaşılır ki, radio “informasiya və şərhlər” verməli, “mədəniyyət və təhsil”i əhatə etməli və “əlverişsiz qruplar” üçün verilişlər hazırlamalıdır. MRTK-nın qərarına görə, Qlas Nadejda EOOD-un bu tələblərə nə üçün cavab verməməsi dəqiqləşdirilmədiyindən ərizəçilər MRTK-nın imtinaya səbəb olan mülahizələr haqqında məlumat əldə edə bilmədiklərindən onlar belə bir nəticə çıxarıblar ki, dini proqramlar öz-özlüyündə yolverilməz hesab edilib. Onların nöqtəyi-

nəzərlərinə görə, belə siyasət Konvensiyanın 9 və 10-cu maddələrinin pozuntusu hesab olunur. Nəhayət, radio proqramlarının unikalığı ilə bağlı çatışmazlığın göstərilməsi tamamilə əsassız olub. Çünki, Sofiya regionu ərazisində və ümumiyyətlə Bolqarıstanın heç bir yerində xristian dini ilə əlaqəli radio mövcud deyil və belə bir radionun auditoriyasının mövcudluğu barədə sosioloji zərurət olub.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Qəbul edilənlilik

40. Məhkəmə öncədən qeyd edib ki, Qlas Nadejda EOOD yalnız lisenziya üçün müraciət edən və buna görə rədd cavabı alan ərizəçi təşkilatdır (yuxarıda 8 və 10-cu paraqraflara bax). Problem ikinci ərizəçi ilə, təşkilatın yeganə üzvü və meneceri olan Cənab Elenkovla bağlı ortaya çıxır ki, o özünü Konvensiyanın 34-cü maddəsinə əsasən qurban hesab edir. Məhkəmə *Qroppera Radio AG və Başqaları İsveçrəyə qarşı* işində qeyd edib ki, yeganə səhmdar və şirkətin qanunla müəyyən edilmiş nümayəndəsi qadağan olunan verilişə münasibətdə qurban hesab edilə bilər (*Qroppera Radio AG və Başqaları İsveçrəyə qarşı* 28 mart 1990, Seriya A. nömrə 173, səh. 21, § 49). Bununla əlaqədar mövcud olan işlər bir-birindən o qədər də fərqlənmədiyinə görə, Məhkəmə hesab edir ki, Cənab Elenkov pozuntunun qurbanı olduğunu iddia edə bilər. Hökumət də bununla əlaqədar heç bir mübahisə etməyib.

41. Məhkəmə daha sonra hesab edib ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin mənası çərçivəsində aşkar şəkildə əsassız deyildir. O, həmçinin hesab edib ki, şikayət başqa əsaslarla da yolverilməz deyildir. Buna görə də şikayət qəbul edilən hesab olunmalıdır.

2. İşin halları

(a) ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxilə olubmu?

42. Qlas Nadejda EOOD-a yayım lisenziyasının verilməsindən imtina hər iki ərizəçinin informasiya və ideyaları yaymaq azadlığına müdaxilə təşkil edib (bax: *Verein Alternatives Lokalradio Bern et Verein Radio Dreyeckland Basel*, cited above, p. 126; *Informationsverein Lentia and Others v. Austria*, judgment of 24 November 1993, Series A no. 276, p. 13, § 27; *Radio ABC v. Austria*, judgment of 20 October 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI, p. 2197, § 27; *Leveque v. France* (dec.), no. 35591/97, 23 November 1999; *Brook v. the United Kingdom* (dec.), no. 38218/97, 11 July 2000; *United Christian Broadcasters Ltd v. the United Kingdom* (dec.), no. 44802/98, 7 November 2000; and *Demuth v. Switzerland*, no. 38743/97, § 30, ECHR 2002-IX; and also, *mutatis mutandis*, *Groppera Radio AG and Others*, cited above, p. 22, § 55; *Autronic AG v. Switzerland*, judgment of 22 May 1990, Series A no. 178, p. 23, § 47; *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH v. Austria*, no. 32240/96, § 24, 21 September 2000; and *Murphy v. Ireland*, no. 44179/98, § 61, 10 July 2003).

43. Buna görə də öncə müdaxilənin “qanunla müəyyən edilən” olması, 10-cu maddənin 1-ci bəndinin üçüncü cümləsinə uyğunluğu və “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olması müəyyən edilməlidir.

44. Belə olduqda, Məhkəmə 10-cu maddənin 1-ci bəndinin üçüncü cümləsinə uyğun olaraq Dövlətlərə öz ərazilərində təşkil olunan verilişlərə, xüsusilə onların texniki aspektlərinə dair lisenziya sisteminin metodlarının müəyyən olunmasına icazə verilməsini nəzərə alacaq. Lisenziyanın verilməsi həmçinin, təklif edilən stansiyanın təbiəti və məqsədlərindən, onun potensial auditoriyasının milli, regional və ya yerli səviyyədə olmasından, spesifik auditoriyanın ehtiyacları və hüquqlarından və beynəlxalq hüquqdan irəli gələn öhdəliklərdən

asılı olaraq şərtləndirilə bilər. Buna baxmayaraq, belə müdaxilələrin məqsədə uyğunluğu 2-ci paraqrafda nəzərdə tutulan tələblərə əsasən qiymətləndirilməlidir (bax: *United Christian Broadcasters Ltd*; and *Demuth*, §§ 33-35, both cited above).

(b) müdaxiləyə haqq qazandırılı bilərmi?

45. Məhkəmənin araşdırmasında birinci addım yayım lisenziyasının verilməsindən imtinanın Konvensiyanın 10-cu maddəsinin mənası çərçivəsində “qanunla müəyyən edilən” olduğunu müəyyən etməkdir. Özünün oturuşmuş presedent hüququna müvafiq olaraq Konvensiyanın 9 və 11-ci maddələrində də istifadə olunan bu ifadə və “qanuna uyğun olaraq” ifadəsi Konvensiyanın 8-ci maddəsində də işlədilib. Bu, həmin maddələrdə nəzərdə tutulan hüquqlara müdaxiləni tələb etmir, həmçinin, qeyd olunan məsələ ilə əlaqədar qanunun keyfiyyətinə də aid olan məsələdir. Həmin qanun kifayət qədər dəqiqliklə ifadə olunmalı və zəruri olduğu hallarda, şəraitdən irəli gələn hallara müvafiq olaraq tətbiq edilməlidir (bax: *Maestri İtaliyaya qarşı* no. 39748/98, § 30, ECHR 2004-I).

46. Daxili qanun həmçinin Konvensiya ilə təminat verilən hüquqlara hakimiyyət orqanları tərəfindən əsassız müdaxilələrə qarşı qanuni müdafiə tədbirləri görülməsinə imkan verməlidir. Əsas hüquqlara təsir göstərən bu məsələlər Konvensiyada nəzərdə tutulan demokratik cəmiyyətin əsas prinsiplərdən biri olan qanunun aliliyi prinsipi ilə ziddiyyət təşkil edəcək. Buna görə də qanun hər hansı mülahizə irəli sürülməsi və özünün tətbiq imkanları ilə bağlı məsələni kifayət qədər dəqiq ifadə etməlidir (bax: *Hasan and Chaush v. Bulgaria* [GC], no. 30985/96, § 84, ECHR 2000-XI). Bundan başqa o, müəyyən işlərdə məhkəmələr tərəfindən edilən effektiv nəzarət qaydaları üzrə sui-istifadəyə qarşı adekvat və effektiv təminatları özündə əks etdirməlidir (bax, *mutatis mutandis*, *Lupsa v. Romania*, no. 10337/04, § 34, 8 June 2006).

47. Məhkəmə öncədən qeyd edib ki, MRTK-nın qərarı ərizəçilərin ifadə azadlığına müdaxilə edib. Beləliklə, Məhkəmə həmin qərarın yoxlanması üzrə hərəkətsizliyə yol verə bilər.

48. Məhkəmə qeyd edib ki, ərizəçilərə yayım lisenziyasının verilməsi və ya ondan imtina haqqında bir sıra kriteriyalara uyğunluq barədə lazım olan ilkin şərtlər MRTK-nın özünün bülletenində dərc olunub. Bu kriteriyaların bəziləri, məsələn “radio proqramlarının yaradılma təcrübəsi”, “texniki resurslarla” kifayət qədər bağlı olan meyarlar aydın şəkildə ifadə olunub. Digər tərəfdən, məsələn, “sosial funksiyalar”la bağlı kriteriyalar aydın deyil. Baxmayaraq ki, bu sistemi artıq qəbul olunub, lakin bu kriteriyaların əksəriyyəti daha çox subyektiv qiymətləndirmə predmeti ola bilər.

49. Bununla belə Məhkəmə qeyd edib ki, bu kriteriyalar xüsusi məzmun etibarilə, Konvensiya ilə nəzərdə tutulan qanunilik tələblərinə uyğun olaraq dəqiq və yol verilə bilən olub (bax: *mutatis mutandis*, *Groppera Radio AG and Others*, cited above, p. 26, § 68). Daha sonra Məhkəmə MRTK tərəfindən lisenziya verilməsi prosesində ərizəçilərə tətbiq olunan metodların əsaslılığını da yoxlamalıdır.

50. Bu məsələyə münasibətdə, Məhkəmə qeyd edib ki, MRTK hər hansı bir formada ictimai dinləmələr keçirməyib, öz müzakirələrini məxfi saxlayıb. Halbuki məhkəmənin həmin müzakirələrin protokollarının surətlərinin ərizəçilərə verilməsi ilə bağlı qərarı olmuşdu. Bundan başqa, MRTK öz qərarında Qlas Nadejda EOOD-un bir sıra kriteriyalara uyğun olmaması və ya qismən uyğun olması barədə səbəbləri göstərməyib, sadəcə olaraq bunları bəyan edib (yuxarıda 8-ci paraqrafa bax). Beləliklə, ərizəçilər MRTK-nın yayım lisenziyası verməkdən imtina etməsi ilə bağlı mülahizəsi barədə xəbərdar olunmayıb.

51. Səbəblərin göstərilməməsi nəticə etibarilə məhkəmə araşdırmasına da təsirsiz ötürməyib, çünki Ali İnzibati Məhkəmə hesab edib ki, MRTK-nın mülahizəsinin araşdırılması qeyri-mümkündür (yuxarıda 16-cı və 18-ci paraqraflara bax).

52. Əvvəlki müzakirələrə görə, Məhkəmə nəticəyə gəlib ki, ərizəçilərin ifadə azadlığına müdaxilə Konvensiyanın qanunçuluq tələbləri ilə bir araya sığmır. Belə olduqda, bu müdaxilənin qanuni məqsədə uyğun olmasını müəyyən etmək tələb olunmur.

53. Buna görə də Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusu baş vermişdir.

II. KONVENSIYANIN 9-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

54. Ərizəçilər Konvensiyanın 9-cu maddəsinə əsasən şikayət ediblər ki, Qlas Nadejda EOOD-a səlahiyyətli qurum tərəfindən yayım lisenziyasının verilməsindən imtina edilməsi özlərinin dini baxışlarını başqaları ilə bölüşmək imkanını məhdudlaşdırıb və öz dinini təbliğ etmək azadlığı pozulub. Onların nöqteyi-nəzərincə, imtina qərarı Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə əsaslandırılmayıb.

55. 9-cu maddədə qeyd olunur:

“1. Hər kəsin fikir, vicdan və din azadlığı hüququ vardır; bu hüquqa öz dinini və ya əqidəsini dəyişmək azadlığı, öz dininə və ya əqidəsinə həm təkbaşına, həm də başqaları ilə birlikdə etiqad etmək və açıq, yaxud şəxsi qaydada ibadəti, təlimləri, dini və mərasim ayinlərinin yerinə yetirmək azadlığı daxildir.

2. Öz dininə və baxışlarına etiqad etmək azadlığı yalnız ictimai asayiş maraqları naminə, ictimai qaydanı, sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı qorumaq üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan məhdudiyətlərə məruz qala bilər”.

1. Ərizəçilər Konvensiyanın 10-cu maddəsinə əsasən irəli sürdükləri eyni arqumentlərə əsaslanıblar.

A. Tərəflərin arqumentləri

56. Hökumət iddia edib ki, MRTK yayım lisenziyasından imtina barədə qərarında dini element kriteriyasına əsaslanmayıb. Əksinə, təqdim edilən sənədlərdən də görünür ki, dini məsələlər üzrə səlahiyyətli qurumlar Qlas Nadejda EOOD-un lisenziya ərizəsini bəyəyib. Belə ki, bu ərizə bir çox başqaları kimi MRTK tərəfindən dərc edilən kriteriyalara uyğun olmalı idi. Bu kriteriyalara uyğunluq tələbinin pozulması elementinə əsaslanmayan imtina qərarı onların din və ya etiqad azadlığına müdaxilə kimi qiymətləndirilə bilməz.

57. Ərizəçilər Konvensiyanın 10-cu maddəsinə əsasən qeyd olunan eyni arqumentlərə əsaslanıblar.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

58. Məhkəmə qeyd edib ki, bu şikayət yuxarıda tədqiq edilən bir işlə əlaqələndirilib. Buna görə də o, analoji olaraq qəbul edilən elan olmalıdır.

59. 10-cu maddə ilə bağlı təcrübəsinə istinad edən (yuxarıda 42-53-cü paraqraflara bax) Məhkəmə hesab edir ki, Konvensiyanın 9-cu maddəsinin pozuntusu barədə əlavə araşdırma aparılması zəruri deyildir (bax: *United Christian Broadcasters Ltd*; and *Murphy*, §§ 60 and 61).

III. KONVENSIYANIN 13-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

60. Ərizəçilər Konvensiyanın 13-cü maddəsinə əsaslanaraq Ali İnzibati Məhkəmənin DTK-nın və MRTK-nın qərarlarının mahiyyətini araşdırmamasından şikayət ediblər. Onlar həmçinin iddia ediblər ki, icraatın hər iki mərhələsi ilə effektiv müdafiə vasitələrini tükəndiriblər.

61. 13-cü maddədə qeyd olunur:

“Bu Konvensiyada təsbit olunmuş hüquq və azadlıqları pozulan hər kəs, hətta bu pozulma rəsmi fəaliyyət göstərən şəxslər tərəfindən törədildikdə belə dövlət orqanları qarşısında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malikdir.”

A. Tərəflərin arqumentləri

62. Hökumət iddia edib ki, Qlas Nadejda EOOD daxili mühakimə icraatında özünün dini hüquqlarının pozulmasına görə yox, yalnız ifadə azadlığının pozulmasına görə iddia irəli sürüb. Bu baxımdan onun narazılığı iki səviyyəli məhkəmə ilə iki dəfə tədqiq olunub. Ali İnzibati Məhkəmə ona təqdim edilən heç bir başqa işdə fərqli şəkildə hərəkət etməyib, o, müvafiq meyar əsasında inzibati qərarın qanuniliyini araşdırıb. Bu, inzibati qərarın qanuniliyi ilə bağlı məşhur məhkəmə araşdırma faktı olub.

63. Ərizəçilər təsdiq edib ki, MRTK-nın qərarının məhkəmə araşdırılmasına dair verdikləri ərizəni mahiyyəti üzrə tədqiq etmək üçün daxili məhkəmələr tərəfindən edilən imtina onları effektiv vasitədən məhrum edib. Onlar *Həsən və Çauş Bolqarıstana qarşı* işdə Məhkəmənin çıxardığı qərara istinadla israr ediblər ki, 9 və 10-cu maddələrdə nəzərdə tutulan hüquqlara müdaxilənin zəruriliyinin tam yoxlanılması məqsədilə Ali İnzibati Məhkəmənin lisenziya ilə bağlı ərizəni araşdırması zamanı səlahiyyətli orqanın mülahizə irəli sürmək hüququnu qüvvədə saxlaması Konvensiyanın 13-cü maddəsi ilə ziddiyyət təşkil edib.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Qəbuledilənlik

64. Məhkəmə hesab edib ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin mənası çərçivəsində aşkar şəkildə əsassız deyildir. Daha sonra o hesab edir ki, bu, heç bir başqa əsaslarda qəbuledilməz deyildir. Buna görə də ərizə qəbuledilən elan olunmalıdır.

2. İşin halları

65. Məhkəmənin presedent hüququna müvafiq olaraq 13-cü maddə milli hüquqi qaydada hansı formada təmin olunmasından asılı olmayaraq, Konvensiyadakı hüquq və azadlıqların mahiyyətcə həyata keçirilməsi üçün milli səviyyədə hüquq müdafiə vasitələrinin mümkünlüyünə təminat verir. Buna baxmayaraq belə hüquq müdafiə vasitəsi yalnız Konvensiyanın şərtləri ilə “mübahisəli” kimi qiymətləndirilə bilən şikayətlərlə əlaqədar tələb olunur (bax: *Boyle and Rice v. the United Kingdom*, judgment of 27 April 1988, Series A no. 131, p. 23, § 52).

66. Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozulması ilə əlaqədar yuxarıdakı nəticəyə əsasən şikayət açıq-aydın mübahisəlidir. Beləliklə, Məhkəmə ərizəçilərin özlərinin Konvensiya ilə qorunan hüquqlarının mahiyyətcə həyata keçirilməsi üçün milli səviyyədə hüquqi müdafiə vasitəsinə malik olub-olmamasını yoxlamalıdır.

67. Bununla əlaqədar Məhkəmə qeyd edib ki, Ali İnzibati Məhkəmə araşdırma prosesinin birinci mərhələsində MRTK-nın qərarının qanuniliyini tədqiq etməyib, yalnız DTK-nın

qərarını (yuxarıda 12 və 14-cü paraqraflara bax) ətraflı tədqiq edə bilib. Bu bir qədər problemlə görünə bilər, çünki MRTK-nın qərarında daxili hüquqa əsasən (yuxarıda 8 və 26-cı paraqraflara bax) ikiyaruslu prosedura ilə əlaqədar Qlas Nadejda EOOD-a heç vaxt rəsmən xəbərdarlıq edilməyib. Müəyyən vəziyyətdə milli qanun ilə təmin edilən hüquq müdafiə vasitələrinin çoxluğu 13-cü maddənin tələblərilə (bax: *Leander v. Sweden*, judgment of 26 March 1987, Series A no. 116, p. 30, § 77) kifayətlənə bilər.

68. MRTK-nın qərarına qarşı məhkəmə prosesinə qayıdaraq Məhkəmə qeyd edib ki, Ali İnzibati Məhkəmə Qlas Nadejda EOOD-un proqram sənədlərinin bu orqanın müvafiq kriteriyalarına uyğunluğunun araşdırılan olmamasını və bunun həmin qurumun səlahiyyətinə aid məsələ olmasını aydınlaşdırıb. Beləliklə, məhkəmə MRTK-nın mülahizə sərbəstliyinə müdaxilədən imtina edərək ərizəçilərin 10-cu maddəyə əsasən verdikləri şikayətin mahiyyəti üzrə heç bir araşdırma aparmayıb.

69. Məhkəmə *Smit və Qredi Birləşmiş Krallığa qarşı və Pek Birləşmiş Krallığa qarşı* işlərdə mövcud olan oxşar vəziyyətlərlə üzləşib. Bu işlərdə ingilis məhkəmələri ərizəçilərin Konvensiyaya əsaslanan arqumentlərinə diqqət yetirməmişdi, lakin, onların Konvensiya ilə qorunan hüquqlarına hakimiyyət tərəfindən müdaxilənin olması və hakimiyyətin mülahizə metodunun “düzgün olmaması” barədə sorğularını məhdudlaşdırmışdı (bax: *Smith and Grady v. the United Kingdom*, nos. 33985/96 and 33986/96, § 136 and 137, ECHR 1999-VI; and *Peck v. the United Kingdom*, no. 44647/98, § 105, ECHR 2003-I). Məhkəmə hər iki halda hesab edib ki, bu yanaşma 13-cü maddənin tələbləri ilə bir araya sığmır.

70. Əvvəlki bəndlərə istinadən Məhkəmə belə nəticəyə gəlib ki, yuxarıda sitat gətirilən işlərdə olduğu kimi, Ali İnzibati Məhkəmə tərəfindən MRTK-nın əsaslandırılmış mülahizəsinin həyata keçirilməsinə müdaxilədən imtina edilməsi Konvensiyanın 13-cü maddəsinin tələbləri ilə bir araya sığmır.

71. Buna görə də qeyd olunan müddəanın pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN 41-CI MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

72. Konvensiyanın 41-ci maddəsində qeyd olunur:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulmasını, lakin Yüksək Razılığa gələn Tərəfin daxili hüququ yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda zərərçəkən tərəfə ədalətli əvəzin ödənilməsinə müəyyən edir.”

A. Zıyan

73. Ərizəçilər mənəvi ziyan müqabilində (EUR) 10 000 avro tələb edib. Onlar təsdiq ediblər ki, dini radio stansiyasının yaradılması biznes məqsədilə deyil qeyri-kommersiya təşəbbüsü kimi nəzərdə tutulub. Bu təşəbbüsün səkkiz tərəfdarı radioya yayım lisenziyası əldə olunmasına dair sənədləri hazırlamaq üçün özlərinin vaxt və səylərini sərf ediblər. Hakimiyyətin lisenziyaya dair bəraət qazandırılması mümkün olmayan bu rədd cavabı onların hamısını, o cümlədən dini icmanın digər çoxlu sayda tərəfdarlarını məyus edib.

74. Hökumət bununla bağlı heç bir fikir bildirməyib.

75. Məhkəmə qeyd edib ki, kompensasiya təyin edilərkən, üçüncü şəxslərə deyil, yalnız ərizəçiyə dəyən ziyan nəzərə alınmalıdır. Məhkəmə işin hallarını və hüquqi şəxslər və ya təşkilatlar tərəfindən mənəvi ziyanın ödənilməsi ilə əlaqədar presedent hüququnu nəzərə

alaraq (*Müsləman İcmasının Ali Müqəddəs Şurası Bolqarıstana qarşı, nömrə 39023/97, § 116, 16 dekabr 2004*) hesab edir ki, bu iş üzrə pul məbləği həm cənab Yelenkova, həm də Qlas Nadejda EOOD-ya müəyyən ediləcəkdir. Radioyayım üçün lisenziyanın verilməsinə dair əsassız rədd cavabı və bunun ardınca daxili məhkəmələrin ərizəçilərin narahat olduğu məsələnin mahiyyətini tədqiq etməkdən imtinası hər iki ərizəçiyə mənəvi ziyanın vurulması ilə nəticələnib. Məhkəmə bərabər hüquqlu əsaslara malik olmalarını nəzərə alaraq qərara alıb ki, onlara birgə EUR 5 000 avro, əlavə olaraq ödənilməli olan vergi və digər məbləğlər ödənilməlidir.

B. Xərclər və məsrəflər

76. Ərizəçilər Məhkəmədən əvvəl xərclər və düşər olunan xərclər üçün EUR 3 600 avro tələb edib. Onlar öz nümayəndələri ilə aralarında bağladıkları müqaviləni və cədvəli təqdim ediblər.

77. Hökumət bu məsələ ilə əlaqədar heç bir fikir bildirməyib.

78. Məhkəmənin presedent hüququna müvafiq olaraq, ərizəçilər yalnız özlərinin xərc və məsrəflərinin əvəzini həqiqətən çəkdiyələri halda və ağılabatan məbləğdə almaq hüququna malikdir. Bu işdə yuxarıda göstərilmiş meyar və əldə olunan informasiya əsasında Məhkəmə EUR 2 500 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə kifayət hesab edir, üstəlik bu məbləğə lazımı əlavə dəyər və başqa vergi ödənişləri əlavə edilə bilər.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

79. Məhkəmə məqsədmüvafiq hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankının borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə üç faiz əlavə edilməlidir.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Bəyan edir ki, ərizə qəbul ediləndir;
2. Hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;
3. Hesab edir ki, Konvensiyanın 9-cu maddəsi üzrə verilən şikayətə dair ayrıca araşdırmaya ehtiyac yoxdur;
4. Hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə əlaqədar Konvensiyanın 13-cü maddəsi də pozulub;
5. *Hesab edir ki,*
 - (a) cavabdeh Dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, qərarın çıxarıldığı son tarixdən üç ay müddətində aşağıdakı məbləğlərdə ərizəçilərə qüvvədə olan məzənnə üzrə bolqar levinə çevrilmiş cərimə ödəməlidir:
 - (i) mənəvi ziyana görə EUR 5 000 (beş min avro);
 - (ii) məhkəmə xərcləri və məsrəflərinə görə EUR 2 500 (iki min beş yüz avro);
 - (iii) yuxarıda məbləğlərdən tutula bilən hər hansı vergi;
 - (b) yuxarıda göstərilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

6. Ədalətli əvəz barədə ərizəçinin şikayətinin qalan hissəsini rədd edir.

Məhkəmə Qaydalarının 77-ci Qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə müvafiq olaraq 11 oktyabr 2007-ci il tarixdə yazılı formada, ingilis dilində elan edilib.

Klaudiya Westerdiek
Katib

Per Lorenzen
Sədr

YERIKAINEN VƏ BAŞQALARI FİNLANDİYAYA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə N 3514/02)

10 fevral 2009

1. Bu iş İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə uyğun olaraq Finlandiya vətəndaşları Cənab Pentti Yarikainen və Cənab Matti Paloaro tərəfindən 25 yanvar 2002-ci il tarixdə Avropa Məhkəməsinə təqdim olunmuş Finlandiyaya qarşı ərizə (no. 3514/02) əsasında başlanıb. İkinci ərizəçi "Yitinit Kuvalet Oy" Nəşriyyat Şirkətinin keçmiş baş redaktoru olub, üçüncü ərizəçi "Yitinit Kuvalet Oy" Nəşriyyat Şirkətidir. İkinci ərizəçi 21 avqust 2008-ci ildə vəfat edib. Onun uşaqları cənab Ari Paloaro və xanım Ulla Paloaro ərizəyə mahiyyəti üzrə baxışın davam etdirilməsini istəyiblər.
2. Ərizəçiləri məhkəmədə Helsinkidə vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan Cənab H. Salo, Finlandiya hökumətini ("Hökumət") isə Xarici işlər nazirliyinin əməkdaşı Cənab Arto Kosonen təmsil edib.
3. Ərizəçilər onlara münasibətdə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntusuna yol verildiyini iddia ediblər.
4. Məhkəmə 26 sentyabr 2006-cı il tarixli qərarı ilə ərizəni qismən qəbul edilən sayıb.

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

7. Birinci ərizəçi 1946-cı ildə doğulub, Kauvatsada yaşayır. İkinci ərizəçi isə 1942-ci ildə doğulub, Harma şəhərində vəfat edib.
8. Birinci ərizəçi ştatdankənar jurnalistdir, 1997-ci ildə Turunseutu Dairə Məhkəməsində baxılan cinayət işi haqqında məqalə yazıb. Həmin cinayət işi məzmun etibarilə ictimai xarakterli olub. Həmin iş üzrə cavabdeh X. müxtəlif vergi cinayətlərində ittiham olunub. Cavabdeh həmçinin, Sosial Sığorta Təşkilatını və digər şirkətləri aldatmaqla dələduzluqda da şübhəli bilinib. Həmin məqalə *Alibi* jurnalının 6/1997-ci il sayında "Qanuni görüntü yaratsa da, qadın sahibkar 2 milyon markadan çox təqaüdü mənimsənilərək aldadılıb?" sərlövhəsi ilə nəşr olunub. Məqalədə cənab X.nin soyadı qeyd olunub, eləcə də səkkiz il əvvəl dərc edilən və cənab X.-nin iki şəklinin də yer aldığı digər bir yazı da daxil edilərək təkrar çap edilib. Birinci ərizəçi tərəfindən yazılan həmin məqalə başqa jurnalda da dərc olunub. Orda cənab X.nin adı tam çəkilib, biri evdə, digərisə bağında çəkilməmiş iki şəkli yerləşdirilib. Həmin məqalədə ərizəçi tərəfindən satın alınmış rütubət problemi olan mənzildən danışılır. Məqalədə öz pulunu yaşamağa yararsız mənzilə xərcləmiş ərizəçinin miskin duruma düşməsindən bəhs edilir.
9. Cənab X. 1997-ci ilin sentyabrında məqalə müəllifləri barəsində cinayət təqibinin başlanması tələbilə məhkəməyə müraciət edib. Şikayət əsasında ərizəçilərə qarşı cinayət işi başlanılıb. Ancaq Espo Dairə Məhkəməsi 18 dekabr 1997-ci il tarixli qərarı ilə ittihamları rədd edib. Cənab X. Helsinki həmin qərardan Apelyasiya Məhkəməsinə şikayət verib. Həmin məhkəmə 1 aprel 1999-cu il tarixli qərarı ilə aşağı məhkəmə instansiyasının hökmünü qüvvədə saxlayıb, ərizəçilərin məhkəmə xərclərinin Cənab X. tərəfindən ödənilməsinə qərar verib.

10. Cənab X. ərizəçilərə qarşı mülki qaydada iddia qaldırıb. O iddia edib ki, sözügedən məqalədə cinayətdə ittiham edilməklə təhqir olunub, fotolarının razılıq olmadan dərc edilməsi onu mənəvi əzablara düçar edib. Cənab X. məqalənin dərc olunması ilə ona dəymiş mənəvi ziyan müqabilində 250 000 Fin markası (FIM) (təxminən 42 047 avro (EUR)) məbləğində kompensasiya tələb edib. O, eyni zamanda öz fotolarının razılığı olmadan dərcinə görə mənəvi ziyan əvəzi olaraq 125 000 FIM (21 023 EUR) məbləğində, maddi ziyan əvəzi olaraq isə 29 234 FIM (4 917 EUR) kompensasiya istəyib. Cənab X. iddia edib ki, məqalə və fotolarının dərci onun şəxsi həyatının gizliliyinə müdaxilə edib.

11. Dairə Məhkəməsi 31 mart 1998-ci il tarixdə Cənab X.-nin mülki iddiası ilə bağlı qərar çıxarıb. Məhkəmə hesab edib ki, məqalə dərc edilərkən Cənab X. şübhəli şəxs qismində saxlanılıb, ona qarşı cinayət işi baxışda olub. Bu, onun dələduzluqla təqaüd ödənişlərini mənimsəməsi barədə məqalə hazırlanıb dərc edilməsinə əsas ola bilməzdi. Məhkəmə Cənab X.-nin iddiasını qismən əsaslı sayaraq məqalədə ona böhtan atıldığı qənaətinə gəlib. Məhkəmə Qanuni hüquqların pozulmasına görə Məsuliyyət Aktına əsasən ərizəçilərin birlikdə və fərdi olaraq Cənab X.-ya vurulan mənəvi ziyana görə 80 000 FIM (13 455 EUR), maddi ziyana görə 27 554 FIM (4 634 EUR), habelə məhkəmə xərclərini ödəməsi barədə qərar çıxarıb. Məhkəmə Cənab X.-nin şəxsi həyatına hörmət hüququnun pozuntusuna yol verilmədiyini də qeyd edib.

12. Ərizəçilər məhkəmə qərarı ilə razılaşmayaraq Helsinki Apelyasiya Məhkəməsinə şikayət ediblər. Cənab X.-də məhkəmə qərarından razı qalmayıb, vurulan ziyana görə ərizəçilərin üzərinə qoyulmuş kompensasiyanın məbləğinin artırılması tələbi ilə apelyasiya şikayəti verib.

13. 8 dekabr 1999-cu il tarixdə Appelyasiya məhkəməsi şifahi dinləmə keçirmədən *inter alia*-ya əsaslanaraq aşağı məhkəmə instansiyasının qərarını ləğv edib:

“... Cənab X.-nin adı məqalənin başlığında göstərilməyib. Beləliklə də, o, yalnız məqalə başlığını oxumaqla cinayətdə təqsirli hesab oluna bilməz. Məqalənin başlığında Cənab X. haqqında heç nə deyilmir, yalnız məqalənin məzmununun diqqətli analizi zamanı söhbətin ondan getdiyini müəyyənləşdirmək mümkündür. Məqalənin mətni isə gözdənsalma xarakterli deyildir. Orda Dairə Məhkəməsinin hökmündə ifadə olunduğu kimi, böhtanla dolu əsaslar yoxdur. Cənab X. barəsində məhkəmə prosesi bitmədən məqalənin dərc edilməsinə bəraət qazandırıla bilər, hətta baxmayaraq ki, bu təqsirləndirilən şəxsin mənəvi əzab çəkməsinə səbəb ola bilərdi. Məqalənin dərci, məzmunu böhtan kimi qiymətləndirilə bilər”

... şübhəli əsaslarla törədilən cinayətlər az əhəmiyyətli işlər kimi qiymətləndirilə bilər, bu zaman onların dərəcələri, effektləri və sosial əhəmiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Bu işdə haqqında danışılan məqalə və şəklin dərc edilməsi X.-in şəxsi həyatına hörmət hüququnun pozulması deyildir”.

14. Cənab X. Appelyasiya Məhkəməsinin qərarı ilə razılaşmayaraq Ali Məhkəməyə şikayət verib.

15. Ali Məhkəmə 26 sentyabr 2001-ci il tarixdə şikayətlə bağlı qərar çıxarıb. Ali Məhkəmə hesab edib ki, Apelyasiya Məhkəməsinin qərarında göstərildiyi kimi, ərizəçilər doğrudan da böhtana görə təqsirli olmayıblar. Ali Məhkəmə eyni zamanda bildirib ki, ərizəçilər Cənab X.-nin fotolarını dərc etməklə onun şəxsi həyatına hörmət hüququna müdaxilə ediblər. Ali

Məhkəmə şəxsi həyata müdaxilə ilə Cənab X-yə vurulan mənəvi ziyana və məhkəmə xərclərinə görə ərizəçilərin 20 000 FIM (3 364 EUR) kompensasiya ödəməsinə qərar verib.

16. 8 may 2000-ci il tarixdə isə Turunseutu Dairə Məhkəməsi Cənab X-ni vergi fırıldaqçılığı üzrə beş, ağır dələduzluqa görə iki cinayət əməlinə ittiham edib. Məhkəmənin hökmü ilə Cənab X. vergi fırıldaqçılığı, ağır dələduzluq və dələduzluq cinayətlərində suçlu sayılaraq 22 ay müddətinə həbs cəzasına məhkum edilib. Məhkəmə həmçinin Cənab X-nin suçlu hesab edildiyi cinayətlər sonucunda dəymiş zərərin ödənilməsinə qərar verib.

17. 28 iyun 2002-ci ildə Turku Apelyasiya Məhkəməsi dairə məhkəməsinin hökmünü heç bir dəyişiklik etmədən qüvvədə saxlayıb.

II. DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ TƏCRÜBƏ

Qanunvericilik

18. Konstitusiya Aktının 10-cu bölməsində (Konstitusiyaya əlavə olunan 969/1995 sayılı bu Akt 1 avqust 1995-ci ildə qüvvəyə minib və 1 mart 2000-ci ilə qədər qüvvədə qalıb) qeyd olunur:

“Hər kəs ifadə azadlığı hüququna malikdir. İfadə azadlığı hüququna hər kəsin məlumat və ideyaları heç bir maneə olmadan yaymaq, dərc etmək və almaq hüququ daxildir. İfadə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsi ilə bağlı daha dəqiq müddəalar Parlament Aktı ilə müəyyən edilir. Şəkilli proqramlarla bağlı məhdudiyyətlər uşaqların müdafiəsi zərurəti ilə əlaqədar Parlament Aktı ilə müəyyən edilə bilər. Hakimiyyət orqanlarının sənəd və qeydləri ictimai mahiyyətlidir, onların dərci təxirəsalınmaz əsaslar olduqda xüsusi Qanunla məhdudlaşdırıla bilər. Hər kəs dövlət sənədləri və qeydiyyatlarına çatım hüququna malikdir”.

Eyni müddəa 2000-ci ildə qəbul edilən cari Konstitusiyanın 12-ci maddəsində də nəzərdə tutulur.

19. Konstitusiya Aktının 8-ci bölməsi və cari Konstitusiyanın 10-cu maddəsi ilə şəxsi həyata hörmət hüququna təminat verilir.

20. Qüvvədə olan Mətbuat Azadlığı Aktının 39-cu bölməsində qeyd olunur ki, Qanuni hüquqların pozulmasına görə Məsuliyyət Aktının müddəalarına əsasən çap olunan materialın məzmununa görə vurulan ziyan müqabilində kompensasiya ödənişi tətbiq oluna bilər.

21. Qanuni hüquqların pozulmasına görə Məsuliyyət Aktının 5-ci fəslinin 6-cı hissəsi nəzərdə tutur ki, vurulan ziyana görə cərimələr həmçinin azadlığa, şərəfə və ya daxili harmoniyaya qarşı cinayətin nəticəsi olan hallara və ya digər oxşar cinayətlərə uyğun olaraq müəyyən edilə bilər. Qeyd olunan Aktın 5-ci fəslinin 1-ci hissəsinə əsasən, əvəzin ödənilməsi bədən xəsarəti və mülkiyyətə vurulan ziyana görə kompensasiyanı da əhatə edir. 2-ci hissə müəyyən edir ki, bədən xəsarəti yetirilən şəxs tibbi xərclərin və zərər çəkmənin nəticəsi olan istənilən gəlir, xidmət, ağrı və məhrumiyyətlərin əvəzinin ödənilməsi hüququna malikdir.

22. Qüvvədə olan Cəza Məcəlləsinin 27-ci fəslinin 3 a maddəsi müəyyən edir ki, hər hansı bir şəxs KİV vasitəsilə və ya digər vasitələrlə şəxsin özəl həyatı haqqında həqiqətə uyğun olmayan məlumat yayırsa, onu maddi və mənəvi məhrumiyyətlərə düçar edərsə, həmin şəxs özəl həyata müdaxiləyə görə ittiham edilə, maksimum iki il həbs və ya cərimə cəzasına məhkum edilə bilər. Əgər dərc olunan mübahisəli material şəxsin dövlət və ictimai funksiyası, peşəkar həyatı, siyasi və ya digər oxşar fəaliyyət sahələrinə dair hərəkətləri ilə əlaqədardırsa, sosial

əhəmiyyətli mövzulara ünvanlanaraq zəruri əhəmiyyət daşıyarsa, bu, şəxsi həyata hörmət hüququna müdaxilə hesab oluna bilməz.

23. 2000-ci ildə Cəza Məcəlləsinin 27-ci fəslinin 3a maddəsi 24-cü fəslin 8-ci maddəsi (Akt N 531/2000) ilə əvəz edilib. Yeni müddəaya əsasən, hər hansı bir şəxs KİV və ya digər vasitələrlə şəxsin özəl həyatı haqqında həqiqətə uyğun olmayan məlumat yayırsa, onu maddi və mənəvi məhrumiyyətlərə düçar edirsə və ya şəxsə qarşı nifrət nümayiş etdirirsə şəxsi nüfuza zərər vurmaya görə ittiham edilə bilər. Əgər hərəkət şəxsin peşəkar və ya ictimai fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi ilə əlaqədardırsa, yayılan məlumatlar sosial əhəmiyyətli məsələyə ünvanlanaraq zəruri əhəmiyyət daşıyarsa, bu şəxsi nüfuza vurulan zərər kimi qiymətləndirilə bilməz. Parlamentin Hüquq Komitəsinin 2000-ci il Hesabatına əsasən, bu müddəanın məqsədi o şəxslərin özəl həyatı ilə bağlı məlumatların yayılmasına icazə verir ki, həmin məlumatlar onların peşəkar fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı olsun.

24. Həmin vaxt qüvvədə olan Məhkəmə Proseslərinin İctimai Təbiəti haqqında Aktın 2-ci bölməsi müəyyən edir ki, tərəflərin adları, peşələri, daimi yaşayış yerləri, işin predmetinin təbiəti, dinləmələrin vaxtı və yeri prosesin başlanğıcından sonuna qədər ictimaiyyətə açıq olan məlumatlar hesab olunur. 3-cü bölmə nəzərdə tutur ki, ictimaiyyətin qanunla müəyyən edilən hallardan başqa dinləmələrdə iştirak etmək hüququ var. 9-cu bölmədə bildirilir ki, Hökumət Fəaliyyətinin Açıqlığı haqqında Aktda nəzərdə tutulan müddəalar məhkəmə prosesinə dair sənədlərə tətbiq edilir. Məhkəmə prosesinə aid edilən məlumat və sənədlər qanunla müəyyən edilən hallardan başqa, bir qayda olaraq ictimaiyyət üçün açıqdır.

Ali məhkəmənin təcrübəsi

25. Ali Məhkəmənin (KKO 1980 II 123) qərarında qeyd edilir (illik hesabatdan xülasə):

“Təqsirləndirilən şəxs iddiaçının şəklini qəzetlərin arxivindən əldə edib. İddiaçının razılığı olmadan seçki təşviqatı kompaniyası zamanı qəzətdə dərc edilib. Dərc edən jurnalist şəxsi həyata müdaxilə etdiyinə görə məhkum edilib və onun barəsində naşir kimi çıxış edən siyasi təşkilatla birgə mənəvi zərərin ödənilməsi haqqında qərar çıxarılıb”.

26. 1997-ci ilin iyununda Ali Məhkəmə qəsdən yanğın törətmə işləri barədə məlumat verən məqalə əsasında iki qərar çıxarıb. Birinci qərar (KKO 1997:80) qəzet məqaləsinə aid olub (Ali Məhkəmənin İllik Hesabatından xülasə):

“Qəzet qəsdən yanğın törətmə işi ilə əlaqədar məqalə dərc edib. Məqalədə deyilir ki, bu işdə şübhəli şəxs yerli yanğınsöndürmə departamenti rəhbərinin həyat yoldaşı olub. Hadisə ilə əlaqədar onunla şübhəli şəxs arasında nikah barədə məlumat dərc olunub. Sonradan yanğınsöndürmə departamenti rəhbərinin hadisədə rolu təsdiqlənmədiyindən, nikah barədə məlumatın dərc edilməsinə də haqlı bir səbəb olmayıb. Naşir, baş redaktor və məqaləni yazan jurnalist haqqında şəxsi həyata hörmət hüququnu pozduqları üçün dəymiş zərərlərə görə kompensasiya ödənilməsi barədə qərar çıxarılıb”.

27. İkinci qərar (KKO 1997:81) müntəzəm dərc edilən yuxarıda göstərilmiş qəzet məqaləsinə əsaslanan yazıya, eləcə də, ibtidai istintaq məlumatlarına və məhkəmə proseslərinə aiddir (əvvəlki paragrafa bax). Lakin qərarda qəzet məqaləsinin mənbə kimi istifadə edilməsi göstərilməyib (İllik Hesabatdan xülasə):

“Kompensasiya ödənilməsi barədə qərar çıxarılmasının səbəbi məqalənin şəxsi həyata hörmət hüququnu pozması olub. Precedentlə əlaqədar digər problem əvvəllər dərc olunma faktına münasibətdə vurulan ziyana görə məsuliyyətin və kompensasiya məbləğinin uyğunluğu məsələsidir.

28. Müntəzəm çap edilmiş məqalədə yanğınsöndürmə departamentinin rəhbərinin adı və vəzifəsi hallandırılıb. Halbuki, baş verən cinayət onun vəzifə səlahiyyətləri ilə əlaqəli olmayıb. Beləliklə, cinayətin onun yanğınsöndürmə departamentinin rəhbəri olması vəzifəsi ilə və ya şübhəli şəxslə nikahı ilə əlaqələndirilməsi lüzumsuz olub. Məlumatın öncə başqa bir qəzetdə dərc edilməsi müdafiə olunanların həmin məlumatı yenidən dərc etdirməsi məsuliyyətini yüngülləşdirmir. Çünki, məqalə orda adı şəkildən şəxsləri təhqir edən məlumatları özündə əks etdirməyib. Yanğınsöndürmə departamentinin rəhbərinin mü sahibəsinin sadəcə qəzetdə çap olunması o demək deyildir ki, o, mü sahibənin müntəzəm dərc edilməsinə razılıq verib. Pozuntunun təkrarlanması həmin ziyanın miqdarına və əvvəlki pozuntu nəticəsində dəyən ziyana görə zəruri səbəb deyildir. Qəzetin oxucuları və dövriliyi fərqli məsələlərdir. Qəzetin dövriliyi və məqalənin dövriliyi tamamilə üst-üstə düşmür. Ona görə də, məqalənin məna və ifadə tərziləri ilə bağlı fərqləri nəzərə alaraq, Ali Məhkəmə müəyyən edib ki, müntəzəm çap edilmiş məqalə yanğınsöndürmə departamenti rəhbərinin əlavə mənəvi iztirab çəkməsinə səbəb olub. Məqalədə əks olunan hadisələrin iddiaçının yanğınsöndürmə departamentinin rəhbəri olması vəzifəsi ilə əlaqəsi olmayıb və şikayətinin adı və vəzifəsinin mühüm ictimai maraq kəsb edən məsələlərlə və ya cinayətlə bağlı hallandırılması zərurəti olmayıb. Hüquq pozuntusu barədə şikayətinin adının və vəzifəsinin birgə hallanması onun şəxsi həyatına zərər vurulmasına səbəb olub. Şikayətinin adının açıqlanması və onun məşğuliyyətinin vurğulanması təhqirə bərabərdir. Hadisənin baş verməsindən iki ay sonra məqalənin müntəzəm dərc edilməsi şikayətinin əlavə olaraq iztirab çəkməsinə səbəb olub ki, bunun əvəzində ayrıca kompensasiya ödənilib.

29. Ali Məhkəmənin 25 iyun 2002-ci il tarixli qərarı (KKO 2002:55) dövlət qulluğunda olan şəxsə hücumla bağlı hadisədə iştirak etmiş qadının adının yayımlanmasına aid olub. Məhkəmə müəyyən edib ki, qadınla bağlı televiziya proqramında efiyə verilən bilgilər onun şəxsi həyatının bir hissəsidir. Hücum faktına görə ona cəza tədbiri olaraq cərimə tətbiq olunub. Bu işə onun adının dərc edilməsinə haqq qazandırır.

30. 4 iyul 2005-ci il tarixli digər qərar (KKO 2005:82) prezidentliyə namizədin mətbuat katibi vəzifəsində işləyən A. ilə televiziya jurnalistinin keçmiş arvadı B. arasındakı yaxın münasibətlərdən bəhs edən məqaləyə aid olub. Həmin məqalə ilə yanaşı A.nın fotosu da KİV-də dərc edilib. Ali Məhkəmə Cəza Məcəlləsinin şəxsi həyatın gizliliyinin pozulmasına dair müddəasına və Məhkəmənin presedent hüququna əsasən hesab edib ki, A.nın şəxsi həyatı ilə bağlı məqamlar bu işdə ictimai əhəmiyyətli hesab oluna bilməz. Buna görə də məqalənin A.nın şəxsi həyatına müdaxilə etməsi qənaətinə gəlib.

31. Ali Məhkəmənin 19 dekabr 2005-ci il tarixli qərarında işə (KKO 2005:136) qeyd edilib ki, hüquq pozuntusu qanunu pozan şəxsə aid fərdi məsələ deyil. Cinayətə görə məhkum edilmiş şəxs dinc yaşamaq üçün şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququna malikdir. Şəxsi məlumatlar haqqında Akta (Personal Data Act) görə, cinayət törədilməsi və hökm çıxarılması ilə nəticələnən informasiyalar "həssas" şəxsi məlumatlar hesab olunur. Cinayət prosesi ilə bağlı sənədlərin açıqlığı o demək deyil ki, məlumat mediada sərbəst şəkildə dərc oluna bilər. Ali Məhkəmə insan ləyaqətini alçaldan cinayətə görə məhkum edilmiş şəxslə bağlı belə nəticəyə gəlib ki, *inter alia* azadlığı məhdudlaşdırılan və azadlıqdan məhrum edilən şəxsin adının dərc edilməsi şəxsi həyata müdaxilə deyil. Bundan başqa, əgər mübahisə doğuran məqalədə üstəlik şəxsin şəkli də dərc olunmayıbsa, burda şəxsi həyata müdaxilədən söhbət gedə bilməz.

Jurnalist Direktivləri

32. Finlandiya Jurnalistlər İttifaqı özünü tənzimləmə məqsədi daşıyan Jurnalist Direktivləri hazırlayıb. 1992-ci ildə qəbul edilən və qüvvəyə minən Direktivdə qeyd olunurdu ki, cinayətlərlə əlaqədar məlumatların verilməsi zamanı adların və digər şəxsi məlumatların dərc olunmasına yalnız həmin məlumatlar əhəmiyyətli dərəcədə ictimai maraq kəsb edən məsələ ilə əlaqəli olduqda bəraət qazandırılı bilər. Şübhəli şəxslər haqqında özəl məlumatlar, adətən, məhkəmə dinləmələrindən əvvəl dərc olunmur. Belə dərcetmə yalnız cinayətin təbiətindən və şübhəli şəxsin mövqeyilə əlaqədar mühüm səbəblərdən asılıdır. (Maddə 26).

33. 2005-ci ildə qüvvəyə minən Yeni Direktivlərdə qeyd olunur ki, ictimai xarakterli materiallar dərc olunarkən şəxsi həyatın müdafiəsi ilə bağlı məsələlər də nəzərə alınmalıdır. İnformasiyanın ictimai təbiəti qəti olaraq onun dərc edilə bilməsi demək deyil. Yetkinlik yaşına çatmayanlarla bağlı məqalələr dərc edilərkən xüsusi ehtiyatlılıq nümayiş etdirilməlidir. (Maddə 30). Cinayətdə ittiham olunan şəxsin adı, fotosəkilləri və ya digər şəxsi məlumatlar o zaman dərc edilə bilər ki, bu, həmin şəxs və ya onun törətdiyi cinayətlə bağlı şərtləri pozmasın. Yetkinlik yaşına çatmayanlar və ya naməlum şəxslər barəsində məlumatlara gəlincə, bunlar məhdud şəkildə açıqlanmalıdır. (Maddə 31). Jurnalist nəinki iş üzrə fərdin şəxsiyyəti barədə məlumatı təqdim edərkən ehtiyatlı olmalıdır, həmçinin, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslə bağlı da eyni mövqeyi nümayiş etdirməlidir. (Maddə 31).

III. MÜVAFİQ BEYNƏLXALQ MATERİALLAR

34. 10 iyul 2003-cü ildə Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Cinayət prosesləri ilə əlaqədar bilgilərin KİV-də yayımlanması haqqında Rec (2003) 13 sayılı Təvsiyyə qəbul edib. Təvsiyyəyə Əlavənin 8-ci prinsipində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Aparılan cinayət prosesi ilə əlaqədar şəxsi həyatın toxunulmazlığının qorunması şübhəli, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslər, yaxud cinayət prosesinin digər tərəfləri haqqında məlumatın verilməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsinə müvafiq olaraq şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnu pozmamalıdır. Yetkinlik yaşına çatmayanlar və ya digər zəif şəxslər olan tərəflər, habelə zərərçəkmişlər, şahidlər və şübhəli, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslərin ailə üzvləri xüsusilə müdafiə edilməlidir. Bütün hallarda, şəxsiyyəti müəyyən etməyə imkan yaradan bilgilərin açıqlanmasının bu Prinsipdə göstərilən şəxslərə zərərli təsir göstərə biləcəyi xüsusilə nəzərə alınmalıdır.”

35. Təvsiyənin şərhində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Hər kəs İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi haqqında Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən şəxsi və ailə həyatının müdafiəsi hüququna malikdir. 8-ci prinsipdə nəzərdə tutulur ki, şübhəli, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslər, yaxud cinayət prosesinin digər tərəfləri də belə müdafiədən istifadə edirlər. Təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslərin adlarının sadəcə olaraq göstərilməsinə görə verilən sanksiya məhkəmə tərəfindən həmin cinayət əməlinə görə verilən sanksiyadan daha ağır ola bilər. Digər tərəfdən, bu, həmin şəxsin cəmiyyətə reintegrasiyasına zərbə vura bilər. Eyni qaydalar təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslərin nüfuzuna da aid edilir. Ona görə də, bu Prinsipin aid edildiyi şəxslər barədə fərdi məlumatların açıqlanmasının zərərli nəticələrinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Hətta, yetkinlik yaşına çatmayanlar və ya digər zəif şəxslər olan tərəflər, habelə zərərçəkmişlər, şahidlər və şübhəli, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslərə daha güclü müdafiə təvsiyə edilir. Bununla əlaqədar olaraq, üzv dövlətlər həmçinin,

cinayət hüququ və prosesi çərçivəsində qurbanın vəziyyətinə dair R (85) 11 sayılı Tövsiyəyə və şahidlərə hədə-qorxu gəlinməsi və müdafiə hüquqları barədə R (97) 13 sayılı Tövsiyəyə istinad edə bilərlər”.

VI. ÜÇÜNCÜ ŞƏXSLƏRİN MÜDAXİLƏSİ

36. Avropa Jurnalistlər Federasiyası aşağıdakıları təqdim edib.

37. Fransada və İspaniyada davam edən cinayət prosesinin subyektivi olan şəxslərin şəkillərinin dərc olunması ilə bağlı heç bir məhdudiyət yoxdur, o şərtlə ki jurnalist, ümumi qəbul olunmuş proseduraya müvafiq olaraq, yazdığı məqalədə şəxsin hələ təqsirli hesab olunmadığını açıq şəkildə və dəqiqliklə xatırlatmalıdır.

38. Belçikada, cinayətdə təqsirləndirilən şəxsin fotosəkilinin dərc olunması ilə bağlı, əgər şəxsin özünün və ya məhkəmənin şəklin çəkilməməsi və ya dərc edilməməsi ilə bağlı açıq-aydın ifadə olunan istəyi olmazsa, heç bir məhdudiyət qoyulmur. Praktik olaraq, adların və fotosəkillərin dərc olunması hər gün, lakin bu, şəxsin təqsirkar deyil, şübhəli olması açıq-aydın xatırlanmaqla, baş verir. Jurnalistlərin hüquq və vəzifələri haqqında Bəyannamə və Jurnalistlərin Əxlaq Kodeksi də şəxsi həyata münasibətdə məlumatların yoxlanmasını və zəruri olduqda səhv məlumatı düzəltmək öhdəliyini nəzərdə tutur.

39. Almaniya Mətbuat Məcəlləsinin 8-ci maddəsində qeyd olunur ki, mətbuat şəxsi həyata və şəxsi həyatın intim sferasına hörmət etməlidir. Buna baxmayaraq, əgər, fərdin şəxsi davranışı ictimai maraqlara toxunursa, onda bununla bağlı fərdi qaydada məlumat verilə bilər. Təsadüfi şəxslərin həyatına hörmət hüququnun təmin olunması ilə bağlı ehtiyatlı mövqe nümayiş etdirilməlidir ki, bu da, hüquq pozuntusu hesab edilmir. Mətbuat şəxsin öz müqəddəratını təyin etməsinə dair məlumatlarla bağlı onun şəxsi həyatının toxunulmazlığı hüququna hörmət etməlidir və belə məlumatların redaksiya tərəfindən qorunmasına təminat verilməlidir.

40. Birləşmiş Krallığın Əxlaq Kodeksi müstəqil jurnalistikanın əsas məsuliyyət prinsiplərini ifadə edir və çoxlu digər jurnalist kodeksləri üçün model hesab edilir. Orada qeyd olunur ki, digər məsələlərlə yanaşı, jurnalist təminat verməyə çalışmalıdır ki, yayılan məlumat vicdanlı, dəqiq, ədalətli məlumatdır və fərdin şəxsi həyatına, dərdinə və ya fəlakətinə qarışmır. Bunlara yalnız, çox mühüm, ictimai maraq kəsb edən məsələlərin müzakirəsi ilə haqq qazandırmaq olar. Bundan əlavə, Mətbuat Şikayətləri Komissiyasının Qaydalar Külliyyatında nəzərdə tutulur ki, təqsirləndirilən və məhkum edilən şəxslərin törətdiyi cinayətə, qohumlarına və ya dostlarına aid məlumat verərkən ümumiyyətlə, onların adları, əgər həqiqətən baş verən hadisə ilə bağlılıqları yoxdursa, razılıqları olmadan hallandırılı bilməz.

41. Finlandiya Jurnalist Direktivlərində bununla bağlı heç bir ciddi və məhkəm qayda yoxdur. 2005-ci il Direktivlərində xüsusilə, iş ittiham mərhələsində olanda, ehtiyatlı mövqe nümayiş etdirmək tövsiyə olunur. Buna baxmayaraq, ictimai xadimlər adı şəxslərdən daha az qorunur. Cinayətdə təqsirləndirilən siyasətçi və ya işgüzar liderin şəxsiyyəti barədə məlumatlar mətbuatda yalnız az ağır cinayət törətdikdə verilə bilər. Göründüyü ki, həmçinin, cinayətin ağırlığı da bilavasitə iş aiddiyyəti faktordur. Əsas məsələ, kimin ictimai xadim hesab olunması məsələsidir. Bir sıra işlər olub ki, orada adı hallandırılan ictimai xadimlərin həyat yoldaşları, rəfiqələri və ya dostları mübahisə ediblər ki, onlar ictimai xadim deyillər və məhkəmədə işi udublar. Bu yaxınlarda bir məktəbdə baş verən qətlin ardınca, daxili işlər naziri hadisədən bir neçə saat sonra televiziya ilə canlı yayımda mətbuat konfransı keçirərək qatilin adını açıqlamışdı. Həmçinin, polis bu yaxınlarda immun çatışmazlığı virusunu yaymaqda təqsirləndirilən (və sonra buna görə məhkum edilən) şəxsin adını və şəklini, eləcə də, iki qaçmış cinayətkarın adlarını və şəkillərini dərc etmişdi. Qərarın mahiyyəti ictimai

təhlükəsizlik məsələsinə aid olub. Əksəriyyət şirkətlərin özlərinin əxlaq kodeksləri vardır. Onların bir çoxuna müvafiq olaraq, əgər cəza müddəti iki il və ya bundan daha artıqdırsa, yəni cinayət daha ağırdırsa, məhkum edilən şəxsin adı dərc edilə bilər. Əgər adının dərc olunması qurbanın (məsələn, uşaqlarla sərt rəftar işləri) şəxsiyyətini üzə çıxara bilərsə və ya əgər şəxs azlıqlarla bağlı ittiham olunubsa, bu, adətən, belə halda məhdudlaşdırılır.

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

42. Ərizəçilər Konvensiyanın 10-cu maddəsinə müvafiq olaraq şikayət ediblər ki, onların ifadə azadlıqları pozulub. Onların niyyətləri Cənab X-nin şəxsi həyatı haqqında hər hansı məlumatı aşkar etmək olmayıb. Konvensiyanın 10-cu maddəsində qeyd olunur:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyətin qorunması üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün, gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və ya sanksiyalara məruz qala bilər.”

A. Tərəflərin arqumentləri

1. Ərizəçilər

43. Ərizəçilər iddia ediblər ki, bu iş, eləcə də, Ali Məhkəmənin ifadə azadlığını məhdudlaşdıran digər qərarları da Finlandiyada diqqət mərkəzində olub. Həmin qərarları tənqid edən ictimai müzakirələr də keçirilib. Bundan başqa, 2005-ci ilin dekabrında Ali Məhkəmə qərara alıb ki, digər məqalə ilə əlaqəli olmuş iş *Alibi* jurnalında dərc edilib. Həmin işdə Ali Məhkəmənin hakimlərinin əksəriyyəti o mövqeyi bölüşüblər ki, jurnal ittiham edilənlərin adını dərc etmək hüququna malik olub. Ali Məhkəmənin həmin qərarı ilə hazırkı iş üzrə qərarın uyğunsuzluğu orda faktın pozuntu hesab edilməsi üçün kifayət qədər səbəblərin göstərilməsi olub. Ərizəçilər həmçinin qeyd edib ki, Fin mediası üçün prosessual hərəkətlərə aid məlumat vermək çətindir. Çünki, daxili məhkəmələrinin qərarları cavabdehin və ya ittiham edilən şəxsin şəxsiyyətinin üzə çıxarılması və prosessual hərəkətlərin ictimai təbiəti ifadə azadlığının əhatə dairəsində olduqda və əksinə, adın açıqlanması zərərin ödənilməsi üçün məsuliyyətə səbəb olan cinayət tərkibi yaratdığından, belə məlumatların qabaqcadan xəbər verilməsi üçün maneə hesab olunur. Bu işdə Ali Məhkəmə hətta Konvensiyanın 10-cu maddəsinin adını belə çəkməyib. Təqsirləndirilən və ittiham edilən şəxslərin adları gündəlik Fin mediasında dərc edilib. Cavabdehin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi üçün heç bir hüquqi müddəa olmayıb. Bu işdə ərizəçinin hərəkətləri Jurnalist Direktivlərinə uyğun olub və bundan Mətbuat Şurasına heç bir şikayət verilməyib.

44. Ərizəçilər müdaxilənin qanunla nəzərdə tutulan olması ilə bağlı Hökumətin mövqeyinə etiraz bildirib. Onlar vurğulayıblar ki, mübahisə doğuran məqalə ictimaiyyət üçün açıq olan məhkəmə prosesi ilə əlaqədar olub. Həmin məqalə dərc edilməmişdən qabaq Dairə

Məhkəməsi buna dair ən azı doqquz dinləmə keçirib. Ərizəçilər təəccübləniblər ki, nə Hökumət, nə də Ali Məhkəmə prosesual hərəkətlərin ictimai təbiəti ilə bağlı prinsipin adını da çəkməyib. Bu işdə cavabdehin adının açıqlanması digər belə proseslərə münasibətdə istisna təşkil edib. Fin qanunvericiliyində təqsirləndirilən şəxsin adının və ya şəklinin dərc edilməsindən əvvəl onun razılığını tələb edən heç bir müddəa nəzərdə tutulmayıb. Hazırda qüvvədə olan Konstitusiya Aktına şəxsi həyata hörmət hüququnun müdafiəsi ilə bağlı ayrıca müddəa daxil edilməyib. Məhkəmə prosesində cavabdehin şəxsiyyəti əvvəllər heç vaxt Cəza Məcəlləsinin 27-ci fəslinin 3a maddəsinin mənası çərçivəsində fərdin şəxsi həyatına aid edilməyib və bu prinsip hələ də açıq məhkəmə proseslərinə tətbiq edilir. Məsələn, özünün 2005:136 sayılı qərarında Ali Məhkəmə üzvlərinin əksəriyyəti ittiham edilən şəxsin adının dərc edilməsinə münasibətdə əks nəticəyə nail olub, çünki, qərarda qeyd edilib ki, “cinayət işi həmin cinayəti törədən adamın şəxsi məsələsi deyil”. Ərizəçilərin fikrincə, onlar başqa xüsusi hallar nəzərə alınmazsa, məlumatın şəxsi həyatın bir hissəsi olduğunu iddia edərkən, Hökumət şəxsi həyat konsepsiyasına həddindən artıq geniş şərh verib. Bu iddia Məhkəmə Proseslərinin İctimai Təbiəti haqqında Aktın müddəalarına zidd olub.

45. Şəxsi həyata müdaxilə barədə müddəa tələb edir ki, cinayət tərkibi yaratması üçün, məlumatın dərci qanunsuz olmalı, qəsdən edilməli və fərdin şəxsi həyatı ilə əlaqəli olmalıdır. Mübahisə doğuran məqalə bu meyarların heç birinə uyğun gəlməyib. Birincisi, fərdin şəxsiyyəti ilə bağlı məlumatın dərc olunması qanuni hüquq olub. İkincisi, ittiham edilən şəxsin məhkəmə prosesi ilə bağlı həyatı onun şəxsi həyatı hesab edilə bilməz. Üçüncüsü, cinayət hüququnda niyyətlə bağlı tələb bu məsələyə şamil edilə bilməz, çünki, müxbir cavabdehin kimliyini açıqlayarkən həmin əməlin cinayət hesab oluna biləcəyi barədə düşünür. Bu işdə Ali Məhkəmənin qərarı çox güman ki, Finlandiya tarixində əks mövqeyi dəstəkləyən ilk qərar olub. Apellyasiya Məhkəməsi bu işə qədər mövcud presedent hüququna uyğun olaraq, hesab edib ki, açıq məhkəmə proseslərinin predmeti olan ittihamlar haqqında məlumatların verilməsi, hətta həmin dərc edilən məlumat cavabdehi mənəvi əzaba düçar etsə belə, qanunidir. Jurnalist Direktivləri “qanunla nəzərdə tutulan” tələbinə cavab vermir. Çünki, onlar hərəkətin cinayət olub-olmamasını müəyyən etməkdən ötrü tətbiq edilə bilməz. Ərizəçilər Direktivlərdə nəzərdə tutulan etik tələbləri inkar etməyiblər. Onlar qeyd ediblər ki, qanuni hüquqlarının olmasına baxmayaraq, onlar məqalədə cənab X.nin soyadını və şəklini pozmaqla onun şəxsiyyətini qorumaq məqsədi güdüblər, lakin, çap səhvi səbəbindən, onun sifəti və soyadı göstərilib.

46. Ərizəçilər mübahisə ediblər ki, cənab X.nin şəxsiyyətinin müdafiəsi demokratik cəmiyyətdə zəruri olmayıb. Müəyyən edilmiş təcrübədən və qaydalardan uzaq olmaq üçün heç bir təxirəsalınmaz sosial zərurət olmayıb. Demokratik Dövlətdə məhkəmə prosesi ictimai xarakterlidir və cavabdehin şəxsiyyəti ilə bağlı informasiyalar ictimai xarakterli məlumat hesab olunur; bu həmçinin, cavabdehlərin hüquqi müdafiəsinin təmin olunmasına xidmət edir. Cənab X.nin şəxsiyyətinin sosial əhəmiyyət kəsb edən zəruri elementlərlə əlaqədar açıqlanıb-açıqlanmaması məsələsi münasib hesab olunmayıb, çünki, məhkəmə prosesinin açıqlığı barədə müddəalar sosial əhəmiyyət kəsb edən məsələlərlə əlaqəli olmayıb. Bütün hallarda, cənab X.ya qarşı olan cinayət işləri cəmiyyət üçün əhəmiyyətli olub. Vergi və dələduzluq cinayətləri şəxsi həyata məxsus olan məsələlər deyil və demək olar ki, əlilliyə görə təqaüdü mənimsənilməsi ilə əlaqədar olan dələduzluq əsas cinayət olub. Son nəticədə, cənab X.ya qarşı ağır hökm çıxarılıb. Cənab X.ya qarşı qaldırılan cinayət ittihamları onun adının dərc olunmasına bəraət qazandırmaq üçün kifayət qədər əhəmiyyət kəsb edir.

47. Ərizəçilər həmçinin göstəriblər ki, mübahisə doğuran məqalədə cənab X.nin şəxsiyyətini müəyyən etmək asan deyildi. Yəqin ki, tək-tək adamlar - ancaq onun özünün bilavasitə sosial əhatəsində olanlar məqalədən onun kimliyini müəyyən edə bilərdilər.

2. Hökumət

48. Hökumət etiraf edib ki, zərərin ödənilməsi ilə bağlı yaranan məsuliyyət ərizəçilərin ifadə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsinə müdaxilə təşkil edib. Bununla belə, müdaxilə Cəza Məcəlləsinin 27-ci fəslinin 3a maddəsinə və hazırda qüvvədə olan Konstitusiya Aktının 10-cu bölməsinin 1-ci yarımbölməsinə əsaslanıb - qanunla nəzərdə tutulan olub. Finlandiya məhkəmələri tərəfindən göstərilən əsaslar cənab X.nin şəxsi həyatının müdafiəsinə yönəlmiş qanuni məqsədlərə uyğundur.

49. Ərizəçilər öz ərizələrində bildiriblər ki, cənab X.nin şəxsiyyəti yenidən dərc edilmiş məqalədə çətinliklə də olsa müəyyən edilə bilər. Onlar eyni zamanda ərizənin digər hissəsində bəyan ediblər ki, yalnız cənab X.nin özünün bilavasitə sosial əhatəsində olanlar onun kimliyini müəyyən edə bilərdilər. Hökumət göstərib ki, 1997-ci ildə dərc olunan məqalədən daha əvvəlki məqalədə cənab X.nin tam adı, daimi yaşayış yeri qeyd edilib. Onların fikrincə, məqaləyə ötəri baxış, barəsində danışılan şəxsin kimliyini müəyyənləşdirmək üçün kifayətdir. Bundan başqa, cənab X.nin adı məqalənin başlığında çəkilib.

50. Hökumət qeyd edib ki, cənab X. kiçik təmizləmə firmasının sahibidir, onun belə mövqeyi siyasətçi və ya məmurlar kimi mühüm əhəmiyyətli hesab oluna bilməz. Elə bu səbəbdən də, onun şəxsi həyatının daha çox müdafiə zərurəti olub. Bundan başqa, məhkəmə işi ictimai maraq baxımından çox da vacib məsələ olmayan sosial sığortadan (onun öz təqaüdündən) sui-istifadə ilə əlaqədar olub, bu, onun adının və fotosəkilinin dərc edilməsinə əsas vermir. Ev alqı-satqısı ilə əlaqədar olan əvvəlki məqaləni dərc etməklə, ərizəçi lazımsız əlavə əzaba qatlaşıb. Bundan başqa, şəxsin adını çəkməməklə də məsələni müzakirə etmək mümkün ola bilərdi.

51. Hökumət qeyd edib ki, cinayətlərlə əlaqədar adların dərc olunması heç vaxt qəzetlər üçün adi hal olmayıb. Xüsusən, şübhəli və ya ittiham edilən şəxslərin adlarının dərc olunması peşəkar jurnalist təcrübəsi ilə bir araya sığmayan hal hesab edilmişdir. Onlar qeyd ediblər ki, kütləvi informasiya vasitələrinin özünütənzimlənməsi şərəf və şəxsi həyatın müdafiəsi ilə bağlı limitlərin müəyyən olunmasında mühüm rol oynayıb. Jurnalist Direktivlərinə müvafiq olaraq, cinayətlərə aid məlumat verərkən, adların və digər şəxsi məlumatların dərc olunmasına yalnız o halda haqq qazandırılı bilər ki, bu məlumatlar ictimai maraq kəsb etsin. Şübhəli şəxsin adı məhkəmə dinləmələrindən əvvəl dərc edilməməlidir, əgər cinayətin təbiəti və şübhəli şəxsin mövqeyi ilə əlaqədar mühüm səbəblər yoxdursa, belə hərəkətə haqq qazandırmaq olmaz.

52. Bundan başqa, Finlandiyada həm mətbuat, həm də elektron mediaya aid şikayətləri Mətbuat (KIV) Şurası araşdırır. Həmin qurum 1981-ci ildən bəri bəyan edir ki, cinayətlərlə əlaqədar adların dərcinə bunu yalnız ictimai maraq tələb etdikdə bəraət qazandırmaq olar.

53. Hökumət qeyd edib ki, bu ərizə cinayət məlumatları ilə əlaqədar şübhəli şəxsin şəklinin dərc olunmasına aid olan (siyasətçilərə məktub vasitəsilə partlayıcı maddə göndərilməsi və s., bu zaman bir neçə qurban ciddi yaralanmışdı) *News Verlags GmbH & Co.KG v. Austria* (no. 31457/96, ECHR 2000-I) işindən fərqlənir. Həmin işdə ərizəçi şirkətdən başqa, media da cinayət prosesi boyu şübhəli şəxsin şəklinin davamlı olaraq dərc etdirilməsində sərbəst olub. Bundan başqa, həmin işdə təkcə şəkillər deyil, həm də mətn ərizəçinin hüquqlarına müdaxilə təşkil etmişdi. Şübhəli şəxsin şəklinin dərc olunmasına onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna və ya böhtana qarşı müdafiə zərurəti olduğundan qadağa qoyuldu.

54. Hökumətin fikrincə, daha əvvəlki məqalədə olan dərcetmə təşəbbüsü ilə bağlı məsələnin mətləbə dəxli yoxdur; Ali Məhkəmə də bu mövqedə olub.

55. Daxili qanunvericiliyə görə, kompensasiya çəkilən məhrumiyyətlərə görə müəyyən edilə bilər. Mənəvi ziyana görə kompensasiya məbləği müvafiq məhkəmənin səlahiyyəti çərçivəsində bərabər əsaslara uyğun olaraq müəyyən edilməlidir.

56. Ərizəçilərin istinad etdiyi Ali Məhkəmənin 2005:136 sayılı qərarına gəldikdə isə, Hökumət mübahisə edib ki, bu, şübhəli şəxs deyil, ağır cinayətə görə məhkum edilmiş şəxsin adının dərc olunması ilə əlaqədar olub. Ali Məhkəmənin bu işlə bağlı olan qərarı həmçinin, digər presedentlərlə (nömrələr. 1997:80 və 81, 2000:54 və 2002:55) eyni mahiyyətdə olub.

B. Məhkəmənin verdiyi qiymət

1. Müdaxilənin olub-olmaması

57. Məhkəmə tərəflərlə razılaşıb ki, vurulan ziyana görə təyin edilən cərimə məbləği Ərizəçinin Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 1-ci bəndi ilə qorunan ifadə azadlığı hüququna müdaxilə təşkil edib.

2. Müdaxilənin qanunla nəzərdə tutulan olması və qanuni məqsəd daşması

58. Müdaxilənin “qanunla nəzərdə tutulan” olub-olmamasına gəlincə, ərizəçilər mübahisə ediblər ki, hər hansı təqsirləndirilən şəxsin adı gündəlik Fin mediasında dərc edilir. Buna görə də, cənab X.nin adının və şəklinin dərc olunmasının maddi məsuliyyətə səbəb ola biləcəyini onlar əvvəlcədən görə bilməzdilər. Hökumət mübahisə edib ki, cinayətlərlə bağlı adların qəzet materiallarında dərc olunması Finlandiyada adi hal deyil. Şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin adlarının dərc edilməsi peşəkar jurnalist təcrübəsinə uyğun hesab edilmir. Qanuni hüquqların pozulmasına görə Məsuliyyət Aktının 5-ci fəslinin 6-cı bölməsində də heç bir anlaşılmazlıq yoxdur (yuxarıda paraqraf 21-ə bax). Daxili presedent hüququnu da nəzərə alsaq, mövzu ilə bağlı hər hansı bir sanksiyanın qoyulacağı imkanı öncədən gözlənilən olub. Ali Məhkəmənin 2005-ci il qərarında ortaya qoyulan mövqə də bu vəziyyəti dəyişməyib. İnsan ləyaqətini alçaldan cinayətə görə məhkum edilən şəxsə aid olan həmin işdə (31-ci paraqrafa bax) vəziyyət xeyli fərqlidir. Buna görə də, Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulan” olub (bax, *Nikula v. Finland*, no. 31611/96, § 34, ECHR 2002-II; *Selistö v. Finland*, no. 56767/00, § 34, 16 November 2004 and *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland*, no. 53678/00, § 43, ECHR 2004-X). Müdaxilə 10-cu maddənin 2 - bəndinin mənası çərçivəsində digər şəxslərin nüfuz və hüquqlarının müdafiəsi baxımından qanuni məqsəd güdüb.

3. Müdaxilənin demokratik cəmiyyətdə zəruri olub-olmaması

59. “Demokratik cəmiyyətdə zərurilik” testi Məhkəmədən şikayət verilən “müdaxilə”nin “təxirəsalınmaz sosial tələbat”la şərtlənməsini, bunun qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasibliyini, buna haqq qazandırmaq üçün milli hakimiyyət orqanları tərəfindən göstərilən səbəblərin nə dərəcədə işə aid olmasını müəyyənləşdirməyi tələb edir (bax, *Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1)*, 26 April 1979, § 62, Series A no. 30). Belə “zərurət”in mövcud olub-olmamasını və bununla əlaqədar hansı tədbirlərin görülməsini qiymətləndirərkən milli hakimiyyət orqanları müəyyən qiymətləndirmə sərbəstliyinə malikdir. Lakin, bu qiymətləndirmə sərbəstliyi hədsiz deyil, məhdudiyyətin 10-cu maddə ilə müdafiə olunan ifadə azadlığına uyğun olub-olmaması barədə yekun qərar çıxarmaq vəzifəsi olan Avropa Məhkəməsinin nəzarətilə yanaşı çıxış edir (bax, *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway [GC]*, no. 21980/93, § 58, ECHR 1999-III).

60. Mətbuat azadlığı demokratik cəmiyyətdə mühüm əhəmiyyət daşıyır. Mətbuat ictimai maraq və narahatlıq kəsb edən bütün məsələlər barəsində məlumat və ideyaları yaymaq hüququna, vəzifəsinə malikdir. Buna baxmayaraq, Konvensiyanın 10-cu maddəsi hətta ciddi ictimai narahatlıq kəsb edən məsələlərin mətbuatda işıqlandırılmasına görə tam mənada qeyri-məhdud ifadə azadlığına təminat vermir. Həmin maddənin 2-ci bəndində əsasən, ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə aid olan “vəzifə və öhdəliklər” mətbuata da şamil edilir. Bu “vəzifə və öhdəliklər” o zaman əhəmiyyətli hesab olunur ki, bu işdə olduğu kimi “digər şəxslərin” hüquqlarının qorunması məsələsi meydana çıxsın. Həmçinin, rəqabətdə olan maraqlar arasında balanslaşma həyata keçirmək üçün Məhkəmə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci hissəsinə müvafiq olaraq cənab X-nin təqsirinin qanun əsasında sübuta yetirilməsinə qədər onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna istinad edir (bax, *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], cited above, § 65). İfadə azadlığının həyata keçirilməsinə aid olan “vəzifə və öhdəliklərə” görə, jurnalistlər ictimai maraq kəsb edən məsələlərlə bağlı məlumatı yaydıqda 10-cu maddədə təsbit edilmiş təminat onların üzərinə jurnalist etikasına əməl etməklə düzgün və etibarlı məlumat yaymaq üçün fəaliyyət göstərməsini şərt qoyur (bax, *Fressoz and Roire v. France* [GC], no. 29183/95, § 54, ECHR 1999-I).

61. Şəxsi həyata hörmət hüququna dair konsepsiyaya şəxsi həyat elementi hesab olunan fotosəkilin dərci hüququ da aid edilir (bax, *Von Hannover*, no. 59320/00, §§ 50-53 and 59, ECHR 2004-VI).

62. İfadə azadlığı və şəxsi həyatın müdafiəsi arasında tarazlığın qorunması zəruri olan işlərdə Məhkəmə vurğulayıb ki, mətbuatda ictimai maraq kəsb edən məsələlərin müzakirəsi ilə əlaqədar fotosəkil və ya məqalələr yerləşdirilməsinə yardım edilməlidir (bax, *Tammer v. Estonia*, no. 41205/98, §§ 59 et seq., ECHR 2001-I; *News Verlags GmbH & Co. KG v. Austria*, cited above, §§ 52 et seq.; and *Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria*, no. 34315/96, §§ 33 et seq., 26 February 2002). Məhkəmə cəmi bir işdə hesab edib ki, fərdin şəxsi həyatı ilə bağlı müəyyən ifadələrdən istifadə olunması “ictimai maraq kəsb edən məsələlərin müzakirəsi” ilə haqq qazandırılan” deyil və həmin ifadələr “ictimai əhəmiyyətli məsələ ilə bağlı yaranmayıb (bax, *Tammer*, cited above, § 68) və bu işdə Məhkəmə 10-cu maddənin pozulması ilə bağlı heç bir hal aşkar etməyib. Lakin, başqa bir işdə, Məhkəmə mətbuatda müzakirə olunan məsələnin “mühüm ictimai narahatlıq” mövzusu olması faktına xüsusi diqqət yetirərək hesab edib ki, dərc olunan fotosəkillər, barəsində söhbət gedən fərdin “şəxsi həyatıyla bağlı hər hansı təfsilatı açıqlamayıb” (bax, *Krone Verlag GmbH & Co. KG*, cited above, § 37) və burada 10-cu maddə pozulub. Oxşar olaraq, Prezident Mitteranın sabiq şəxsi həkimini tərəfindən Prezidentin sağlamlıq durumu ilə bağlı açıqlamalarını əks etdirən kitabın dərc olunması ilə əlaqədar işdə Məhkəmə hesab edib ki, “daha çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, Prezident Mitteranın səlahiyyət dönməsi ilə bağlı müzakirələr və buna olan ictimai maraq Prezidentin tibbi cəhətdən məxfi hesab olunan hüquqlarının müdafiəsi tələblərindən üstündür” (bax, *Editions Plon v. France*, no. 58148/00, § 53, ECHR 2004-IV) və burada 10-cu maddə pozulub.

63. Məhkəmə prosesləri barədə məlumatlar və şərhlər verərkən onlar yuxarıda qeyd olunan hədudları keçməməlidir, prosesin aşkarlığına kömək etməlidir və bu, dinləmələrin açıqlığı ilə bağlı Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin tələblərinə tam uyğun gəlir. Qeyd olunmalıdır ki, məhkəmə proseslərinin açıqlığı medianı həmin proseslə bağlı mənbələrdən əldə etdiyi məlumatları açıqlamaq vəzifəsini həyata keçirməklə bağlı *carte blanche* funksiyasından azad etmir (bax, Avropa Şurasının Cinayət prosesləri ilə əlaqədar KİV-in məlumatlarla təmin olunması haqqında Rec(2003) 13 sayılı Təvsiyyəsi, yuxarıda paraqraf 34 və 35.). Bununla əlaqədar olaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, həmin vaxt qüvvədə olan Finlandiyanın Jurnalist

Direktivlərinə görə, bu kontekstdə adların və digər oxşar məlumatların dərc edilməsinə yalnız o zaman haqq qazandırılı bilər ki, buna kifayət qədər ictimai maraq olsun (yuxarıda paraqraf 32-yə bax).

64. Məhkəmə ilk öncə 1997-ci ildə dərc olunan məqaləyə yenidən baxılmasını qeyd edir. Çünki, həmin məqalədə cənab X.nin cavabdeh qismində cəlb olunduğu əvvəlki cinayət işinin faktları qeyd olunub. Cənab X.nin həmin şəkilləri bilavasitə mövzu ilə əlaqəlidir: (yuxarıda paraqraf 8-ə bax) “Qanuni görüntü yaratsa da, qadın sahibkar 2 milyon markadan çox təqaüdü mənimsənilərək aldadılıb?”. 1997-ci ildə dərc olunan məqaləni bütövlükdə araşdıran Məhkəmə bu fikrin həddən artıq şişirdildiyi və ya aldadıcı olduğu qənaətinə gəlməyib. Çünki, cümlədə ifadə olunan fikir açıq-aydın olub. Bundan başqa çox mühümdür ki, məqalədə təsvir edilən hadisələr və gətirilən sitatlar ictimai xarakterli sənəd olan prokurorun ittiham aktından götürülüb. Bu işdə cinayət işinə dair məlumatların faktlara əsaslanması mübahisələndirilmir. Məqalədə bildirilib ki, cənab X.ya qarşı ittihamlar irəli sürülüb və iş Dairə Məhkəməsindən əvvəl də müzakirə predmeti olub.

65. Əvvəlki məqalə ilə 1997-ci ildə dərc olunan məqalə arasında əlaqə onların yalnız eyni şəxs barəsində olması faktıdır. Əvvəlki məqalədə təsvir edilən vəziyyət heç bir ictimai müzakirə çərçivəsində yaranmayıb. Orada ərizəçi oxuculara həvəslə öz şəxsi təcrübəsini bölüşüb və bununla əlaqədar onun fotosəklinin dərc olunması üçün razılıq alınıb. 1997-ci ildə dərc olunan məqalə isə cənab X.nin adının və şəklinin mövzuya uyğun gəlməyən və geniş ictimaiyyətə açıq-aydın məlum olan faktların əks olunduğu yenidən dərc olunmuş məqalə hesab edilməlidir. Əvvəlki məqalə nə bu Məhkəmə, nə də milli məhkəmələr üçün hüquqi əhəmiyyət kəsb etmir. Çünki, bu, yalnız mətbuatın xəbər xarakterli mövqeyi kimi qəbul edilməlidir (bax, *Jersild v. Denmark*, 23 September 1994, § 31, Series A no. 298). Ədalət naminə, qeyd etmək lazımdır ki, 1997-ci ildə dərc olunan məqalə əvvəlki məqalənin dəyişdirilmiş (illüstrasiya) formasıdır və bu, ilk dərc hesab oluna bilməz.

66. Məhkəmə qəbul edə bilər ki, 1997-ci ildə dərc olunan məqalənin məqsədi ictimai müzakirəyə öz töhfəsini vermək olub. Cənab X.ya qarşı qaldırılan cinayət işində bəhs edilən problemlərə forma vermək baxımından nümunə kimi seçilib. Daha çox ümumi problemi ön plana çıxaran zaman fərdi məhkəmə işlərindən istifadə olunması tamamilə qanunidir, lakin burada məsələ ərizəçilərin cənab X.nin şəxsiyyətini ictimaiyyətə təqdim etdikləri zaman həddən artıq şişirtməyə yol verib-verməməsindən ibarətdir. Cənab X. nə ictimai xadim, nə də siyasətçi olub, o yalnız cinayət prosesinin subyekti olan adi şəxsdir (bax, *Schwabe v. Austria*, 28 August 1992, § 32, Series A no. 242-B). Fakt bundan ibarətdir ki, onun idarə etdiyi nisbətən kiçik təmizləmə firması və daxili məhkəmə prosesləri zamanı müzakirə olunmayan və ya Məhkəmədən öncə onun özünün də bilmədən ictimai arenada tanınmasına səbəb olan səkkiz il bundan əvvəl jurnala verdiyi bir müsahibə olub (bax, *mutatis mutandis, Fayed v. the United Kingdom*, 21 September 1994, § 75, Series A no. 294-B). Adi bir fərd olaraq, cənab X.nin statusu, onun şəxsi həyatının təsir dairəsini genişləndirir. Cinayət prosesinin subyekti olması faktı onun hüquqlarının 8-ci maddə ilə qorunmasını istisna etmir (bax, *Sciacca v. Italy*, no. 50774/99, § 28-29, ECHR 2005-I).

67. İfadə azadlığına qoyulan məhdudiyyətin “zəruriliyini” qiymətləndirmək üçün, Məhkəmə ərizəçilərin cənab X.ya kompensasiya ödəməsi barədə Ali Məhkəmənin göstərdiyi səbəblərin məqsədə müvafiq olub-olmaması və kifayət edib-etməməsini mahiyyəti üzrə müəyyən etməlidir. Məhkəmə həmçinin, müəyyən etməlidir ki, ərizəçilərin vurduqları ziyana görə məsuliyyətin həddi ilə ictimai maraq və X.-in maraqları arasında ədalətli balans pozulubmu və tətbiq olunan standartlarla 10-cu maddədə nəzərdə tutulan prinsiplər arasında mütənəsiblik gözlənilibmi? (bax, *Nikula v. Finland*, cited above, § 44).

68. Məhkəmə hesab edir ki, haqqında söhbət gedən məqalənin ana xəttini təşkil edən ictimai fondlardan sui-istifadə mövzusu, qanuni ictimai maraq kəsb edən məsələyə aid olub. İctimai maraq kəsb edən məsələlər barədə isə geniş ictimaiyyətin məlumat almaq hüququ və ümumiyyətlə mətbuat nöqtəyi-nəzərindən ictimai tələbatı dəstəkləyən əsaslarla bəraət qazandırmaq olar.

69. Məhkəmə qeyd edir ki, Ali Məhkəmənin şərhindən ərizəçinin şəxsi həyatına müdaxilə edilib-edilməməsi aydın olmur.

70. Ali Məhkəmə cənab X.nin fotosəkilinin onun adı ilə birgə dərc edilməsinə aşkar surətdə heç bir əhəmiyyət vermir. Məhkəmənin mövqeyinə görə, fotosəkilin dərc olunması, şəxsin adının verilməsi sadəcə olaraq məlumat xarakterindən daha çox, şəxsi həyata hörmət hüququna mühüm müdaxilə hesab olunmalıdır. Məhkəmənin də hesab etdiyi kimi, fotosəkilin dərc edilməsi bu elə bir sferadır ki, burda başqalarının hüququ və nüfuzunun müdafiəsinə xüsusi əhəmiyyət verilməlidir (bax, *Von Hannover*, no. 59320/00, §§ 50-53 and 59, ECHR 2004-VI). Ali Məhkəmə öz şərhində fotosəkilin ərizəçinin razılığı ilə və dərc edilmək niyyəti ilə götürülməsi faktına, bununla əlaqədar daha əvvəlki məqaləyə və fərqli kontekstə baxmayaraq, əhəmiyyət verməyib.

71. Əvvəlkiləri nəzərə alaraq, Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ki, qeyd olunan əsaslar “təxirəsalınmaz sosial tələbat” testi baxımından ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxiləyə bəraət qazandırmaq üçün kifayət etməyib.

72. Ona görə də, Konvensiyanın 10-ci maddəsinin pozuntusu baş verib.

II. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

73. Konvensiyanın 41-ci maddəsində qeyd olunur:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddəalarının pozulmasını, lakin Yüksək Razılığa gələn Tərəfin daxili hüququ yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, zəruri halda zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə müəyyən edir.”

A. Zıyan

74. Ərizəçilər maddi ziyan əvəzi olaraq 9,179.68 (EUR) avro tələb ediblər ki, bunun da 4,791.74 avrosu onların məhkəmənin qərarı ilə cənab X.ya ödədikləri kompensasiya, 4,387.94 avrosu isə cənab X.ya ödədikləri məhkəmə xərcləridir. Hər iki məbləğ üçüncü ərizəçi tərəfindən ödənilmişdi.

75. Ərizəçilərin hər biri mənəvi zərər əvəzi olaraq 8 000 (EUR) avro tələb edib.

76. Hökumət hesab edib ki, ərizəçilər cənab X.ya ödədikləri kompensasiya və məhkəmə xərclərinə görə əvəzin ədalətli ödənilməsi hüququna malik ola bilərlər. Lakin mənəvi ziyanla əlaqədar irəli sürülən iddia kəmiyyət baxımından həddən artıq çox olub. Məbləğ hər bir ərizəçi üçün 2 500 EUR-dan artıq olmamalıdır.

77. Məhkəmə bəyan edir ki, pozuntu ilə ehtimal olunan maddi zərər arasında səbəbli əlaqə var. Buna görə də tam məbləği ödəyən üçüncü ərizəçiyə 9 179 EUR məbləğində irəli sürdüyü tələbə görə bəraət qazandırmaq olar.

78. Məhkəmə qəbul edir ki, birinci və ikinci ərizəçi mənəvi ziyandan da əziyyət çəkiblər. Beləki, Konvensiyanın pozulmasının nəticəsi olaraq yaranan problemlərdən onlar narahatlıq keçiriblər. Məhkəmə bərabər hüquqlu əsasda qiymətləndirmə apararaq, bu başlıq altında onların hər birinə 5 000 EUR əvəz ödənilməsi barədə qərar verir.

B. Xərclər və məsrəflər

79. Ərizəçilər aşağıda qeyd olunan daxili prosesual hərəkətlər üçün xərc və məsrəflərinə görə 10,491.35 EUR kompensasiya tələb ediblər:

- ikinci ərizəçinin sığorta şirkətinə və onun sahibinə ödədiyi 1,118.11 EUR və üstəgəl, ikinci ərizəçinin Dairə Məhkəməsindəki proseslə əlaqədar ödədiyi 929.90 EUR əlavə dəyər vergisi (ƏDV);

- üçüncü ərizəçinin Dairə Məhkəməsi və Apelyasiya Məhkəməsi xərclərinə görə ödədiyi 2,318.02 EUR;

- ikinci ərizəçinin sığorta şirkətinə ödədiyi 423.41 EUR və ikinci ərizəçinin Apelyasiya Məhkəməsi xərclərinə görə ödədiyi 77.36 EUR;

- üçüncü ərizəçinin Apelyasiya Məhkəməsi və uyğun olaraq Ali Məhkəmə xərclərinə görə ödədiyi 134.55 EUR və 2 745 EUR;

- ikinci ərizəçinin sığorta şirkətinə ödədiyi 2,201.17 EUR və ikinci ərizəçi tərəfindən ödənilən 543.83 EUR;

Ərizəçilər Məhkəmədən əvvəl çəkdiqləri xərclərə görə 4 000 EUR (ƏDV də daxil olmaqla) tələb ediblər.

80. Hökumət təsdiq edib ki, şikayətin qəbul edilənliyi elan olunub və beləliklə, istənilən kompensasiya buna müvafiq olaraq tətbiq edilə bilər. Ərizəçilərin əsas etibarilə, daxili məhkəmə prosesi ərzində və Məhkəmədən əvvəl onlara vurulan zərər barədə ayrı-ayrılıqda xərclər nəzərdə tutan xüsusi tələbi olmayıb. Bundan başqa, müəyyən edilən meyarlar saatlara uyğun deyil, hər gün üçün əsaslandırılıb. Bu, məhkəmə işinin hazırlığı üçün ehtiyac duyulan iş yükünü qiymətləndirməyə çətinlik yaradıb və saat hesabı stavka ilə qiymətləndirilib. Buna görə də, Hökumət ərizəçilər tərəfindən zəruri sənədlərin təqdim olunmayacağı təqdirdə Məhkəmənin mülahizəsinə qarşı olub. Daxili məhkəmə prosesinə əsasən, ikinci ərizəçinin sığorta şirkətinə ödənişlərinin əvəzi və ƏDV ödənməməlidir. Nəticə etibarilə bütün proses boyu və məhkəmədən əvvəlki məbləğlərlə bağlı tələb kəmiyyət baxımından həddən artıq çox olub. Hər bir halda, ümumi məbləğ 5 500 EUR-dan (əlavə dəyər vergisi daxil olmaqla) artıq olmamalıdır.

81. Məhkəmə təkrar olaraq qeyd edir ki, xərclər və məsrəflər həqiqətən ödənilibsə, bütün bunlar pozuntunun nəticəsi olaraq baş veribsə, təzminat məbləği müəyyən edilə bilər (bax, *among other authorities, Hertel v. Switzerland*, judgment of 25 August 1998, *Reports* 1998-VI, p. 2334, § 63). Bu işdə olan məlumatları və yuxarıdakı kriteriyaları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, daxili məhkəmə prosesləri və Məhkəmədən əvvəlki proseslər zamanı ödənilən xərclər və məsrəflərə görə, ümumi məbləği 9 800 EUR (ƏDV də daxil olmaqla) olan cərimə müəyyən edilir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

82. Məhkəmə hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankının borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə üç faiz əlavə edilməlidir.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

2. *Hesab edir ki,*

(a) cavabdeh Dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq, qərarın çıxarıldığı son tarixdən üç ay müddətində aşağıdakı məbləğləri ödəməlidir:

(i) üçüncü ərizəçiyə vurulan maddi ziyan müqabilində 9 179 EUR (doqquz min yüz yetmiş doqquz avro) və əlavə olaraq, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi:

(ii) birinci və ikinci ərizəçiyə vurulan mənəvi ziyan müqabilində onların hər birinə 5 000 EUR (beş min avro) və əlavə olaraq, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi:

(iii) məhkəmə xərcləri və məsrəflərinə görə, ərizəçilərə birgə 9 800 EUR (doqquz min səkkiz yüz avro) və əlavə olaraq, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi:

(b) yuxarıda göstərilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

3. Ədalətli əvəz barədə ərizəçinin şikayətinin qalan hissəni rədd edir.

11 oktyabr 2007-ci il

Lorens Erkən

Katib

Nikolas Bratza

Sədr

PRAKTİK MATERIALLAR

1. Rafiq Tağının işi
2. Yaqub Əliyev “Azadlıq” qəzetinə qarşı işi
3. İlqar Nəsibovun işi

1. RAFIQ TAĞININ İŞİ

Yazıçı publisist “Avropa və Biz” adlı məqaləsinə görə milli, irqi və dini düşmənçiliyin təbliğinə yönələn hərəkətlərdə (Cinayət Məcəlləsinin 281.1-ci maddəsi) ittiham olunur. Mübahisə doğuran yazı təqdim olunur. Təlim iştirakçıları qərar verməlidir:

Rafiq Tağı

Avropa və biz

“Şərq-Qərb araşdırmaları” silsiləsindən

Avropa coğrafi məkan kimi də yox, mənəvi-əxlaqi arealq baxımından, bəşəriyyəti həmişə düşündürüb. Çünki Avropa dəyərləri əslində bütün bəşəriyyətin uğurudur və heç də avropalılardan təkəbbürünə səbəb olmamalıdır. Hərçənd əfsus, bu təkəbbür vaxt-bivaxt özünü göstərir, hətta cisimləşərək faşizm timsalında, ya militarizəlanmış aqressiv millət tərzində ortaya çıxır.

Əlbəttə, faşizm Avropanın bağışlanmaz səhvi idi.

Azadlıq və humanizm ideyaları, sən de-demə, Avropada yaranmış, yalnız burada işlək və realdır. Mənəvi postulatları bu ideyalarla üst-üstə düşdüyündəndi ki, xristianlıq Avropada oturuşmuş hala gəlib. Başqa heç bir din Avropada yeriməz, intişar tapa bilməz. Avropa başqa dinlərin, o cümlədən islamın yalançı humanist ideyalarını həmişə rədd edib və edir. İslamda əxlaq hoqqabazlıqdır; ondakı humanizm inandırıcı deyil. İslam humanizmi meyarları hətta əzbərlədiyimiz-öyrəşdiyimiz dialektik materialist tənqidlərə də tab gətirmir. İslam Şərq despotizmi tipindədir və yalnız despotizmin modifikasiyalarından biri sayıla bilər. İslam Avropada heç vaxt mənəvi imperativə çevrilməz; buna qadir deyil. Onu Ottoman imperatorluğunun çiyinlərində bütün Avropada tabut kimi gəzdirdilərsə də, qoymağa yer tapmadılar. Yenə gətirib Şərqdə - üzü qibləyə yerləşdirdilər. İsa Peyğəmbərə tapınan kəs heç vaxt Məhəmməd Peyğəmbərə burun silməz. İsa Peyğəmbərlə müqayisədə müharibə fətvalarının atası Məhəmməd Peyğəmbər, sadəcə, qorxunc bir məxluqdur. İslam Avropada olsa-olsa xırda demoqrafik addımlarla irəliləyər. Bəlkə elə də ölkə olar ki, orada islamı tək-tək fiziki şəxslər, ya inkoqnito yaşayan terroristlər təmsil edər.

Avropa Şərqi əlindən çıxmış imkanlıdır. Şərq insan azadlığını dərk etmədi, yaxud bunu istəmədi. Şərqdə insan azadlığı bir problem olaraq ən axırıncı yerlərdə sürünür. İctimai-sosial azadlıqları əlindən alınmış insana qaranlıq islam təriqətləri səviyyəsində illüзор xoşbəxtliklər vəd edilir. Fəlakətlərlə süslü cənnət yolu sosial bataqlıqlardan çıxış yolu kimi göstərilir. İslam Şərq ölkə strukturlarında riyakar iş prinsipləri doğurmuşdur. Tabular sistemi Şərqi büsbütün fiaskoya uğradır, ondakı olan-qalan işıqlı ictimai ideya və fikirləri də yararsız hala salır. Baxın, islam dünyasında din alimliyi bu tabuların ancaq çoxaldılması və onların getdikcə təkmilləşdirilməsindən ibarətdir.

Qərb həmişə dialektik, Şərq isə metafizik durumdadır. Şərq metafizik ictimai durumunda ancaq yalançı tərəqqi görüntüləri mümkündür. Qərbin irəli sıçrayışları fonunda Şərq geriyyə hoppanırmış kimi görsənir.

Azərbaycanın dünyəvi dövlət quruculuğundakı bütün cəhdləri Avropa təsirindəndir. Bu səmimi cəhdlərində Azərbaycan xalqı Avropa ailəsinin həqiqi üzvü olduğunu tam sübut edir. İslam ölkələriylə dövləti münasibətlərimizsə darıxdırıcı və candərdir, diplomatikcə-

saxtakarcadır. Düşünər insanlarımız tərəfindən islam Azərbaycanda məcburi-zəruri bir Şərq əlaməti, zor qalığı olaraq qavranılır. Tarix boyu, ən azı ən yeni tariximizdə, Azərbaycan dövlət başçılarının islama “səmimi” münasibətləri də əksərən qeyri-səmimi “taxt-tac” maraqlarından irəli gəlib. Onlar üçün müsəlmanlar daim aşılması vacib əngəllər sırasında olub və sadəcə, seçici təbəqəsi kimi əhəmiyyət kəsb edib.

Mən nə qədər Roma Papasıyamsa, Azərbaycan dövlət başçıları da bir o qədər müsəlman olublar.

Azərbaycan türkü hətta İranda qatı şiə-islam rejimində belə avropalı olaraq qalır. Basqılar və hər tür aşındırmalar, ümmətçi assimilyasiya çabaları fars şovinizminə heç cür uğur gətirmir. Fikir verin, Güneydən mühacirətimiz də əsasən Avropayadır. Bu psixoloji özünütanıma sübutsuz-izahsız özü hər şeyi deyir; ondan maksimum bəhrələnmək gərək. Açıq, xarakterindəki Şərq ünsürləri mahiyyətcə avropalı olan azərbaycanlıda yabançı bir şey, mən deyərdim, qüsür kimi gözə girir.

Şərqliliyi azərbaycanlının dəyərlər sistemində heç nə əlavə etmir.

Rusiya da özünü Qərbdən ayırmaq istəmədi; Qərbdən mütəmadi hərbi təcavüzlərə məruz qalsa belə. I Pyotr gah nala, gah mıxa vurmada, sözünü inamla və qəti dedi. Onun Avropanı Rusiyaya calaq cəhdləri tam baş tutub. Rus mədəniyyəti, rus ədəbiyyatı bütövlü Avropanın yetirməsidir.

Dünya dövlətlərinin hamısı, axtarsan, bu, ya digər dərəcədə azadlıq interpretasiyalarıyla məşğuldur. Onlarda insan haqları problemi Avropanı düşünərək, onun nümunəsində müzakirəyə qoyulur. Çünki yalnız Avropa dəyərləri qaçılmaz tərəqqi faktorudur. İnsan haqları bir ictimai Avropa ixtirasıdır və yalnız Avropa modelində məqbuldur.

Avropa mədəniyyəti bəşər xislətindəki vəhşilikləri rəf etməyi bacarıb. Cinayətlər minimuma endirilib; artıq bu yaşam amilinə ehtiyac qalmayıb. İnsan Avropa məkanında ilk öncə özüne qalib gəlib, Şərdən maksimum uzaqlaşsa, Xeyirə maksimum yaxınlaşa bilib. Keçməyinə Avropa da qanlı inqilablardan keçib, lakin artıq təcrübələnərək hamıdan əvvəl, yenə ilk olaraq özü onlara yox deyir.

İnqilablardan imtina Qərbin Şərqdən üstünlüyüdür.

Yalnız sosial-siyasi inqilablara ehtiyac qalmayan cəmiyyətlər gözəldir.

Yeri gəlmişkən, Amerika və Cənub-Şərqi Asiyadakı elmi-texniki sıçrayışlar da Avropa elminin törəməsidir. Avropa olmasaydı, dünya bəlkə hələ yenə bu qənaətdə olacaqdı ki, Günəş Yer ətrafında fırlanır. Şərq bəlkə yenə elə hesab edəcəkdik ki, Yer öküzlər üzərində bərqərarlıdır.

Avropa ağırlı mənəvi-etik, tarixi-fəlsəfi araşdırmalarını artıq yekunlaşdırmış, onları lazımlı, faydalı kondisiyaya çatdırmağı bacarmışdır. Bu gün Avropa insanı çoxəsrlik axtarış və düşüncələrinin bəhrəsini görməkdədir. Çünki bu axtarış və düşüncələr həmişə daha çox praktik yönü, realistik və məntiqli olmuşdur. İnsanın real həyatı yalnız məntiqi əməllərlə var olur. Qeyri-məntiqilik ağıldan kəsirlik və gərəksizlikdir. Məntiq aqlın ən vacib atributudur. Şərq insanının düşüncələri sanki yaşam üçün deyil; bilmək olmur da nə üçündür. Avropa filosofu Şərq filosofu kimi oyunbazlıq etmir, özünü sufiliyə, yaxud gicliyə-səfehliyə vurmur. Bəli, Şərq filosofu təmizcənə aktyordur, onun bütün fəaliyyəti ideya adına uydurmalarla miniatür naxışlıdır. Şərq filosofu söz demək xatirinə söz deyir. Məqsəd-yol ya məlum deyil, ya da hədsiz mücərrəddir. Hər halda, məram insanın ağızını axirətə dirəməkdir. Şərq

filosoflarının məktəbi islamdaxili məhdud düşüncələr sistemidir. Şərqi filosofu olsa-olsa islam missioneri rolundadır. Demək gərək, islamla bağlılıq filosof üçün hələ heç də fəzilət deyil.

F. Nitsşe yaradıcılığı məhz dindən uzaqlığında gözəl idi. Fyodor Dostoyevskidəsinə dinlə bağlılıq nə qədər cazibədar görünürsə də, bu onda vacib deyildi. Xristianlıqdan kənar Dostoyevski daha maraqlı, daha fundamental olacaqdı.

...Şərqi-Qərbi müqayisəli təhlilləri əksərən qısqançlıq və dözümsüzlüklə, bəzən də şiddətli basqı və təpkilərlə qarşılır. Qəflətən qurtardığım bu yazı da bütün basqı və təpkilər göz önünə gətirilərək yazıldı. Üstəlik, deyirəm: hələ ardı var.

2006, oktyabr

2. YAQUB ƏLİYEV “AZADLIQ” QƏZETİNƏ QARŞI İŞİ

“Azadlıq” qəzetinin 01 sentyabr 2006-cı il tarixli 213 sayılı buraxılışında “**Mehdiyev Yaqub Əliyevi aldadıb?**” başlıqlı, “**Məlumata görə, Yaqub Əliyev Heydər Əliyev Fondunun hesabına 5 milyon dollar ödəsə də, vəzifə ala bilməyib**” yarımbaşlıqlı yazı dərc edilib. Yaqub Əliyev bu yazı ilə bağlı Bakı şəhəri Səbail rayon məhkəməsində şərəfin və ləyaqətin müdafiəsinə dair iddia qaldıraraq təkzib verilməsini və vurulmuş zərəərə görə “Azadlıq” qəzetindən 50.000 (əlli min) AZN, qəzetin baş redaktoru Qənimət Zahiddən 50.000 (əlli min) AZN və yazının müəllifi Azad adlı şəxsdən 50.000 (əlli min) AZN alınaraq yetim və kimsəsiz uşaqlara yardım olunması üçün Respublika Uşaq Fondunun hesabına ödənilməsini və məqalə müəllifinin cinayət (böhtana görə Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsi, təhqirə görə Cinayət Məcəlləsinin 148-ci maddəsi) məsuliyyətinə cəlb edilməsini tələb edib.

Yaqub Əliyev iddia ərizəsində məqalədə göstərilən aşağıdakı ifadələri defamativ hesab edib:

“Əks halda külli miqdarda pulun qarşısında hədəfə çevriləcəksə, Yaqub Əliyevin bunu nəzərə alaraq vəzifə həvəsinə düşdüyü bildirilir. O da bəllidir ki, sabiq icra başçısının əsas müdafiəçisi Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyevdir. Yaqub Əliyevin vəzifə üçün İcra Aparatının rəhbərinə müraciət etdiyi vurğulanır və Mehdiyevin də ona bunun üçün Heydər Əliyev Fonduna 5 milyon dollar köçürməyi məsləhət bildiyi qeyd olunur”, “Sabiq icra başçısı 5 milyon dolları Heydər Əliyev Fonduna keçirib. Amma bütün gözləntilərin qarşılığında ona vəzifə verməyiblər. Dəfələrlə Prezident Aparatına təşrif buyursa da, sabiq icra başçısı Ramiz Mehdiyevlə görüşə bilməyib”, “...bütün imkanlardan istifadə edərək onu əzirlər. Bu da onu deməyə əsas verir ki, artıq sabiq icra başçısı, “91”-lərdən biri, mərhum Heydər Əliyevin alovlu müdafiəçisi bu gün hədəfə çevrilib. Görünür Yaqub Əliyev zəif şəxs olduğundan sonunu əvvəlcədən görə bilməyib. Yoxsa hərif deyildi ki, 5 milyonu əldən verib sonra dizinə döysün”.

İddiaçı bildirib ki, bu ifadələr yalandır və onun şərəfini, ləyaqətini ləkələmiş, onu cəmiyyətdə nüfuzdan salmış və məqalə müəllifi onu “ağır cinayətdə” ittiham etmişdir.

İşlə bağlı Səbail rayon Məhkəməsinin qətnaməsi

Bakı şəhəri Səbail rayon məhkəməsi 12 oktyabr 2006-cı il tarixdə qətnamə çıxarıb, Yaqub Əliyevin iddiasını qismən təmin edib. Qətnamənin 2-ci səhifəsinin 3-cü abzasında Səbail rayon məhkəməsi deyir:

“Məhkəmə iş materiallarını tədqiq edib, tərəflərin nümayəndələrini dinləyib hesab edir ki, aşağıdakılara əsasən iddia qismən təmin edilməlidir: İş materiallarındakı “Azadlıq” qəzetinin 01 sentyabr 2006-cı il tarixli 213-cü sayında “Mehdiyev Yaqub Əliyevi aldadıb?” məqaləsində göstərilir: “Əks halda külli miqdarda pulun qarşısında hədəfə çevriləcəksə, Yaqub Əliyevin bunu nəzərə alaraq vəzifə həvəsinə düşdüyü bildirilir. O da bəllidir ki, sabiq icra başçısının əsas müdafiəçisi Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyevdir. Yaqub Əliyevin vəzifə üçün İcra Aparatının rəhbərinə müraciət etdiyi vurğulanır və Mehdiyevin də ona bunun üçün Heydər Əliyev Fonduna 5 milyon dollar köçürməyi məsləhət bildiyi qeyd olunur”, “Sabiq icra başçısı 5 milyon dolları Heydər Əliyev Fonduna keçirib. Amma bütün gözləntilərin qarşılığında ona vəzifə verməyiblər. Dəfələrlə Prezident Aparatına təşrif buyursa da, sabiq icra başçısı Ramiz Mehdiyevlə görüşə bilməyib”, “...bütün

imkanlardan istifadə edərək onu əzirlər. Bu da onu deməyə əsas verir ki, artıq sabiq icra başçısı, “91”-lərdən biri, mərhum Heydər Əliyevin alovlu müdafiəçisi bu gün hədəfə çevrilib. Görünür Yaqub Əliyev zəif şəxs olduğundan sonunu əvvəlcədən görə bilməyib. Yoxsa hərif deyildi ki, 5 milyonu əldən verib sonra dizinə döysün”.

Məhkəmə iclasında cavabdehin nümayəndəsi məqalədə göstərilənlərin şərəf və ləyaqəti ləkələməyən məlumat olmasını göstərməklə kifayətlənərək həmin məlumatların doğru və həqiqiliyini təsdiq edən heç bir sübut növü məhkəməyə təqdim edə bilmədi...”

Məhkəmə qət etdi ki: “Azadlıq” qəzetinin 01 sentyabr 2006-cı il tarixli 213-cü sayında dərc olunmuş “Mehdiyev Yaqub Əliyevi aldadıb” başlıqlı məqalədə göstərilənlər yalan və böhtan hesab edilsin. Qətnamə qanuni qüvvəsini alandan sonra 10 gün müddətində həmin qəzetin məqalə dərc olunan 8-ci səhifəsində eyni şrifflərlə məqalədəki məlumatların yalan və böhtan olmasına dair təkzib verilməsi “Azadlıq” qəzetinin redaksiyasına, baş redaktoru Qənimət Zayıdova və müxbir Azada tapşırılsın. “Azadlıq” qəzetinin redaksiyasından 5 000 (beş min) AZN, qəzetin baş redaktorundan 5 000 (beş min) AZN və müxbiri Azaddan 10 000 (on min) AZN məbləğində pul kompensasiyası alınaraq Azərbaycan Respublikası uşaq təşkilatının hesabına yetim və kimsəsiz uşaqlara yardım verilməsi üçün alınıb ödənilsin.

Apellyasiya Şikayəti

Ərizəçilər Səbail rayon Məhkəməsinin bu qətnaməsini qanunsuz və əsassız sayıb apellyasiya şikayəti verdilər. Şikayətdə Ərizəçilər deyib ki, Səbail rayon Məhkəməsi:

1. Bu işdə tətbiq edilməli olan normativ-hüquqi aktları: Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7, 12, 47, 50 və 151-ci maddələrini “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsini və bu maddə ilə bağlı Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin presedent hüququnu tətbiq etməyərək, Mülki Prosesual Məcəllənin 13.1, 13.2, 13.3 və 217.2-ci maddələrini.

2. Tətbiq etdiyi qanunu-Mülki Məcəllənin 23-cü maddəsini düzgün şərh etməyib. Həmin məlumatların Yaqub Əliyevə hansı zərər vurduğunu, zərərin nədə ifadə olunduğunu, nə üçün bu məlumatları ləkələyici hesab etdiyini, aldığı kompensasiyanı kimə dəymiş zərərin əvəzi kimi ödənilməli olduğunu, zərər iddiaçıya dəyibsə, kompensasiyanın nə üçün uşaq təşkilatına ödənilməli olduğunu müəyyən etməyib.

3. Medianın demokratik cəmiyyətdə əvəzedilməz rolunu, onun ictimai önəmli məsələlərlə bağlı bilgiləri və rəyləri yaymaq vəzifəsini, hər kəsin belə ictimai önəmli məsələlərlə bağlı öz rəyini bildirmək və yaymaq hüququnu nəzərə almayaraq Konstitusiyanın 47 və 50-ci maddələrini, Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsini pozub.

4. Jurnalistin üzərinə yerinə yetirilməsi mümkün olmayan yük - qiymətləndirici mülahizələri sübut etmək vəzifəsi qoyub. Bu halda da məhkəmə Mülki Məcəllənin 23.1-ci maddəsini düzgün şərh etməmiş, beləliklə cavabdehləri özünü müdafiə etmək imkanından məhrum edərək, onları məhkəmə işindəki digər tərəflə bərabər olmayan vəziyyətdə qoyaraq, Konstitusiyanın 25-ci maddəsini və Mülki Prosesual Məcəllənin 9-cu maddəsini pozub.

5. Məhkəmə güman olunan mənəvi zərərə görə kompensasiya təyin edərkən məhkəmə araşdırmasının predmeti olmayan hallara əsaslanaraq Mülki Prosesual Məcəllənin 9.3, 217.3 və 217.4-cü maddələrini pozub.

6. Məhkəmə hüquqlar arasında balansə riayət etməyib, nə üçün Yaqub Əliyevin şərəf və ləyaqətini müdafiə etməsi hüququnu söz azadlığından üstün tutmasını əsaslandırmayıb.

7. Yaqub Əliyevin tanınmış şəxs və siyasi fiqur olmasını nəzərə almayıb.

8. Qətnamə mütənasib deyil, “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 3.4-cü maddəsinə ziddir. Məhkəmə kompensasiya ilə əlaqədar nəticəyə gələrkən:

a) zərərin vurulub-vurulmadığını və zərərin nədə ifadə olunduğunu araşdırmayıb. Konstitusiyaya Məhkəməsinin 31 may 2002-ci il tarixli Qərarına əsasən Mənəvi zərər ödənilərkən mənəvi və fiziki iztirabların xarakteri və dərəcəsi, eləcə də cavabdehin təqsiri, əmlak vəziyyəti və s. vacib halların nəzərə alınması zəruridir. Ali Məhkəmənin 14 may 1999-cu il tarixli qərarının 6-cı bəndinə əsasən kompensasiya tələb edən iddiaçı vurulmuş zərəri sübut etməlidir. İddiaçı isə belə bir sübut təqdim etməyib;

b) Məhkəmə kompensasiya təyin edərkən cavabdehlərin əmlak vəziyyətini və onların ödəmə qabiliyyətinin olmamasını nəzərə almayıb və bu barədə hər hansı araşdırma aparmayıb;

c) Yaqub Əliyevə zərər dəyibsə, nə üçün kompensasiya uşaq təşkilatına ödənilməlidir? Məhkəmə kompensasiya tələb edərkən iddiaçının yalnız medianı cəzalandırmaq istəyinə qiymət verməyib.

Apellyasiya Məhkəməsindən Səbail rayon Məhkəməsinin Qətnaməsinin tamamilə ləğv edilməsi, yeni qətnamə çıxararaq iddianı tamamilə rədd etməsi, qəzetin məhkəmə işi ilə bağlı bütün xərclərinin, o cümlədən hüquq xidmətləri üçün çəkilən xərclərin iddiaçıdan alıb cavabdehə ödənilməsi barədə qərar verməsi xahiş edilib.

Apellyasiya Məhkəməsinin Qətnaməsi

Apellyasiya Məhkəməsi Mülki İşlər üzrə Məhkəmə Kollegiyası 13 fevral 2007-ci il tarixli qətnamə ilə apellyasiya şikayətini təmin etmədə və qətnaməni dəyişdirmədən saxlayıb.

Kassasiya Şikayəti

Bu qətnamədən Ali Məhkəməyə Kassasiya Şikayəti verilib. Apellyasiya şikayətində irəli sürülən arqumentlər kassasiya şikayətində yenidən müdafiə olunub və qeyd edilib ki:

Apellyasiya Məhkəməsi Mülki İşlər üzrə Məhkəmə Kollegiyası işə baxarkən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7, 12, 47, 50 və 151-ci maddələrini, “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununu tətbiq etməyib. Apellyasiya Məhkəməsi qətnaməsində “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 10-cu maddəsinə və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin uyğun presedent hüququnu tətbiq etməyib.

İfadə azadlığı ilə bağlı işə baxarkən məhkəmə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının

ifadə azadlığı ilə bağlı olan müddəalarını, o cümlədən 47 və 50-ci maddələrini, Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsini və “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanununu tətbiq etməyə borclu idi.

“İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinə görə hər kəsin öz düşüncəsini azad ifadə etmək haqqı var. Bu haqqa öz düşüncəsində qalmaq, dövlət hakimiyyətinin hər hansı müdaxiləsi olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq bilgi və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir.

Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci hissəsi isə deyir ki, bu haqlar onları gerçəkləşdirənlərin üzərinə öhdəliklər və məsuliyyətlər də qoyur. İfadə azadlığının gerçəkləşdirilməsi yalnız bu maddədə sadalanan legitim məqsədlərlə, yalnız qanunla müəyyən edilmiş hallarda və yalnız demokratik toplumda gərəkli olan bəlli rəsmiyyətlərlə, şərtlərlə, məhdudluqlarla və ya sanksiyalarla müşayiət oluna bilər.

Bununla belə ifadə azadlığını məhdudlaşdırarkən dövlət arxayın olmalıdır ki, bu məhdudlaşdırma:

- a) yuxarıda saydığımız legitim məqsədlərin ən azı birindən irəli gəlir;
- b) belə məhdudlaşdırma həmin dövlətin iç qanunlarında aydın ifadə olunub və hamının bu qanunlardan xəbər tutmasına imkan yaradılıb;
- c) hər hansı məhdudlaşdırma **“demokratik cəmiyyətdə zəruri”** olmaq sınağından keçə bilməlidir.

Demokratik cəmiyyətdə zərurilik sınağı tələb edir ki, məhdudlaşdırma təxirəsalınmaz sosial tələbatdan irəli gəlməlidir. Tətbiq edilən məhdudlaşdırma tədbiri qarşıya qoyulan məqsədə adekvat olmalıdır.

Apellyasiya Məhkəməsi “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Qanununu da tətbiq etməyib. Konstitusiyası Qanununun 3.4-cü maddəsinə əsasən insan hüquqlarına və ya azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və bu Konstitusiyası Qanununda nəzərdə tutulan qanuni məqsədə yönəlməli və həmin məqsədə mütənəsis olmalıdır.

Apellyasiya Məhkəməsinin Qətnaməsi bu iş üzrə hər iki cavabdehin: Q.Zayıdovun və “Azadlıq” qəzetinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilən söz və məlumat azadlığı hüququnu, eləcə də Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinin verdiyi ifadə azadlığı hüququnu pozub. İfadə azadlığına belə müdaxilə medianı və jurnalistləri ictimai önəmli məsələlərlə bağlı müzakirələrə qoşulmaqdan çəkindirir.

İşə Apellyasiya Məhkəməsində baxılması zamanı ərizəçilərin Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə müəyyən olunan ədalətli mühakimə olunmaq hüququ da pozulub.

Ali Məhkəmənin qərarı

Ali Məhkəmə bu işə 26 iyul 2007-ci ildə baxıb və Apellyasiya Məhkəməsinin qətnaməsini dəyişdirmədən saxlayıb. Ali Məhkəmənin Mülki İşlər Üzrə Məhkəmə Kollegiyasının 21 iyun 2007-ci il tarixli 6K-1539/07 sayılı qərarında Ali Məhkəmə deyib:

“Apellyasiya Məhkəməsinin iş materialları üzrə gəldiyi nəticədən görünür ki, “Azadlıq” qəzetinin 01 sentyabr 2006-cı il tarixli sayında dərc olunmuş “Mehdiyev Yaqub Əliyevi aldadıb?” adlı məqalədə iddiaçının nüfuzuna, şəərəf

və ləyaqətinə xələl gətirən məlumatları yaydığına görə cavabdehlərdən iddiaçıya dəymiş zərər ödənilməlidir”.

Ali Məhkəmə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin pozulması ilə bağlı şikayətçinin dəlillərini araşdırmayıb, bu məsələlərə ümumiyyətlə toxunmayıb.

TAPŞIRIQLAR:

Birinci tapşırıq

Bu işdə milli qanunvericiliyin hansı pozuntularına yol verilib?

Bu işdə ərizəçinin Avropa Konvensiyası ilə qorunan hansı hüquqları pozulub?

İkinci tapşırıq

Təlim iştirakçıları 2 qrupa bölünür.

1-ci qrup Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinə şikayət hazırlayır, şikayətin qəbul edilənliyini və məzmununu əsaslandırır.

2-ci qrup Avropa İnsan Haqları Məhkəməsində Azərbaycan hökumətini təmsil edir. Milli məhkəmələrin qərarlarını müdafiə edir.

3. İLQAR NƏSİBOVUN İŞİ

İlqar Nəsimov Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə “Azadlıq\Azad Avropa” radiosunun bölgə müxbiridir (jurnalistdir). Ərizəçinin həyat yoldaşı da, həmin radionun Naxçıvan MR bölgə müxbiridir. Onların hər ikisi 05 noyabr 2007-ci il tarixdə Naxçıvan şəhəri 57-ci məhəllədə yerləşən ticarət mərkəzi (bazar) sökülməsi, mağaza sahiblərinin yerlərindən çıxarılması işinin gedişindən reportaj hazırlamaq üçün ticarət mərkəzinə yollanıblar.

Məlumatlar toplayan, intervyülər alan jurnalistlərin işinə polislər müdaxilə ediblər. Onlara fiziki təsir göstərməklə polis üçün, dövlət məmuru şərəf gətirməyəcək ifadələr işlədiblər, jurnalistləri təhqir ediblər. Jurnalistlər öz peşə borclarını yerinə yetirdiklərini və burada olmağa və adamlarla danışmağa, elə polislərə də suallar verməyə haqlı olduqlarını, qanunlar çərçivəsində çalışdıqlarını deyiblər. Polislər buna məhəl qoymayıblar. Belə olduqda jurnalistlər polislərin hərəkətlərindən Azərbaycan Respublikasının prezidentinə şikayət edəcəklərini bildirəndə isə onlara deyiblər ki, “bizim rəisimiz var, onun tapşırıqlarını yerinə yetiririk”, “Hara istəyirsiniz şikayət edin.” Hətta polislərə rəhbərlik edən Naxçıvan şəhər polis idarəsi rəisinin müavini jurnalistlərə “vətən xaini” olduqlarını deyib. İlqar Nəsimov polisin bu hərəkətindən 07 noyabr 2007-ci il tarixdə ölkə prezidentinin veb saytına elektron poçtla şikayət göndərib.

Şikayətin mətni: *Şikayətin adı: Naxçıvan rəhbərliyindən şikayət*

Salam cənab Prezident. Sizə bildirmək istəyirəm ki, mən Naxçıvanda “Azadlıq” radiosunun foto müxbiriyəm. Peşə fəaliyyətimlə bağlı yerli rəhbərlik tərəfindən çoxsaylı təyziqlərə və təhdidlərə məruz qalırım. Sizin Naxçıvana səfərinizdən sonra yerli hakimiyyət jurnalistlərə və əhaliyə sözüün həqiqi mənasında divan tutmağa başlayıb. Bu da sizin və bütövlükdə mərkəzi hakimiyyətin nüfuzuna birbaşa mənfi təsir etməkdədir. Buna misal olaraq qeyd edirəm ki, Naxçıvan rəhbərliyinə (Polis Rəisinə) bildirəndə ki, sizdən Prezidentə şikayət edəcəyəm cavabları belə olur “...get kimə deyirsən de, bizim öz prezidentimiz var, bu göstərişləri də o verir bizə” Bu ifadələr Naxçıvanda hər kəsə deyilir. Hörmətli Prezident Azərbaycanın imicinə beynəlxalq aləmdə zərbə vurmamaq üçün Vasif Talibova bu cür məmurların əvəzlənməsi göstərişi verməyinizi xahiş edirəm. Burada bizi heç kim dinləmir. Sağ olun, Sizə başarılar arzulayıram.

Naxçıvan şəhərinin Polis rəisi Səbuhi Novruzov bu şikayətdə yazılan ifadələri özünə qarşı böhtan sayaraq xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi üçün Naxçıvan şəhər prokurorluğuna şikayət verib. Naxçıvan şəhər prokurorluğu şikayəti qəbul edərək (Azərbaycan Respublikası CPM-inə əsasən xüsusi ittiham qaydasında şikayət məhkəməyə verilməlidir) araşdırma aparıb Ərizəçini, şikayət verəni və şahidləri dindirib. Sonradan materialları araşdırması üçün Naxçıvan şəhər məhkəməsinə göndərib.

03 dekabr 2007-ci il tarixdə Ərizəçini (İlqar Nəsimovu) təcili məhkəməyə çağırıblar. Hazırlıq iclası keçirilib. İlqar Nəsimova xüsusi ittiham qaydasında şikayətin sürəti və başqa sənədlər verilməyib. Həmin iclasda xüsusi ittihamçı öz nümayəndəsi vasitəsi ilə təmsil olunub və iclasdan sonra xüsusi ittiham qaydasında şikayətini geri götürdüyünü bildirib.

İşlə bağlı Naxçıvan Şəhər Məhkəməsinin hökmü

5. 06 dekabr 2007-ci il tarixdə onu yenə məhkəməyə təcili çağırıblar. Məhkəmə bildirib ki, iş üzrə baxışı davam etdirir. Təxminən 7 dəqiqəlik baxışdan sonra məhkəmə müşavirəyə gedib və 3-4 dəqiqəlik müşavirədən sonra hökmü elan edib. Hökmə İlqar Nəsimov CM-in 147.1. maddəsi ilə təqsirli bilinib və məhkəmə zalında tutularaq 3 ay müddətinə azadlıqdan cəzasına məhkum edilməsini hökm edib.

Məhkəmə hökmdə deyib (hökümün nəticə hissəsi məhkəmə iclasında elan olunub, hakim hökmün mətnini oxumayıb. Hökmün sürətini Ərizəçi 2008-ci ilin yanvar ayında alıb).

“Məhkəmə iş üzrə toplanmış hüquqi sənədləri araşdırıb, məhkəmə iclası zamanı toplanılmış sübutları, təqsirləndirilən şəxs Nəsimov İlqar Elbəyi oğlunun ifadələrini, məhkəmədə dindirilmiş şahid ifadələrini tədqiq edib onlara ümumilikdə hüquqi qiymət verərək belə nəticəyə gəlir ki, iş üzrə təqsirləndirilən şəxs Nəsimov İlqar Elbəyi oğlunun törətmiş olduğu cinayət əməli məhkəmə istintaqı zamanı tam sübuta yetirilmişdir.

Belə ki, İ.Nəsimovun ifadələrindən, dindirilmiş şahid ifadələrindən və iş üzrə toplanmış hüquqi sənədlərdən müəyyən olunur ki, əvvəlcədən böhtan, yalan olduğunu bilə-bilə 07 noyabr 2007-ci il tarixdə özünə məxsus “İlqar-Nesib@yahoo.com” internet saytı vasitəsi ilə Azərbaycan Respublikası Prezident aparatının “Office@apparat.gov.az” internet saytına göndərməklə Naxçıvan şəhər Polis İdarəsinin rəisi S.Novruzovun Prezidentin Naxçıvana son səfərindən sonra yerli hakimiyyət nümayəndəsi kimi təyziqlərin artırıldığını, ona müraciət olunan zaman “get kimə deyirsən de, bizim öz Prezidentimiz var, bu göstərişləri də, o bizə verir”. Sözlərini söylədiyini əks etdirən böhtan yəni yalan olan yazını kütləvi informasiya vasitəsində yaymışdır”.

Həmin tarixdən İlqar Nəsimov həbsə alınıb. Bu həbs Azərbaycan cəmiyyətində o cümlədən beynəlxalq arenada böyük rezonansa səbəb olub. Bir çox ölkələrin vəzifəli şəxsləri İlqar Nəsimovun həbs edilməsini jurnalistə qarşı basqı kimi qiymətləndiriblər.

10 dekabr 2007-ci il tarixdə İlqar Nəsimovun vəkili Naxçıvan şəhər məhkəməsinə gəlib və sənədlərlə tanış olmaq istədiyini və hökmün sürətinin ona verilməsini xahiş edib. Vəkilə sənədlərlə tanış olmağa imkan yaradılrsa da, şikayətin və hökmün sürəti ona verilməyib.

Həmin gün hakim məzuniyyətə gedəcəyini, bunun üçün də, apellyasiya şikayətinin həmin gün verilməli olduğunu bildirib və vəkildən hakimin otağında təcili əlyazma ilə apellyasiya şikayətini yazmasını xahiş edib. Vəkil apellyasiya şikayəti yazıb və bəraətverici əsaslarla hökmün ləğv edilməsini və İlqar Nəsimova bəraət verilməsini xahiş edib. Həmin gün apellyasiya şikayətinə baxılıb.

Baxış barədə nə vəkilə və nə də ki, hələ də həbsdə saxlanan İlqar Nəsimova heç bir məlumat verilməyib. İlqar Nəsimov günün sonuna kimi həbsdə saxlanıb. Apellyasiya şikayətinə baxılmasının nəticələri də onlara bəlli olmayıb.

Elə həmin gün saat 15.00-də, günortadan sonra Naxçıvan şəhər məhkəməsində Şikayətçiyə (İlqar Nəsimova) qarşı başqa bir işə - bir qrup şəxsin (İsa Həbibbəylinin, Emin Uçarın, Nizami Aloyevin, Əkbər Əhmədovun) ona qarşı xüsusi ittiham qaydasında şikayətinə baxılıb. Bu işə baxılmasında həm İlqar Nəsimov, həm də onun vəkili iştirak edib. Bu işin araşdıran məhkəmə müşavirədən qayıtdıqdan sonra Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin birinci işlə (Polis rəisi Səbuhi

Novruzovun ittihamı üzrə) bağlı apellyasiya şikayətini təmin etdiyini bildirib. Məhkəmə baxılan iş üzrə isə İlqar Nəsimova yeni xüsusi ittihamla bir il müddətinə şərti azadlıqdan məhrum etmə cəzası verib.

Apellyasiya instansiyasının qərarı:

Günün sonunda saat 18.30-da apellyasiya məhkəməsinin (Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin) katibliyinin işçisi xüsusi ittiham qaydasında iş üzrə icraata xitam verilməsi haqqında məhkəmə qərarını vəkilə və Şikayətçiyə təqdim edib. Qərardan məlum olub ki, iş üzrə icraata bəraətverici əsaslarla deyil, xüsusi ittihamçı şikayətini geri götürdüynə görə xitam verilib.

Kassasiya şikayəti.

Ərizəçi Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin 10 dekabr 2007-ci il tarixli qərarından kassasiya şikayəti verib. Ərizəçi kassasiya şikayətində deyib.

Məhkəmə

1. Bu işdə tətbiq edilməli olan normativ-hüquqi aktları: Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7, 12, 47, 50 və 151-ci maddələrini “İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının 10-cu və 6-cı maddələrini və bu maddə ilə bağlı Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin presedent hüququnu tətbiq etməyərək, Cinayət Prosesual Məcəllənin 10-cu maddəsini pozub.

2. Tətbiq etdiyi qanunu – Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsini düz şərh etməyib. Belə ki, məhkəmə yazının kütləvi informasiya vasitəsi olan internetlə açıq məlumat kimi göndərilmədiyini və həmin məlumatın başqa şəxslər tərəfindən oxunmadığını nəzərə almayıb. Məhkəmə nəzərə almayıb ki, bu işdə kütləvi yayma faktı mövcud deyil və buna görə də, İ. Nəsimovun CM-in 147-ci maddəsi ilə məsuliyyət daşımamalı deyil.

3. Medianın (jurnalistin) demokratik cəmiyyətdə əvəzedilməz rolunu, onun ictimai önəmli məsələlərlə bağlı bilgiləri və rəyləri yaymaq vəzifəsini, hər kəsin belə ictimai önəmli məsələlərlə bağlı öz rəyini bildirmək və yaymaq hüququnu nəzərə almayaraq Konstitusiyanın 47 və 50-ci maddələrini, Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsini pozub.

4. Məhkəmə nəzərə almayıb ki, media dövlət orqanlarının qanunlara doğru düzgün əməl etməsinə nəzarət edən mexanizmdir. Bu halda jurnalistin yazdığı şikayətə görə cinayət cəzasına məhkum olunması yol verilməzdir.

5. Birinci instansiya məhkəməsi CM-in 147-ci maddəsini səhv şərh etmişdi. Belə ki, birinci instansiya məhkəməsi kütləvi şəkildə yayılmayan şikayəti böhtan hesab etmişdi. Bununla bağlı isə İ. Nəsimovu həbsə almışdı. Apellyasiya məhkəməsi təkcə xüsusi ittihamçı şikayətini geri götürdüynə görə işə xitam verməməli idi o həmçinin burada CM-in 147-ci maddəsinin tərkibinin olub-olmadığını müəyyən etməli idi. Yalnız şikayətin geri götürülməsinə görə xitam verilməsi İ. Nəsimovun təqsirsizliyinin qanun, ictimaiyyət və xüsusi ittihamçı qarşısında şübhə altına alır.

6. Məhkəmə həmçinin söz azadlığına qarşı cinayət ittihamının yolverilməz olduğunu, ərizəçinin 5 gün həbsdə qaldığını (şikayət geri götürülməyədi 3 ay həbsdə qala biləcəyini), şikayət geri götrüldükdə belə cinayət sanksiyasının jurnalistin gözünü qorxutduğunu və onu özünü senzuraya məcbur etdiyini nəzərə almayıb.

7. Məhkəmə nəzərə almayıb ki, birinci instansiya məhkəməsi xüsusi ittihamçıya zərər vurulub-vurulmamasını araşdırmayıb. Halbu ki, əməlin cinayət hesab edilib edilməməsi məhz ondan asılı idi. Belə ki, CM-in 14.2. maddəsinə əsasən Cinayət qanununda nəzərdə tutulmuş hər hansı əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) əlamətləri formal cəhətdən mövcud olsa da, lakin az əhəmiyyətli olduğuna görə ictimai təhlükəli sayılmayan, yəni şəxsiyyətə, cəmiyyətə və yaxud dövlətə zərər yetirməyən və ya zərər yetirmək təhlükəsi yaratmayan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) cinayət hesab edilmir.

8. Birinci instansiya məhkəməsi İ.Nəşibovun həyat yoldaşını İ.Nəşibova qarşı ifadə verməyə məcbur edib və bu məqsədlə ona iltazm verərək ifadəsini alıb.

Ali Məhkəmənin qərarı

9. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi 26 fevral 2008-ci il tarixdə kassasiya qaydasında işə baxaraq kassasiya şikayətini təmin etmədi və apellyasiyanın 10 dekabr 2008-ci il tarixli qərarını qüvvədə saxladı.

Ali Məhkəmə qərarında deyib:

“Azərbaycan Respublikası CPM-nin 41.7-ci maddəsinə əsasən xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibindən imtina edilməsi yalnız zərərçəkmiş şəxsin, yəni xüsusi ittihamçının iradəsindən asılıdır. Bu halda xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə icraata məhkəmə tərəfindən xitam verilməlidir. Həmin iş üzrə xüsusi ittihamçı-zərərçəkmiş Novruzov Səbuhi Məhərrəm oğludur. O, apellyasiya instansiya məhkəməsinin funksiyasını həyata keçirən Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinə ərizə təqdim edərək ittihamdan imtina etdiyini bildirmiş və işin icraatına xitam verilməsini xahiş etmişdir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi də CPM-in 41.7-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq hökmü ləğv etməklə cinayət işinin icraatına xitam vermişdir”.

Əməlin cinayət hesab edilib-edilməməsi və söz azadlığının pozulması ilə bağlı kassasiya şikayətinin dəlillərinə Ali Məhkəmə heç bir münasibət bildirməyib.

Tapşırıqlar:

Birinci tapşırıq

Bu işdə milli qanunvericiliyin hansı pozuntularına yol verilib?

Bu işdə ərizəçinin Avropa Konvensiyası ilə qorunan hansı hüquqları pozulub?

İkinci tapşırıq

Təlim iştirakçıları 2 qrupa bölünür.

1-ci qrup Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinə şikayət hazırlayır, şikayətin qəbul edilənliyini və məzmununu əsaslandırır.

2-ci qrup Avropa İnsan Haqları Məhkəməsində Azərbaycan hökumətini təmsil edir. Milli məhkəmələrin qərarlarını müdafiə edir.